צפירת תפארה

תולדות ותפארת ימי חיי

הגה"ק רבי **יעקב צבי וואלדמאן** זי"ע

אבדק"ק האנישאוויטין - בארשא

הגה"ק רבי **מרדכי ארי' וואלד מאן** זי"ע

אבדק"ק קיראלי-העלמעין יע"א

הגה"ק רבי **ברוך אברהם בינדיגער** זי"ע

אבדק"ק האנישאוויטין יע"א

כל הזכויות שמורות להמחבר:

פינחס קאהן
1358 47th st. #B1
Brooklyn N.Y. 11219

אין להעתיק, לצלם, לתרגם בכל דרך וצורה או אמצעי, ספר זה
או חלק ממנו הן ליחיד והן לרבים בלי רשות בכתב מהמו"ל

להערות והארות ולכל עניני הספר נא לפנות להמו"ל
718.436.1355 • 718.207.4160

© COPYRIGHT 2007
Tzfiras Tifora

No part of this publication may be translated, reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means, for public or personal use without prior written permission from the author

ברכה לראש משביר

משגרין אנו בזה ברכת יקר אורייתא, אל מעלת כבוד הרבני התורני המפואר, נצר נטע מגזע אלים ותרשישים, נגיד ושוע, רודף צדקה וחסד, נעים הליכות ונעים המדות, כש"ת

מוה"ר שמואל בנימין זאב פרידמאן נ"י

נין ונכד לרבינו הגה"ק מבארשא זי"ע

ולמנב"ת מנשים באהל תבורך
האשה החשובה והצנועה

מרת בילא תחי'

על אשר נדבה רוחו הטהור להוזיל זהב מכיסו לכסות חלק הארי מהוצאות הספר, וזכה להעלות נר זכרון להנציח זכר אבותיו הק'.

ויה"ר שזכותו הגדול של זקינו רבינו הגה"ק מבארשא זי"ע יגן בעדו ובעד ב"ב להתברך בכל מילי דמיטב, ישלח ד' ברכה מרובה בכל מעשה ידיו, ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח, ויזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות, מתוך בריאות גופא ונהורא מעליא, בביאת בן דוד בב"א, אכי"ר.

לזכרון עולם

הג"מ ר' **ברוך אברהם פרידמאן** זצ"ל
אבדק"ק לוגאנא יע"א
וזוגתו מרת **חיה** ע"ה,
בן הג"מ ר' **מנחם מנדל קויפמאן** זצ"ל
חתן הגה"ק ר' **ישראל חיים פרידמאן** זי"ע
בעל 'ליקוטי מהרי"ח'
אבדק"ק ראחוב

על הטוב יזכר

בנו
הר"ר **משה חיים פרידמאן** הי"ו
וזו' מרת **רבקה רויכווערגער** תחי'

ובניהם
הר"ר **יעקב שלמה ישראל** הי"ו
הר"ר **שמואל בנימין זאב** הי"ו
הר"ר **מנחם יודא** הי"ו

פתחא זעירא

זה היום עשה ד' נגילה ונשמחה בו, אודה ד' בכל לבב בסוד ישרים ועדה, שהחיינו וקיימנו והגיענו, להגיש לפני קוראים הנכבדים, קנקן חדש מלא ישן, ספרא דנן "**צפירת תפארה**", הכולל תולדות וקורות ימי חיי אא"ז **הגה"ק המפורסם בדורו רבי יעקב צבי וואלדמאן זי"ע אבדק"ק האנשאוויץ – בארשא יצ"ו**. לדעת צדיק מה פעל עלי אדמות תבל, פרקי ימי חייו והליכות דרכו בקודש, אשר כידוע היה פקיע שמיה בדורו – דור דעה כגאון עצום וצדיק נשגב, כמו שמתארו הגאון ר' אברהם שטערן זצ"ל דומ"ץ דק"ק נייהייזיל בספרו ,מליצי אש', וז"ל: "**...הוא היה גאון אדיר, וחריף עצום כל רז לא אניס ליה בש"ס ופוסקים בנגלה ובנסתר, חסיד וצדיק מפורסים, והיה עמוד בעל גמ"ח ג"כ, שבעצמו חי חיי צער ובדחקות גדול, והכל חלק לעניים...**".

כן הצגנו קורות בית אבותיו, ה"ה אביו **הגה"ק רבי מרדכי ארי' וואלדמאן זי"ע אבדק"ק קיראלי – העלמעץ יצ"ו**, חותנו **הגה"ק רבי ברוך אברהם בינדיגער זצ"ל אבדק"ק האנישאוויץ יצ"ו**, אשר תולדותיהם נכללים בשתי פרקים הראשונים של הספר. בסוף הספר הצגנו מדור מיוחד "**משכנות לאביר יעקב**", הכולל תולדות צאצאיו אחריו, אשר האירו תבל ומלואה בתורתם וצדקתם.

הנה למותר להאריך בשבח סיפור תולדותיהם של צדיקים, ומקרא מלא דיבר הכתוב (דברים לב, ז) "זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור, שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך", ואמרו חז"ל (תדבא"ר פ' כ"ה) "חייב אדם לאמר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי". הרי לן, שעל האדם לדעת דרכי תהליכות אבותיו הק', בכדי שיוכל להמשיך באפס מה שרשרת הקודש של עם סגולה.

ובפרט בדורותינו אלה, שאנשי אמונים נאספו, זקני שארית הפליטה שנשארו אחרי המבול הגדול, מלחמת העולם השניה, שבתקופתה נחכדו ונהרגו שמנה וסלתה של עם ישראל במדינות איירופא הי"ד, דור הישן אשר חזו בעיניהם דרכי תהליכות אבותיהם ורבותיהם הק', ומסרו מפה לאוזן דור אחר דור, הליכות דרכם בקודש.

פתחא זעירא

וידוע שסיפורי צדיקים, משאירים רושם עמוק בלבות נפשות ישראל, ובפרט בלבות צעירי צאן קדשים, להטיב את דרכיהם ולהמשיך דרך רבותינו ואבותינו הק'. ולדאבונינו בימינו אלה נסתמה כל חזון, זקנים משער שבתו, ואין לבני הנעורים ממי לקבל זכרונות ימי קדם.

לזאת נתאזרתי חיל, ושמתי נפשי בכפי להיות מרשמי רשוותא, שמתי אוזן קושבת לזקני וישישי פארי משפחתינו, אשר דלו לנו מבאר אבותינו, ומסרו לנו סיפורים מאלפים עובדות והנהגות מאבותינו הק', נטיתי אזני כאפרכסת לקלוט הני עובדות והנהגות, שלא יפלו בתהום הנשיה.

כן חפשתי בחיפוש אחרי חיפוש, בספרים חדשים גם ישנים יקרי מציאות, לדלות פנינים יקרים מתולדותיהם של גדולי משפחתינו, וראיתי בזה סייעתא דשמיא מיוחדת, שאנה ד' לידי לגלות צפונות, דברים שהיו חשופים וגנוזים זה כמה שנים. וקמא קמא דמטי לידי רשמתים לזכרון במחברת, עד שברבות הימים נאסף באמתחתי חומר רב לתולדות בית אבותי, ואמרתי לנפשי לזכות את הרבים, לסדר תולדות וקורות ימי חיי אא"ז הגה"ק מבארשא זי"ע עלי ספר, דיבור דיבור על אופניו, בצירוף צילומי כת"י מסמכים ותמונות נדירות, הכלולים בשבעת פרקי הספר ברוב פאר והידור, כפי שעיניכם תחזינה מישרים.

וזאת למודעי, שכמה דיו נשאר בקן קסתי שלא עלתה בידי להעלות על הגליון, היא חן המיוחד של זקני דור הישן הנסוך על פניהם, בשעה שהעלו על שפתותיהם זכרון אבותיהם הק', הדרא דלא אפשר למפרט שפוותא, ובודאי לא יכילהו הגליון. כן נשארו סיפורים שאינם נמסרים רק מפה לאוזן, ואין המקום להפיצם על פני תבל.

כן הוספנו מדור מיוחד בשם "**מפתגמי אורייתא**", הכולל חידושי תורה מאבותינו הק', חלקם היו גנוזים וספונים בכתי"ק, וחלקם היו פזורים עלי ספרים שונים, וקיבצנום כעמיר גורנה, והכנסתים לפונדק אחד, בכדי שנוכל להתחמם לאור תורתם, למען יהיו שפתותיהם דובבות בקבר, ויושר יליצו בעדינו.

קבענו שם הספר "**צפירת תפארה**", על פי מאמר הפסוק (ישעי' כח, ה) "ביום ההוא יהי' ד' צבאות לעטרת צבי ולצפיר"ת תפאר"ה לשאר עמו". היינו "צפירת" פירושו כתר, ומאן מלכי רבנן שעל ראשיהם מתנוסס כתר התורה, וכן אות פ' מתחלף באות ב' בה' מוצאות הפה, ולכן מונח בו שם "צבי", ותפארה היינו "יעקב" מדת תפארת, ומה עוד שרבינו זצ"ל היה מפורסם בחריפותו צדקתו ותמימות".

פתחא זעירא

ברוך אשר מסר עולמו לשומרים, ה"ה זקני וישישי פארי משפחתינו, אשר הקדישו לי מזמנם היקר, למסור לדור אחרון זכרונות ימי קדם, כל אחד בשמו הטוב יבורך, ה"ה הרב ר' יהושע פריינד ז"ל מיוצאי ק"ק ראחוב יצ"ו, אשר מסר לנו פרטים רבים ונכבדים. הגה"צ ר' אליעזר פיש זצ"ל אבדק"ק מאטעסאלקא, הגה"צ ר' יוסף לייפער זצ"ל מטעמעשוואר-פ"ת, ולאחרונה בעיר בני ברק, הגה"צ הישיש ר' חיים מאיר יחיאל שפירא זצ"ל אבדק"ק נאראל, הרב ר' לייבוש מענדלאוויטש ז"ל, מתלמידי הגה"צ ר' יואב אדלער זצ"ל רבה האחרונה של ק"ק האנשאוויטץ, הרב ר' יוסף משה לערנער ז"ל מעיר וויעליטשקא, הרב ר' נפתלי צבי מייזעלס ז"ל, תהא נשמתם בצרורה החיים.

יבדל לחיים ארוכים, זקני פארי משפחתינו אשר הם חיים אתנו עמו"ש, ה"ה הגה"צ ר' נפתלי צבי לאבין שליט"א אדמו"ר מזידיטשוב - בערעגסאז, הרב ר' זלמן גלאנץ שליט"א מב"פ, הרב ר' שלמה וואלדמאן שליט"א מקרית ישמח משה - גבעת שאול, הרב ר' חיים צבי וואלדמאן שליט"א מוויליאמסבורג, הרב ר' נפתלי פרנקל שליט"א מעיה"ק ירושלים, הגה"צ ר' משה האלבערשטאם שליט"א רב קהילת באבוב אנטווערפין, הרה"צ ר' יחיאל לייפער שליט"א מעיה"ק ירושלים תובב"א, הרה"ח ר' ישראל חיים לייפער שליט"א מבארא פארק, הרה"ח ר' ישראל שטערן שליט"א מב"פ, ועוד. ברכה מיוחדת לכ"ק מרן אדמו"ר מטשערנאביל שליט"א מעיר בני ברק יע"א, שהואיל לדלות לי פנינים ומרגליות ממה שקיבל מזקני חסידי דור הישן, וכן עודדני וחזקני במשך ימי עבודתי. זכותו הגדול של רבינו זצ"ל יעמוד להם להתברך בכל מילי דמיטב.

ברכה מיוחדת לנזר פאר משפחתינו, ה"ה הגה"צ המפורסם ר' ישראל חיים מנשה פרידמאן שליט"א ראב"ד דק"ק ייטב לב סאטמאר, אשר דלה והשקה לנו זכרונות ימי קדם, וכאשר הגשתי לפניו גליוני הספר, הראה לי אנפין נהירין, והקדיש לי מזמנו היקר, עבר בהגהה על כל הספר, העיר והאיר בהוספות רבות ונכבדות. יה"ר שיוקיים בנו חכמי ישראל, מתוך בריאות גופא ונהורא מעליא, אכי"ר.

מזמור לתורה לכבוד ידידי היקר, ספרא וסייפא, ידיו רב לו בתולדות גדולי ישראל, הרב ר' צבי הירש שוואַרץ נ"י מברוקלין נ"י, אשר עודדני מראשית ימי עבודתי, ועמד לימיני לאמצני עד העברתה לבית הדפוס, וכן השקיע עמל ויגיעה

פתחא זעירא

רבה בסידור ועריכת הספר, בלשון לימודים צחה ונקיה, למען נוציא דבר נאה ומתוקן בתכלית השלימות כיאות לכבודה של תורה. יהי' ד' עמו ובכל אשר יפנה יצליח.

התודה והברכה לכל העוזרים והמסייעים במלאכת הקודש, כל אחד בשמו הטוב יבורך, ה"ה הרב ר' דוב בעריש וועבער נ"י אשר הוסיף ברוב בקיאותו כמה פרטים חשובים בתולדות רבינו ורשימות צאצאיו אחריו. מוה"ר ר' משה מאיער נ"י ואחיו מוה"ר ר' מנשה מאיער נ"י בעלי דפוס "הדף", המתמחים בעימוד הספר. מוה"ר אפרים בבי נ"י בעל א.ב. הפקות, שהשכיל ליפות הספר והכריכה בגרפיקה וציורים. הרב ר' דוד לייב גרינפעלד נ"י, הרב ר' ישראל מאיר מענדלאוויטש נ"י, הרב ר' אברהם הירש אייזיקאוויטש נ"י, הרב ר' זלמן אלפערט נ"י, הרב ר' צבי הירש דאווידאוויטש נ"י, הרב ר' שלום האלברשטם נ"י. וכן לכל אלו שעזרו לי במהלך עבודתי, הרב ר' יודא זעלעמייער נ"י, הרב ר' יהושע אשר ווייסבלום שליט"א, כולכם תתברכו ממקור הברכות.

ברכה מיוחדת להרב ר' שלום דובער לוין שליט"א, מנהל ספריית אגודת חסידי חב"ד, שהרשה לי לעיין בחיבור כתב יד קודש תשובות ודרשות של רבינו זי"ע, מהם העתקנו ושאבנו פרטים חשובים. וכן נתונה תודה להרב ר' שלמה פרידמאן שליט"א שמסר לי החיבור המוכנת לדפוס, תשו"ח לו.

חייב אדם בכבוד אביו, ה"ה א"א הרבני הנגיד המפואר מוה"ר זאב ארי' נ"י, על גודל התעניינותו במהלך העבודה, יהי' שלום בחילו ובכל אשר יפנה יצליח ד' את דרכו. עטרת בנים תפארת אבותם, ה"ה אא"ז הרבני הנגיד המפואר מוה"ר ראובן צבי נ"י, נכד קדו"ז הגה"ק בעל 'ליקוטי מהרי"ח' זצ"ל מראחוב, עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים, אכי"ר.

מנשים באהל תבורך, ה"ה אמי מורתי האשה החשובה והצנועה מרת ליבא רילא תחי', אשר השקיעה רוב עמל ויגיעה בגידול וחינוך צאצאיה. ויוחק לזכרון בספר אא"ז הרה"ח ר' יעקב קאפיל בן הרה"ח ר' אברהם אשר זעליג מאיראוויטש ז"ל, התאבק בצל צדיקי דורו, אשר ציפו לקראת בואו והשתעשעו עמו במחיצתו.

פתחא זעירא

אשת חיל מי ימצא, ה"ה זוגתי מרת הענא פראדל מרים שתחי', העומדת לימיני בכל עת ועונה, ובפרט בגידול צאצאינו היקרים פייגל תחי', לאה תחי'. יה"ר שזכותו הגדול של רבינו הגה"ק מבארשא זי"ע יגן בעדינו לראות רוב נחת דקדושה מכל יו"ח מתוך בריאות גופא ונהורא מעליא, אכי"ר.

והברכה אחת היא, לכבוד מו"ח הרה"ג ר' חיים שפריי שליט"א. עטרת בנים תפארת אבותם, ה"ה אא"ז הנה"ח מוה"ר לייבוש שפריי שליט"א מותיקי חסידי באבוב, עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים, אכי"ר.

ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת, הלא הוא הרבני הנגיד המפואר, תומך תורה ומצוות בנש"ק, מוהר"ר ר' שמואל בנימין זאב פרידמאן הי"ו, וזוגתו האשה החשובה והצנועה מרת בילא תחי', אשר שירטטה זכרון אבותיה לזכרון בספר, ונדבה רוחם לכלכל הוצאות הדפסת הספר, לזכרון אבותיהם הק' נשמתם בגנזי מרומים, זכותו הגדול של הגה"ק מבארשא זי"ע יגן עליהם ועל זרעם להתברך בכל הברכות האמורות בתורה, ויזכו לגדל צאצאיהם על דרך אבותינו הק' מתוך הרחבת הדעת ונהורא מעליא. אכי"ר.

בצאתי מן הקודש אפרוש כפי בהודאה שלעבר לאל הגומר עלי, שאחרי רוב עמל ויגיעה זכיתי לברך על המוגמר, ובתפלה אלהבא קדם אבוהון דבשמיא שחיבורי ימצא חן וחסד בעיני כל רואיו, ויהא חלקי בין מזכי הרבים, אכי"ר.

נכנס לדפוס ביומא טבא לישראל חמשה עשר באב, ויוצא לאור עולם לרגל יומא דהילולא רבא של רבינו הגאון הגדול רבי יעקב צבי וואלדמאן זיע"א, יום ז"ך מנחם-אב, שנת ה'תשס"ז לפ"ג.

דברי המלקט והמאסף, מוציא לאור עולם

פינחס קאהן

חד וזעיר מנכדי רבינו הגה"ק מבארשא זי"ע

פה בארא פארק יע"א, ברוקלין נ.י.

ברכת יקר אוריתא

לכבוד הרה"ג המפואר, יפה פרי תואר, נצר נטע מגזע גאוני וקדושי ארץ, ה"ה

הרה"ג ר' יקותיאל יצחק שווארץ שליט"א

רב דק"ק בראד יצ"ו

בן הרב הגאון ר' **מרדכי מענדל שווארץ** שליט"א

חתן הרב החסיד ר' **אהרן ליב באש** ז"ל

חתן הרה"ק ר' **יחיאל מיכל מיכלאוויטש** זצ"ל

הי"ד אדמו"ר מבראד

חתן הרה"ק ר' **שלום שפירא** זצ"ל מראווא

חתן הרה"ק ר' **משה אליקים בריעה בינדיגער** זצ"ל

מבוקאווסק

בן הרה"ק ר' **שמואל זנוויל בינדיגער** זצ"ל

מבארדיוב

בן

חתן הרב החסיד ר' **יעקב צבי פרידמאן** שליט"א

בן הרב החסיד ר' **ברוך אברהם פרידמאן** ז"ל

בן הרה"ג ר' **יעקב צבי פרידמאן** זצ"ל מראחוב

בן הגה"ק ר' **ישראל חיים פרידמאן** זצ"ל

אבדק"ק ראחוב

חתן הגה"ק ר' **מנחם זאב ווייסבערג** זצ"ל

אבדק"ק טארקאן

חתן הגה"ק רבינו **יעקב צבי וואלדמאן** זצ"ל

אבדק"ק בארשא

חתן

הגה"ק רבי ברוך אברהם בינדיגער זיע"א

אבדק"ק האנישאוויטץ

אשר נדבה רוחו הטהור, לתרום תרומה חשובה להוצאת ספרא הדין

יה"ר שזכותו הגדול של רבינו הגה"ק מבארשא זי"ע יגין בעדו ובעד ב"ב, שיוכל להמשיך בפעולותיו הכבירות, להגדיל תורה ולהרחיב גבולי הק', מתוך נחת והרחבת הדעת, ויזכה לראות רוב נחת מכל יו"ח, ביחד עם זוגתו האשה החשובה חכמת לב מרת אסתר שתחי', ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח, אכי"ר.

מכתבי ברכה מאת נכדי רבינו זי"ע

ישראל חיים מנשה פרידמאן
ראב"ד קהל יטב לב סאטמאר

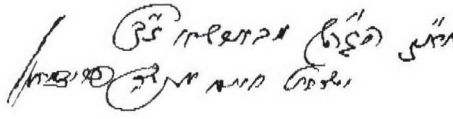
בס"ד ערב שב"ק לסדר 'כי אהב את אבותיך ויבחר בזרעו אחריו', ואתחנן תשס"ז לפ"ק.

החיים והברכה למשמרת שלום, כבוד ש"ב האברך כמדרשו, יפה פרי תואר, מוה"ר פינחס קאהן נ"י מברוקלין נוא יארק יצ"ו, נין ונכד לאא"ז הגה"ק מבארשא זי"ע.

שמחתי בראותי עלים לתרופה, גליוני ספר 'צפירת תפארה', הכולל פרקי תולדות ימי חיי אא"ז הגה"ק רבי יעקב צבי וואלדמאן זי"ע אבדק"ק בארשא, ואבותיו הק', ערוך ומסודר בטוב טעם ודעת, למען ידעו דור אחרון תפארת בית אבותם הק', ולהתעורר ממעשיהם הק', ולהמשיך את דרכיהם.

והנני בזה להעיר על העובדא שהבאת בפרק ב' בתולדות ימי חותנו הגה"ק ר' ברוך אברהם בינדיגער זי"ע אבדק"ק האנשאוויץ, שהמליץ עליו הרה"ק ר' צבי הירש הכהן מרימנאב זי"ע שבגדיו הם סגולה לרפאות חולי ישראל, ששמעתיו בנוסחא אחרת, ומעשה שהיה כך היה - פעם נחלה אחד מהילדים של הרה"ק מרימנאב זי"ע, ונכנסה אליו הרבנית הצדיקת והפצירה בעדו שיואיל לפעול רפואה בעבור הילד, אז אמר לה: הרי רבי ברוך אברהם היה כאן ברימנאב, והניח אחריו אחת מבגדיו, יעטיפו הילד החולה בזה לרפואה, וכן הוה.

ואחתום בברכה שתזכה לברך על המוגמר, להוציא ספרך לאור עולם, לשם ולתפארת בית אבותינו זצ"ל, ויהא חלקך בין מזכי הרבים, זכותו הגדול של אא"ז הגה"ק מבארשא זי"ע יגן בעדך להתברך בכל הברכות האמורות בתורה, אכי"ר.

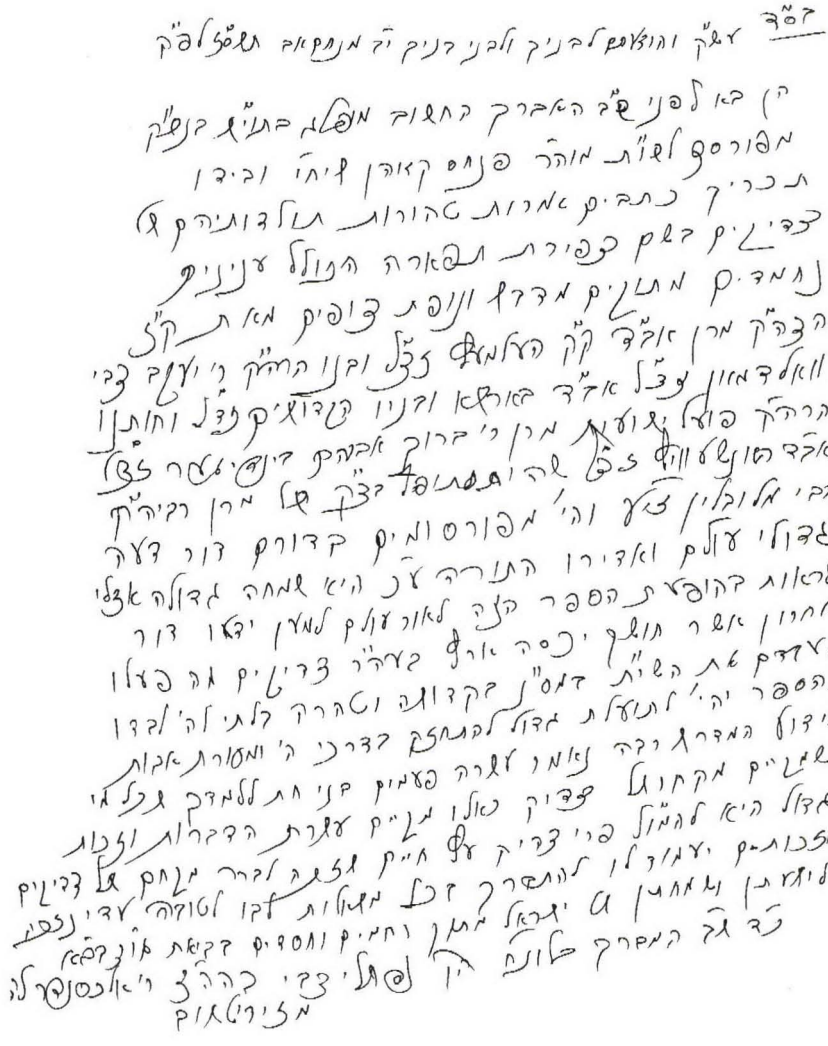
* הגה"צ הראב"ד שליט"א, בן הגה"צ ר' יעקב צבי פריעדמאן זצ"ל, בן הגה"ק ר' ישראל חיים זצלל"ה אבד"ק ראחוב, חתן הגה"צ ר' מנחם זאב ווייסבערג זצ"ל אבד"ק טארקאן, חתן רבינו זי"ע.

מכתבי ברכה מאת נכדי רבינו זי"ע

נפתלי צבי

בהה"צ ר' אלכסנדר ליפא ז"ל

מזידיטשוב

* הגה"צ מזידיטשוב בערעגסאז שליט"א, בן הרה"צ ר' אלכסנדר יו"ט ליפא זצ"ל, בן הרה"צ ר' שלמה יודא לאבין זצ"ל, חתן הגה"צ ר' משה עזריאל זצ"ל, בן רבינו זי"ע.

מכתבי ברכה מאת נכדי רבינו זי"ע

אביגדור דניאל פיש
בהה"צ מהאראם וצ"ל
ברוקלין נ.י.

Rabbi A. Fisch
649 Bedford Ave.
Brooklyn N.Y. 11211
718-858-5557

בס"ד יום א' לסדר בלק תשס"ז לפ"ק.

הן היה למראה עיני ספר הנפלא 'צפירת תפארה', הכולל פרקי תולדות והליכות דרכו בקודש של אא"ז הגה"ק המפורסם רבי יעקב צבי וואלדמאן זי"ע אבדק"ק בארשא, שהיה פקיע שמיה בדורו לגאון עצום וצדיק נשגב, חד מגדולי חברייא קדישא תלמידי הגה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנז זי"ע. וכן תולדות ביתו אחריו, ביניהם נמנה בנו אא"ז הגה"צ ר' ישראל שמעון מאיר וואלדמאן זצ"ל מבארשא, ושאר יו"ח.

והנה כבר אמרו חז"ל (תדבא"ר פ' כ"ה) "חייב אדם לאמר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי", להתבונן בדרכיהם הק', איך שעבדו את השי"ת בקדושה וטהרה במסירת נפש, ולהשתדל להמשיך את דרכם, שלא יופסק שרשרת הקודש, ומקרא מלא הוא (דברים ל"ב, ז) "זכור ימות עולם בינו שנות דור דור, שאל אביך ויגדך, זקניך ויאמרו לך".

לזאת דבר גדול עשה בזה ש"ב האברך המופלג בתוי"ש צנא מלא ספרא מוה"ר פינחס קאהן ני"ו, שקיבץ ואיסף כל פרטי תולדותיהם, מפי ספרים וסופרים, חדשים גם ישנים, דיבור דיבור על אופניו ברוב פאר והידור, למען ידעו דור אחרון תולדות בית אבותיהם הגאונים הצדיקים מוסדי דור דור.

והנה מעת שנחלה כ"ק אאמו"ר עט"ר זצ"ל בשנת תשמ"ח, היה דרכו לשלוח מדי שנה בשנה שליח מיוחד להעתיר תפילה על ציון אבותיו הק', לפעמים בער"ח אלול ולפעמים ביום ט"ו אלול, אשר ידוע מספה"ק שהם ימים מסוגלים להשתטח ולהעתיר תפילה על ציוני הצדיקים הק', וכאשר איתרחיש ליה שליח בער"ח אלול, היה מבקש ממנו להשתטח על ציון אא"ז הגה"ק מבארשא זי"ע ביומא דהילולא דיליה ז"ך אב, במקום מנוחת קדשו בעיר הבירה וויען יצ"ו.

והנני בזה בברכה להמחבר שיזכה להוציא את ספרו לאור עולם, ובודאי יתעגגו בו כל רואיו, זכותו הגדול של אא"ז הגה"ק מבארשא זי"ע יגן עליו להתברך בכל הברכות הכתובות בתורה, י-ה זכות אבות יגן עלינו, להחיש לנו עת פדות בביאת גואל צדק בב"א.

כה דברי

הק' אביגדור דניאל פיש
בהה"צ מהאראם צ"ל

* הגה"צ מהאדאס שליט"א, בן הגה"צ ר' אליעזר פיש זצלל"ה, בן הגה"ק ר' יחזקי' זצלל"ה, חתן הגה"צ ר' ישראל שמעון מאיר זצ"ל, בן רבינו זי"ע.

מכתבי ברכה מאת נכדי רבינו זי"ע

יצחק לייפער
בהה"צ ר' יוסף ז"ל
אבד"ק תורת משה ב.פ.

Rabbi Y. Leifer
4304-10th ave.
Brooklyn N.Y. 11219
(718) 633-7595

בס"ד

יום ב' לסדר ואתחנן, תשס"ז לפ"ק.

הן כל יקר ראתה עיני, ה"ה ספר היקר 'צפירת תפארה', הכולל תולדות וקורות ימי חיי אא"ז הגה"ק גדול מרבן שמו רבי יעקב צבי וואלדמאן זי"ע אבדק"ק בארשא, חד מגדולי תלמידי הגה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנז זי"ע.

הנה למותר להעיד על השמש הזורח בצהרים, אשר כידוע היה פקיע שמיה בדורו כגאון עצום וצדיק נשגב, וכן היה ידוע בגודל צדקתו וקדושתו, וכל ימי חייו היו שרשרת ארוכה של חיי קדושה וטהרה, הרבצת התורה והרחבת גבולי הקדושה מתוך מסירות נפש.

והנה כבר אמרו חז"ל עיקר תולדותיהם של צדיקים מעשיהם הטובים, לזאת דבר גדול עשה בעמיו, ש"ב האברך כמדרשו, יפה פרי תואר, הרב ר' פינחס קאהן נ"י מברוקלין נוא יארק, אשר טרח ויגע לברר פרטי תולדותיו, וכן תולדות בית אבותיו הק', ה"ה אביו הגה"ק רבי מרדכי ארי' וואלדמאן זי"ע אבדק"ק קיראלי העלמעץ, וחותנו הגה"ק רבי ברוך אברהם בינדיגער זי"ע אבדק"ק בוקאווסק האנשאוויטץ, ותולדות צאצאיהם אחריהם, למען להנחיל לדור אחרון, להתעורר ממעשי אבותיהם הק', ולהמשיך את דרכיהם.

והנני בזה בברכה להמחבר, שיזכה להוציא את זממו הטוב לאור עולם, וזכות אבותיו הק' יגינו בעדו, להתברך בברכת התורה, לראות רוב נחת דקדושה מכל יו"ח, מתוך בריאות גופא ונהורא מעליא, אכי"ר.

כה דברי המדבר לכבוד אא"ז הגה"ק מבארשא זי"ע.

* הגה"צ ר' יצחק לייפער שליט"א אבד"ק תורת משה, בן הגה"צ ר' יוסף מנדבורנא זצ"ל, בן הגה"צ ר' אהרן ארי' מנאדבורנא זצ"ל, חתן הגה"צ ר' אלעזר אלימלך וואלדמאן זצ"ל, בן הגה"צ ר' ישראל שמעון מאיר זצ"ל, בן רבינו זי"ע.

התוכן

חלק א

פרק א - בית אביו ..... יז

פרקי חיי אביו הגה"ק רבי מרדכי ארי' וואלד מאן זי"ע
אבדק"ק האנישאוויטץ - קיראלי-העלמעץ יע"א

א - מראש צורים - ויהי אור - בית אביו - בצל רבותיו / **ב - פעלים לתורה** - שו"ע מגיני ארץ - ויהללוהו בשער - עם הגה"ק מצאנז זי"ע / **ג - רועה ישורון** - על כס הרבנות - דור דור ומנהיגיו - וינשאהו לראש / **ד - סוף ימיו וביתו אחריו** - ויהי בונה בית - אשכבתיה דרבי - ביתו אחריו

פרק ב - בית חותנו ..... נא

פרקי חיי חותנו הגה"ק רבי ברוך אברהם בינדיגער זי"ע
אבדק"ק בוקאווסק - האנישאוויטץ יע"א

א - בית אבותיו - בפרק האיש מקדש - מגזע היחס - שנות נעוריו / **ב - בחצרות הרועים** - בצל צדיקי דורו - בצל השר שלום מבעלזא זי"ע - עם הגה"ק מצאנז זי"ע - עם הגה"ק משינאווא זי"ע / **ג - הליכות דרכו בקודש** - דביר המוצנע - תורה לשמה - תהלתו בקהל חסידים - פועל ישועות / **ד - על כס הרבנות** - רבנות בוקאבסק - רבנות האנישאוויטץ - גר אנכי בארץ - עומד בפרץ - יקר סהדותא / **ה - פטירתו וביתו אחריו** - אשכבתיה דרבי - אהל מנוחת עולמים - ביתו אחריו

פרק ג - בצל החכמה ..... פה

בין ברכי תלמידי חכמים - בצל צדיקי דורו - באור פני מלך חיים - דירתו של מלך מלכי המלכים - חיבור כפרי מגדים - בפלפולא דאורייתא - את אשר יאהב יוכיח - רגלי חסידיו ישמור - אין בודקין מן המזבח למעלה

פרק ד - על כס הרבנות ..... קא

רועה עדת ישורון - האנישאוויטץ המעטירה - 'די גילדענע רב' - בארשא עיר עתיקת יומין - מראש צורים אראנו - אתמחי קמיע - מלכי רבנן - דולה ומשקה - עומד על המשמר - חברה לומדי משניות - בית מקדש מעט - חכם הכולל - חכמי העיר בארשא - בית צדיקים

פרק ה - תל תלפיות ..... קכז

כשמן תורק שמו - בענוות חן - במקום גדולים אל תעמוד - גודר גדר ועומד בפרץ - מאי עמא דבר - בפלס המאזנים - תל תלפיות - לימין חברת מחזיקי הדת - 'קובריצער הינער' - עשיית ציגארין - חיבורי כתביו

פרק ו - בסופה וסערה ..... קסא

כי תצא אש - קול מלחמה במחנה - מכתבי פתוחי חותם - איש אשר נקרא שמו של הקב"ה עליו - אשרי העם שלו ככה - עד מתי תאכל חרב - משתתף בצערן של ת"ח - כסאות למשפט - והב בסופה

פרק ז - אשכבתיה דרבי ..... קפא

בן ששים לזקנה - חלקת מחוקק ספון - מספד מר

חלק ב – משכנות לאביר יעקב

הגאונים וצדיקים בני וחתני רבינו זי"ע

משכן א' ..... קצה

חתנו הגה"צ ר' מנחם זאב ווייסבערג זצ"ל
אבדק"ק דאברא - טארקאן יצ"ו

משכן ב' ..... רט

בנו הגה"צ ר' משה עזריאל וואלדמאן זצ"ל
אבדק"ק בארשא יצ"ו

משכן ג' ..... רכז

בנו הגה"צ ר' ישראל שמעון מאיר וואלדמאן זצ"ל
מו"ץ בק"ק בארשא יצ"ו

משכן ד' ..... רלז

בנו הגה"צ ר' מנחם שלום וואלדמאן זצ"ל
דומ"ץ דק"ק קלאסנא - וויעליטשקא

משכן ה' ..... רמג

חתנו הגה"צ ר' ישכר בערצי לייפער זצ"ל
אדמו"ר מנאדבורנא-אונגוואר

משכן ו' ..... רנג

בנו החסיד המופלג ר' אשר ישעי' וואלדמאן ז"ל
סופר סת"ם בק"ק רודניק יצ"ו

שונות ..... רנז

מפות, פרענומעראנטן

חלק ג – מפתגמי אורייתא

דברי תורה מאת הגאונים וצדיקים המובאים בפנים הספר

סימן א ..... רסה

הגה"ק ר' מרדכי ארי' וואלד מאן זצ"ל
גרגיר על פרשת ראה

סימן ב ..... רסז

רבינו הגה"ק מוהר"ר יעקב צבי וואלדמאן זצ"ל
גרגיר קטן על פרשת דברים

סימן ג ..... רסט

רבינו הגה"ק מוהר"ר יעקב צבי וואלדמאן זצ"ל

הגאון מוהר"ר יוסף וואלד זצ"ל אבד"ק העלמעץ

סימן ד ..... רעא

הגאון מוהר"ר נפתלי מנחם וואלדמאן זצ"ל דומ"ץ ביסטריץ
בענין חמץ הנמכר לעכו"ם

סימן ה' ..... רעג

הגאון מוהר"ר משה עזריאל וואלדמאן זצ"ל אב"ד בארשא
בתוך חידושי בנו

הגאון מוהר"ר יעקב צבי וואלדמאן זצ"ל דומ"ץ טאפאראוו
חידוש בדין גניבה

סימן ו ..... רעח

הגה"צ ר' דוב בערצי לייפער זצ"ל מנדבורנא - אונגוואר
סיפור מהבעש"ט הק', ויישובו בפר' מקץ

סימן ז ..... רפ

הגאון מוה"ר משה דוב ווייסבערג זצ"ל אב"ד טארקאן
בסוגיא דשליחות בקידושין דף מ"א ע"א

סימן ח ..... רפד

הגה"צ ר' יעקב צבי קויפמאן זצ"ל דומ"ץ מארגארעטען

פרק א

בית אבין

פרקי חייו של הגה"ק

רבי מרדכי ארי' וואלד מאן זי"ע

אבדק"ק קיראלי-העלמעין יע"א

פרק א - בית אביו

הגה"ק רבי מרדכי ארי' וואלד מאן זי"ע

אבדק"ק האנשאוויטץ - קיראלי העלמעץ יע"א

א - מראש צורים, ויהי אור • בית אביו • בצל רבותיו ב - פעלים לתורה, שו"ע מגיני ארץ • ויהללוהו בשער • עם הגה"ק מצאנז זי"ע ג - רועה ישורון, על כס הרבנות • דור דור ומנהיגיו • וינשאהו לראש ד - סוף ימיו וביתו אחריו, ויהי בונה בית • אשכבתיה דרבי • ביתו אחריו

א - מראש צורים

ויהי אור

בשנת תק"פ לפ"ק[א], ירדה נשמתו הטהורה של רבינו הגה"ק **רבי יעקב צבי וואלדמאן זי"ע אבדק"ק בארשא**, לאביו הגה"ק **רבי מרדכי ארי' וואלדמאן זי"ע**, ולאמו הרבנית הצדיקת מרת מלכה ע"ה[ב].

בית אביו

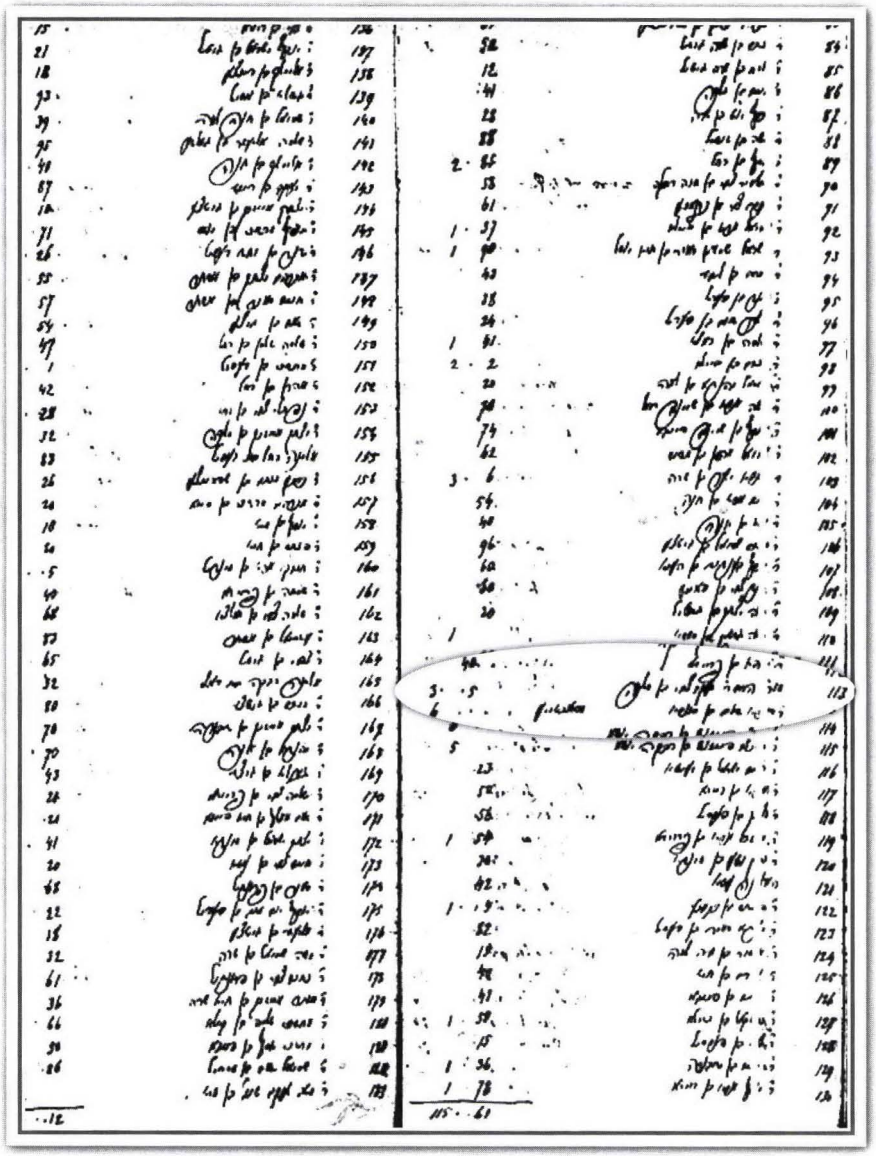
אביו הגה"ק ר' מרדכי ארי' וואלדמאן זי"ע, נולד בשנת תק"ם לפ"ק[ג],

---

א. תאריך זו עולה לפי נוסח החרות על מצבת אבן קבורתו: "נפטר בכתר שם טוב בן ס"ג שנה, ביום ה' ראה ז"ך לחודש מ' אב תרמ"ג לפ"ק", לפי"ז עולה שנולד בשנת תק"פ.

ב. פרט זה נודענו, מרשימת בני ק"ק בארשא שהתנדבו לצדקת רבי מאיר בעל הנס (ראה תצלום), בה מופיע שם רבינו בזה"ל: "מו"ר הרב ר' יעקב צבי בן מלכה".

ג. תאריך זו עולה, ממודעה בעתון 'שבת אחים' מיום ג' לך תרל"ז, המבשר על פטירתו, ובתו"ד כתוב: "ושבק לן ולכל ישראל חיים, ביום ב' פ' כי תבוא בשנת הששה ושבעים לימי חייו". והנה הוא נפטר ביום ט"ו אלול תרל"ו, לפי"ז עולה שנולד בשנת תק"ס.

מרשימת בני ק"ק בארשא שהתנדבו לצדקת רבי מאיר בעל הנס

בק"ק **טורנא**[ד], לאביו הרבני התורני המופלג ר' **מנחם מענדיל נערליחאווער** ז"ל, שהיה חותר מגע גאונים וצדיקים זצ"ל ממדינת רוסיש-פולין[ה].

כפי הנראה, היה מתחילה מקום שבתו של ר' מנחם מענדיל ז"ל בק"ק טורנא, ובתקופת שנות ילדותו של בנו רבי מרדכי ארי', קבע מושבו בק"ק גערליחאף[ו], ועל שמה נקרא שם משפחתו **נערליחאווער**[ז].

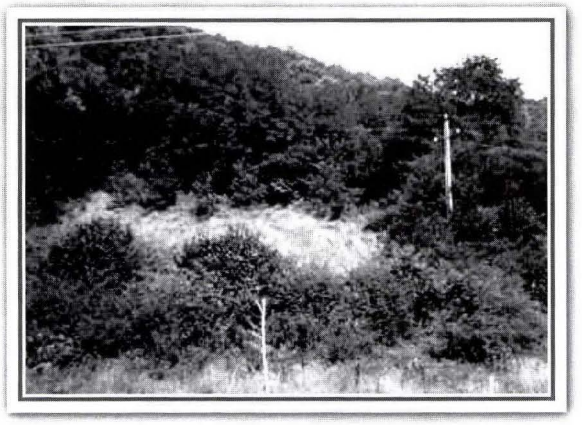
בצל רבותיו

בימי נעוריו זכה הגרמ"א לצקת מים על ידי גדולי גאוני דורו, ה"ה הגאון ר' **שלום חריף** זצ"ל[ח] אבדק"ק לאקענבאך בעל 'דברי

ד. כ"כ במסמכי פטירתו שבעיר העלמעץ, וכפי הנראה היא ק"ק טורנא הסמוכה לק"ק גערליחאף, אכן בס' 'החתם סופר ותלמידיו' בערכו, מציין שנולד בק"ק בארדיוב, וכן מקדים תאריך לידתו לשנת תקנ"ה, ואינו נכון, ראה בהערה הקודמת.

ה. ס' 'מליצי אש', מהג"ר אברהם שטערן זצ"ל דומ"ץ דק"ק נייהייזיל, ח"ב ט"ו אלול אות ר"ל, שקיבל הפרטים מהגה"צ ר' ראובן מנחם לייפער זצ"ל מאונגוואר, נכד רבינו, אשר כידוע אתמחי גברא ואיתמחי קמיע בתולדות צדיקי הדורות, וביותר בתולדות בית אבותיו הק', והיה לנו למקור נאמן לתולדות רבינו.

ו. עיירה קטנה הסמוכה מצד שמאל ק"ק בארדיוב.

ביה"ח
בעיר
גערליחוף
כיום

ז. יש לציין, שבס' 'אגרת יוחסין לבית טעמעשוואר' כותב שכיהן ברבנות דק"ק גערליחאוו, ואינו נכון.

ח. נולד בשנת תקט"ו, בק"ק פיורדא שבמדינת אשכנז, לאביו הרבני הנגיד הפרנס ר'

ר״ש׳, מרן הגאון בעל ׳חתם סופר׳ זצ״ל[ט], שתה מבאר תורתם לרויה׳, עד שנתגדל לאילנא רברבא.

כן זכה להסתופף בצל גדולי החסידות, ובמיוחד אצל הרה״ק רבי קלונימום קלמן מקראקא זי״ע בעל ׳מאור ושמש׳[יא], ואצל שאר צדיקי דורו, התחמם באור תורתם וקדושתם.

אחרי שבא בברית הנשואין, לא רצה להשתמש בכתרה של תורה, לזאת פתח לו חנות למכירת יי״ש בעיר מגוריו גערליחאף[יב], אשר ממנה משך מקור מחייתו, אך עשה תורתו קבע ומלאכתו עראי.

ישראל איסר ז״ל. קיבל לקחה של תורה מפי הג״ר יוסף שטיינהארט זצ״ל אבדק״ק פיורדא, הג״ר פנחס הלוי הורוויץ זצ״ל אבדק״ק פפד״מ, הג״ר נתן הכהן אדלר זצ״ל מק״ק פפד״מ. נשא את בת הג״ר רפאל ריס זצ״ל אבדק״ק ענדיגע שבמדינת שווייץ. כיהן ברבנות דק״ק אנשבאך, שטאמפין, שאמידע, פרויענקירכען, לאקענבאך, נפטר ביום ט״ז אדר תקפ״ה, חיבר ס׳ ׳דברי ר״ש׳, וויען תקפ״ו.

ט. נולד ביום ז׳ תשרי תקכ״ג, בק״ק פראנקפורט דמיין, לאביו הרבני התורני ר׳ שמואל סופר ז״ל, יצק מים על ידי הגה״ק ר׳ נתן הכהן אדלר זי״ע, וכן קיבל לקחה של תורה מפי הגה״ק ר׳ פנחס הלוי הורוויץ זי״ע בעל ׳הפלאה׳, הגה״ק ר׳ שמואל הלוי קעלין זי״ע בעל ׳מחצית השקל׳, הגה״ק ר׳ מיכאל שייאר זצ״ל אבדק״ק מיינץ. בשנת תקנ״ג נתקבל לאבדק״ק דרעזניץ שבמדינת מעהרין, בשנת תקנ״ח לאבדק״ק מאטערסדארף שבמדינת בורגענלאנד, בשנת תקס״ז לאבדק״ק פרעשבורג שבמדינת אונגארין, בגדולת תורתו וקדושתו זכה להעמיד דת על תילה, ושרת שמה בקודש עד עת פטירתו ביום כ״ה תשרי ת״ר.

י. כ״כ בס׳ ׳מליצי אש׳ בערכו, ומשם בס׳ ׳החתם סופר ותלמידיו׳, עמ׳ שמ״א. ויש להעיר, שבהסכמתו של מרן החת״ס זצ״ל על השו״ע שהדפיס, לא נראה איזה רמז קירבה אליו שהיה תלמידו, וכן ברשימת תלמידי הח״ס זצ״ל שבס׳ ׳אגרות סופרים׳ לא מופיע שמו.

יא. נולד בשנת תקי״א, לאביו רבי אהרן הלוי עפשטיין ז״ל. יצק מים על ידי הרה״ק ר׳ אלימלך מליזענסק זי״ע, והיה לו לתלמיד מובהק, כמו״כ נסע בפקודת רבו אל הרה״ק ר׳ יחיאל מיכל מזלאטשוב זי״ע, הרה״ק ר׳ זושא מהאניפאלי זי״ע, הרה״ק בעל ׳אוהב ישראל׳ מאפטא זי״ע, הרה״ק ר׳ לוי יצחק מבארדיטשוב זי״ע. אחר פטירת רבו הק׳ הרר״א, נסע להרה״ק ר׳ מרדכי מנעשכיז זי״ע ולהרה״ק החוזה מלובלין זי״ע. רבים הלכו לאורו, ובתוכם גאונים וצדיקים, מפורסם על שם ספרו ׳מאור ושמש׳ עה״ת, בשנת תק״פ נפל למשכב, ונאסף אל עמיו בהיותו בן ע״ב שנה, ביום ב׳ דר״ח תמוז תקפ״ג, ומנו״כ בק״ק קראקא.

יב. רבינו מזכיר פרט זה באחד מתשובותיו (או״ח סי׳ ל״ח) וז״ל: ״...וזכורני מימי עלומי,

ב - פעלים לתורה

שו"ע - מגיני ארץ

בשנת תקצ"ו רחש לבו דבר טוב, להרבות פעלים להרחיב גבולי התורה הק'. בעת ההיא, לא היה ביכלתו של כל בעה"ב לקנות סדרה שלימה שולחן ערוך, והיה חסרון הניכר אצל אחב"י, שלא יכלו הבעה"ב ללמוד הלכות המצויות בשו"ע או"ח, לדעת את המעשה אשר יעשון מדי יום ביומו.

וירא הגה"ק רמ"א זי"ע בצער עמו, וינדב לבו להדפים מחדש ס' 'מגיני ארץ' שהיא שו"ע חלק או"ח, בתוספות מרובה מהדפוסים הראשונים, שיכיל בקרבו ביאורי כל המפרשים האחרונים, למען יהיו מצוים בבתי כל בני ישראל.

גדולי גאוני דורו מציינים בהסכמתם, גודל התועלת היוצא מזה לטובת בית ישראל, כמ"ש הגאון בעל 'ישועות יעקב' זצ"ל: "...בני אדם אשר צריכים לשוטט אחר פרנסתם ואין כחם לעיין במצוה שבאה לידו בספרי מגיני ארץ הגדולים, נעשה מחברת ס' באר היטב במגיני ארץ הקטנים אשר כל איש יחזה בו בעת הצורך, ובחלק א"ח אשר הוא דבר השוה לכל נפש הדבר הכרחי להיות כל אדם יכול למצוא בקל מבוקשו...".

וכן ציין הגאון בעל 'חתם סופר' זצ"ל בהסכמתו: "...בשמעי זאת, ברכתי ברוך האיש אשר יקים את כל דברי התורה הזאת לעשות אותה, כי ידוע שספר מגיני ארץ הוא ממוסדי ארץ בענין הוראות כל איש שורר ומורה בביתו, ודברי מג"א עמוקים עמוק עמוק מי ימצאנו, ולחפש חפש מחופש אחר ספרי האחרונים לאו כל אדם טורח, ומורה הלכה מתוך משנתו, ע"כ טוב מאוד שיהי' הכל מוכן לפניו בגליונו...".

בהיותי סמוך על שלחן כבוד אאמו"ר ז"ל בטרם נתקבל לאב"ד, והיה מחזיק י"ש למכור להבאים לשתות...".

ספר

מגיני ארץ

שלחן ערוך אורח חיים חלק ראשון

עם פירושים סביב למשכנו יחנו מסקדם ה"ה בעל טורי זהב ובעל מגן אברהם ועטרת זקנים ובאר הגולה וספר פרח חדש ואבן העזר וספר חק יעקב והגה ע"ע הספר נזירות שמשון וספר תוספת שבת וספר שלחן הטהור הכל כאשר נדפס בווין

וגדול יהיה כבוד האחרון הזה מהראשון ביתר שאת ויתר עוז שנתוסף בו חיבורים שונים נפלאים

א) באר היטב מקיף כשלימות מהגאון מוה' ידידיה אשכנזי זצ"ל בעין קק"ק בוקעין ועם תיקוני' מחדו' מהר' שבתי כהן שעתר

ב) אשל אברהם ילקוט מקיף מפרש מגאונים המיוחסים שמיכר מרכב הגאון מוה' אברהם אופנהיים זצ"ל

ג) ספר נתיב חיים מהגאון בעל המחבר קדבן נתנאל זצ"ל והוא תיקונים עם הגהות יקרים על כל הש"ע מומחי חיים

ד) ספר דגול מרבבה מהגאון מוה' יחזקאל לאנדא זצ"ל בעל הגהות והמלחמות שם כי שם הוא מגזע

כל הספרים הקדמונים מלוגים לפי סדר בשלימות כי גם מקפ עתה מהגאון הנ"ל על ס' פר"ח ובכן התחול כאשר עיניכם מחזיקים מיושרים

ה) תיכוך יקר מלוח נעלה מעבודת רבנו ויקירנו ס"ה הרב הגאון הגדול המפורסם בתיכוניו מוה' אפרים זלמן מרגליות זצ"ל

מקיף כראוי לקוראי כמוהו יד אפרים והוא פירוש מספיק ומקיף בתיכוניו ובקיאותו על הגיון ומגיע לבעלי עיון ולבני דבריהם

ו) הוא ממוכן למהור ספר שערי תשובה מאחיו הרב הגאון המפורסם מוה' חיים מרדכי מדגליות זצ"ל מחבר ספר מקיף כראוי לקוראי כמוהו

מזכיר רבני וגדי זמים יקרים מלוקטים מהרבים שו"ת קדמונים ואחרונים ומתקוני' ומחבר כראוי כתו והוסיף מדילי' הרבה בתיקוניו ובקיאותו

ז) ספר לבושי שרד מהרב הגאון הגדול המפורסם בתיכוניו לבגדי שרד על יורה דעה ואחר שנו מדע ורבים שתו כמעט כראוי

ח) הוא ממוכן למהור ספר שערי תשובה מאחיו הרב הגאון המפורסם מוה' חיים מרדכי מדגליות זצ"ל מחבר ספר מקיף כראוי לקוראי כמוהו

מזכיר רבני וגדי זמים יקרים מלוקטים מהרבים שו"ת קדמונים ואחרונים ומתקוני' ומחבר כראוי כתו והוסיף מדילי' הרבה בתיקוניו ובקיאותו

ז) ספר לבושי שרד מהרב הגאון הגדול המפורסם בתיכוניו לבגדי שרד על יורה דעה ואחר שנו מדע ורבים שתו כמעט כראוי

ועל הטוב יזכר הני תרי זוגתפי נדפס לזכות בעלה ובניה

בשנת מגני ארץ הרב המופלג בתורה ומופלג בשנים מוה' מנשה מגערלחוף וה"ה אברהם עובדי' במוה'

ברפוס הרב מוהר"ר

Megine Eretz.

Lemberg. Gedruckt bei Löbl Balaban mit Erlaubniß von Wien den 6. April 1836.

BIBLIOTHECA JUDAICA RABBI

שער ספר מגיני ארץ שהוציא לאור הגה"ק ר' מרדכי ארי' זצ"ל

וישם הגה"ק ר' מרדכי **ארי'** לדרך פעמיו לק"ק לבוב המעתירה, ביחד עם שותפו הרבני מוה"ר אברהם עובדי' פיגנבוים ז"ל מק"ק זבארוב הסמוכה למקום משכנו, וילכו לבית הדפוס המשובח של ר' יהודא ליב באלאבן ז"ל, והוזיל זהב מכיסו והעלה על מזבח הדפוס ס' 'שו"ע - מגיני ארץ' או"ח ב' חלקים, ברוב פאר והידור כיאות לכבודה של תורה.

על שער הס' כתב המדפים לאמר: "ועל הטוב יזכר הני תרי שותפי אשר הביאו הספר היקר הזה לבית הדפוס, ה"ה **הרבני המופלג השנון מוהר"ר מרדכי ארי' במוה' מ"מ מגערלחוף**, [מנחם מענדל] וה"ה הרבני המופלג מוהר"ר אברהם עובדי' במוה' משה סג"ל מק"ק זבארוב במדינות הגר".

ויהללוהו בשער

גדולי גאוני דורו עטרו את הספר בהסכמות נלהבות, שיבחו והיללו את מפעלו הטוב להפיץ מעיינות התורה בתוככי בני ישראל.

ראשון המסכימים הוא **הגאון ר' יעקב אורינשטיין זצ"ל בעל 'ישועות יעקב'** רבה של ק"ק לבוב מקום ההדפסה, בהסכמתו מיום ג' ז' ימים לחדש שבט, שנת אמת קנה [תקצ"ז], הוא כותב בזה"ל:

> רבות שבעו לה מתי אהלה של תורה יושבי נטעים וגדרה מעשה ד' מה נורא, אשר פעל ועשה רבינו יוסף המשביר בחיבורו הגדול על ארבעה טורי אבן, וביחוד בטור או"ח אשר הוא דבר השוה לכל נפש, עיני כל אליו ישברון לדעת כשרון המעשה אשר יעשה האדם בשבתו ובקומו, אדם איך יזכה לבא עד השער לפני ד' צדיקי' יבואו בו, הן המה מעשה יום ביומו מלבד שבתות ד' בו ישבות האדם ממלאכתו מלאכת אבות ותולדו' אשר ביום הקדוש לא תיעשינ' לנוח בו ולשמוח, ודברי חכמים אשר עשו משמרת למשמרת ודיני מוקצה ושבותים דרבנן ממצא חפציך ודבר דבר, ודיני חגים ומועדים בחג המצות מאכלים אשר לא יאכלו, ומצות אכילת מצות ומרור, מלבד סיפורי נפלאות ד' ומעשי ידיו, ובחג השבועות ובחג הסוכות לשבת בצל מצוה אשר חופף על ראשינו, וזכרון

מכתב

לכבוד אדמו״ר הרב הגאון אמתי, נשיא ישראל, רבי׳ דעמא ומרבנא דאומתי׳ אור ישראל וקדושו, רשכבה״ג גאון יעקב נ״י האב״ד דפה ק״ק לבוב והגליל:

רבות [illegible]

[illegible] מרדכי ליב וואלד מאן [illegible]

[illegible] אברהם עובדיה [illegible] משה סג״ל פייגין בוים [illegible]

[illegible] ליבוש באלבאן [illegible]

[illegible] דברי אלה יום ג׳ ז׳ ימים לחדש שבט שנת אמת קנה פה לבוב יעקב אורינשטיין:

מכתבים

מהרבנים הגאונים הגדולים המפורסמים מופתי הדור פארי הזמן אשר בעולם אנשי השם הנה יושבי על מדין במדינת הגר:

נעתרתי לבקשת מהר״כמי׳ הרב הגאון הגדול המופלג כבוד מהו׳ יוסף נ״י [illegible]

[illegible] פרעשבורג יום א׳ ג׳ אדר הקל״ג לפ״ק משה קטן סופר מפפדיים מ׳ פק״ק הנ״ל:

הן [illegible] מרדכי ליב וואלד מאן [illegible]

[illegible] למען יזמרך כבוד ולא ידום לפ״ק פה איזל. הק׳ משה טייטיל בוים חו׳ פק״ק הנ״ל:

הקרה ה׳ לפני [illegible]

[illegible] ירושלים [illegible] אליעזר [illegible] סאנטוב [illegible]

ברך ה׳ חילם ופעל ידם תרצה לאב ובנו היה הנגיד המפורסם כה׳ נתנאל פייד מאן נ״י ובנו הרבני הנגיד מו״ה ראובן יוסף נ״י. מתושבי גערלהאב במדינת הגר אשר באו לעזרת ה׳ בגבורים:

ההסכמות שניתנו לספר מגיני ארץ

יום תרועה להעלות זכרונינו לטובה, וזכרון יום הקדוש לטהרינו מעונותינו, אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים, ודברי הצומות וזעקתם לקונן כתנים ובנות יעלה על חורבן בית מקדשינו ותפארתינו, וזכרון ישועת ישראל בימי מרדכי ואסתר, ובימי הכהנים המשוחים ברוב הניסים אשר נעשו לנו, ואמנם להיות הכל עפ"י דת ודין תוה"ק מבלי להוסיף או לגרוע ח"ו מן מצות ד'.

כל דברים האלו הובאו ביתה יוסף ראש המורים, שנה לנו רבינו בדרך קצרה, ופרס עליו מפה עמוד התוך אשר בית ישראל במדינתינו נשען עליו, העמיד מנהגי ישראל מכוונים להלכה עפ"י הדין ועל מה הוכן והוסד מנהג ישראל תורה, ולאשר המה כפי רוחב בינתם למדו לתלמידיהם בדרך קצרה, אין די באר לדורות הבאים אחריהם כי קצר שכלם הבין, מה מחוי להו במחוג, לזאת קמו רבנים גדולי הדורות ופרשו הדברים כשמלה, ה"ה הגאון בעל טו"ז, והגאון בעל מגן אברהם, ואחרי סמוך הגאון בעל פרי חדש פריו למאכל וכלם כאחד עשו העקוב למישור, ובהלכות פסח הגאון מהו' יעקב בעהמ"ח ס' חק יעקב.

ואמנם בכל אלה יש די לפני בני אדם אשר תורתם אומנתם, המה יעיינו בס' מגיני ארץ ובספרים הנדפסים שזכרתי, אך לבני אדם אשר צריכים לשוטט אחר פרנסתם ואין כחם לעיין במצוה שבאה לידו בספרי מגיני ארץ הגדולים, נעשה מחברת ס' באר היטב במגיני ארץ הקטנים אשר כל איש יחזה בו בעת הצורך, ובחלק א"ח אשר הוא דבר השוה לכל נפש הדבר הכרחי להיות כל אדם יכול למצוא בקל מבוקשו, גם דינים חדשים אשר יוצאים מתוך השו"ת, וכבר נדפס בפולנאה ש"ע מגיני ארץ עם האחרונים ונלוה אליהם ס' באר היטב.

לזאת שחרוני **הרבני המופלג מוה' מרדכי ליב וואלד מאן מתושבי גערליחאב במדינת הגר**, והשני הרבני מהו' אברהם עובדיהו במוה' משה סג"ל פייגין בוים מק"ק זבארוב במדינות הגר, היות שעלה על לבם להביא לבית הדפוס דפ"ק אשר נתייסד מחדש מאת הרב המופלג המושלם הנגיד מו"ה ליבוש באלבאן א' מיוחד מנכבדי קהלתינו, ספר מגיני ארץ מאד נעלה עם כל הפירושים טו"ז ומג"א ופר"ח וחק יעקב ועטרת זקנים ובאה"ג ונלוה ס' באר היטב עם דגול מרבבה וס' אבן העוזר וס' יד אפרים

ושערי תשובה ונתיב חיים מבעל קרבן נתנאל ואשל אברהם ולבושי שרד, למען יהיה הכל בשלימות לא תחסר כל בה, ועלינו להחזיק להם טובה.

והגם כי אין בזמנינו זה לגזור אומר לאסור על הדפסת אחרים, עכ"ז מהראוי ונכון שלא יבוא לכלל הסגת גבול משך עשרה שנים שלא להדפיס עד זמן הנ"ל מיום כלות ההדפסה הן במתכונתו הנ"ל הן מגיני ארץ לבד עם פירושים הקודמים, הן השו"ע הקטנים כאשר נדפסו בק"ק דובנא.

דברי אלה יום ג' ז' ימים לחודש שבט שנת אמת קנה [תקצ"ז], פה לבוב.

יעקב אורינשטיין

אחריו בא הסכמתו של מרן הגאון בעל 'חתם סופר' זצ"ל מיום א' ג' אדר תקצ"ו, וז"ל:

נעתרתי לבקשת מחו'[יג] כבו' הרב הגאון הגדול החריף המופלג כבוד מהו' יוסף נ"י אב"ד דק"ק זבארוב[יד], **אשר דיבר טוב בעד הני תרי תורניים רבנים מופלגים לפי עדותו הנאמנה מאוד, א' בשמו הרבני המופלג מהור"ר מרדכי ליב וואלד מאן**, ואידך בדומה לו הרבני המופלג מהור"ר אברהם עובדי' פייגין בוים מק"ק זבארוב, אשר קמו ונתעוררו להדפיס ס' מגיני ארץ בכל המעלות וההגהות החשובות שנדפסו מאז בפראג וחזרו ונדפסו בוויען, לא יפול דבר מטוב ההג"ה והעיון, ועוד יוסיפו להדפיס גם בגליונו כל ס' באר היטב עם שערי תשובה ויד אפרים, כפי שנדפס ע"י הגאון המפורסם מוהר"ר זלמן מרגליות ז"ל בק"ק דובנא, ונוסף לו כל ס' נתיב חיים מהגאון בעל קרבן נתנאל וס' לבושי שרד על מג"א.

והנה בשמעי זאת, ברכתי ברוך האיש אשר יקים את כל דברי התורה הזאת לעשות אותה, כי ידוע שספר מגיני ארץ הוא ממוסדי ארץ בענין

יג. היה מחותנו באופן זה - בנו הגאון בעל 'כתב סופר' זצ"ל, היה חתנו של הרבני התורני ר' יצחק ווייס ז"ל מגארליץ, אבי הרבני התורני ר' אליקים ווייס ז"ל, חתנו של הגאון ר' יוסף ליכטיג - חריף זצ"ל.

יד. הוא הגאון ר' יוסף ליכטיג זצ"ל אבדק"ק זבארוב, המכונה בשם 'ר' יוסף חריף', ראה פרטי תולדותיו לקמן ב'פרק ג' - בצל החכמה'.

הוראות כל איש שורר ומורה בביתו, ודברי מג"א עמוקים עמוק עמוק מי ימצאנו, ולחפש חפש מחופש אחר ספרי האחרונים לאו כל אדם טורח, ומורה הלכה מתוך משנתו, ע"כ טוב מאוד שיהי' הכל מוכן לפניו בגליונו.

ואמינא יישר כחם וחילם לאורייתא, בתרייתא עדיף מקמייתא, וכל המסייע ועוזר יהי' בכלל ברוך, ואיש אל יעמוד לשטן או להסיג גבולם תוך משך עשרה שנים מיום כלות ההדפסה, הן במתכונתו והן שלא במתכונתו בלי ידיעת ורשיון מהרבנים הנ"ל. והמגן אבות יגן בעד שומרי תורתו ומחזיקים בה.

הכ"ד פה ק"ק פרעשבורג יום א' ג' אדר תקצ"ו לפ"ק.

משה קטן סופר מפפד"מ חו' פק"ק הנ"ל

אחריו בא הסכמתו של הגה"ק בעל 'ישמח משה' מאיהעל זי"ע מיום **ג' י"ב אדר למען יזמרך כבוד ולא ידום** [תקצ"ו] לפ"ק, וז"ל[טו]:

הן היום נגשו לפני, **ה"ה הרבני המופלג מהור"ר מרדכי ליב וואלד מאן**, וה"ה הרבני מהור"ר אברהם עובדי' נ"י סג"ל פייגין בוים מזבארוב במדינת הגר, אשר איותה נפשם להעלות על משבח הדפוס לזכות את בני ישראל ולהטעימם מפרי עץ החיים ולהשביעם בצחצחות מאוד נעלה מגיני ארץ עם ט"ז ומג"א ועט"ז ובאה"ג ופר"ח ואהעו"ז וחק יעקב ודגול מרבבה ובאר היטב ואשל אברהם, ואשר מקרוב חברו גאוני ארץ וחכמי הדור ס' יד אפרים ושערי תשובה הנדפסים בש"ע הקטן, ונתיב חיים מבעל ק"נ ולבושי השרד הנדפסים בחיבור בפני עצמם.

ועתה מחדש העיר ה' את לב ש"ב ה"ה הרב הגאון המפורסם קש"ת מהור"ר אלעזר נ"י האבד"ק סאנטוב והגליל, אשר ביקש להמציא חפץ ה' וחפצו להאיר עיני חכמים בחידושיו והגהות על ש"ע או"ח, ומסרם ליד הרבנים הנ"ל להדפיסם בתוך חיבורי וביאורים הנ"ל ביחד על ש"ע א"ח, ואחרי ראותי הסכמת גאוני הזמן ביד הנ"ל להשלמת חפצם, ונתנו להם

טו. יש לציין, שהסכמה זו נדירה היא, ובס' 'הגה"ק בעל ישמח משה', מדור אגרות והסכמות, לא מופיע שם ההסכמה.

יד ושם טוב להחיש מעשיהם, ע"כ גם אנכי לא אמנע את הטוב מבעליו, ואסכים עמהם ליישר חילם לפעלא טבא, וד' יכונן מעשיהם לגמור בכי טוב, ולבר מנהון ולזולתם איש אל יסיג גבולם משך עשרה שנים מיום כלות הדפוס, וחלילה להעלות על הדפוס ס' מג"א עם החיבורים הנ"ל, הן במתכונת החיבורים ביחד כנ"ל, או לבד איזה חיבורים מהנ"ל, בין כה ובין כה לא תגע בהם יד זולתם עד משך שנים הנ"ל.

ויען כי הניפו את ידם להניף תנופת הקודש לכבוד התורה ולומדי', ע"כ כבוד ה' תנחם ואורך ימים ישביעם וכבוד חכמים ינחילם ויפיקו רצונם למהר להשלים כאשר שמו נתיבתם אמת.

היום יום ג' י"ב אדר למען יזמרך כבוד ולא ידום [תקצ"ו] לפ"ק, פה איהל.

הק' משה טייטיל בוים חו' פק"ק הנ"ל

אחריהם בא הסכמתו של הגאון ר' אלעזר לעוו זצ"ל אבדק"ק סאנטוב בעל 'שמן רוקח', אשר ביאוריו על שו"ע רואים כאן אור הדפוס לראשונה, וז"ל:

הקרה ה' לפני מקרה טהור גברי, ה"ה **הרבני המופלא ומופלג מהו' מרדכי ליב וואלד מאן**, והשני הרבני מהו' אברהם עובדי' סג"ל פייגין בוים מק"ק זבארוב במדינת הגר, וקחזינא דעסקו בדבר מצוה לזכות את הרבים בהדפסת ספרי או"ח עם המגינים ועט"ז ובאה"ט ופר"ח ואהעו"ז וח"י ודג"מ והיד אפרים ושערי תשובה אשל אברהם ונתיב חיים ולבושי השרד, והנה הוגד להם מחד מחברייא שגם אני בעניי כתבתי בגליונים ש"ע או"ח שלי חדושים והגהות רבות אשר יהי' בעזה"י תועלת למעיינים בה, וימצאו בהן דברי חפץ, ובקשו הנ"ל ממנו אשר אצוה להעתיק ההגהות הנ"ל ע"י עושי רצוני, ולמסרם לידם כדי לזכות בהם את הרבים, וכדי להגדיל תורה ולהאדירה, והיות כי לדעתי כוונתם רצוי' לשם שמים, לכן לעשות רצונם חפצתי והאותיות נקנית במסירה, נתונים נתונים המה להם ולא לזולתם, שיהיה כל הדפוסים אסורים להעלות זה ספר המגינים הנ"ל, הן במתכונתו והן שלא במתכונתו תוך משך עשרה שנים מיום כלות ההדפסה בלי ידיעת ורשיון מהרבנים המופלאים הנ"ל, וההגהות הנ"ל

יהיה נקראים בשם **מעשה רקח** כמספר שלי. ויהא רעוא דאימא מילתא דתתקבל, ודברי תורה לא ימושו מפי זרעי וזרע זרעי עד עולם.

פי המדבר ונועץ קנה ביום א׳ ג׳ אדר[טז] שנת תבנה ותכונן **ירושלים** עיר קדשינו במהרה בימינו אמן [תקצ״ו] לפ״ק.

הצעיר אלעזר החופ״ק סאנטוב והגליל

בעהמ״ח ס׳ שו״ת שמן רוקח ח״א וח״ב וח״ה, שמן רוקח, וס׳ סמא דחיי על הדרושים, וס׳ תורת חסד על כללי הש״ס, וספר שערי חכמה המכונה שב שמעתתא על סוגיות הש״ס, וזר זהב על ס׳ המקח לרבינו האי, וזר זהב על ס׳ עיני העדה, וס׳ יבין שמועה על התורה, וס׳ שערי דיעה ח״א וח״ב על ש״ע י״ד, וס׳ זכרון אהרן.

בפועל לא עלה הדבר בידם לצרף פירושו של הגאון בעל ׳שמן רוקח׳ זצ״ל במפת השו״ע, מכיון שרצו למהר מלאכת הדפוס, לזאת הדפיסהו בפני עצמה בסוף חלק שני שנדפם בבית הדפוס של האשה החשובה מרת חיה גרוישמאן ע״ה, בשער הס׳ התנצלו עצמם על זה, (ראה תצלום) וז״ל:

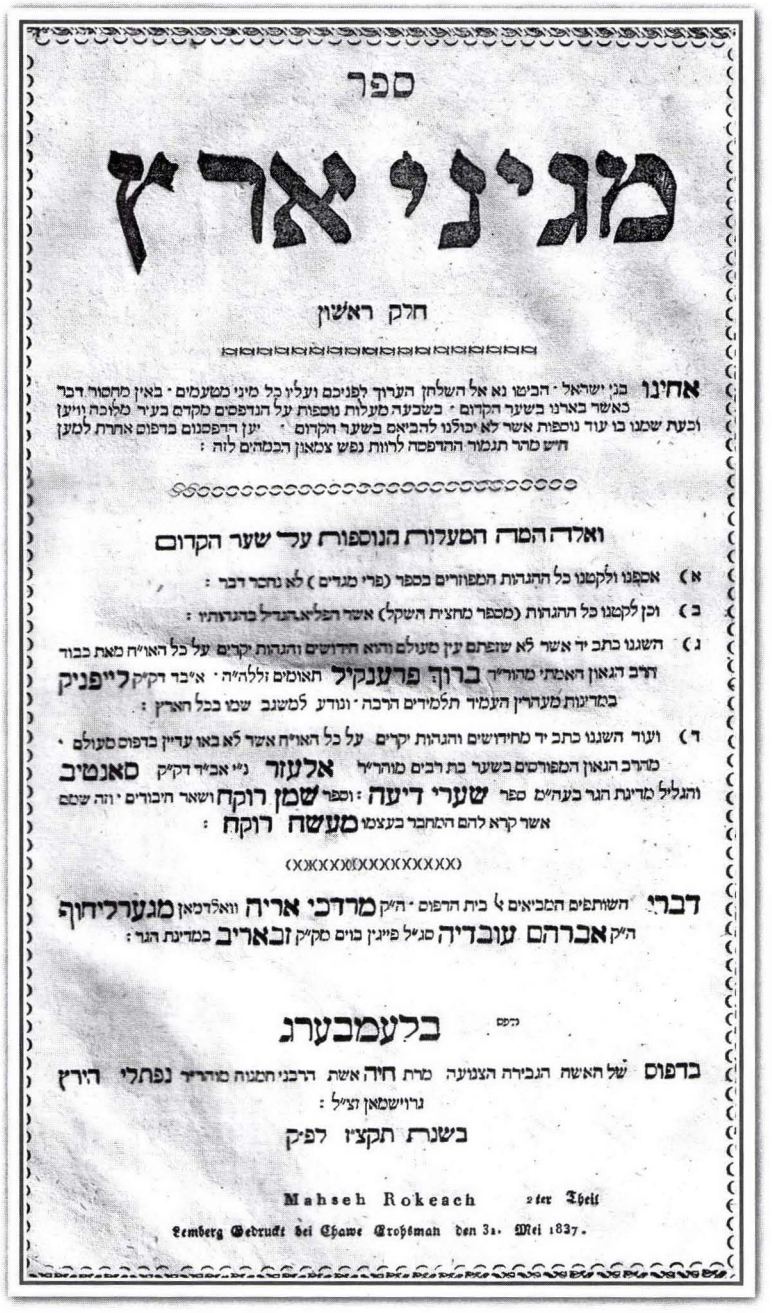
אחינו בני ישראל, הביטו נא אל השלחן הערוך לפניכם ועליו כל מיני מטעמים באין מחסור דבר, כאשר בארנו בשער הקדום, בשבעה מעלות נוספות על הנדפסים מקדם בעיר מלוכה וויען, וכעת שמנו בו עוד נוספות אשר לא יכולנו להביאם בשער הקדום, יען כי הדפסנום בדפוס אחרת למען חיש מהר תגמור ההדפסה לרווות נפש צמאון הכמהים לזה, דברי השותפים וכו׳.

עם הגה״ק מצאנז זי״ע

היה קשור בקשרי ידידות עם הגה״ק **בעל ׳דברי חיים׳ מצאנז זי״ע**[יז], נשא ונתן עמו בפלפולא דאורייתא, הגה״ק מצאנז זי״ע כותב אליו

טז. באותו יום כתב גם הח״ס זצ״ל את הסכמתו.

יז. נולד בשנת תקנ״ג, לאביו הג״ר ארי׳ לייב האלבערשטאם זצ״ל אבדק״ק טארניגראד. הסתופף בצל הרה״ק ר׳ נפתלי צבי מראפשיץ זצ״ל, הרה״ק ר׳ צבי הירש מזידיטשוב זצ״ל, הרה״ק ר׳ צבי הירש מרימנוב זצ״ל, הרה״ק ר׳ אשר ישעי׳ מראפשיץ זצ״ל. בשנת תקע״ז נתקבל לאבדק״ק רידניק, ובשנת תק״ץ נתקבל לאבדק״ק צאנז. וזה לשון רבינו

ספר

מגיני ארץ

חלק ראשון

אחינו בני ישראל · הבישו נא אל השלחן הערוך לפניכם ועלינו כל מיני מטעמים · באין מחסור דבר כאשר בארצנו בשער הקרום · בשבעה מעלות נוספות על הנדפסים מקדם בעיר מלוכה ווינן ובעת שמנו בו עוד נוספות אשר לא יכולנו להביאם בשער הקרום · יען דפסנום בדפוס אחרת למען חיש מהר תגמור ההדפסה לרווות נפש צמאון הבמהים לזה :

ואלה המה המעלות הנוספות על שער הקרום

א) אספנו ולקטנו כל ההגהות המפורים בספר (פרי מגדים) לא נחסר דבר :

ב) וכן לקטנו כל ההגהות (מספר מחצית השקל) אשר הפליא הגביר כהגהותיו :

ג) השגנו כתב יד אשר לא שוזפתם עין מעולם והוא חידושים והגהות יקרים על כל האו"ח מאת כבוד הרב הגאון האמתי מהור"ר **ברוך פרענקיל** תאומים זללה"ה · א"בד דק"ק **לייפניק** במדינות מעהרין העמיד תלמידים הרבה · ונודע למשגב שמו בכל הארץ :

ד) ועוד השגנו כתב יד מחידושים והגהות יקרים על כל האו"ח אשר לא באו עדיין בדפוס מעולם · מהרב הגאון המפורסם בשער בת רבים מוהר"ר **אלעזר** נ"י אבד"ק **סאנטיב** והגליל מדינת הגר בעה"ת ספר **שערי דיעה** : וספר **שמן רוקח** ושאר חיבורים · וזה שמם אשר קרא להם הנחבר בעצמו **מעשה רוקח** :

דברי השותפים המביאים לבית הדפוס · הי"ק **מרדכי אריה** וואלדיכאן **מנערליחוף** הי"ק **אברהם עובדיה** סג"ל פיינן בוים מק"ק **זאריב** במדינת הגר :

נדפס **בלעמבערג**

בדפוס של האשה הנבירה הצנועה מרת **חיה** אשת הרבני חכמות מוהרי"ד **נפתלי הירץ** גרוישמאן וצ"ל :

בשנת **תקצ"ז** לפ"ק

Mahseh Rokeach 2ter Theil

Lemberg Gedruckt bei Chawe Troßman den 31. Mei 1837.

השער של ההוספה שנספח להמגינים

בזה"ל יח: "לה"ה ידידי אהובי הרב המאה"ג החריף ובקי המושלם כש"ת מ' ליבוש נ"י. הנה כשתי שנים בנסעי עם מעכ"ת ודברנו אודות הגט ונזרקה מפי מעכ"ת אשר האלף בא בגט לתנועת פתח, ואני חויתי לו דעתי שאינה באה לתנועת פתח לפי כללי השמות... את כל זה ראיתי להודיע לו ויגיד נא מה דעתו בזה, כי לע"ע אני עוסק בלימוד הזה, וינעם עלי דבריו דברי נועם...".

ג - רועה ישורון

על כס הרבנות

ככה ישב הגה"ק ר' מרדכי ארי' זי"ע שקט ושאנן בהיכלו, הרבה פעלים להרחבת גבולי התורה, אך לא רצה ליהנות מכתרה של תורה, והתפרנם מיגיע כפיו. ברם גדולת תורתו וצדקתו הכריזה עליו בחוצות, מסביב לשנת תר"ה יט בא אליו הקריאה של חיבה מראשי ק"ק האנשאוויטץ יע"א, וישומו עטרת הרבנות על ראשו כ.

(או"ח סי' י"ח), "...מי היה רבינו 'דברי חיים' בסתרי תורה וקבלה, שאלפים ורבבות דפקו בפתחו ואהל קדשו לתיקון נפשם, וגדולים רבים וגאונים וקדושים השכימו לפתחו...", נסתלק ביום כ"ה ניסן תרל"ו לפ"ק.

יח. שו"ת 'דברי חיים', אה"ע סי' ס"ז, אם כי לא כתב שם במפורש, שהתשובה נערכה אל הגה"ק ר' מרדכי ארי' זי"ע, אכן נאמן עלינו עדות בנו-רבינו המזכיר תשובה הלזו בתוך תשובותיו (אה"ע סי' ז), ומציין: "...ותשובה זאת הוא אל כבוד אאמו"ר ז"ל, בעת שהתחיל לחבר ספרו דברי חיים על שמות אנשים נתעורר לכתוב שפלפלו יחד בהיותם בדרך...".

יט. ס' 'החתם סופר ותלמידיו', בערכו עמ' שמ"א.

כ. מן הענין להביא בזה, סיפור המובא בס' 'ראשי גולת אריאל' (ח"א עמ' קמ"ה) שאחרי שעמדה כס הרבנות דק"ק האנשאוויטץ ריקם למשך כמה עשרות שנים, ולא יכלו ראשי הקהילה להשתוות על ראש מי ישומו כתר הרבנות, בעת ההיא השתהה הגה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנז זי"ע במרחץ בארדיוב הסמוכה, וילכו אליו ראשי הקהל להתייעץ אתו בדבר הרבנות, והציע למנות את הגאון ר' אליעזר חיים דייטש זצ"ל, ע"כ סיפור הדברים.

אחרי העיון בתאריכי השנים והשתלשלות כהונת הרבנים שכיהנו בהאנשאוויטץ, נראה שנתחלפו לו שמות הרבנים. שהרי הגה"ק ר' ברוך אברהם בינדיגער זי"ע כיהן שמה

דור דור ומנהיגיו

הגרמ"א היה רב השני של העיר האנשאוויץ. בתשובה ארוכה מאת בנו - רבינו, **אל הגאון ר' אליעזר חיים דייטש זצ"ל**, אודות כתיבת שם העיר האנשאוויץ בגיטין, מגולל רבינו קורות והשתלשלות עיר האנשאוויטץ ורבניה. בשנת תקמ"ו נתייסדה קהילה היהודית בעיר, וכפי שכותב רבינו[כא]: "... העיר הזאת אינה עיר חדשה, כי מרגלא היה תמיד בפי העם, שזאת הקהלה הוא הראשונה בכל הקאמידאט שאראש, אעפ"י שאינה אלא עיר קטנה...".

רבה הראשון היה **הגאון ר' משה פרענקיל זצ"ל**[כב], תלמיד מובהק **להגאון בעל 'ברוך טעם' זצ"ל** מלייפניק[כג], מצודתו היתה פרוסה על כל מחוז שאראש, ויכהן שמה בעטרת הרבנות עד שנת תק"פ

משנת תרכ"א עד עת פטירתו ביום ב' דר"ח אלול שנת תרל"ה, ולא עמדה כס הרבנות ריקם רק לערך שנה ומחצה, עד חודש אייר שנת תרל"ז שאז נתקבל תחתיו הגאון ר' אליעזר חיים דייטש זצ"ל. עוד זאת, שהרי בהקדמת הגאון הנ"ל לספרו 'תבואות השדה' (ח"ה, פאקש תרס"ב), מגולל פרטי השתלשלות התקבלותו בהאנשאוויץ, ואינו מזכיר כלום אודות השתדלותו של הגה"ק מצאנז זי"ע בדבר.

לזאת יש לשער, שסיפור זה אירע אחרי שעזב הגאון ר' משה פרענקעל זצ"ל את העיר האנשאוויטץ בשנת תק"פ, שלא היה להם רב למשך תקופה ארוכה של כ"ה שנה, אז המליץ הגה"ק מצאנז שיקבלו את הגה"ק ר' מרדכי ארי' זי"ע שהיה ידידו ומכירו (ראה לעיל), ונתקבל שמה בשנת תר"ה.

כא. אה"ע סי' ו'

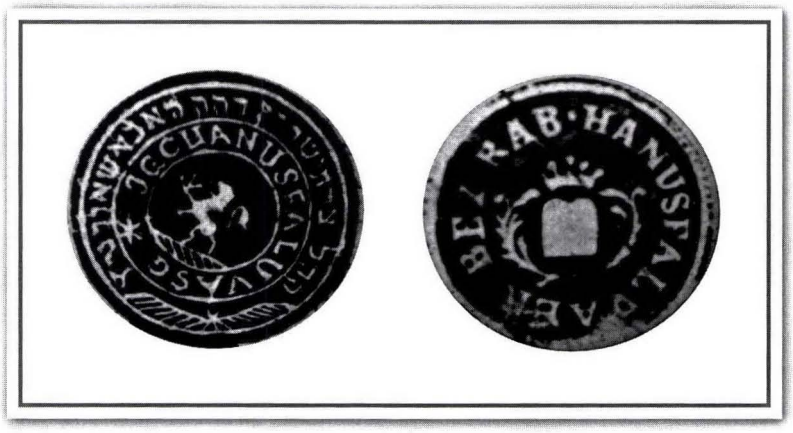
כב. תלמיד מובהק להג"ר ברוך פרענקיל זצ"ל אבדק"ק לייפניק בעל 'ברוך טעם', מתחילה ישב על כס הרבנות דק"ק האנשאוויטץ וכל מחוז שאראש, בשנת תק"פ לערך נתקבל לאבדק"ק שעבעש, ושרת שמה בקודש עד עת פטירתו בשנת תר"ו, מצינו תשובה אליו בשו"ת 'אמרי אש' או"ח סי' כ"ז, הכותב אליו בזה"ל: "החיים והשלום, וברכת ה' עד גבעת עולם תבואינה, לכבוד ידיד ה' הרב המאור הגדול גאון העדה לתורה ולתעודה חכם וסופר, אשכול הכופר כקש"ת מוה' משה פרענקיל נ"י אבדק"ק שעביש והגלילות יע"א...", ראה עוד שם באה"ע סי' ל.

כג. ראה תשובה שהשיב אליו רבו הגאון בעל 'ברוך טעם' זצ"ל בשו"ת 'עטרת חכמים' אה"ע סי' י, וז"ל: "שאלה מכבוד תלמידי הרב המופלג כו' כש"מ משה פרענקיל נ"י אב"ד דקאמידאט שאריש...".

לערך[כד], בעת ההיא נתקבל לאבדק״ק שעבעש, וכיהן שמה עד עת פטירתו בשנת תרי״א.

אחריו כיהן אבי רבינו, **הגה״ק ר׳ מרדכי ארי׳ וואלדמאן זי״ע**, הוא נתקבל שמה לאחר שנת תר״ה, אכן לא כיהן שמה רק תקופה קצרה, ובשנת תר״ח עבר לכהן פאר בק״ק קיראלי - העלמעץ.

וימנה הגה״ק רמ״א זי״ע את בנו, **רבינו הגה״ק ר׳ יעקב צבי וואלדמאן זי״ע**[כה] למלא את מקומו. אף כהונתו שמה לא ארכה לתקופה ארוכה, ולאחרי שבע שנה בשנת תרט״ו עבר לכהן פאר ברבנות דק״ק בארשא יצ״ו.

חותמת בני קהילת האנשאוויץ בארכיון הקהילה
ובו חרות "קהל עדת ישרון דק״ק האנאשווטץ"

כד. כך עולה לפי דברי רבינו בתשובתו, שכותב: "...והרב הגאון המנוח מ׳ משה פרענקיל ז״ל משעבעש, שהיה אבד״ק שעבעש קודם שהיה הגאון המנוח מ׳ דוד דייטש האבד״ק יארמאט ז״ל, היה הרב ר״מ פרענקיל ז״ל תחילה אבד״ק דקהלתכם ומשם נסע לשעבעש, וזה היה קודם שנולדתי...", והרי רבינו נולד בשנת תק״פ, א״כ עולה שקודם שנת תק״פ עבר לק״ק שעבעש, וראה בס׳ ׳אישים בתשובת חתם סופר׳ (אות תע״ה) המאחר תאריך עברו לרבנות שעבעש, לשנת תק״צ.

כה. ראה להלן תולדותיו בארוכה במשך ספרינו.

אחרי שעזב רבינו את כהונת רבנותו בהאנשאוויטץ, מינה תחתיו את **הגאון ר' ישעי' בייערין זצ"ל**[כו], תלמידו של הגאון ר' בנימין וואלף לעוו זצ"ל בעל 'שערי תורה', הגאון בעל 'כתב סופר' זצ"ל מפרעשבורג. משם נתקבל לאבדק"ק סערעדנא[כז], ובשנת תרכ"א נתקבל לאבדק"ק שאראש-פאטאק, ושרת שמה בקודש עד עת פטירתו ביום כ"ח כסליו תרמ"ו.

בשנת תרכ"א[כח] נתקבל תחתיו חותן רבינו, **הגה"ק ר' ברוך אברהם בינדיגער זי"ע** שהיה מקודם רב בק"ק ביקאווסק במדינת גאליציה, שרת שמה בקודש עד עת פטירתו ביום א' אלול שנת תרל"ה לפ"ק, ושם חלקת מחוקק ספון.

בחודש אייר שנת תרל"ז נתקבל תחתיו **הגאון ר' אליעזר חיים דייטש זצ"ל**[כט], כיהן שמה בקודש עשרים שנה עד שנת תרנ"ז לפ"ק, אז עבר לכהן פאר בק"ק באניהאד, ושרת שמה בקודש עד עת פטירתו ביום כ"ט אלול תרע"ו.

את מקומו מילא אחריו בשנת תרנ"ז הגאון ר' יהודה צבי בלום זצ"ל, בנו של הגאון ר' עמרם בלום זצ"ל אבדק"ק אויפאלו בעל 'בית שערים', וחתן

כו. בן הרבני התורני ר' בנציון בייערן ע"ה. קיבל לקחה של תורה מפי הג"ר בנימין זאב לעוו זצ"ל בעל 'שערי תורה', הגאון בעל 'כתב סופר' זצ"ל. בשנת תרט"ז נתקבל לאבדק"ק האנשוויטץ, משם נתקבל לאבדק"ק סערעדנא, ובשנת תרכ"א נתקבל לאבדק"ק שאראש-פאטאק, ושרת שמה בקודש עד עת פטירתו ביום כ"ח כסליו תרמ"ו.

כז. מצינו שבשנת תרי"ט נתפנה כס הרבנות דק"ק סערעדנא, בעת ההיא עבר הג"ר צבי הירש ווייס זצ"ל (שכיהן שמה משנת תר"ה) לכהן כאבדק"ק זבארוב, וכפי הנראה משנת תרי"ט עד שנת תרכ"א כיהן הג"ר ישעי' בייערין זצ"ל ברבנות דק"ק סערעדנא.

כח. ראה פרטי תולדותיו בארוכה לקמן פ"ב, וראה שם בהערה צה.

כט. נולד ביום ט"ז תמוז תר"י, בכפר פעטרא שליד ק"ק נייטרא, לאביו הרבני התורני ר' אברהם דייטש ע"ה. קיבל לקחה של תורה מפי הג"ר יהודה אסאד זצ"ל אבדק"ק סערדאהעלי, הג"ר מאיר א"ש זצ"ל אבדק"ק אונגוואר, הג"ר נתן פייטיל ריינינ זצ"ל אבדק"ק מאד, הג"ר אהרן גרינבערג זצ"ל אבדק"ק מיהאלאוויץ, הג"ר יואל צבי ראטה זצ"ל אבדק"ק אויפאלא. בשנת תרל"ז נתקבל לאבדק"ק האנשוויטץ, ובשנת תרנ"ז לאבדק"ק באניהאד, ושרת שמה בקודש עד עת פטירתו ביום כ"ט אלול תרע"ו.

הגאון ר׳ ישעי׳ עהרענפעלד זצ״ל אבדק״ק שוראן. כיהן שמה על כס הרבנות עשרים שנה, נסתלק בדמי ימיו ביום ה׳ סיון תרע״ז לפ״ק.

רבה האחרונה של ק״ק האנשאוויטץ היה הגאון ר׳ **יואב אדלער זצ״ל**, בנו של הגאון ר׳ שלום אדלער זצ״ל אבדק״ק סערעדנא, וחתנו של הגאון ר׳ דוד יהודה לייב זאלצער זצ״ל אבדק״ק הומנא. מתחילה כיהן ברבנות דק״ק דאברא, בשנת תרפ״ב נתקבל לאבדק״ק האנשאוויטץ, ושרת שמה בקודש עד ימי הצער והזעם, ימי הרס עולם מלחמת העולם השניה, נהרג עקה״ש ביום י״ב חשון תש״ג.

וינשאהו לראש

כהונתו של הגה״ק ר׳ מרדכי ארי׳ בק״ק האנשאוויטץ לא ארכה תקופה ארוכה, בשנת תר״ח[ל] נתקבל לכהן פאר ברבנות דק״ק **קיראלי - העלמעץ**, ומצודתו היתה פרוסה על כל גליל **באדריג**[לא].

כרועה נאמן ניהל את בני עדתו, הורה להם את הדרך אשר ילכון בה ואת המעשה אשר יעשון, תיקן להם תקנות ישרות לחיזוק הדת, ויסד להם חברות לגמילות חסדים.

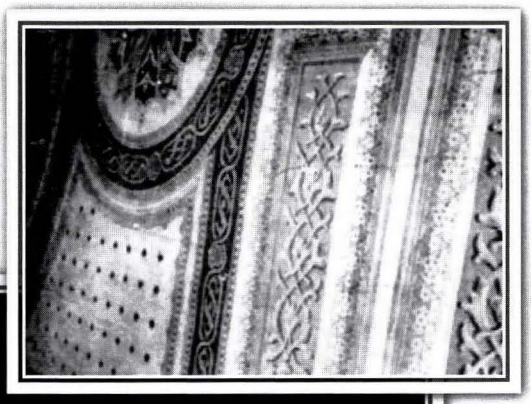
ל. תאריך זו עולה לפי נוסח החרות על מצבת אבן קבורתו: ״...שימש בכתר הרבנות בק״ק העלמעץ והגליל באדריג כ״ט שנים, ועלתה נשמתו בגנזי מרומים ביום ט״ו לחדש אלול שנת תרל״ו...״, לפי״ז עולה ברור שבשנת תר״ח נתקבל לאבדק״ק קיראלי —העלמעץ.

מן הנכון לציין בזה, מה שסיפר הרה״ח ר׳ בערל עסטרייכער הי״ו מק״ק העלמעץ, שהעיר העלמעץ היתה מקודם שייכת לגלילות העיר איהעל, והיתה נתונה תחת מרותו של הגה״ק בעל ׳ישמח משה׳ מאיהעל זי״ע, וכאשר נתרבו תושבי העיר, עד שהיה נצרך להם רב מיוחד, פקד הישמח משה זי״ע למנות שם את הגה״ק ר׳ מרדכי ארי׳ זי״ע לאב״ד הראשון. אכן סיפור זו אינה עולה לפי חשבון השנים, שהרי לפי האמור למעלה נתקבל שמה בשנת תר״ח, והישמח משה נפטר כבר בשנת תר״א.

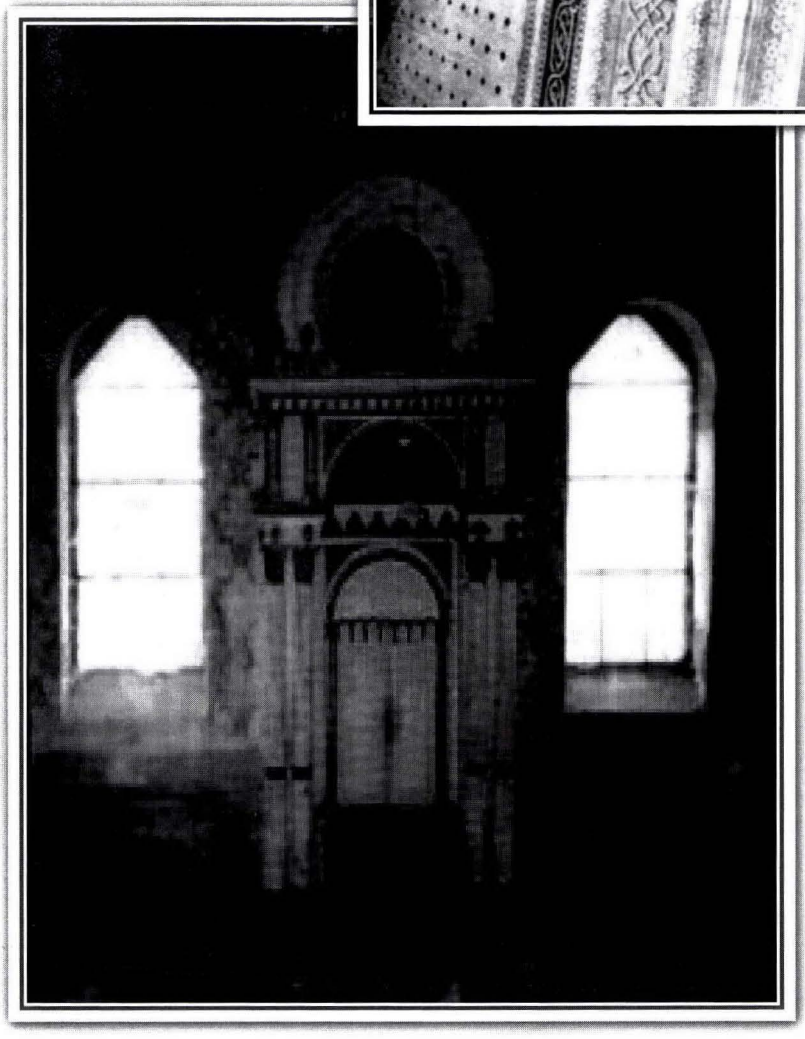
לא. ביניהם נמנו הישובים: אלמאש, מאדאראש, באיא, בעזדאן, ועוד.

בית הכנסת בעיר קיראלי העלמעץ

גג בית הכנסת

בית הכנסת בפנים

את גודל פעולותיו להרחבת גבולי התורה וחיזוק הדת, מתאר לנו הרבני התורני ר' נתן ליבערמאן ע"ה אחד מתושבי ק"ק העלמעץ, בעתון 'המגיד', יום כ"ה אב שנת תרכ"ב, וכך הם דבריו:

עיר מחוז גלילתנו היא העיר העלמעץ... ולנו בתוכה בית נכון ונשא, משכן נשיאנו מעון הדר **כבוד מורנו הרב הגאון המובהק פאר דורנו צדיק בדרכיו ותמים במעשיו חכם ונבון מו' מרדכי אריה וואלד נ"י**, זה שלש עשרה שנה הוא שופטנו בצדק ומנהלנו בהשכל ודעת, לא ישא פני איש ושאת גבר לא תבעתנו מלהוכיח על פניו מומו ולהדריכו בנתיב תום ויושר, מרוב מפעליו הטובים אשר אזן ותקן לנו אחת אזכירה פה, זה שנים ארבע יסד בינינו חברה מועילה מאוד, ויישם את שמה מורה על תכונתה "חברה גומלי חסד" נכונה, למועדי רגל לתמכם ולסעדם, והיתה ראשיתה מצער, אך יום יום תתחזק ותרבה עצמה...

ד - סוף ימיו וביתו אחריו

ויהי בונה בית

לאחר שמתה עליו אשת נעוריו הרבנית הצדיקת **מרת מלכה ע"ה**, נשא את זיווגו השנית הרבנית הצדיקת **מרת אסתר ע"ה**, בתו של **הגאון ר' יהונתן בנימין עסטרייכער זצ"ל אבדק"ק טשענגער**[לב], שהיתה נשואה בזוו"ר **אל הגאון ר' שמעון הכהן שאטין זצ"ל אבדק"ק שאראש-פאטאק**[לג], שנפטר ביום א' חשון תרכ"א[לד] בהיותו בן נ"ה שנה, והניח אחריו

לב. בן הג"ר משה ארי' עסטרייכער זצ"ל אבדק"ק קראלי, מילא את מקום גיסו הג"ר משה שפיטץ זצ"ל ברבנות דק"ק טשענגער יע"א, נפטר ביום כ"ג אדר ב' תקצ"ד.

לג. נולד בשנת תק"ס, בק"ק לאסק, לאביו מוה"ר משה יחיאל הכהן שאטין ז"ל, קיבל לקחה של תורה מפי הג"ר עקיבא איגר זצ"ל אבדק"ק פוזנא. לאחר שמתה עליו אשת נעוריו, נשא את בתו של הג"ר יהונתן בנימין עסטרייכער זצ"ל אבדק"ק טשענגער, והתיישב במדינת אונגארין. היה מחסידיו הגדולים של הגה"ק מרן מצאנז זי"ע. בשנת תקצ"ז נתקבל לאבדק"ק שאראש-פאטאק, ושרת שמה בקודש עד עת פטירתו ביום ב' דר"ח חשון תרכ"א, חיבר ס' 'כהנת עולם - מהרשש"ך אחרון', על סוגיות הש"ס, ווראנוב תרפ"ט.

לד. את מקומו מילא הגאון ר' ישעי' בייערין זצ"ל שהיה מקדם אבדק"ק האנשאוויץ.

Nro. 33. HAMAGID. שנה ששית

Lyck, den 21. August 1862.

חדשות וקורות הימים.

יגיד ליעקב מהנעשה והנשמע בכל חלקי תבל בין כל יושבי חלד אשר ינעם ואשר ראוי לדעת לכל איש ישראלי לתועלת ותועלת השפה העבריה.

מאתי

אליעזר ליפמאן זילבערמאן.

וְהָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם אֱהָבוּ (זכרי' ח').

תוכן הענינים:

הגיוכי המגיד.

מחזה א'.

חכמות בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה. (משלי ט' א').

עִיר מָחוז גלילתנו היא העיר העלמעץ, בה כבר החל הפוסחר והקנין לפרוץ, בה בית ועד לפקידי המכושלה לשופטיו ושוטריו בה בית מסכנות לאוצר המכס ומשכורתו למחלקותיו, בה בית רוקח מרקחת הסכנים ורופא חכם ואומן גדול, עברי, ולנו בתוכה בית נכון ונשא משכן נשיאנו כועון הדר כבוד מזורנו הרב הגאון המובהק פאר דורנו צדיק בדרכיו ותמים כמעשיו חכם ונבון מו' מרדכי אריה וואלד נ"י. זה שלש עשרה שנה הוא שופטנו בצדק ומנהלנו בחשכל ודעה, לא ישא פני איש ושאת גבר לא הבעתנו מלהוכיח על פגיו מוכו ולהדריכו בנתיב תום ויושר, כורוב מפעליו הטובים אשר אזן ותקן לנו אחרי אוכירה פה. זה שנים ארבע יסד בינינו חברה מועילה מאוד, וישם את שמה מורה על הכוונתה ,חברת גומלי חסד' נכונה למועדי רגל להכינם ולסעדם והיתה ראשיתה מצער, אך יום יום התחזק ותרבה עצמה. והנה זה לא עת בציר התאספנו בני החברה יחד כולנו כשמנים איש לבקר את תהלוכותיה הנכספות' ותוצאותי' ולשית מנחיגים חדשים בראשה כדרכה אחת בשנה, ויבחרו להם איש חיל רב פעלים חכם ונבון שוחר תושי' ורודף צדק נגיד ונדיב מו' דוב הארטשטיין לחיות גובר ראשון, ואחריו החזיקו באיש אחר מתוכם להיות משנהו, וכמאן האיש ויבו בעיניו פקדת השירות הזאת כי לתרפה לו חשבה, אז עבר רוח קנאה ורוח טהור על גבר הוקם על ראש קהלנו מנהיג עדתנו זה כעשרים שנה דורש טובה עמו לכל הדבר הגדול, הוא יצא לפניהם והוא יבא לפניהם גבר חכם בעון מליץ מפואר גביר נכבד נדיב ושוע מו' אהרן קלאר, ויקם מעל שבתו ויאמר: שמעוני אחי! אם טוב אני בעיניכם שיכו נא המשרה הזאת על שכמי אני אשא ואני אסבול. ותהום כל העדה ויהי כמצחק בעיניהם, אך הוא בענות לבבו הוסיף לאמור: השירות הנקלה הזאת אשר אמרתם, עכה אכבדה ותפארת לראשי היה אם חפצים אתם בי. וישמחו האנשים וירוכמוהו בקהל עם וקייכו וקבלו עליהם לבלתי הרם העטרה והסר ממנו משמרת פקדתו עד שיחפוץ. ואחרי כן ההנדבו נדבות איש איש כברכתו וכמסת ידו. עבדך משתחוה כול הדרך נתן ליבערמאן.

צילום מעיתון 'המגיד' כ"ה אב תרכ"ב

ילדים יתומים צעירים, לאחר נשואיה עם הגה"ק ר' מרדכי ארי' זי"ע, נתגדלו ילדיה היתומים על ברכיו, לימים באו ילדיה בכושרות השידוכים עם יוצאי חלציו של הגה"ק רמ"א[לה].

אשכבתיה דרבי

למשך כ"ט שנים כולם שוים לטובה, ניהג הגה"ק ר' מרדכי ארי' זי"ע את בני עדתו על מי מבועי התורה. ויהי ביום ב' לסדר 'כי תבוא אל הארץ', ט"ו לחודש אלול שנת תרל"ו, גברו אראלים את המצוקים ונשבה ארון אלקים, נשמתו הטהורה עלתה לגנזי מרומים.

מעמד הלוויה נערכה למחרתו ביום ג', תושבי העיר העלמעץ ובני גליל באדריג התכנסו כאבלים ומנודים ללות את רבם האהוב, מקרוב ומרחוק באו גדולי הדור להספיד האי גאון ישראל וקדושו, בתוכם נמנה בנו-רבינו אשר נשא נהי וקינה על פטירת אביו עטרת תפארת ראשו.

אחד מחשובי בני הסביבה הרבני התורני המופלג ר' **חיים אלעזר הכהן הארטשטיין** ז"ל מק"ק סאמעטער שבמחוז באדראג, כתב מודעת אבל על פטירת רבינו, ונדפס בעתון **'שבת אחים'**[לו], שיצא לאור על ידי לשכת היראים בעיר ב'פעסט, וז"ל:

(סאמעטער.) לדאבון נפש הישראלי אודיע בקהל רב, כי עלה המות בחלונינו ונטל את כבודינו מעל ראשינו, **הרב המאה"ג המפורסם, ערוגת הבושם, גן הדסים, מו"ה מרדכי ארי' וואלד זצ"ל אב"ד דק"ק העלמעץ וגליל באדראגקיס**, ושבק לן ולכל ישראל חיים ביום ב' פ' כי תבוא בשנת הששה ושבעים לימי חייו, ולויתו לבית מועד כל חי היתה ביום ג', והספידו אותו בניו ורבנים הסמוכה לגלילותינו.

לה. הקדמת ס' 'כהנת עולם - מהרשש"ך אחרון', והקדמת ח"ב מס' 'תפארת צבי' על הזוה"ק מנכדם הג"ר מרדכי שפילמאן זצ"ל.

לו. יום ג' לך תרל"ז.

והנה בעזהי"ת זרחה לנו שמש צדקה, כי בעוד שלא שקעה שמשה של משה זרחה לנו שמשה של יהושיע, כי קבלנו עלינו לרב ומורה ומנהל בנו **הרב הגדול החריף מו"ה יוסף וואלד נ"י**, ויחי אדונינו עד ביאת ינון, ובזכות אביו המנוח זצוק"ל יעלה מעלה מעלה כעץ שתול על פלגי מים, ויתן ה', שישמח הוא בנו, ואנו בו, להגדיל תורה ולהאדירה.

מקום מנוחתו נכרה בבית מועד לכל חי בק"ק העלמעץ, וזאת אשר חרתו על מצבת אבן קבורתו[לז]:

פ"נ

איש חי ורב פעלים
ה"ה הרב הגאון הגדול
החריף ובקי בחדרי תורה
נזר החכמים פאר הנבונים
רבים הלכו לאורו צדיק יסוד עולם
המפורסים בפי כל לשבח ולתהלה
כקש"ת מו"ה מרדכי ארי' בהרבני
י"א מו"ה מנחם זללה"ה שימש בכתר
הרבנות פק"ק העלמעץ והגליל
באדריג כ"ט שנים ועלתה נשמתו
בגנזי מרומים ביום ט"ו לחדש
אלול שנת תרל"ו לפ"ק ת'נ'צ'ב'ה'

מצבת קבורתו של הגה"ק ר' מרדכי ארי' זצ"ל

לז. כדי להקל על הנוסעים להשתטח על ציון מנוחתו, מצינו לנכון לציין, שכאשר נכנסים בפתח הביה"ח, פונים לצד שמאל עד הסוף, בשורה הרביעית נמצא מקום מנוחת הגה"ק ר' מרדכי ארי' זצ"ל, ובנו הג"ר יוסף זצ"ל.

ביתו אחריו

הגה"ק ר' מרדכי ארי' זי"ע הניח אחריו ברכה, בנים ובני בנים גדולי תורה ואנשי מעשה, ואלו הם:

א) בנו הגדול רבינו הגה"ק ר' **יעקב צבי וואלדמאן זצ"ל אבדק"ק האנשאוויטץ - בארשא**, אשר על פי פקודת אביו מילא את מקומו ברבנות דק"ק האנשאוויטץ, כאשר עבר לכהן פאר ברבנות דק"ק קיראלי - העלמעץ. פרטי תולדותיו יובאו להלן בארוכה במשך ספרינו.

ב) בנו **הגאון רבי יוסף וואלד זצ"ל אבדק"ק קיראלי - העלמעץ**, נולד בתקופת כהונת אביו ברבנות דק"ק האנשאוויטץ[לח], קיבל לקחה של תורה מפי הגה"ק ר' אברהם יהודה הכהן שוואַרץ זצ"ל אבדק"ק מאד בעל 'קול אריה'.

חתימתו של הגה"צ ר' יוסף וואלד זצ"ל

אחרי חתונתו קבע מקום מושבו ליד אביו בק"ק קיראלי - העלמעץ, והיה לו ליד ועזר בהנהגת הרבנות. לאחר פטירת אביו בשנת תרל"ו, מילא את מקומו כרב אב"ד, ושרת שמה בקודש למשך שלשים שנה עד עת פטירתו ביום ט"ו אב תרס"ו, ושם מנו"כ סמוך לציון אביו זצ"ל.

לח. ס' 'פארי חכמי מדינתינו', עמ' פ"ה, וכותב אודותיו: "הרב מו"ה יוסף וואלד אבד"ק קיראל העלמעץ, רב גדול ומפורסם לשבח ולתהלה...".

מצבת אבן קבורתו קיימת עד היום, מהמעט שהצלחנו לפענח, נחרת בזה״ל:

״...פ״נ הגאון האדיר

אם החכמה

ונזר התבונה

מו״ה יוסף הצדיק זי״ע

יצאה נשמתך באחד...״.

מצבת קבורת הגה״צ ר׳ יוסף וואלד זצ״ל

היה קשור בחבלי עבותות האהבה, עם אחיו הגדול רבינו, מצינו תשובה ארוכה שהשיב רבינו אליו, וז״ל[לט]:

בעזהשי״ת, יום ה׳ נצבים תרל״ד לפ״ק, פה בארשא יע״א.

לחיים טובים יכתב ויחתם, אהובי אחי ידיד נפשי, **הרב החריף ובקי המושלם במעלות ומדות ישרות וכו׳ זכר הודו כמו״ה יוסף וואלד נ״ו אבן ספיר**[מ] **בק׳ העלמעץ גליל באדרגי יע״א**, וכל אשר לו שלום וישע רב וכתיבה וחתימה טובה.

אשר דרשתני לפרק לך קושייתך החזקה על הרמב״ם, ועד היום הייתי

לט. חו״מ סי׳ ל״ו.

מ. היה זה עוד בחיי אביהם הגה״ק ר׳ מרדכי ארי׳ זצ״ל, לזאת תארו כ׳אבן ספיר׳.

מוטרד מאוד בטרדת חתונת בתי תי' וטירדא דציבורא, אשר כמעט לא היה פנאי לפתוח ספר ולעיין, וכעת בהרגיעי מעט מהטירדא העצומה, שמתי אל לבי לעיין בקושייתך החזקה, וכפי הנראה לי כמעט אין התחלה להקושיא על הרמב"ם כלל, עד שאני תמה שהצעת קושייתך לפני **הרב הגאון האבד"ק בערגסאו**[מא] ולא מצא מענה, איך לא סר לראות דבר פשוט כזה, ואם כי עדיין איני מופנה לעיין היטיב, אעפ"כ לדעתי הדבר ברור כפשיטא כאשר אציע לפניך, ואתה תחזה ותעיין היטיב ותודיעני אם יש לסתור הדברים...

כן נשא ונתן עם גדולי גאוני דורו, **הגאון ר' משה שיק זצ"ל אבדק"ק חוסט** כותב אליו בזה"ל[מב]: "...כשמוע קול שופר יוחק לחיים טובים בספר, הרב המאור הגדול המופלא מוהר"ר יוסף וואלדמאן נ"י אבדק"ק העלמין יע"א, מכתבו קבלתי ובו נשאלתי...".

ואלו הם צאצאי הגאון ר' יוסף וואלד זצ"ל אחריו:

1) בנו **הגאון ר' יעקב מאיר וואלד זצ"ל**, נולד בשנת תרל"ד, תחילת לימודו וחינוכו היה על ברכי אביו זצ"ל, ומפי הגאון ר' שמחה בונם סופר זצ"ל אבדק"ק פרעשבורג בעל 'שבט סופר'. נשא את בת הגאון ר' משה שמואל גלאזנער זצ"ל אבדק"ק קלויזענבורג. בשנת תרנ"ח נתקבל לדומ"ץ בק"ק קלויזענבורג, ולימים נתעלה בתור ראב"ד, ושרת שמה בקודש עד עת פטירתו ביום י"ט טבת תרפ"ח, ושם מנו"כ[מג].

2) חתנו **הגאון ר' משה שמעון צבי הלוי האבערפעלד זצ"ל ראבדק"ק טאפלאטשאן**, נולד בשנת תרל"ז, לאביו הגאון ר' יעקב הלוי האבערפעלד זצ"ל אבדק"ק טוראלאקע, חתן הגאון ר' דוד שיק זצ"ל אבדק"ק טאקייא. קיבל לקחה של תורה מפי הג"ר שמחה בונם סופר זצ"ל אבדק"ק פרעשבורג

מא. הוא רבו הגה"ק בעל 'קול אריה' זצ"ל.

מב. שו"ת מהר"ם שיק, אה"ע סי' נ"ה, יו"ד סי' ק"פ. ראה תשובה אליו תועפות ראם סי' ז'.

מג. ואלו הם יו"ח: 1) חתנו הרה"ג ר' שמעון בלוקסנהיים זצ"ל, מילא את מקומו כראבדק"ק קלויזענבורג. 2) בנו הרה"ג הישיש ר' אלי' שמחה וואלד זצ"ל אבדק"ק קאלאזש, נפטר בער"פ שנת תשס"ז בהיותו זקן ושבע ימים בן ק"ג שנה.

בעל 'שבט סופר', הג"ר מרדכי יהודה ליב ווינקלער זצ"ל אבדק"ק מאד בעל 'לבושי מרדכי', הג"ר יוסף צבי דושינסקיא זצ"ל אבדק"ק חוסט, הג"ר עקיבא סופר זצ"ל אבדק"ק פרעשבורג בעל 'דעת סופר'.

בשנת תרס"ד נתקבל לאבדק"ק לעלעם, בשנת תרע"ג לאבדק"ק נאדי - קאוועשעד, משם נתקבל לראבדק"ק טאפלאטשאן, ושרת שמה בקודש עד ימי הצער והזעם, נהרג עקדה"ש בחודש תשרי שנת תש"ה, ביחד עם בנו הג"ר יעקב האבערפעלד זצ"ל דומ"ץ דק"ק פאפא, הי"ד.

3) חתנו **הגאון ר' יואל זאב וואלף גלאטטשטיין זצ"ל אבדק"ק העלמעץ**, נולד בשנת תרל"ב, בק"ק יאסוי שליד ק"ק קאשוי, לאביו הג"ר שמעון גלאטטשטיין זצ"ל אבדק"ק יאסוי, ואח"כ ראב"ד דק"ק באלאש-יארמוט, קיבל לקחה של תורה מפי הג"ר שרגא צבי טענענבוים זצ"ל אבדק"ק טשאטה בעל 'נטע שורק', הג"ר שמחה בונם עהרענפעלד זצ"ל אבדק"ק מאטערסדארף בעל 'מענה שמחה'.

נשא את מרת שפרינצא ע"ה בת הגה"צ ר' יוסף זצ"ל. ישב סמוך על שולחן חותנו למשך ששה שנים, בשנת תרנ"ט נתקבל לאבדק"ק לעלעם מגלילות ק"ק העלמעץ, לאחר פטירת חותנו בשנת תרס"ו מילא את מקומו ברבנות דק"ק העלמעץ, העמיד תלמידים הרבה, תשובותיו שהשיב לשואליו נדפסו ס' שו"ת 'נחלת יואל זאב' ב"ח, ושרת שמה בקודש עד עת הצער והזעם, נהרג עקדה"ש ביום ב' דחג השבועות תש"ד, הי"ד[מד].

מן הנכון לציין תשובה שהשיב אליו **הגאון ר' אליעזר חיים דייטש זצ"ל אבדק"ק באניהאד**[מה], בנידון שאלה בספר תורה שבבית הכנסת שבק"ק העלמעץ, שכבר השתמשו בה בתקופת הגה"ק ר' מרדכי ארי' זי"ע, וז"ל[מו]:

מד. ואלו יו"ח: 1) בתו מרת טויבא ע"ה, אשת הרה"ג ר' יהושע לעפקאוויטש זצ"ל הי"ד אב"ד קאמארן. 2) בתו מרת מלכה ע"ה, אשת הרבני ר' יחזקאל קליין ז"ל הי"ד מהעלמעץ. 3) בתו מרת חנה ע"ה, אשת הרה"ג ר' חיים שלמה פרידריך ז"ל הי"ד מהומנע. 5) בנו הבחור יוסף ע"ה הי"ד. 6) בנו הבחור צבי ע"ה הי"ד.

מה. ראה פרטי תולדותיו לקמן ב'פרק ד - על כס הרבנות'.

מו. שו"ת 'פרי השדה', ח"ב סי' ע"ח.

החיים ושלום וישע רב לכבוד אהובי, **הרב המאוה"ג חריף ובקי חיציו שנונים המפואר וכו' מו"ה יואל וואלף גלאטטשטיין נ"י אב"ד בק"ק העלמעץ והגליל יע"א.**

...על דברי השאלה שיש בקהלתו שני ספרי תורה כתובים מסופר מומחה בכתב מהודר ומתוקן, **וכבר קראו באלו ספרי תורה אב ובנו שראו את הקודש חותנו זקנו הגאון ר' מרדכי ארי' ז"ל, ואח"כ בנו חותנו הגאון ר' יוסף ז"ל**, אולם מעכ"ה נ"י מצא בספרים אלו קצת תיהוא... ובוודאי יפה עשו הגאונים ז"ל וכבר קדמוהו רבנן שקראו בס"ת אלו כהלכה וכדת של תורה...

ג) **בנו הג"ר אלי' וואלד זצ"ל, נשא את מרת ראכל פרידה ע"ה. לא נודע לנו פרטים אודותיו, בנו הג"ר אפרים וואלד זצ"ל מק"ק סאטמאר חיבר ס' 'שבט אפרים' עה"ת, סאטמאר תרפ"ז, שם מביא גרגיר ד"ת משמיה דאביו, בפ' נח דף י' ע"א: "מצאתי בשם אבי מו' זצ"ל..."**[מז].

ד) **חתנו הג"ר אהרן דוב הלוי קרויז זצ"ל, בן הרה"צ ר' חיים הלוי קרויז זצ"ל הנקרא ר' חיים נאצאנאוויטשער, עלה לאה"ק והתיישב בעיה"ק ירושלים תובב"א, נפטר ביום ח"י אב תרנ"ד.**

ואלו הם צאצאיו אחריו:

1) **בתו מרת חנה ע"ה, אשת הרה"ח ר' יוסף הכהן קאהן-שאטין ע"ה מק"ק מארגערעטין, בן הג"ר שמעון הכהן שאטין אבד"ק שאראש-פאטאק**[מח].

מז. בספרו 'שבט אפרים', פ' לך לך עה"פ הנה נא ידעתי, מביא גרגיר ד"ת בזה"ל: "שמעתי מדודי מו"ר זצ"ל...". אכן לא ידענו אם המכוון על דודו רבינו הג"ר צבי זי"ע, או על דודו הג"ר יוסף וואלד זצ"ל.

מח. ואלו יו"ח: 1) בנם הרבני מוה"ר אברהם יצחק ז"ל מק"ק אונגוואר. 2) בנם הרב מרדכי ארי' ז"ל מישוב ווישאווילד, ותפס שם ישיבה לתלמידים. 3) הג"ר משה יחיאל הכהן ז"ל תופס ישיבה בק"ק קאוואטשהאז. 4) הרבני מוה"ר אשר אנשיל ז"ל מק"ק פאקש.

2) בנו הרה״ח ר׳ מנחם מענדל קרויז ז״ל מאונגוואר, נשא את מרת רבקה ע״ה בת ש״ב הג״ר אהרן פייגעלעם סג״ל קרויז זצ״ל, נפטר ביום א׳ דחוה״מ פסח תרע״ב. ושם מנו״כ[מט].

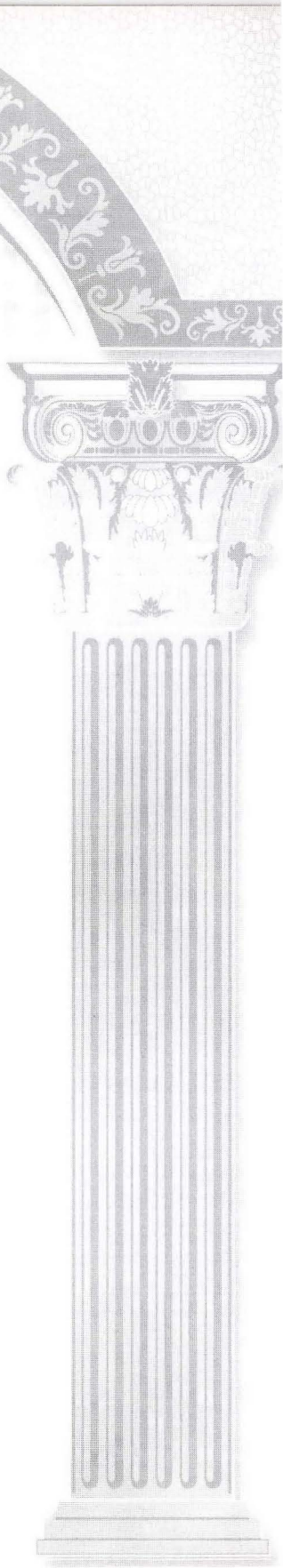
3) בנו הרה״ח ר׳ יונה אלימלך סג״ל קרויז ז״ל מאונגוואר, נשא את מרת שרה סאשא ע״ה בת הרה״ח ר׳ מרדכי שרייבער ע״ה, נפטר ביום ל״ו בעומר כ״א אייר תרע״ט, זוגתו נפ׳ ביום כ״ב אדר תרצ״ז[נ].

---

5) הרבני מוה״ר יחזקאל שרגא ז״ל. 6) הרבני מוה״ר חנני׳ יו״ט ליפא ז״ל. 7) הרבני מוה״ר יעקב צבי ז״ל מק״ק קירכדארף, המו״ל ס׳ ׳כהנת עולם - מהרשש״ך אחרון׳ (וואנוב תרפ״ו).

מט. ואלו יו״ח: 1) בנו הרה״ח ר׳ ארי׳ לייביש ז״ל. 2) בנו הרה״ח ר׳ מרדכי לייב ז״ל מק״ק נירעדהאז ואח״כ באונגוואר. 3) בתו מרת גיטל ע״ה, אשת ש״ב הרה״ח ר׳ אברהם יצחק הכהן קאהן-שאטין ז״ל מאונגוואר. 4) בתו מרת רחל ע״ה, אשת הרה״ח ר׳ יעקב אליעזר פעלדמאן ז״ל הי״ד מאונגוואר, בן הגאון ר׳ אפרים פישל פעלדמאן זצ״ל מביטשקוב מח״ס ׳ידות אפרים׳, נפטר ביום ז׳ אדר תרצ״ז ומנו״כ בק״ק אונגוואר.

נ. ואלו יו״ח: 1) בנו הב׳ מרדכי ע״ה, נפ׳ ביום כ״ג אייר תרע״ה. 2) בנו הב׳ יוסף חיים ע״ה, נפ׳ ביום כ״ה חשוון תרפ״ח. 3) בנו הרה״ח ר׳ משה ז״ל עלה לאה״ק, נפטר ביום י״ג תשרי תרע״ז ומנו״כ בהר הזיתים, זוגתו מרת חיה ע״ה, בת הג״ר אליעזר לעבאוויטש זצ״ל בעל ׳דמשק אליעזר׳ על מג״א או״ח.

פרק ב

בית חותנו

פרקי חייו של הגה"ק

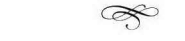
רבי ברוך אברהם בינדיגער זי"ע

אבדק"ק האנישאוויטץ יע"א

פרק ב - בית חותנו

הגה"ק רבי ברוך אברהם בינדיגער זי"ע

אבדק"ק האנשאוויץ

א - בית אבותיו, בפרק האיש מקדש • מגזע היחס • שנות נעוריו
ב - בחצרות הרועים, בצל צדיקי דורו • בצל השר שלום מבעלזא זי"ע
• עם הגה"ק מצאנז זי"ע • עם הגה"ק משינאווא זי"ע ג - הליכות דרכו
בקודש, דביר המוצנע • תורה לשמה • תהלתו בקהל חסידים • פועל ישועות
ד - על כם הרבנות, רבנות בוקאבסק • רבנות האנשאוויץ • גר אנכי בארץ
• עומד בפרץ • יקר סהדותא ה - פטירתו וביתו אחריו, אשכבתי דרבי
• אהל מנוחת עולמים • ביתו אחריו

א - בית אבותיו

בפרק האיש מקדש

בהגיע רבינו לפרק האיש מקדש, נשא את עזרתו מקודש, הרבנית הצדיקת אשת חיל עטרת בעלה מרת חי' יוטל ע"ה, בתה של הגה"ק רבי ברוך אברהם בינדיגער זי"ע אבדק"ק האנשאוויץ, אחד מגאוני וצדיקי דורו, זכה רבינו לישא בת ת"ח, וליכנס לביתו של בושם, נתבשם מאור תורתו וקדושתו.

הרבנית הצדיקת מרת חי' יוטל ע"ה, נולדה בשנת תק"פ לפ"ק בק"ק מאלסיצע (מלציוב)[נא] שבמחוז שאראש. היתה לו עזרתו בקודש, והעמידו

נא. עיירה הסמוכה מצד ימין לק"ק גערליחוף.

יחד דורות ישרים מבורכים, היא נפטרה ביום ד' לסדר ויחי, ח' טבת תרנ"ה לפ"ק, ונקברה ביום עשרה בטבת תרנ"ה[נב].

מגזע היחס

חותנו הגה"ק מהאנשאוויץ זי"ע היה נצר נטע מגזע אלים ותרשישים, הוא נולד בשנת תקמ"ט[נג] לפ"ק, לאביו הג"ר שרגא פייביל זצ"ל, בן[נד] הג"ר ישראל זצ"ל, בן הג"ר שמואל ז"ל אבדק"ק אמדורא וגליל הוראדנא בעל 'תשובת שמואל'[נה], בן הג"ר יוסף זצ"ל אבדק"ק פיורדא, בן הגאון המפורסם רבי שמואל זצ"ל אב"ד ור"מ דק"ק פיורדא, בעל 'בית שמואל' על אהע"ז[נו].

הגאון בעל 'בית שמואל' זצ"ל הנ"ל, היה חתן הגאון ר' ארי' ליב זצ"ל

נב. תאריך יום פטירתה נתברר לנו לאחרונה ממסמכי המאטריקל.

נג. תאריך זו עולה לפי מה ששמענו מכמה מיו"ח, שזכה הגה"ק רב"א זי"ע לזקנה ושיבה והיה כבן פ"ו שנה בעת הסתלקותו ביום א' דר"ח אלול שנת תרל"ה, לפי"ז עולה שנולד בשנת תקמ"ט לערך.

נד. סדר שלשלת היוחסין שאבנו מהס' 'אגרת יוחסין - טעמעשוואר', ס' 'משפחת עתיקות בישראל', וראה עוד בארוכה בס' 'נצר משרשים' בערכו, ובקונטרס 'זכרון אבות' שבראש ס' 'תפארת עוזיאל'.

נה. היה גאון מפורסם בדורו, כמ"ש הג"ר דוד טעביל זצ"ל אבדק"ק מינסק בעל 'נחלת דוד' בהסכמתו לס' 'תשובת שמואל', וז"ל: "זכרתי ימים מקדם בימי עולמי, שמעתי מהרבנים והחכמים והזקנים שהיו מפליגים בשבח הגאון מוה' שמואל זצ"ל אב"ד ד"ק אמדור וגליל הוראדנא, וכי הוא היה נעלה ונישא על כל רבני הגלילות שהיה בדורו ברוב חריפותו והדר גאונו, וכן מציין שם בהקדמת המו"ל שהגר"א זצ"ל הפליא גודל חריפותו, ואמר בזה"ל: "מתוך כתביו ניכר שמפולפל גדול הוא ופלפולו חריפתא". תחילת כהנותו היה בק"ק אמדורא, בשנת תקכ"ג לערך נתקבל לרב דגליל הוראדנא, מתחילה קבע מושבו בק"ק מינסק, ואח"כ בק"ק ראקאוו, אך לא האריך שם ימיו ולא הגיע לבן ששים שנה, נפטר ביום י"ז אייר תקל"ז לפ"ק, ושם מנו"כ.

נו. בן הרבני קצין ושוע מוה"ר אורי שרגא פייבוש ז"ל, במוה"ר יהודה ליב ז"ל, שהיה ראש ומנהיג בק"ק וואדיסלאוו. בימי נעוריו קיבל לקחה של תורה מפי הגאון רבי העשיל מלובלין זצ"ל, וכן למד אצל חותנו הגאון רבי ארי' לייב זצ"ל אבדק"ק קראקא, מתחילה כיהן כרב אבדק"ק שידלוב, בשנת תנ"א נתקבל לאבדק"ק פיורדא במדינת אשכנז, חיבר ס' 'בית שמואל' על שו"ע אהע"ז, דיהרנפורט תמ"ט.

אבדק"ק קראקא[נז], המכונה דער הויכער רבי ליב, וכן נקרא בשם ר' ליב ר' פישלס, ע"ש חותנו הגאון ר' אפרים פישל זצ"ל אב"ד לוקאב - ואח"כ פרנס ומנהיג בלבוב[נח], בן הג"ר צבי הירש זצ"ל אב"ד לוקאב[נט], בן הג"ר אפרים פישל זצ"ל מבריסק - ירושלים, חתן רבינו הגדול רבי שלמה לוריא זצ"ל המהרש"ל[ס], שהיה נכד לרש"י הק'[סא] ולמעלה בקודש.

אמו של הגה"ק רב"א זי"ע, ה"ה הרבנית הצדיקת **מרת שפרינצא ע"ה**[סב], (בסוף ימיה עלתה להתיישב בעיה"ק צפת תובב"א, ושם מנו"כ) **היתה** בתה של הג"ר שמואל זנוויל זצ"ל,[סג] בן הג"ר אלחנן זצ"ל,

---

נז. בן הג"ר זכריה מענדל זצ"ל הנקרא בשם 'זכריה הנביא', שעלה לאה"ק ונתמנה לנשיא א"י ושם מנו"כ, בן הג"ר בנימין מפוזנא זצ"ל. לערך בשנת תכ"ד נתקבל לאבדק"ק קראקא, וישב בקרבה עד עת פטירתו ביום ט"ו אייר תל"א, וזאת אשר חרתו על מצבת אבן קבורתו (ס' 'עיר הצדק', עמ' 180): פה נטמן וצפון חלקת מחוקק, איש טהור שבעתים מזוקק, לתורת ה' כסף ושקק, ה"ה הגאון הגדול המופלג בתורה, כמהורר אריה ליב זצ"ל אב"ד דק"ק קראקא והגליל יע"א, נפטר בשבת קודש ט"ו אייר ונקבר יום א' ט"ז אייר תל"א לפ"ק.

נח. נסתלק א' חשוון ת"ז לפ"ק.

נט. נסתלק כ"ב תמוז שפ"ו לפ"ק.

ס. נסתלק ביום י"ב כסליו של"ד לפ"ק, ומנו"כ בלובלין.

סא. כמ"ש המהרש"ל (יבמות פ"ב סי' ל"ג): "ועל פי' רש"י יחוס בית אבי סמכתי".

סב. י"א ששמה היתה פעסיל ע"ה, מפי הגה"צ ר' ישראל חיים מנשה פרידמאן שליט"א ראב"ד דקהל ייטב לב סאטמאר.

סג. כן הוא בס' 'מליצי אש', בערכו, והוא מביא מה שקיבל מהגה"צ ר' ראובן מנחם לייפער זצ"ל מאונגוואר, נכד רבינו. וכן מביא הרה"ק ר' יעקב מפשעווארסק זי"ע במכתבו (ס' 'י"ג אורות', ח"ב דף קכ"ו) שהגרב"א היה דור חמישי להב"ח, והוא קיבל כן מפי הגה"צ ר' מנחם שלום וואלדמאן זצ"ל מוויעליטשקא, בן רבינו. וכן קיבל הגה"צ ר' יח"מ פרידמאן שליט"א.

אכן עפ"י מה שנרשם בפנקס ח"ק בקראקא (דף ע"ו ע"ב) נמצא שר' אלחנן לא היה חתן הב"ח רק מחותנו, ובנו הג"ר יעקב היה חתן הב"ח!, וכן כתוב שם: "ונשמת בר חכים כה"ר יעקב איש תם ואיש חלק בלי חתימת זקן בן להראש ומנהיג כ"ה אלחנן י"ץ, וחתן המלך הגאון החסיד ר"מ ואב"ד כמהור"ר יואל י"ץ, בא ליפול מן העליה אחורנית וישבר מפרקתו וימת בליל ה' כ"ג אלול שפ"א", (ס' 'עיר הצדק', עמ' 73). כמו כן פקפקו כבר רבים על סדר הדורות, שרחוק היא שר' שמואל זנוויל הי' בנו של ר' יעקב, וחסר לערך שני דורות, ועוד צ"ב.

חתן[סד] רבינו הגדול רבי יואל סירקיש זי"ע בעל 'בית חדש' על ספר הטורים[סה].

שנות נעוריו

ראשית לימודו היה אצל דודו[סו] הגאון ר' יוסף הלוי ליכטיג זצ"ל אבדק"ק זבארוב[סז], המכונה בשם 'רבי יוסף חריף' לגודל חריפותו וגאונתו בתורה, שתה מבאר תורתו ויהי לו לתלמיד מובהק.

ביום שנכנם לעול התורה והמצות, נשא את זוגתו הרבנית הצדיקת מרת מטיל לאה ע"ה, בת הג"ר יוסף שמואל זצ"ל[סח], והניח לראשונה הטלית ביחד עם התפילין.

סד. נישואין אלו נזכר בשו"ת הב"ח (הישנות) סי' ע"ח, בתשובתו אל הגאון ר' יושע וולק זצ"ל בעל הסמ"ע, מיום א' ב' בשבט שנת שע"ד לפ"ק, וז"ל: "...ואם כי כעת אנכי טרוד תהלה ושבח לאל י"ת שזכני לנשואי בתי שתחי' לזווגה עם ת"ח, יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שזיווגם יעלה יפה, עכ"ז נזדרזתי לשאלת אדוני...", והמכוון לנישואי בתו עם הג"ר יעקב זצ"ל, ולא עברו שמונה שנים מן הנישואין, ור' יעקב נפל מן העלי' ומת, כמובא לעיל.

בהערת 'מנחם ציון' על ס' 'שם הגדולים' להחיד"א זצ"ל (בערכו של הב"ח) כותב שנשא את מרת אסתר ע"ה, בתו של הב"ח. שם משער שאחרי פטירתו נישאה בזיו"ש אל המקובל יודא זעלקיל מזי"א אשכנזי ז"ל.

סה. נולד בשנת שכ"א, לאביו הג"ר שמואל יפה ז"ל 'החסיד' (כן כנוהו בנו הב"ח), נכד הג"ר יוסף יפה זצ"ל, זקינו של רבינו מרדכי יפה זצ"ל בעל הלבושים, כיהן ברבנות בעיירות שהובאו להלן במצבתו, נפטר ביום כ' אדר שנת ת"א.

וזאת אשר חרתו על מצבת אבן קבורתו (ס' 'עיר הצדק', עמ' 177): כתר תורה, בעל המחבר ספר בית חדש, התחלת חכמתו בחוץ תרונה בק"ק פרוזנה, חזק ואמץ בישיבה בק"ק לוקבא, אור תורתו על כולה בק"ק לובמלא, הון לתת בזבז בק"ק מעזיבז, עדיף מחוזה מים חיים הזה בק"ק בעלזא, מלא אחרי ה' ככלב בק"ק שידלוב, הודיע חקת התורה והמשפט בק"ק בריסק דליטא, נפוצו מעינותיו כבן יקא בק"ק קראקא, צעקה עד לב השמים אי חסיד ועניו היה מאור עינים לנו ולבית ישראל שבק חיים, ומאיר לעולם כולו בכבודו זיוו הדרו והודו, תורה יקר מפז מכל אבני יקרה, אכסניא של תורה בעונותינו נעדרה לארץ ולדרה זרח...

סו. מרשימות כת"י נכדו הרה"ח ר' מנחם מענדל בודנער ז"ל, אכן לא ידוע לנו באיזה אופן היה דודו.

סז. ראה פרטי תולדותיו לקמן בריש 'פרק ג - בצל החכמה'.

סח. מפי הרב ר' נפתלי הורוויץ הי"ו, בשם הרה"ח ר' שאול פרנקל ז"ל. ועוד סיפר שהרה"ק

ב - בחצרות הרועים

בצל צדיקי דורו

מימי שחר נעוריו נשאו לבו לדרוש את ד', כיתת רגליו לבקר בחצרות צדיקי וקדושי דורו, לחזות בנועם עבודתם, ולהתחמם באור תורתם וקדושתם, היה אהוב וחביב על רבותיו הק', עד שנחשב לאחד מגדולי בני חברייא קדישתא.

בשנות שחרותו זכה להסתופף בצל הרה"ק רבי יעקב יצחק ה'חוזה' מלובלין זי"ע[סט], אשר יצק מים על ידי הרה"ק המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע, והיה תלמיד מובהק להרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע בעל 'נועם אלימלך'.

היה מהיושבים ראשונה בחצר הק' לובלין, עד שהיה לו מקום קבוע בשולחן הטהור, בין גדולי בני החברייא קדישא המלובשים בווייסע בעקיטשעם[ע], והיה לו מקום מושבו במקום הכ"ב מהשולחן[עא].

כן הסתופף בעת ההיא בצל הרה"ק רבי ישראל המגיד מקאזניץ זי"ע[עב] בעל 'עבודת ישראל', אף הוא מגדולי תלמידי המגיד

ר' מאיר'ל מאפטא זי"ע הביע רצונו לבוא עמו בכושרת השידוכין, אכן לא אסתייעא מילתא.

סט. נולד בשנת תק"ה, לאביו הרבני התורני ר' אברהם אליעזר הלוי ז"ל מק"ק שעברעשין, יצק מים על ידי הרה"ק המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע, הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע, לאחר פטירת רבותיו הק', נהרו אליו צדיקים וחסידי מכל רחבי מדינת פולין, נסתלק ביום שריפת בית אלקינו ט' באב תקע"ה לפ"ק.

ע. ידוע שהיה לו להרה"ק ה'חוזה' מלובלין זי"ע שבעים תלמידים צדיקים וקדושים שהיו מלובשים בבגדים לבנים, מסובים על שולחנו הטהור.

עא. מפי הגה"צ ר' ישראל חיים מנשה פרידמאן שליט"א.

עב. נולד בשנת תצ"ו, לאביו הרבני ר' שבתי ז"ל, קיבל לקחה של תורה מפי הגאון ר' דובעריש הכהן זצ"ל אבדק"ק אפטא, הגאון ר' מנחם זצ"ל אב"ד טארלא. יצק מים על ידי הרה"ק המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע, הרה"ק רבי שמואל שמעלקא מניקלסבורג זי"ע, הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע בעל 'קדושת לוי', הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע בעל 'נועם אלימלך'. אחרי פטירת רבותיו הק', נהרו צדיקים וחסידים לבית מדרשו שבק"ק קאזניץ, נסתלק ביום י"ד תשרי תקע"ד לפ"ק.

ממעזריטש זי"ע. אחרי פטירתו בשנת תקע"ה, המשיך להסתופף בצל מחותנו הרה"ק **רבי משה אליקים בריעה מקאזניץ זי"ע**[עג] בעל 'באר משה'. כן כיתת רגליו לבקר אצל שאר צדיקי דורו, ה"ה הרה"ק **רבי מאיר'ל מפרעמישלאן** זי"ע, הרה"ק **רבי קלונימום קלמן מקראקא** זי"ע[עה] בעל 'מאור ושמש'.

אחרי פטירת גדולי הרועים, התדבק בכל לב ונפש אל הרה"ק **רבי נפתלי צבי מראפשיץ** זי"ע[עו] בעל 'זרע קודש', נסע אליו תמידין כסדרן ביחד עם עמיתו וריעו הגה"ק **בעל 'דברי חיים' מצאנז** זי"ע, והיה מגדולי בני החברייא.

אחרי פטירת רבו הרה"ק מראפשיץ זי"ע בשנת תקפ"ז, המשיך להסתופף בצל חתנו הרה"ק **רבי אשר ישעי' מראפשיץ** זי"ע[עז], שם התקשר בקשר הידידות עם הגה"ק **ר' שלום מקאמינקא** זי"ע והיה לו לידיד נאמן.

עג. נולד בשנת תקי"ז, לאביו הרה"ק רבי ישראל המגיד מקאזניץ זי"ע, בזיוו"ר חתן הרה"ק רבי יהודה לייב מפולנאה זי"ע, בזיוו"ש חתן הרה"ק רבי אלעזר מליזענסק זי"ע. אחרי פטירת אביו בשנת תקע"ד מילא את מקומו כמ"מ דק"ק קאזניץ, רבים הלכו לאורו הגדול, נסתלק ביום י"ב אלול תקפ"ח.

עד. נולד לאביו הרה"ק רבי ארון ליב מפרימישלאן זי"ע, יצק מים על ידי תלמיד מובהק להרה"ק רבי מרדכי מקרעמניץ זי"ע, הרה"ק רבי משה ליב מסאסוב זי"ע, הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע. מתחילה קבע מקום משכנו בק"ק מיקאלייב, אח"כ קבע בית מדרשו בק"ק פרעמישלאן, רבים הלכו לאורו הק', נסתלק ביום שב"ק כ"ט אייר תר"י לפ"ק, ושם מנו"כ.

עה. ראה פרטי תולדותיו לעיל ב'פרק ב - בית חותנו'.

עו. נולד ביום הסתלקות הבעש"ט הק', חג השבועות דשנת תק"כ. יצק מים על ידי הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע, הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע, לאחרי פטירת רבותיו הק', הסתופפו אצלו גאונים וצדיקים, נסתלק ביום י"א אייר תקע"ז לפ"ק, ומנו"כ בק"ק לאנצהוט. מפורסם על שם ספרו הק' 'זרע קודש'.

עז. חתן הרה"ק רבי נפתלי צבי מראפשיץ זי"ע. הסתופף בצל הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע, הרה"ק רבי ישראל המגיד מקאזניץ זי"ע, הרה"ק רבי מנחם מענדל מרימנוב זי"ע, הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מאפטא זי"ע. לאחר פטירת חותנו בשנת תקע"ז מילא את מקומו ברבנות דק"ק ראפשיץ, צדיקים וחסידים הסתופפו בצילו הק', נסתלק ביום ערב פסח תר"ה. דברי תורתו נדפסו בס' 'אור ישע'.

בצל ה׳שר שלום׳ מבעלזא זי״ע

בהיותו סובל הרבה ממורסה שהיה זב מידיו, דרש ברופאים מומחים, אכן כל רפואתם לא העלו ארוכה למכתו, לזאת יעצו לו מקורביו לדפוק על פתחו של הרה״ק השר שלום מבעלזא זי״ע, אשר כידוע אתמחי בידיו הק׳ שהיה מרפא חולים כאשר הוא אוחז בידיו במקום המכה.

וישמע לעצת מקורביו, וישם לדרך פעמיו לחצר הק׳ בעלזא. בהגיעו שמה נכנס אל הקודש פנימה, השר שלום קיבלו ברוב כבוד ואהבה, וישבו הני תרי קדושים בסוד שיח שארכה למשך שעה ארוכה, עד שנשכח ממנו מטרת נסיעתו לבעלזא, ולא הזכיר אף מלה אחת מדבר מחלתו, ויסע לביתו לשלום.

בתחילת דרך חזרתו לביתו, התחיל שוב להרגיש מכאובי ידיו, אז נזכר לשם מה בא לבעלזא, וציוה להבעל עגלה לחזור לחצר הק׳, והזכיר א״ע לפני השר שלום על דבר מחלת ידיו, אז בירכו השר שלום בברכת רפואה שלימה, והוליך את ידיו הק׳ הלוך ושוב על ידיו הכואבות, עד שנתרפא לגמרי[עח].

עם הגה״ק מצאנז זי״ע

כבר הבאנו למעלה, שהיה אח וריע עם הגה״ק בעל ׳דברי חיים׳ מצאנז זי״ע[עט], ביחד הסתופפו בצל הרה״ק לבית ראפשיץ זי״ע, אחרי פטירתם הסתופף בצל הגה״ק מצאנז זי״ע.

בחג השבועות דשנת תרכ״ט, שבת הגה״ק רב״א זי״ע בחצר הק׳ צאנז, בימים ההם פור התפוררה הארץ, מחבורת אנשים אשר יצאו לזלזל בכבוד תורתו וקדושתו של הגה״ק מצאנז זי״ע, בחג ההיא נתקבצו ובאו מ״ו גדולי

עח. מפי הרה״צ ר׳ יצחק לייפער שליט״א רב דקהל תורת משה ב״פ, ששמע כן מפי מאביו הרה״צ אדמו״ר מנדבורנא - פ״ת זצ״ל.

עט. ראה פרטי תולדותיו לעיל ב׳פרק א - בית אביו׳.

גאוני ישראל, לקבלת התורה בצל הגה"ק מצאנז זי"ע.

ויהי ביום אסרו חג שבועות, נתכנסו כל הרבנים הגאונים שהיו שם על חג השבועות, ויצאו בקול קורא מיוחדת להגן בעד כבוד תורתו וקדושתו, ביניהם מתנוסס חי"ק: "הק' ברוך אברהם אבד"ק האנשוויץ במדינת הגר"[פ].

חתימת הגה"ק ר' ברוך אברהם זצ"ל על קול קורא עם שאר הרבנים, צאנז תרכ"ט

כמים פנים אל פנים, כן הראה אליו הגה"ק מצאנז אותות אהבה והערצה, והחשיבו לגאון וקדוש פועל ישועות בקרב הארץ, וכאשר באו אליו קבוצת חסידים מהאנשאוויץ, פנה אליהם ואמר בלש"ק: **"אונגאריישער נערנים, זיי האבען אזא צדיק ביי זיך אין שטאדט, קומען זיי צו מיר"?!**[פא].

מקובל אצל יו"ח, שכאשר נתאלמן הגה"ק מצאנז לעת זקנותו, הביע את רצון קדשו לבוא בקשר החיתון עם אחת מבנותיו של הגה"ק רב"א, אך לעומת רצון קדשו לא אסתייעא מילתא ולא בא לידי גמר[פב].

לימים באו הני תרי קדושים בכושרות השידוכין, נכדו הגה"צ ר' אלעזר

פ. ס' 'כנסת הגדולה', לבוב תרכ"ט, עמ' ל"ט.

פא. מפי הרה"ח ר' אלימלך בינדיגער הי"ו מאנטווערפען, ששמע מפי הרה"ח ר' שלמה יוסף פרידמאן הי"ו מלוגאנא-אנטווערפען, שהיה אצל הרה"ק רבי יעקב מפשעווארסק זי"ע בכפר הנופש באדגאסטיין-עסטרייך ביום ר"ח אלול תשל"ח לפ"ק, בעת ההיא נחגג סעודת בר מצוה של נכדו הרה"ח ר' הערשל כהנא הי"ו, והיות שר"ח אלול הוא יומא דהילולא של הגה"צ רב"א זצ"ל קרא רבי יענקלע לר' הערשל שהי' אז בחור צעיר בן י"ג שנים, והושיב אותו על ידו אצל ראש השולחן לכבוד זקינו הגדול, באותו מעמד סיפר כמה דברים מהבעל הילולא ובתוכם מה שהבאנו כאן.

פב. מפי הגה"צ ר' ישראל חיים מנשה פרידמאן שליט"א, נכד רבינו.

בינדיגער זצ"ל, נשא את הרבנית מרת חי' שרה ע"ה, בת הגה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע.

עם הגה"ק משינאווא זי"ע

כן היה בידידות רב עם מחותנו הגה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע. מסופר - בעת חתונת נכדו הגה"ק ר' ישראל חיים פרידמאן זצ"ל, לימים אבדק"ק ראחוב בעל 'ליקוטי מהרי"ח', שהתקיימה בק"ק דאברא, השתתף הגה"ק משינאווא בראש המסובים[פג], והלכו הני תרי צדיקים שלובי יד ללות את החתן לכסות את הכלה.

כאשר הגיעו לחדר הכלה נעמדו מהילוכם, ולא רצה הגה"ק משינאווא ליכנס מקודם, אך גם הגה"ק רב"א לא רצה ליכנס, ככה התרועעו למשך זמן קצר, כל אחד תלה את הכבוד בחבירו ליכנס קודם[פד].

עד שפנה הגה"ק רב"א אל הגה"ק משינאווא ואמר לו: ממה נפשך, אם כבודו הרב ואני התלמיד, ממילא מובן שכבודו צריך ליכנס מקודם ואני אחריו, ואם אני הרב וכבודו התלמיד, אז גוזרני עליך בגזירת תלמיד לרב שתיכנס מקודם...

כשמוע הגה"ק משינאווא תשובתו הקולעת, נהנה מאוד, ציית לדבריו ונכנס ראשונה[פה].

פג. בס' 'ליקוטי מהרי"ח' (סדר נישואין), כותב שם המחבר אודות השתתפות הגה"ק משינאווא זי"ע על חתונתו, וז"ל: "וכעין זה שמעתי מכבוד אדומו"ר הגה"ק מוה' יחזקאל שרגא האלבערשטאם זללה"ה משינאווא כשהי' על ראש שמחתי שאמר שהחתן צריך לישב בזוית כי זוית היא המחבר שני רוחות כאחת". וסיפר בנו הגה"צ ר' שלמה זלמן פרידמאן זצ"ל אב"ד ראחוב - לוגאנו, שלזה כתב אביו 'על ראש שמחתי', משום שהגה"ק משינאווא היה המסדר קידושין (הרב יודא ארי' מאיר יונגרייז שליט"א מאנטווערפען).

פד. ראה בשו"ת 'הרמ"ע מפאנו' סי' פ"ג, הכותב בתו"ד בענין זה: "וכבר נשאלנו בהיפך מזה, על שני תלמידי חכמים ענותנים וגדולי עולם, שתמיד כל היום היו מפצירים זה בזה יותר מדאי, וכל אחד מהם מבקש בלב שלם לחלוק לו לחבירו כבוד בכך, ולא שמעו".

פה. כן סיפרה הרבנית הצדיקת מרת צירל ע"ה, בת הגה"צ ר' מנחם זאב ווייסבערג זצ"ל

ג - הליכות דרכו בקודש

דביר המוצנע

ברוב צדקתו, היה כל עבודתו בהצנע לכת, הסתיר את רום פסגת מדריגותיו הק'. נוסף לזה היה ענותן ושפל ברך, לא החזיק טיבותא לנפשיה.

תורה לשמה

השים לילות כימים על לימוד התורה מתוך קדושה וטהרה, והעידו עליו גדולי צדיקי דורו, ה"ה **הגה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנז זי"ע**, **והרה"ק רבי מאיר'ל מפרעמישלאן זי"ע**, שהגיע למדריגת לימוד תורה לשמה[פו].

סיפר נכדו **הגה"צ ר' ראובן מנחם לייפער זצ"ל מאונגוואר**, שהניח אחריו המון כתבים חידושי תורה, אכן לא רצה ליהנות מכתרה של תורה, לזאת קודם פטירתו קיבץ את כל חידושיו ושרפם באש, עד שלא נשאר ממנו אף גרגיר אחד ד"ת[פז].

אף שדרכו היה להצניע את גדולתו בתורה ומדריגותיו בעבודת ד', אכן פעם אחת בהיותו מסתופף בצל **הגה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנז זי"ע** על חג השבועות, בעת הריקודין נפרצו מעיינות רוחו, ובפעם הזאת שינה את טעמו, רקד בכל עוז בלהט אש יוקדת לכבודה של תורה.

אבדק"ק טארקאן, שהיתה אחותה הצעירה של הכלה מרת מטיל לאה ע"ה. ולימים נישאה בזיווי"ש אל הגה"צ ר' ישראל חיים פרידמאן זצ"ל בעל 'ליקוטי מהרי"ח'.

וכן סיפר הרה"ח ר' יהושע פריינד ז"ל, והוסיף על זה, שבעת שנכנס הגה"ק משינאווא זי"ע להחדר אמרה הרבנית מרת רייזיל ע"ה בת רבינו, אל בתה הכלה: טוה שנעל תשובה, דער הייליגער רב קומט אריין, אויב ער וועט זעהן אויף דיר עפעס אן עבירה, וועט ער דיר אנשפייען אין פנים!! (עלון 'נצוצי אורות - סקאליע', ערב שבועות תשס"ג).

פו. ס' 'מליצי אש', בערכו.

פז. ס' 'מליצי אש' בערכו, וכן בס' 'פארי חכמי מדינתנו' בערכו.

אח"כ התנצל עצמו על נוהגו הזרה לו, והפליט באמרו: "יש לי עם מה לרקוד בריקודין עם התוה"ק, הרי תלמודי בידי - ארבע חלקי שו"ע"[פח].

תהלתו בקהל חסידים

ככל שהסתיר את דרכיו מעין כל רואה, אכן שמע תורתו וקדושתו הכריזה עליו ברחובות קריה, והיה נקרא בפי החסידים בכינוי של חיבה: 'די גרויסע רבי ברוך אברהם'[פט].

פועל ישועות

כן יצא שמו לשם ולתהילה, שהינו בבחי' צדיק גוזר והקב"ה מקיים, ורבים נושעו על ידו להפקד בדבר ישועה ורחמים, ונפלאות יסופר אודותיו.

מסופר - כי להרה"ק רבי ר' צבי הירש הכהן מרימנוב זי"ע מתו י"ב בנים על פניו רח"ל, כאשר נחלה בנו הילד האחרון - הוא הרה"ק רבי יוסף הכהן מרימנוב זי"ע - נכנסה אליו הרבנית הצדיקת ודמעתה על לחיה, שיעורר רחמי שמים על בנם היחיד המפרפר בין חיים למות.

כשמוע הרה"ק מרימנוב זי"ע את דבריה, שלח שליח מיוחד לק"ק בוקאווסק הסמוכה לרימנוב, לביתו של הגה"ק רב"א זי"ע שכיהן אז שם ברבנות, לבקש ממנו שישלח לו אחד ממלבושיו, כדי להעטיף תינוק החולה בחילוקא דרבנן קדישא, שיגן על הילד להתרפא ממחלתו.

וכן היה - השליח בא בחזרה עם מלבוש בידו, עטפו את הילד החולה

פח. מפי הרה"ח ר' ברוך אברהם פרידמאן ז"ל, ששמע מפי הגה"צ ר' משה ארי' פריינד זצ"ל גאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א.

פט. פעם פגש הרבני מוה"ר חנני' יו"ט ליפא פריעדמאן ז"ל, בן הגה"צ ר' שלמה זלמן פרידמאן זצ"ל, את הגה"צ ר' אברהם יהושע פריינד זצ"ל אבדק"ק נאסויד, ושאל ממנו אם עודו זוכר את זקינו-רבינו אשר שמו נקרא עליו, השיבו הגה"ק מנאסויד: הכי רק את זקינך הגה"ק מבארשא הכרתי, הלא הכרתי גם את חותנו 'די גרויסע רבי ברוך אברהם'!. וראה להלן 'פרק ג - בצל החכמה' הערה א.

במלבושו, ולאחרי כמה ימים נתרפא הילד עד שהיה בריא כאולם, והאריך אחריו הרבה שנים[צ].

*

עוד מסופר - אשה עגונה אומללה היתה מסייעת להרבנית בצרכי הבית, פעם התאוננה האשה להרבנית על מצבה הקשה, שנשארה גלמודה באין לה שום ידיעה איפה נמצא בעלה. יעצה לה הרבנית: תראה להכין כוס קאווע לבעלי הק', ובעידן ההיא תמצא הזדמנות נכונה לתנות לפניו את צרתך הגדולה, ובוודאי תוושע ממרומים.

האשה העגונה שמעה לעצת הרבנית, ובנוסף לעבודתה הרגילה בבית, הוסיפה להכין הקאווע להגה"ק רב"א, בעת ההיא מצאה הזדמנות הנכונה, ושפכה לפניו את מצוקת לבבה, על מצבה העגום שזה זמן מרובה שנשארה עגונה מבעלה אשר עקבותיו לא נודעו, עד שחייה אינם חיים.

כשמוע את בקשתה, אמר לה הגה"ק רב"א בגודל ענותנותו: מה יש בידי להיות לך לעזר ומושיע? הרימה האשה את קולה בבכי תמרורים, ובתום צדקתה אמרה: "אזוי ווי דער רבי מישט דער קאווע, קען דאך דער רבי דרייען די וועלט די זעלבע, און זיכער געפינען ווי מיין מאן איז"!![צא]

לאחר זמן קצר הופיע בעלה בשערי העיר ונושעה מצרתה, ותהום כל העיר על העובדא המפליאה[צב].

צ. נוסחא אחרת שמענו בזה - פעם נחלתה בתו של הרה"ק מרימנוב זי"ע, ונכנסה אליו הרבנית הצדיקת והפצירה שיואיל לפעול רפואה בעבורה, אז אמר לה: הרי רב"א היה כאן ברימנוב, והניח אחריו א' מבגדיו, יעטיפו הילדה החולה בזה ויהיה לה לרפואה שלימה, וכן היה.

צא. כהאי לישנא מצינו בס' 'שיח זקנים' (עמ' רל"א): פ"א היה חותן הרה"ק ר' אהרן מקרייז אצל הרה"ק מצאנז והביאו שני טעפליך קאווע על טס א' בשביל הה"ק מצאנז והמחותן, וטס א' עם טעפליך בשביל העולם, אמר הרה"ק מצאנז: מחותן, כבודו רואה ס'איז מיר אזוי לייכט צו דרייען מיט די וועלט, ווי איך דריי מיט'ן טעפל קאווע! אמר המחותן: א"כ איני רוצה לשתות מטס אחד עם הרבי...

צב. מפי הרה"ח מוה"ר יהושע פריינד ז"ל.

ד - על כם הרבנות

רבנות בוקאווסק

לימים[צג] נתקבל לאבדק"ק בוקאווסק שבמדינת גאליציה, אכן מעמדו לא היה סוגה בשושנים, וימררוהו וישטמוהו בעלי חיצים אנשי ריב ומדנים.

מסופר - פעם בשבת קודש באשמורת הבוקר בעת יושבו לבדו בביהמ"ד על התורה ועל העבודה, נכנסה הערלית העוזרת להסיק העציים בתנור, לחמם הביהמ"ד לפני שיבואו בני העיר להתפלל תפילת שחרית, ויבא אחד ממציקיו וסגר הדלת בעדה מבחוץ.

כאשר הבחין הגה"ק רב"א בדבר, נזדרז ברוב קדושתו וקפץ מבעד החלון החוצה, כדי שלא יכשל באיסור יחוד אף לרגע! בעת ההיא החליט בדעתו שכבר נתמלא הסאה, וכבר הגיע השעה לעקור מושבו ממקום אנשי מחלוקת[צד].

רבנות האנשאוויץ

בשנת תרכ"א[צה], נתקבל הגה"ק רב"א זי"ע לכהן פאר ברבנות

צג. לא עלה בידינו לברר תאריך המדוייק בה כיהן ברבנות דק"ק בוקאווסק, ברם, לפי העובדא המסופר לעיל שבעת שנחלה הילד בנו של הרה"ק רבי צבי הירש הכהן מרימנוב זי"ע, שלח לבקש בגד מרבינו כסגולה להילד החולה, והנה כידוע נולד רבי יוסף מרימנוב לשנות זקנותו של אביו, ביום ו' טבת תר"ד, ואביו רבי צבי הירש מרימנוב נפטר ביום ל' חשון תר"ז, לפי"ז עולה שלכל המאוחר כבר כיהן בשנת תר"ז ברבנות דק"ק בוקאווסק.

צד. מפי הגה"צ ר' ישראל חיים מנשה פרידמאן שליט"א. ומפי הגה"צ ר' נפתלי צבי לאבין שליט"א מזידיטשוב - בערעגסאז שמענו, שהיה בעש"ק אחה"צ כאשר היה מעביר הסדרה שמו"ת.

צה. תאריך זו עולה לפי רשימת המאטריקל שבארכיון העיר האנשאוויטץ, שמצאנו את חתימת הגאון ר' ישעי' בייערין זצ"ל עד שנת תרי"ז, ומשנת תרכ"א ואילך מופיע חתימת הגה"ק רב"א זי"ע. ראה עוד לעיל בפ"א - בית אביו, קורות והשתלשלות

האנשאוויץ שבמדינת אונגארין, ויעתק את אהלו ממקום מולדתו מדינת גאליציה, ויקבע מקום מושבו במדינת אונגארין.

בק"ק האנשאוויץ בא אל המנוחה ואל הנחלה, ניהג את בני עדתו על מי מנוחות, הורם את הדרך אשר ילכון בה ואת המעשה אשר יעשון, עד עת פטירתו ביום א' אלול ב' דר"ח, שנת תרל"ה, ושם חלקת מחוקק ספון.

זכר הד לאהבת והערצת בני העיר אל רבם הנאמן, נוכל לראות ממ"ש בכתב הרבנות שמסרו בשנת תרל"ז אל הגאון ר' **אליעזר חיים דייטש זצ"ל**[צו] שמילא את מקומו ברבנות, ובתוך הדברים כתבו בזה"ל[צז]:

"...הנה זה ימים וחדשים חלפו ועברו אשר לוקח אדונינו מורינו מעל ראשינו, גוע והלך לעולמו לחזות בנועם ד', ומאז הוסר כסא ההוד הוא כסא ההוראה מאתנו, לדעת משפט ודעה חכמה ומוסר ומישרים, מאז נשארנו בדד כצאן בלא רועה וכעבד באין אדונים...".

גר אנכי בארץ

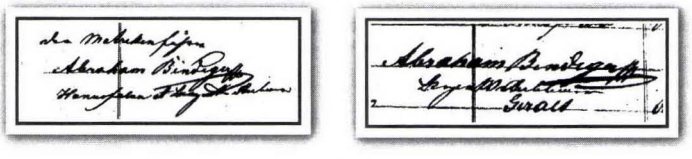
שם משפחתו היה מתחלה בקוראי שמם 'פרענקיל'[צח], אך כאשר קבע את מקום מגוריו במדינת אונגארין, נצרך - כנראה ע"פ דרישות השלטונות - לשנות את שם משפחתו, ושאלו את פיו באיזה שם הוא רוצה לכנות א"ע במדינת אונגארין?

הרבנים שישבו כסאות למשפט בק"ק האנשאוויטץ.

צו. ראה פרטי תולדותיו לקמן ב'פרק ד - על כס הרבנות'.

צז. קובץ 'כרם שלמה - באבוב', שנה כ"ג קונטרס ו, עמ' נ"ב-נ"ג.

צח. ממשפחת תאומים - פרענקיל, מרשימות כת"י נכדו הרה"ח ר' מנחם מענדל בודנער ז"ל.

חתימת הגה"ק ר' ברוך אברהם זצ"ל על מסמכי המאטריקל בעיר האנשאוויץ

ענה הגרב"א: "**איך בין דא א גר**"! כמתכוון לאמר שהינו גר בעוה"ז, פקיד הממשלה שהיה נוכח שם שמע התיבות 'בין דא א גר', לזאת קבע את שם משפחתו 'בינ - די - גער'[צט].

עומד בפרץ

בהיותו יושב על כס הרבנות דק"ק האנשאוויץ, יצא שמו לשם ולתהלה בתוככי ארץ אונגארין. כאשר נתוועדו גדולי גאוני המדינה בשנת תרכ"ו באסיפת מיהאלאוויטץ, לתקן תקנות לעצור בעם זרם מים הזדונים, כת הרעפארמער שרצו לעקור יסודי התוה"ק, נקרא הגה"ק רב"א זי"ע להשתתף בהאסיפה, וחי"ק מתנוסס בין חתימת גדולי הדור על פתגם התקנות (ראה תצלום).

יקר סהדותא

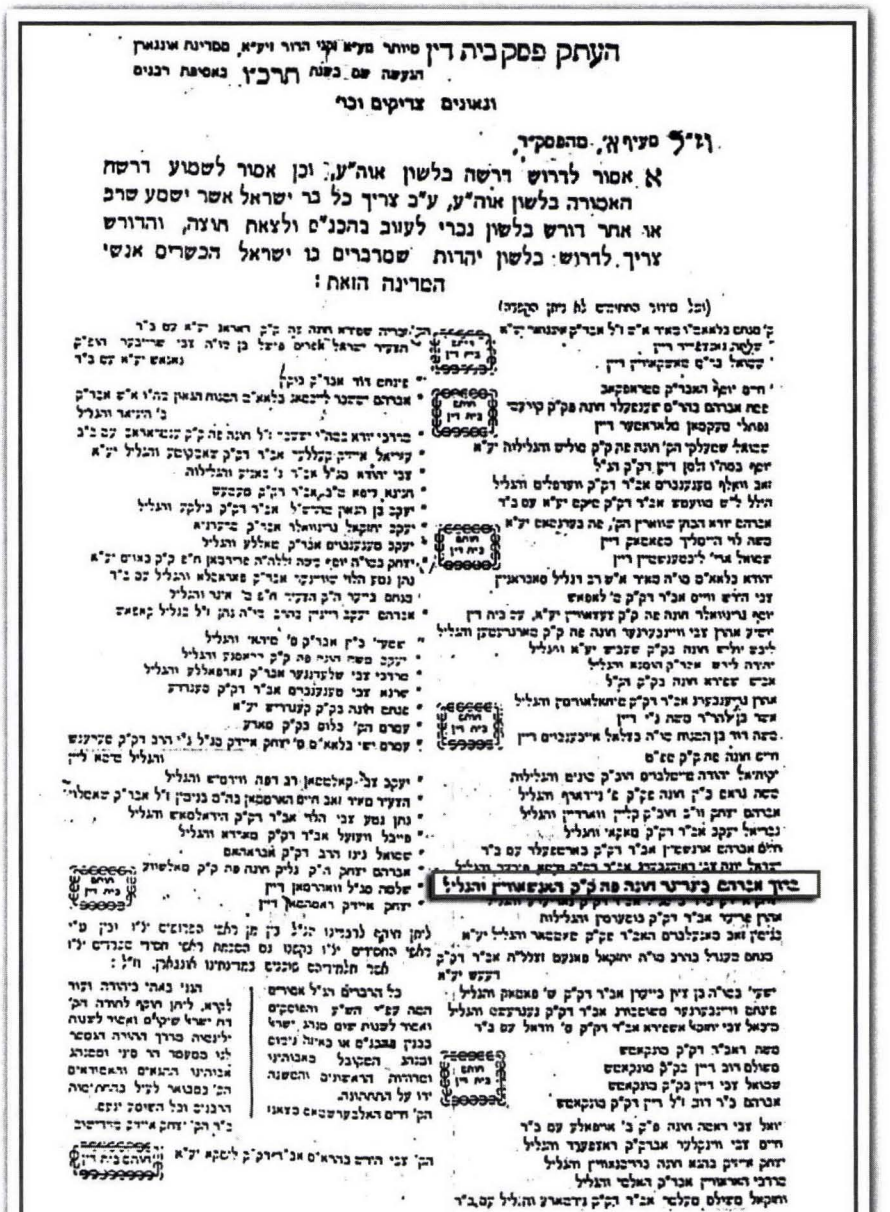
כבר הבאנו למעלה שלא נשאר בידינו אף גרגיר אחד מד"ת, לזאת הנני בזה להביא מכתב יקר סהדותא שהעניק לס' 'מגן שאול' (אונגוואר תרל"א) מהגה"ק **ר' שאול גרינפעלד זצ"ל אבדק"ק ליטשיק**[ק], חיבה

צט. ס' 'מגילה נקראת', עמ' שע"ו, ראה בספה"ק 'אלפא ביתא' להרה"ק רבי צבי הירש מנאדבורנא זי"ע (אות ג, ערך גירות) וז"ל: "לקיים 'כי גר אנכי בארץ' (תהלים קיט, יט), על דרך הנזכר בספרי יראים, וזה בכל עת הפנאי יביא מחשבה זו ללבו".

וראה עוד בספה"ק 'נועם אלימלך' (ליקוטי שושנה ד"ה או יאמר): "ואיתא בחובות הלבבות שצריך האדם לקבל על עצמו תנאי הגירות בעולם הזה, כאשר האדם שהוא גר בארץ אחרת והוא שפל ונבזה בעיניו מאד, שאין לו על מי לפנות, ותמיד בכל רגע הוא בעמוד וצא קאי, וממהר לעשות פעולותיו והצטרכותו בשעה מועטת זו, כמו כן צריך להיות העולם הזה נדמה בעיני האדם... ". וע"ע בספה"ק 'דגל מחנה אפרים' (פ' בהר ד"ה כי גרים) "...וזה יש לומר הרמז בפסוק 'כי גרים ותושבים', כשתהיו בבחינת גר בעולם הזה, ותושב בעולם הבא, אז 'אתם עמדי' כי אני גם כן גר בעולם הזה כנ"ל, וממילא אל אסתיר מכם מצותי כנ"ל, והבן.

בדומה לזה מסופר - כאשר באו פקידי הממשלה אל הרה"ק רבי יעקב קאפיל חסיד זי"ע, לשאול את פיו איזה שם יקבע למשפחתו, ובהיותו שקוע במחשבותיו הק', הפטיר את הפ' (תהלים קי"ט, ט) 'גר אנכי בארץ', פקיד הממשלה שמע תיבה הראשונה 'גר', וקבע את שם משפחתו הגר.

ק. נולד בשנת תקנ"ג, לאביו הג"ר אברהם שלמה גרינפעלד זצ"ל דומ"ץ דק"ק איהעל,

חתימת הגה"ק ר' ברוך אברהם זצ"ל על קול קורא עם שאר רבנים, מיהאלאוויץ תרכ"ו

יתירה נודעת למכתב זה, בה מזכיר את שם רבו הרה"ק **רבי אשר ישעי' מראפשיץ זי"ע**, וז"ל:

בעזה"י

מחמת שהייתי טרוד בטרדות סעודת מצוה לא יכלתי לעיין, אמנם כאשר שמעתי מאז ומקדם מכ' **אדומ"ו הרב המאה"ג קדוש וטהור נר ישראל מ' אשר אבד"ק ראפשיץ** גודל חן המחבר אשר נמצא בעיניו[קא], גם שהיה מפורסם, לכן לא מנעתי לעשות רצון מוכ"ז הרבני מוה' משה חתן המחבר הנ"ל, והנני מוכן בעז"ה ליקח ספר ההוא אחר שיהי' בדפוס.

הק' ברוך אברהם חופ"ק האנישאוויץ

ה - פטירתו וביתו אחריו

אשכבתיה דרבי

נשמתו הטהורה של האי גאון ישראל וקדושו, עלתה לגנזי מרומים ביום ד' לסדר 'וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ד' אלקיך בו - שופטים', ביום א' אלול ב' דר"ח, שנת תרל"ה לפ"ק, ומנוחתו כבוד בבית מועד לכל חי

קיבל לקחה של תורה מפי הגאון בעל 'חתם סופר' זי"ע, ומפי הגה"ק בעל "ישמח משה' מאיהעל זי"ע, נפטר ביום י"ד אדר תר"ט, ומנו"כ בליטשיק.

קא. ראה בס' 'תולדות מגן שאול' המביא עובדא נפלאה על גודל חביבותו בעיני רבו הרה"ק מראפשיץ זי"ע, וז"ל: "הרה"ק רבי אשר מראפשיץ זצ"ל ביקר פ"א אצל ר' שאול, ובשעת הסעודה שהכינו בביתו לכבוד האורח הגדול, לא חפץ הרה"ק מראפשיץ לטעום מקערתו, עד שיתחיל קודם ר' שאול, אך הוא סירב וחיכה עד שיתחיל הרה"ק מראפשיץ. שניהם נתעכבו עד שנתפשרו ביניהם לאכול מקערה אחת. הסביר הרה"ק, שהסיבה שלא רצה לטעום קודם, כי השיריים של ר' שאול מסוגלים ל'יראת שמים'.

ופירש דבריו בדרך צחות, כי הסיבה ששיריים של אדמור"ים מסוגלים ל'פרנסה', באשר הם צריכים להתעסק כל ימיהם אך ורק בעניני שמים, לכן כל עניני פרנסה משאירים לאחרים, אך אצליכם ר' שאול שבחרתם לעצמכם להתנהג כדרך בעלי בתים (הגה"ק ר' שאול מאס ברבנות והחזיק "קרעטשמע"), הרי שאכילת שיריים שלכם מסוגלים ליראת שמים...".

בק"ק האנשאוויץ, במרומי ההר הנשקפה על פני העיר[קב].

וזאת אשר חרתו על מצבת אבן קבורתו[קג]:

ציון לנפש

הרב המאור הגדול ורבינו
אב"ד דפה ק"ק האנושאוויץ יע"א

מרנו **ברוך אברהם** בן
הרב **שרגא** נכד של **הב"ח** זצ"ל

אשר עמל בתורה כל ימיו
ואב רועה נאמן היה לעמיו
נשמתו יצאה שמימה גויתו קבר
[ביום א' אלול תר]ל"ה לפ"ק
תנצב"ה

מציבה על ציון קדשו של הגה"ק ר' ברוך אברהם זצ"ל

קב. הרבה צדיקים מצאו מקום מנוחתם במעלת ההר, וכן מסופר על הגה"ק רבי ברוך מגארליץ זי"ע, שציווה קודם פטירתו שיניחו אותו במעלת ההר המשקפת על פני העיר גארליץ, ובזה יגן מלמעלה על העיר לטובה (ס' 'דברי ברוך - ברוך שאמר', עמ' מ"ג).

קג. יש להביא בזה מה שסיפר הרה"ח ר' לייבוש מענדלאוויטש ז"ל, שזוכר מתקופת לימודו בהאנשאוויטץ שעל ציונו הק' היה חרות שהעידו עליו הגה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנז זי"ע והרה"ק רבי מאיר'ל מפרעמישלאן זי"ע שלמד תורה לשמה, וכן כתוב בס' 'ראשי גולת אריאל' (עמ' קמ"ה), אכן על המצבה שנמצא כהיום לא מצינו נחרת תיבות אלו, ואילו היה רשום ככה על פני האהל.

מהענין לציין, על מה שחרתו על מצבת קבורתו יחוסו אל הב"ח זצ"ל, שיש בזה ענין מיוחד, כמ"ש בס' 'דברי דוד' (קשאנוב, עמ' לד) שהגה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנז זי"ע ציוה לחרות על מצבת בנו הרה"ק ר' מאיר נתן זצ"ל (נפטר בחיי אביו הק'), שהוא נכד המהרש"ל והחכם צבי, שהיא סגולה להבריח החיצונים. וכן סיפר הרה"ח ר' דוד גראס הי"ו, חתן הגה"צ ר' ברוך אברהם פרידמאן זצ"ל אבדק"ק לוגאנא, שאמר הגה"צ ר' אברהם יהושע פריינד זצ"ל אבדק"ק נאסוויד, שיש לו בקבלה כי לחרות על המצבה "נכד הב"ח" היא סגולה להבריח החיצונים.

אהל מנוחת עולמים

לימים בנו ראשי וטובי העיר אהל עשוי מעץ על ציון מנוחת קדשו. על סיבת בניית האהל מסופר עובדא נפלאה - באחד מהימים נפטר בחור צעיר, בן הראש הקהל דהאנשאוויץ, אבי הבן התאבל מרה על פטירת בנו הצעיר והחביב.

לזאת נתייעצו טובי העיר וראשי החברא קדישא, והחליטו להקדיש להבחור מקום היותר נבחר בבית החיים, לקברו ליד ציון מנוחת קדשו של הגה"ק רב"א, ובזה ינוח דעתו של האב המתאבל, וכן עשו.

ימים עברו, הבחינו בני העיר שבין שני הקברים צמחה אילן רב פארות, המפריד בין קברו של הגה"ק רב"א, לבין קברו של הבחור, אז הבחינו בני העיר שלא עשו כהוגן במה שקברוהו סמוך לקברו של האי גאון וקדוש, לזאת החליטו לבנות אהל מנוחת עולמים על ציון מנוחת קדשו, בכדי להפריד בין

ביה"ח בעיר האנשאוויץ על מעלת ההר

קברו, לבין קברות שאר בני העיר[קד].

מקום מנוחת קדשו נהפכה לתל תלפיות, ורבים מבני העיר וסביבותיה נתקבצו ובאו שמה לשפוך צקום לחשם, להפקד בדבר ישועה ורחמים, בזכותו של האי גאון וקדוש הטמון שמה[קה].

האהל עמד על תילה עד ימי הרם עולם מלחמת העולם השניה, בעת ההיא נגדעה מושב בני ישראל שבק"ק האנשאוויץ יע"א, ע"י הגרמנים הרשעים ימ"ש.

בימינו אלו זכינו שנתגלה מצבת אבן קבורתו, וברצות ד' עומדים יו"ח לבנות אהל על קברו, בכדי שיוכלו צאצאיו המרובים לבוא להשתטח ולהפיל תחינה על ציון מנוחת קדשו, ולפעול דבר ישועה ורחמים.

ביתו אחריו

הניח אחריו ברכה דורות ישרים ומבורכים, רבנים גאו"צ חסידים ואנשי מעשה, שהמשיכו את דרכו בקודש, ואלו הם:

א) בנו הגה"ק ר' שמואל זנוויל בינדיגער זצ"ל מבארדיוב. נשא בזיוו"ר את הרבנית מרת חי' ע"ה, בת הרה"ק רבי נפתלי מליזענסק זי"ע[קו],

---

קד. מפי הרה"ח ר' שאול פרנקל ע"ה, שבא פעם להאנשאוויץ להשתטח על ציון מנוחת קדשו, ואז סיפרו לו בני העיר עובדא המפליאה.

קה. סיפר הרה"ח הישיש ר' יעקב אלעזר פרידמאן הי"ו, שזוכר עוד משנות בחרותו בתקופת שנות לימודו בישיבת האנשאוויץ, שביום שריפת בית אלקינו תשעה באב הלכו בני העיר להשתטח על ביה"ח כמנהג ימים קדמוניות, ועשו הקפות על ביה"ח, וכאשר הגיעו לאהל מנוחת קדשו של הגה"ק רב"א זי"ע, נעמדו שמה, וסיפרו מגדולת תורתו וצדקתו, וכן סיפר שזוכר שבער"ח אלול הגיעו בני משפחת בינדיגער מק"ק בארדיוב, להשתטח על ציונו הק'.

קו. בן הרה"ק רבי אלעזר מליזענסק זי"ע, בן הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע, נפטר ביום כ"ה חשון תר"ט.

קבע מקום מושבו ליד חותנו בק"ק ליזענסק, וכיהן שמה כדומ"ץ, בזוו"ש נשא את הרבנית מרת שפרינצא מירל ע"ה[קז], בת הרה"ק רבי משה אליקים בריעה מקאזניץ זי"ע, בסוף ימיו עלה להתיישב בעיה"ק צפת תובב"א, כיהן כגבאי נאמן לכולל גאליציה, ושם מנו"כ.

ירש את חיבורי כתבי חותנו הרה"ק מקאזניץ זי"ע, וימסרם להגה"ח ר' **ברוך דוד כהנא זצ"ל** מעיה"ק צפת תובב"א להוציאם לאור עולם, וכך כותב המו"ל בהקדמתו לספה"ק 'בינת משה' (קראקא תרמ"ח):

"...ונזכרתי שראיתי אצל ידידי ש"ב **הרב המופלג החסיד היוחסין כקש"ת מוה' שמואל זנוויל מבארדיוב נ"י** וכעת הוא בעיה"ק צפת תובב"א... והרב הנ"ל הנהיג בהם טובת עין יפה, ונעתר לבקשתי ומסרם לי להוציאם לאורה באופן שיסכים גם בזה **אדמו"ר הרב הגה"ק אב"ד דק"ק שינאווא שליט"א**[קח]...".

וכן כתב הגה"צ רש"ז זצ"ל בעצמו הקדמת דברים להספה"ק, ראה צילומו המובא כאן.

מזיוו"ר נולדו לו:

1) בנו הגה"צ ר' **אלעזר בינדיגער זצ"ל משינאווא**, נשא את הרבנית מרת חי' שרה ע"ה, בת הגה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע, על התהוות

קז. נקברה בבית החיים העתיק שבעיה"ק צפת תובב"א, וזה נוסח מצבת אבן קבורתה: האשה ה"צ שפרונצי מירל בת ההמ"ג ר' משה אליקים בריעה מקאזניץ ז"ל נ' כ"ב מנ"א.

קח. ראה בהסכמת הגה"ק משינאווא זי"ע הכותב בתו"ד: "דרש ממני הצעיר **לשלוח** לו שורות שתים שהן הרבה בעיניו". כוונתו על הגה"צ ר' שמואל זיינוול זצ"ל, שהיה בעת ההיא בעיה"ק צפת תובב"א, ולא על הרה"ח ר' ברוך דוד כהנא ז"ל שהיה בשינאווא, ובטעות נשמט שמו.

וראה עוד בהסכמת הגה"ק ר' דוד מקאשאנוב זי"ע הכותב בתו"ד: "...ועתה הזמין השי"ת לידו הכתבי קודש מחתן המחבר הקדוש הרב החסיד מו"ה זיינווייל נ"י בעיה"ק צפת תובב"א...", וכן מזכירו הגה"ק רבי שלמה מבאבוב זי"ע בהסכמתו: "...וכעת שהשיג את הכתבים הנ"ל, אצל חתן המחבר הקדוש, ה"ה הרב החסיד מוה' זיינוויל נ"י הדר כעת בעיה"ק צפת תובב"א...".

הקדמת חתן המחבר הקדוש

(אשר סדר לי הכתבים)

ישמח **דוד** ויגילו **רבנים**. כמה נקדם ה' נשתחוה לאלהי קדם. לרוכב בשמי שמי קדם. יושב הכרובים מלכי מקדם. אשר הגויל חסדו עלי מאז ומקדם. למען אבותי הקדושים אשר הלכו לפניו בתמים. ובתורתו הקדושה ובעבודתו שמו לילות ביטים. כאשר מודיעת ואת לכל כי מוה"ר **רביט** הנה"ק זלה"ה זי"ע ובנו זה **משה** האיש מורי חסי זלה"ה זי"ע. **אשר** בעקבותיו הק' גם כן הלך הגדיל עצה הפליא בתו[illegible] השם הטוב [illegible] ואשר [illegible] עדרים יום ויום ידרושו כל איש ירא וחרד אל דברי קדשו. תודה יבקשו **פסיתם** למען זה צמאן נפשם איש אשר עם **לבבו** המתוך וחכות **לבו** אמרי נעם תורותיהם חיה משעשעות. אותו כאשר **ספיתם** נשמעות. היה דבריהם הקדושים לחם נשעות. לקויע סטר לבבם להשיב להי באמת ובתמים. שמו העם ולקטו מידו צמאונם לעלות בסלם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה לאור באור הזרים. ולאשי ישראל מתרה נתקבלו ברצון. כל השועמו אומר רזו לי ומה לנו לשבוח ולפארם הבי שפתי ישבחוהו. הן סמורח שמש עד מבואו גדול שמם. הן הן ערים אלפי תלמידיהם הסה יגידו ויספרו לדור ישרים. כי קרן אור פניהם כפני חמה בהדרים. המאיר לארץ ולזרים. זכר צדקתם יעמוד לדור דורים. ולואת אך למחמור הרבות שבחים. אמרתי בלבי איזל ואחקור ואדרוש דרך בו בבוד חמי הרב הצדיק הקדוש מ' **משה אליקים בריעה** זלה"ה זי"ע מקאוניץ. ואסרתי להרפיסם ולחלקם ביעקב ולהפיצם על פני תבל וכל אשר בו רוח חיים יתאוה לאמר מי ישקיני באר מים חיים. אולם לעת זקנתי לא נתנה העת לזה. כי אמרתי סותר יפי תלדי להשות שכמי לתורת ולתעודה בחלק בינה אשר האציל זה לחלקי. זה מסרת הפצי. וכי גם זאת נודל המצוה אמרתי כי אספור זכתב יד לכבוד שיב הרבני המופלג החסיד מוהי **ברוך דוד הכהן** נ"י מפה עיה"ק צפת תובב"א. וביתר שאת ישים מנמת נפשי להדפיסם ולחלקם ביוקב בהסכמת כתב מרותני רביט הנה"ק מוהי **יחזקאל שרגא הלברשטאם** נ"י. חכות תורתי וצדקתי לקיומה יעמוד לנו ולזרעינו ולזרע זרעינו. ובאשר זביתי להתהלך לפני ה' בארצות החיים כן נזכה ב"ב בביאת משיח צדקינו אמן: דברי המדבר למען כבוד שמו יתב' ולמען קדושת ארמת רביט וכו' זי"ע ועל כי"ו אמן:

שמואל זנוויל בהה"נ מ' **ברוך אברהם** ולחה מבאדיוב
שוכן בעה"ק צפת תובב"א.

הקדמת דברים שכתב הגה"ק ר' שמואל זנוויל זצ"ל על ספה"ק בינת משה

קשר השידוכין מסופר כדלהלן:

כאשר השתהה הגה"ק משינאווא זי"ע בק"ק ליזענסק, היה רגיל להתאכסן בביתו של הגה"צ ר' שמואל זיינוול זצ"ל הדומ"ץ, פעם אחת היה איזה ענין שהרגיז את רוחו הטהור של הגה"ק משינאווא, ומני אז חדל מלהתאכסן בביתו.

אחד מנאמני ביתו של הגה"ק משינאווא החסיד ר' פייביש רייך רצה להשכין שלום ביניהם, לזאת באחד מביקורי הגה"ק משינאווא בליזענסק, פנה אל רבו ואמר: הנה אמרו חז"ל (אבות פ"ה, ב) 'כל מחלוקת שהיא לש"ש, סופה להתקיים'. הדבר יפלא, איזה יתרון יחשב שהמחלוקת מתקיים, הרי אין מחזיקים במחלוקת? כשמוע הגה"ק משינאווא את דבר שאלתו הגיב על כך: נו, כמרמז ואומר שיתרץ הוא הדבר.

אז המשיך החסיד הנאמן ר' פייבוש ואמר: נראה שהמכוון היא, דתיבת 'יתקיים' מורה ג"כ על לשון קידושין, כמו שמצינו שתרגם אונקלוס עה"פ (שמות כא, ט) 'ואם לבנו ייעדנה - ואם לבריה יקימנה', וזהו שרמזו חז"ל 'כל מחלוקת שהיא לש"ש, סופה להתקיים' - היינו שיתפשרו הצדדים וישרה ביניהם שלום ושלוה, עד שלבסוף יבואו בכושרות השידוכין.

שאלו הגה"ק משינאווא על מה אתה מתכוון? אז ענה ר' פייבוש ויאמר: הנה הדומ"ץ דכאן יש לו בחור מופלג בתורה ויר"ש, ואם מד' יצא הדבר, הנני להציעו לשידוך עבור בתו של רבינו. השידוך הוטב בעיני הגה"ק משינאווא ובאותו מעמד באו בברית השידוכין[קט].

אחרי חתונתו ישב ליד שולחן חותנו בק"ק שינאווא, אכן לא האריך ימים ונפטר בדמי שנותיו, יתומיו נתגדלו על ברכי חותנו הגה"ק משינאווא זי"ע[ק].

קט. ס' 'דברי דוד', בשם הרה"צ ר' דוד מקשאנוב זצ"ל, ששמע כן מפי הרה"ח ר' אברהם רייך בן הרה"ח ר' פייבוש ז"ל המוזכר בפנים.

ק. ואלו הם יו"ח 1) בנו הגה"צ ר' אלימלך בינדיגער זצ"ל, חתן הרה"ק ר' משה משינאווא זי"ע, כיהן ברבנות דק"ק שינאווא, תשובה אליו בשו"ת מהר"ש ח"ו סי' צ"ב. 2) בתו הרבנית מרת אסתר גיטל ע"ה, אשת הגה"צ ר' ישכר בלויגרונד זצ"ל אבדק"ק קאלווואריא, בן הגה"צ ר' אלכסנדר זושא בלויגרונד זצ"ל, חתן הגה"ק רב"א זי"ע. 3) בתו הרבנית מרת יוטא רבקה ע"ה, אשת הגה"צ ר' אברהם מרדכי ראזענפעלד זצ"ל אב"ד מאשיצסק.

2) בנו הגה"צ ר' משה אליקים בריעה בינדיגער זצ"ל[קיא], המכונה בשם רבי משה'לע ביקאווסקער. נשא את הרבנית מרת שיינדל העניא ע"ה, בת הגה"ק ר' צבי יוסף זצ"ל אבדק"ק רודניק, חתן הגה"ק ר' איציק'ל מרודניק זצ"ל. עלו להתיישב בעיה"ק צפת תובב"א[קיב], ושם מנו"כ[קיג].

קיא. ויקרא לו אביו שמו בישראל 'משה אליקים בריעה', ע"ש רבו הרה"ק רבי משה אליקים בריעה מקאזניץ זי"ע, שהיה גם דודו, שהרי בזיוו"ר נשא הגה"צ ר' שמואל זנוויל זצ"ל את בת הרה"ק ר' נפתלי מליזענסק זי"ע, בן הרה"ק ר' אלעזר מליזענסק זי"ע, חותן הרה"ק ר' משה אליקים בריעה מקאזניץ זי"ע.

קיב. ואלו הם יו"ח: 1) בנו הגה"צ ר' צבי יוסף בינדיגער זצ"ל מיאסלא - פשעמישל. 2) בתו הרבנית מרת חי' ע"ה, אשת הגה"צ ר' שלום שפירא זצ"ל מראווא-רוסקא, בן הגה"צ ר' אביעזר זעליג מקאלושין זצ"ל, נכד הגאוה"ק מבעלזא, ליזענסק, קאזניץ, ודאמבראווא זכי"ע. 3) בתו הרבנית מרת ריזשא ריזל ע"ה, אשת הגה"צ ר' מנחם מנדל שלום וואלדמאן זצ"ל, בן רבינו הגה"ק ר' צ"צ זצ"ל. 4) בתו אשת הגה"צ ר' חנוך העניך פריינד זצ"ל אבדק"ק אינטערדאם, בן הגה"צ ר' אברהם יהושע פריינד אבדק"ק נאסויד. 5) בתו הרבנית מרת מאטיל לאה ע"ה, אשת הגה"צ ר' יצחק יחיאל מיכל פאנעט זצ"ל מדעעש, בן הה"ק רבי משה מדעעש זי"ע. 6) בתו מרת אסתר ע"ה, אשת הרה"ח ר' אלימלך שעהנדארף ז"ל.

קיג. וזאת אשר חרות על מצבתו: פ"נ הרה"ח ר' משה אליקים בריעה בהרב שמואל זנוויל מברדיוב נכד רבינו הק' בעמח"ס נועם אלימלך נ' י"ג אלול תרס"ח. וזאת נוסח מצבת זוגתו: פ"נ הרבנית הצ' שיינדל העניא בת הרה"ג צבי יוסף אב"ד מרודניק אשת הרה"ח משה אליקים בריעה מברדיוב.

מציבת הגה"צ ר' משה'לע ביקאווסקער זצ"ל וזו'

3) בנו הרבני החסיד ר' **עזריאל בינדיגער** ז"ל, נשא זוגתו מרת סימא ע"ה[קיד] בת הר"ר אשר לעמיל מאזעם ז"ל מרימנוב, היה למדן וחסיד מוכר בין רבני וחכמי דורו[קטו] נפטר כ"ב אדר תרע"ג מנו"כ ברימנוב[קטז].

מזוו"ש נולדו לו:

4) בתו הרבנית מרת **מטיל לאה** ע"ה, נישאה אל הג"ר **משולם זלמן פרענקיל** זצ"ל[קיז].

ב) בתו מרת **רייזל פערל** ע"ה, נישאה אל **הרבני הנגיד החסיד מוה"ר אלכסנדר זושא בלויגרונד** ז"ל מלימנוב, בן הרבני החסיד ר' מנשה יחזקאל ז"ל, מתחילה אחר נישואיהם לא היה להם זש"ק, עד שנתברכה מאביה הגה"ק ר' ברוך אברהם זי"ע, ואז נושעה בזש"ק, וכך סיפר נכדם הרה"ח ר' שאול פרנקל ז"ל[קיח]:

פעם ביקר הגה"ק רב"א זי"ע בק"ק לימנוב והתאכסן בביתם, בעת ההיא ניצלו ההזדמנות להפציר בעדו להפקד בזש"ק, ויען להם אביהם הגה"ק רב"א

קיד. בסוף ימי' עברה לגור בעיר בארדיוב אצל בנה ר' מרדכי ארי' ז"ל, ונפטרה שמה בת פ"ז שנה, כ"ה אדר שני תרפ"ז. תשו"ח לר' יעקב יצחק רובין שמסר לנו החומר.

קטו. מכתבי נכדו ר' עזריאל ב"ר צבי הירש מיאסלא ז"ל.

קטז. ואלו הם יו"ח: 1) בנו הרה"ח ר' נפתלי בינדיגער ז"ל, נשא את מרת טויבא ע"ה, בת החסיד הנגיד ר' משה שאול ווייגבערגער ז"ל מדוקלא, נכד הרה"ק ר' משה פלאנטשער זצ"ל. התיישב בדוקלא ואח"כ בבערלין, נפטר ביום ט' חשון תרפ"ו (חתנו: הגה"צ ר' ישכר בעריש אב"ד דאמבראווא). 2) בנו הרה"ח ר' מרדכי ארי' בינדיגער ז"ל מבארדיוב, זוגתו מרת לאה ע"ה. 3) בנו הרה"ח ר' צבי הירש בינדיגער ז"ל מיאסלא, נפטר ביום ד' שבט תרצ"ט, ושם מנו"כ. 4) בתו מרת גאלדא ע"ה, אשת הרה"ח ר' יוסף יעקב אלסטער ז"ל מרימנוב. 5) בתו מרת חיה ע"ה, אשת הרה"ח ר' משה פעסיל ז"ל מרימנוב.

קיז. ואלו הם יו"ח: 1) בתו מרת רייזל ע"ה, אשת הגה"צ ר' אלעזר אלימלך וואלדמאן זצ"ל, בן הגה"צ ר' ישראל שמעון מאיר וואלדמאן זצ"ל בן רבינו הגרי"צ זי"ע.

קיח. שמעתי מפי הרה"ג ר' נפתלי הורוביץ שליט"א מירושלים ת"ו, ששמע כן מפי הרה"ח ר' שאול פרענקיל ז"ל, והוסיף לאמר שהעובדא היא פליאה מאוד, ואם קבלה היא נקבל.

זי"ע: אם תסכים לקיים תנאי שאתנה ממך, אז אברכך בזש"ק, וזאת היא התנאי - תקבל על עצמך לאכול מדי יום ביומו חצי פונט בשר עוף בלתי גלאט, רק עם סירכות, ואם תקיים את התנאי אז אבטחך שיולד לך זש"ק, ואם לא תוושע, אזי אני מבטיחך מחצית חלקי בעוה"ב.

מובן הדבר ששמע לקול חותנו, ונולדו להם שבע בנים. לימים בא שוב הגה"ק רב"א לק"ק לימנוב, אז שאל ממנו חתנו מהו פשר דבר התנאי המוזר שהתנה בעדו?

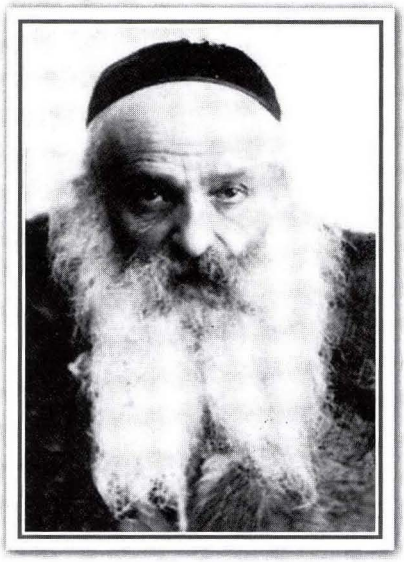
ענהו חותנו ברוב ענותנותו ושפלות רוחו: הנה אין בכחי לבטוח זש"ק, אכן ידעתי שהנך איש חלש, לזאת התניתי ממך שתאכל בכל יום חצי פונט בשר, אך ידעתי שאם הייתי מבקש ממך לאכול בשר גלאט כשר, אז במזגך הטוב היית נותן הבשר לעניים ואביונים, לזאת התניתי שהבשר לא יהא גלאט כשר, וידעתי שבשר כזה לא תחלק לעניים, ובזה נושעת.

הסתופף בצל הגה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנז זי"ע, והיה מהחסידים המקורבים, סיפק צרכי החלב לחצר הק' צאנז.

ואלו הם יו"ח:

1) בנו יחידו הגה"צ ר' ישכר בלויגרונד זצ"ל, נשא את ש"ב הרבנית מרת אסתר גיטל ע"ה, בת הגה"צ ר' אלעזר בינדיגער זצ"ל משינאווא, בן הגה"צ ר' שמואל זנוויל בינדיגער זצ"ל, בן הגה"ק רב"א, בשנת תרנ"ז נתקבל לאבדק"ק קאלווריא, במעמד הכתרתו השתתף חו"ז הגה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע, שרת שמה בקודש עד עת פטירתו, א' שבט שנת ת"ש לפ"ק, נטמן בביה"ח דק"ק קראקא[קיט].

קיט. ואלו הם יו"ח: 1) בנו הגה"צ ר' ברוך אברהם בלויגרונד הי"ד, ממלא מקומו ברבנות קאלווריא. 2) בנו רבי שלמה ז"ל נולד בשנת תרנ"א, חתן הרה"ק ר' ארי' ליבוש מטארנא בן הגה"ק בעל 'דברי יחזקאל' זי"ע משיניווא. 3) בתו מרת חנה ע"ה נולדה בשנת תרנ"ב, אשת הרה"ח ר' משה גראס ז"ל מסיגעט בן הגה"צ ר' רפאל אב"ד בערבעשט. 4) בתו מרת רייזל פערל ע"ה, נולדה בשנת תרנ"ג, נישאה אל הרה"ח ר' יוסף שמואל פרנקל ז"ל.

הגה"צ ר' ישכר בלויגרונד זצ"ל

2) חתנו הרה"צ ר' **צבי יוסף בינדיגער** זצ"ל מיאסלא - פשעמישיל, בן הגה"צ ר' משה אליקים בריעה בינדיגער - ביקאווסקער זצ"ל הנ"ל[קכ].

3) חתנו הרה"צ ר' **אפרים טעמפלער** זצ"ל מבריגל, בן הרה"ג ר' ברוך זצ"ל, חיבר ס' 'רבבות אפרים', ובראשו מבוא נרחב לתולדותיו[קכא].

4) חתנו החסיד המופלג ר' **אברהם חיים פרענקיל** ז"ל מלימנוב[קכב], בן הרה"ח ר' ראובן פרענקיל ז"ל, (בן הרה"ח ר' אברהם אביש ז"ל חתן הרה"ק רבי יעקב ממעליץ זצ"ל), זוגתו מרת אלטא צלאווא ע"ה[קכג].

קכ. ואלו הם יו"ח: 1) הגה"צ ר' ברוך אברהם בינדיגער זצ"ל חתן הרה"ק רבי משה מדעעש זי"ע, 2) הרה"ח ר' נפתלי חיים ז"ל מפרעמיסלא חתן הגה"ק ר' אהרן זצ"ל אב"ד ביאלא בילין.

קכא. ואלו הם יו"ח: 1) בנו יחידו הרה"צ ר' ברוך אברהם זצ"ל. 2) בתו רייזל פערל ע"ה, נישאה אל הרה"צ ר' אהרן האלברשטאם זצ"ל, בן הגה"צ ר' משה מצאנז ז"ל הי"ד בן הגה"ק ר' ארי' לייבוש זצ"ל אב"ד צאנז. 3) בתו נישאה אל בן הגה"צ אבדק"ק היבניב זצ"ל.

קכב. סיפר הרה"ח ר' יחזקאל פרענקיל ז"ל, שבעת שנולד אביו הרה"ח ר' יוסף שמואל ז"ל, להוריו הרה"ח ר' אברהם חיים פרענקיל ז"ל וזוגתו מרת אלטא צלאווא ע"ה, נתגלה אליה זקינה הג"ר יוסף שמואל זצ"ל [חותן הגה"ק רב"א ז"ל] בחלום הלילה, לבקש ממנה לקרוא שם הילד אחריו. ויפנה אז בעלה הרה"ח ר' אברהם חיים ז"ל בשאלה אל הגה"ק משינאווא זי"ע בסדר קריאת שמות הנולדים, ה"ה נדפסה בספה"ק 'דברי יחזקאל', מדור כתבי קודש (עמ' קצ"ו). וראה עוד מכתב אליו שם (עמ' רו).

קכג. ואלו הם יו"ח: 1) בנו הרה"ח ר' מנשה יחזקאל ז"ל, חתן הרה"ק ר' שלום הלברשטם אב"ד ניסקא זצ"ל בן הגה"ק ר' ברוך מגארליץ זי"ע. 2) בנו הרה"ח ר' יוסף שמואל ז"ל. 3) בנו הרה"ח ר' אלכסנדר זושא ז"ל מלימנוב. 4) בנו הרה"ח ר' נפתלי צבי ז"ל מצאנז. 5) חתנו הרה"ח ר' משולם קלוגער ז"ל. 6) חתנו הרה"ח ר' משה רוקח ז"ל.

5) חתנו הגה"צ ר' **אפרים בלויגרונד זצ"ל** דומ"ץ בק"ק באבוב[קכד], בן הרה"ח ר' יעקב דוד בלויגרונד ז"ל[קכה].

ג) בתו הרבנית הצדיקת מרת חי' יוטל ע"ה, נישאה אל רבינו הגה"ק **רבי יעקב צבי וואלדמאן זצ"ל** אבדק"ק בארשא, פרטי תולדותיהם לקמן בהמשך פרקי הספר.

ד) בתו הרבנית מרת רחל ע"ה, נישאה אל הרבני החסיד מוה"ר יוסף **באדנער** ז"ל מק"ק **באדיוב**, בן הרה"ח ר' יעקב מאיר באדנער ז"ל מחסידי צאנז.

מציבת
מרת רחל ע"ה בת
"הרב המאה"ג מו"ה
ברוך אברהם זצללה"ה"

קכד. ד"ת ממנו נדפס בקובץ 'עץ חיים - באבוב', שנה א, חוברת א עמ' מד, עם פרקי תולדותיו בקצרה.

קכה. ואלו הם יו"ח: 1) בתו מרת חי' שרה ע"ה, נישאה להרה"ח ר' שאול פרענקל ז"ל מירושלים. 2) בנו הבחור המופלג בתוי"ש ברוך אברהם ז"ל מנו"כ בק"ק בעלזא.

ואלו הם יו"ח:

1) בנו הגה"צ ר' **עוזיאל באדנער - מייזעלס זצ"ל** אבדק"ק טשעחויב - ודומ"ץ ביסטריץ[קכו], מח"ס 'דברי עוזיאל', 'בן עוזיאל'. נשא את נכדת הגה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב זי"ע בעל 'בני יששכר'[קכו].

ברשימת כת"י[קכח] בה מונה רבותיו הצה"ק שזכה להכיר, הוא רושם: **"אא"ז מו"ר הגה"צ ר' ברוך אברהם בינדיגער אבד"ק**

קכו. ראה מה שהבאנו לקמן בפרק משכן א', אגרת רבינו מיום ב' וישב תרל"ט לפ"ק, הכותב בתו"ד: "ועל לידת בן גיסי מבארדיוב האברך השנון מ' עוזיאל, שנולד לו ג"כ בן זכר למז"ט ולש"מ והי' כניסתו בבריתו שאאע"ה ביום ד' העבר, ועדיין לא הודיעו לנו שמו, ויהא רעווא שיזכו אביו ואמו וכל משפחתינו לגדלו ג"כ לתורה ולחופה ולמעש"ט וכל טוב סלה כנפשם ונפשינו...". המכוון על לידת הרה"ח ר' ברוך אברהם באדנער ז"ל שנולד בבארדיוב ביום ד' ח' כסליו שנת תרל"ט, ונימול ביום ד' ט"ו כסליו.

קכו. ואלו הם יו"ח: 1) בתו מרת צבי' ע"ה אשת הרה"ח ר' אברהם חיים געווירצמאן ז"ל מגארליץ. 2) בתו מרת ברכה ע"ה אשת הגה"צ ר' נפתלי מנחם וואלדמאן זצ"ל דומ"ץ דק"ק ביסטריץ, בן הגה"צ ר' משה עזריאל וואלדמאן זצ"ל, בן רבינו זי"ע 3) בתו מרת פערל ע"ה אשת הרה"ח ר' אלעזר מייזעלס ז"ל מביסטריץ.

קכח. נדפס בראש ספר בן עוזיאל מהדורת ברוקלין נ.י. תשמ"ה לפ"ק.

מציבת הגה"צ ר' עוזיאל זצ"ל "נכד של הרב הגה"צ מו"ה ברוך אברהם אבדק"ק האנושאוויץ זצ"ל"

האנשוויץ זלה"ה[קכט].

2) בנו **הרבני מוה"ר שלום באדנער** ז"ל, נולד בשנת תרכ"ח בבארדיוב, זוגתו מרת חנה ע"ה לבית שענדארף.

3) בנו **הרבני מוה"ר צבי באדנער** ז"ל, אבי ר' מנחם מענדל באדנער ז"ל הנ"ל.

4) בתו **מרת רבקה** ע"ה, נולדה בשנת תר"ל בבארדיוב.

5) בתו **מרת דרעזיל** ע"ה, נולדה בשנת תרל"ט בבארדיוב.

ה) בתו **מרת ראצא** ע"ה[קל], נישאה **אל הרבני החסיד מוה"ר יעקב אבראהאם** ז"ל **מרימנוב**, מחסידי הרה"ק רבי צבי הירש הכהן מרימנוב זי"ע.

ואלו הם יו"ח:

1) בתם **מרת חי'** ע"ה, נישאה אל הרה"ח ר' חיים ברוינפעלד ז"ל מצאנז.

2) בתם **מרת חנה** ע"ה, נישאה אל הרה"ח ר' יודא לייב דייטש ז"ל (בזיו"ש), בן הרה"ח ר' יוסף ז"ל מסטרופקוב[קלא].

קכט. ע"ג מצבתו רשום "פ"נ הרב מוה"ר עוזיאל ז"ל שהי' מלפנים אבדק"ק קאמארניק יצ"ו בן החסיד החו"ב מוה"ר יוסף ז"ל נכד של הרב מוה"ר ברוך אברהם שהי' אבדק"ק האנשאוויץ יצ"ו ומגזע של בעל המחבר מנורה הטהורה..."

קל. נפטרה ביום כ"ב (או כ"ג) טבת תרט"ו לפ"ק.

קלא. ואלו יו"ח: 1) בתו מרת רוחמה ע"ה, נישאה אל הרה"ח ר' יושע סנדר ז"ל מביסטריץ. 2) בתו מרת חוה טרייטל ע"ה, נישאה אל הרה"ח ר' משה ז"ל. 3) בנו הרה"ח ר' ברוך ז"ל (אבי הרה"ח ר' שמואל אשכנזי הי"ו מעיה"ק ירושלים תובב"א, ממנו שאבנו כל הפרטים אודות משפחה זו, תשו"ח לו). 4) בתו מרת שרה ריזל ע"ה, נישאה אל הרה"ח ר' יעקב ז"ל. 5) בנו הרה"ח ר' מתתיהו ז"ל. 6) בנו הרה"ח ר' שמואל ז"ל (נזכר בס' 'אגרות לחם שלמה', מכתב קל).

ו) בנו הרבני החסיד מוה"ר שרגא פייביל בינדיגער ז"ל **מבארדיוב**[קלב], נולד בשנת תקפ"ו לערך, נשא בזיוו"ר את מרת צערל ע"ה[קלג] מגארליץ, וגרו בק"ק מעלצוב, היא נפטרה ביום י"ב אדר שני שנת תרכ"ד, בהיותה בת ל"ח שנה.

ואלו הם יו"ח מזיוו"ר:

1) בנו בצלאל, נולד במאלצוב, נפטר בהיותו בן כמה ימים בשנת תרט"ו. 2) בתו לאה, נולדה בשנת תרי"ג במאלצוב. 3) בתו [מלכה?] נולדה בשנת תרט"ו במאלצוב. 4) בנו אשר נולד בשנת תרי"ח במאלצוב. 5) בנו [יצחק?] נולד בשנת תר"ך בבארדיוב.

אחר שמתה עליו אשתו הראשונה, נשא בשנת תרכ"ד בק"ק ליקוב, את מרת חוה מאטיל ע"ה, בת הרבני ר' אלכסנדר טענגבוים ז"ל משם, וגרו בק"ק בארדיוב, גם ממנה היה לו ילדים.

ואלו יו"ח מזיוו"ש:

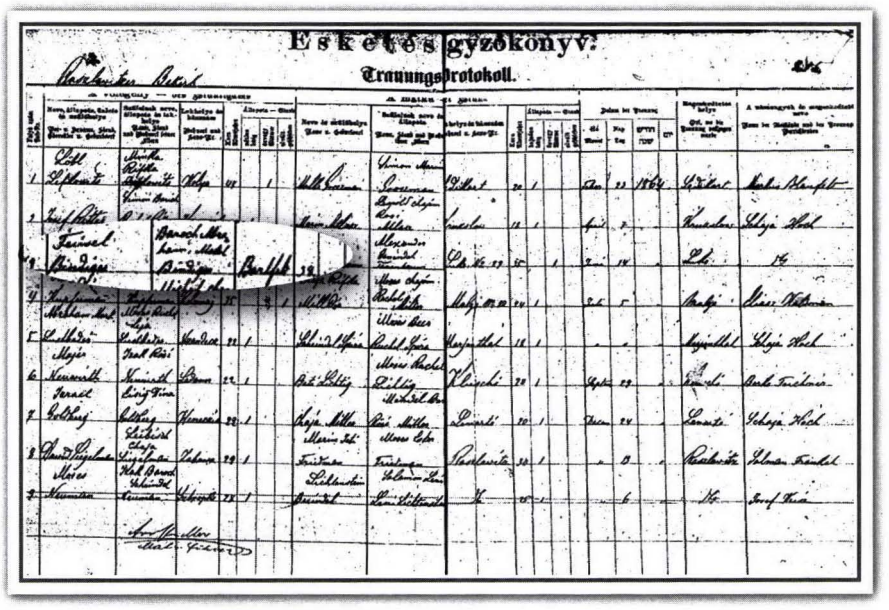
6) בתו הילדה פעסיל נולדה בשנת תרכ"ה בבארדיוב, נפטרה אחר ט' חדשים בשנת תרכ"ו. 7) בנו הרבני מו"ה סענדר הירש בינדיגער ז"ל, נולד בשנת תרכ"ו בבארדיוב, ונשא שם בשנת תרנ"א את מרת רחל ע"ה, בת הרבני מו"ה ברוך וואלדמאן ז"ל מקורימא[קלד]. 8) בנו [שלמה?] נולד בשנת תרכ"ט בבארדיוב.

בשנת תרמ"ט היה הרבני ר' פייבל בינידיגער ז"ל עוד בין החיים, לא נודע לנו על תאריך פטירתו ומקום קבורתו.

קלב. על פי רשימת המאטריקל מעיר בארדיוב. הגיע אלינו ע"י הר"ר בעריש וועבער נ"י מב"פ.

קלג. נפטרה ביום י"ב אדר שני שנת תרכ"ד, בהיותה בת ל"ח שנה.

קלד. ואלו יו"ח: 1) בתם הילדה שפרינצא נולדה ונפטרה בשנת תרמ"ו. 2) בתם [מלכה?] נולדה בשנת תרמ"ז ונפטרה בהיותה בת ד' שנים בשנת תרנ"א. 3) בנם אברהם נולד בשנת תרנ"ב. 4) בנו שמואל נולד בשנת תרנ"ג.

Eskettés gyzökönyv?

Trauungsprotokoll.

מסמך מטריקל של העיר בארדיוב, ובו שמו של ר' שרגא פייביל ז"ל,
בנו של הגה"צ ר' ברוך אברהם זצ"ל

פרק ג

בצל החכמה

פרק ג - בצל החכמה

בין ברכי תלמידי חכמים • בצל צדיקי דורו • באור פני מלך חיים • דירתו של מלך מלכי המלכים • חיבור כפרי מגדים • בפלפולא דאורייתא • את אשר יאהב יוכיח • רגלי חסידיו ישמור • אין בודקין מן המזבח למעלה

בין ברכי תלמידי חכמים

רבינו הגה"ק **רבי יעקב צבי וואלדמאן** זי"ע קיבל את ראשית לימודו וחינוכו אצל אביו הגה"ק ר' **מרדכי ארי' וואלדמאן** זצ"ל **אבדק"ק קיראלי-העלמעץ**, שישב בתקופת שנות ילדותו של רבינו בק"ק גערליחוף הסמוכה לק"ק בארדיוב יצ"ו.

לימים נטל מקל נדודים לידו, לגלות למקום תורה, ויצק מים על ידי הגאון החריף ר' **יוסף ליכטיג** זצ"ל **אבדק"ק זבארוב**[קלה] וכל מחוז שאראש, אשר ק"ק גערליחוף היה נמנה על הגלילות שהיו מסורים תחת דגלו[קלו].

קלה. נולד בשנת תקל"ג, לאביו הג"ר צבי הירש שטערן זצ"ל אבדק"ק דאמבראווא. קיבל לקחה של תורה מפי הג"ר יהודה ליב קרונגולד זצ"ל מק"ק קראקא, הג"ר דוד טעבלי זצ"ל אבדק"ק ליסא, הסתופף בצל הרה"ק ר' יעקב יצחק הרבי מלובלין זצ"ל. בשנת תקס"ד מילא את מקום אביו ברבנות דק"ק דאמבראווא, בשנת תקע"ז נתקבל לאבדק"ק זבארוב וכל מחוז שאראש. הדריך את תלמידיו ובני קהילתו להסתופף בצילם של צדיקי דורו, כמ"ש בהקדמת ספרו: "...חנכם והרגילם להתנהג בדרכי החסידות, וליסע לתלמודי רבינו הבעש"ט הקדושים לראפשיטץ לזידוטשוב ואח"כ להה"ק מהר"א מראפשיטץ והכהן הגדול הרבי רבי הירש זי"ע מרימאנוב...". שרת שמה בקודש עד עת פטירתו ביום י' כסליו תרי"ז, מקצת מחד"ת נדפס בס' 'עמודי אש לבית יוסף', מונקאטש ת"ש.

קלו. בס' 'מליצי אש' בערכו, מביא שרבינו למד אצל הגאון ר' יוסף ליכטיג - חריף זצ"ל אבדק"ק זבארוב, אכן יש לפקפק ע"ז שהרי מתשובותיו (יו"ד סי' ח) מביא רבינו דבר

בצל צדיקי דורו

מימי שחר נעוריו נשאו לבו לדרוש את ד', ונסע להסתופף בצל צדיקי דורו, התאבק באפרם והתחמם באור תורתם וקדושתם, זכה לבקר בחצרות הצדיקים הקדושים, ה"ה הרה"ק **השר שלום מבעלזא זי"ע**, הרה"ק **רבי צבי הירש מרימנוב זי"ע**, הרה"ק **רבי אריה לייבוש מווישניצא זי"ע בעל 'אריה דבי עילאי'**[קלו], הרה"ק **רבי נפתלי מליזענסק זי"ע**, וקיבל מהם מלא חפניים דקדושה.

במיוחד היה קשור בלב ונפש אל הרה"ק **רבי אשר ישעי' מראפשיץ זי"ע**, עד שקרא שם לאחד מבניו **'אשר ישעיה'** על שם רבו הרה"ק מראפשיץ זי"ע, ה"ה בנו **החסיד המופלג ר' אשר ישעי' וואלדמאן** ז"ל סופר סת"ם בק"ק רידניק שבמדינת גאליציה.

בתוך אחת מתשובותיו מזכיר רבינו את נסיעותיו התדירות בצל רבו הרה"ק מראפשיץ זי"ע[קלח] (ראה תצלום): "...ממה שעולה בזכרוני **מימי עלומי כשנסעתי לצדיקי הדור, ונסעתי כמה פעמים לראפשיץ**, שמעתי מרעי אשר נסעו עמדי, כששאלו לאינם יהודים...".

הוראה מפיו, ואינו מתארו כרבו, וז"ל "...ובענין בשר סירכא, שנוהגין גם כן הפרושים שלא לאכול, ואינם נמנעין מכלים של האוכלין בשר סירכא, ושמעתי בשם הגאון המנוח מו"ה יוסף חריף ז"ל שהיה אבד"ק זבארוב הסמוך לבארדיוב, שאפילו הרוטב מותר לאכול מבשר סירכא להפרושים, מטעם דהנודר מבשר מותר בהרוטב...", ובתשובה אחרת (אה"ע, סי' ז) מזכירו רבינו לשבח, וז"ל: "...ומה צורך יותר שהרי ריעו היה הגאון הגדול מ' יוסף ליכטיג שהיה אבד"ק זבארוב, ובלי ספק לא עשה בלי הסכמתו...". הרי לן ב' מקומות שרבינו מביא את שמו ואינו מזכירו בתואר מו"ר, וצ"ע.

והנה אם קבלה היא נקבל, ברם יש לשער שהמכוון על אביו הגה"ק ר' מרדכי ארי' וואלדמאן זי"ע שהוא היה תלמיד הגאון ר' יוסף ליכטיג - חריף זצ"ל אבדק"ק זבארוב, ומצינו רגלים לדבר, מה שהבאנו לעיל ב'פרק א - בית אביו', הסכמת הגאון בעל 'חת"ס סופר' זצ"ל, הכותב בראש דבריו: "...נעתרתי לבקשת מחו' כבו' הרב הגאון הגדול החריף המופלג כבוד מהו' יוסף נ"י אב"ד דק"ק זבארוב, אשר דיבר טוב בעד הני תרי תורניים רבנים מופלגים לפי עדותו הנאמנה מאוד, א' בשמו הרבני המופלג מהור"ר מרדכי ליב וואלד מאן...". הרי לן שהיה ביניהם איזה קשר, וצ"ב.

קלו. ברשימת הפרעמונראנטעין שבסו"ס 'גבורת ארי', מצינו שמו של רבינו בין המתנדבים.

קלח. אה"ע, סי' ז.

צילום מתוך כת"י תשובת רבינו, ובו כותב "ממה שעולה בזכרוני מימי עלומי כשנסעתי לצדיקי הדור, ונסעתי כמה פעמים לראפשיץ"

באור פני מלך חיי"ם

לאחר פטירת רבותיו הק' הנ"ל, הסתופף בצל הגה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנז זי"ע, היה דבוק אליו בכל לב ונפש, הסתופף בצילו תמידין כסדרן, ונחשב כאחד מגדולי בני חברייא קדישתא[קלט].

היה דרכו לשהות במחיצת קדשו למשך תקופה מומשכת, כמו שמצינו באחת מתשובותיו[קמ]: "...בל יפלא על איחור תשובתי, כי בערב ראש חדש אלול נסעתי לצאנז, ובאתי לביתי ביום א' דסליחות על כל הימים הנוראים, ובני שי' נסעו ג"כ לצאנז טרם בואי לביתי, ולא פנשנו זה את זה, ולא ידענו כלום מענין אגרת עד עש"ק פ' לך העבר...".

כמים פנים אל פנים, כן הראה אליו הגה"ק מצאנז זי"ע אותות אהבה וחיבה יתירה, והחשיב את גדולת תורתו וצדקתו, ובתשובותיו אליו הוא מתייחס אליו בהערצה יתירה, הוא מתארו[קמא]: "לידידי הרב הגדול החריף ובקי השנון, החסיד המפורסם לתהלה כו' מו"ה יעקב צבי נ"י אבד"ק בארשא יע"א...".

דירתו של מלך מלכי המלכים

כאשר הגיעה להגה"ק מצאנז השמועה הרעה, שבני ק"ק בארשא זלזלו בכבודו של רבינו, יצא הגה"ק מצאנז להגן בעד כבוד תורתו, ושלח אליהם מכתב תוכחה, ובתוך דבריו כתב בזה"ל[קמב]:

...ידידי איך מלאתם לבבכם לבזות השם הגדול ב"ה וב"ש, הלא ידוע

קלט. רבינו היה חביב ונערץ על גדולי חסידי צאנז, ראה בהסכמתו של הגה"צ ר' אברהם יהושע פריינד זצ"ל אבדק"ק נאסויד, לס' 'שבט אפרים' להג"ר אפרים וואלד זצ"ל מק"ק סאטמאר, שמוצא לנכון לציין על אודות המחבר: "...והוא בר אבהן, והגה"צ החסיד החריף עצום מו"ה יעקב צבי זצללה"ה אבדק"ק בארשא יצ"ו, הי' אחי אביו...".

קמ. יו"ד, סי' א.

קמא. שו"ת 'דברי חיים', ח"ב יו"ד סי' פט, מיום י"א חשון תרכ"ד.

קמב. ראה המכתב במלואה לקמן בפרק ו.

כי אין להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה, וזה נקרא דירתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, וזה ששונה הוא בונה הבית הזה, ואיך ירים מי ידו לנתוץ הבית הזה, ולהכות ולבזות הבונים, וכי ינקה העושה כזאת... **הרב שלכם הוא ירא ד' ועוסק בתורה בשקידה ומשכיל בחכמה, הקב"ה מקפיד על בזיונו**, ולכן אתפלא איך הרעותם מעשיכם לבזות ולהחרים איש אשר נקרא שמו של הקב"ה עליו... אודיע לכם שבחשיכה תתהלכו בזה לבזות התורה ולומדיה, **ולא את הת"ח אתם מבזים, כי המרגלית בכל מקום שהיא מרגלית, ורק תבזו את קדוש ישראל**, ועל מי תרימו ראש, ודעו אשר יקרה לכם והזהרו בנפשותיכם, וד"ל...

חיבור כספרי מגדים

עד כמה החשיב הגה"ק מצאנז זי"ע את עומק גאונותו וחריפותו, נוכל לראות ממה שסיפר נכדו הגה"צ ר' **ראובן מנחם לייפער זצ"ל מאונגוואר**[קמג], שפעם אחת אמר הגה"ק מצאנז לתלמידו - רבינו, היות שלא זכינו לפירושו של רבינו הפמ"ג על יו"ד ח"ב מסי' קי"ג ואילך[קמד], לזאת יואיל נא לחבר פירוש על סימנים אלו כדוגמת הפמ"ג[קמה].

קמג. כן הביא בשמו בס' 'מליצי אש', בערכו של רבינו.

קמד. ראה לשון קדשו של רבינו באחת מתשובותיו (יו"ד סי' ב), וז"ל: "הפרמ"ג אשר ידוע שכל בית ישראל נשען עליו".

קמה. נוסחא אחרת לסיפור זה נמסרה לדור אחרון מפומיה של הרה"ק ר' יעקב מפשעווארסק זי"ע, ששמע מפי בנו של רבינו, הוא הגה"צ ר' מנחם מענדל שלום וואלדמאן זצ"ל דומ"ץ דק"ק קלאסני, שפעם אחת בא רבינו לפני רבו הגה"ק מצאנז זי"ע והציע לפניו שבדעתו לחבר פירוש על ספר 'פרי מגדים'. כשמוע הגה"ק מצאנז זי"ע את דבריו, אמר לו: למה לך לחבר ספר פירוש על אחד מהאחרונים, יותר טוב שתחבר ספר פירוש על חיבור מאחד הראשונים, כמו ספר 'נפש חיה' להראב"ד ז"ל, (מפי הגה"צ ר' משה האלבערשטאם שליט"א רב דקהל חסידי באבוב בעיר אנטווערפין, נכד רבינו, ששמע כן מפי הרה"ק מפשעווארסק זי"ע).

בקשר לבקשתו של הגה"ק מצאנז זי"ע מרבינו לחבר פי' על יו"ד ח"ב, ידוע שהיה מפציר מגדולי חסידיו לחבר ספרים על בירורי הלכות, וכמו שהתבטא פעם בנו הרה"ק רבי שלום אליעזר מראצפערט זי"ע ואמר: דער טאטע האט ליב געהאט, וועז מען האט געמאכט חיבורים אויף הלכה (קונטרס 'בטוב צדיקים', עמ' י"ח).

בינתיים ניגש רבינו אל עבודת הקודש, והחל לחבר חיבורו הגדול על יו"ד ח"ב. באחת מנסיעותיו לצאנז, הביא אתו עמו צרור כתביו והראם לרבו. כאשר דפדפף הגה"ק מצאנז זי"ע בין בתרי כתביו שאלו: האם הבאת מדברי ספר 'כנסת הגדולה'? השיבו רבינו: הספר לא נמצא באמתחתי, לזאת לא הבאתי מדבריו. אז ייעצו הגה"ק מצאנז זי"ע שלא ידפים את ספרו שחיבר. אז ביקשו רבינו אולי יואיל להשאילו הס' 'כנסת הגדולה' שנמצא ברשותו, אך הגה"ק מצאנז זי"ע לא היה יכול להפרד מספרו שהיה ברשותו, ואמר לו: "מיין'ס דארף איך...", ונשתקע הדבר[קמו].

בפלפולא דאורייתא

כאשר שהה רבינו בחצר הק' צאנז, היה מרבה להשתעשע עם הגה"ק מצאנז זי"ע בשעשועין דאורייתא, לפעמים נתעורר ביניהם פלפול עצום, וכדרכה של תורה זה בונה וזה סותר בריתחא דאורייתא.

מסופר[קמז] - פעם אחת כאשר נתעורר ביניהם וויכוח סוער, התערב הגה"ק רבי ברוך מגארליץ זי"ע לעמוד לימין אביו הגה"ק מצאנז זי"ע, ובתוך דבריו הטיח דברים איך רבינו מרהיב בנפשו לחלוק על אביו, הפסיקו הגה"ק מצאנז זי"ע ואמר לו: אבער וואס זאלל מען טוהן, דער בארשער רב איז דאך אבער גערעכט!![קמח].

קמו. מפי נכד רבינו הגה"צ ר' ישראל חיים מנשה פרידמאן שליט"א.

יש לציין בזה, מה שסיפר הג"ר ישראל חיים לייפער שליט"א, [בן אדמו"ר הגה"צ ר' איתמר לייפער זצ"ל מבישטינא, ששמע מאחיו הרב מרדכי לייפער ז"ל, שחיבור כתבים אלו הגיעו לידי הגה"צ ר' יעקב צבי וואלדמאן זצ"ל דומ"ץ דק"ק טאפאראוו, ורצה שאחיהם הגדול החריף ר' בערצי ז"ל הי"ד, יעבור על הכתבים, וגם ישלים הסימנים שלא הספיק רבינו לכתוב עליהם הפירוש, וכן השתדל הגה"צ ר' שלמה זלמן פרידמאן זצ"ל בדבר, ולא איסתייעא מילתא, חבל על דאבדין.

קמז. מפי הרה"צ ר' מאיר לייפער שליט"א רב ביהמ"ד בני ישכר דינוב-ביתר, ששמע מפי אביו הגה"צ אדמו"ר מנדבורנא פ"ת זצ"ל, נכד רבינו.

קמח. תרגום ללה"ק: בני מה נעשה הלא הרב מבארשא צודק בדבריו!

יש לצרף לזה המובא בס' 'שיח זקנים' (ח"ד דף קמ"ב): סיפר הרה"ק ר' יודעלע מדזישוקוב זצ"ל שפעם הגיע הגאון בעל חוות דעת מליסא זצ"ל לעיר פויזען, וכשנפגש

כן היה דרכו להציע לפני רבו הגה"ק מצאנז זי"ע דבר הקשה שהביאו אליו להורות בדבר ד' זו הלכה, בכדי לשמוע את חוות דעת רבו הק', דוגמא לדבר אנו מוצאים באחת מתשובותיו שכתב[קמט]: "...ומה שחקר כ"ת בכתב תפילין במקום צואה, זה היה מעשה בשנת תרי"ט שנשאלתי שהסופר לאחר שכתב הפרשה של התפילין מצא בעריסת בנו צואה מגולה, והארכתי הרבה מאוד בזה והעליתי להכשיר, **ואח"כ בהקבלי פני קודש כבוד רבינו הגאון הקדוש זצוקללה"ה מצאנז והצעתי הדבר לפניו, והסכים עמי להכשיר...**".

פעם אחת הציע רבינו לפני הגה"ק מצאנז זי"ע על אודות מה שנתחדש בימיו שרבים מאחינו בני ישראל קובעים חדר אחד מביתם לסוכה, היינו שעושין דלתות על הגג, ובמשך כל ימות השנה הדלתות סגורין, ובחג הסוכות פותחין הדלתות ומניחין סכך, ויוצאין בה מצות סוכה.

רבינו הציע כמה חששות בכשרות סוכה כזו, ושוטחן לפני הגה"ק מצאנז זי"ע, לאחר שקלא וטריא ארוכה בררו הדברים כשמלה שסוכה כזו כשרה להלכה למעשה, אך הגה"ק מצאנז זי"ע התמרמר ואמר: מלפנים בישראל האט מען געגומען ברעטער און געבויעט א סוכה, מען איז נישט געזיצען אין שטוב, און געהאט הלכות סוכה אויפן דאך!![קנ].

עם הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל התווכחו זה עם זה בד"ת, ולאנשי פויזען שהיו אשכנזים, היה נראה כאילו החוות דעת אינו נוהג כבוד ברבם כדבעי, ורצו למחות ע"ז, ובכל עת שרצו להתקרב אל החוות דעת, הראה להם רבם הק' רעק"א שלא יתקרבו, כאשר פסקו מלדבר אמר להם רעק"א: הנה כתיב (תהלים מ"ח, ה) 'כי הנה המלכים נועדו', ואמרו חז"ל (נדרים כ, ע"ב) 'מאן מלכי רבנן', כששני המלכים נפגשים ומתווכחים בד"ת, 'עברו יחדיו', פירוש שנתמלא אחד על חבירו בעברה, (כדאיתא קידושין שנעשים אויבים זל"ז), 'המה ראו כן תמהו', האנשים שעומדים סביבם רואין ותמהין, 'נבהלו נחפזו רעדה אחזתם', לראות האיך שמתווכחים כנ"ל, 'שם חיל כיולדה', כמו שאצל האשה קודם הלידה בוכים ולבסוף אומרים מזל טוב, כמו כן כאן קודם מתווכחים ואח"כ אומרים מזל טוב, שנעשים אוהבים זל"ז.

קמט. או"ח, סי' ו.

קנ. תרגום ללה"ק: מלפנים בישראל לקחו חתיכות עצים בנו סוכה כשירה, לא ישבו בבית עם הלכות סוכה על הגג... מפי הרה"צ ר' מאיר לייפער שליט"א רב ביהמ"ד בני יששכר דינוב-ביתר, ששמע מפי אביו הגה"צ אדמו"ר מנדבורנא פ"ת זצ"ל נכד רבינו, בעת

את אשר יאהב יוכיח

חיבה יתירה נודעת לו לרבינו לפני הגה"ק מצאנז זי"ע ששקיל וטריה עמיה בפלפולא דאורייתא, ובגודל אהבתו אליו הדריכו בדרך תלך, לצרף את חידושיו בעומק כור הבחינה לידע מה לקרב ומה לרחק, כמו שכתב רבינו באחת מתשובותיו[קנא]: "...וידע כי זה כשלשים שנה אשר הזהירני **כבוד מרן הקדוש הגאון זצוקללה"ה מצאנז על ענין חידוד אחד שהזכרתי** בדברי, שאהיה נזהר שלא להוציא שום דבר שלא יהיה נבחן בעשרה בחינות שיהיה עכ"פ קרוב לאמת, ובאם לאו אינו אפילו בכלל מה דאמרו קב"ה חדי בפלפולא...".

וכן מצינו בין כותלי התשובות שהשיבו הגה"ק מצאנז זי"ע, שמדריכו שאל יסמוך על חריפותו להתיר על ידי פלפול הלכה, במקום אחד הוא כותב אליו[קנב]: "...ומה שמפלפל לעשות מקוה מחדש על ידי תחבולות, **אתפלא מאוד למה יבחר דרכו והרגיל עצמו לעשות הלכה למעשה על ידי חריפות ח"ו**, וכדכתבו הפוסקים מה בהאי עלמא שפלה, אדם בוחר דרך היותר בטוח, מכ"ש בדברי מצות הבורא ית"ש, שעלינו לעשות על צד מרווח יותר, ובפרט בעניני טהרות ישראל שתסמר שערות ראש להורות בזה כמ"ש הרשב"א ז"ל בתורת הבית הקצר, ולכן אל יעשה בשום אופן, רק לבנות מקוה על ידי חפירות בור...".

שקבע את מקום משכנו בעיר בני ברק, והוכרח לעשות סוכה קבוע בביתו, והתמרמר על זה באמרו: אבער דער בארשע זיידע לא היה נוח לו מסוכה כזו!!

בספר 'מנורת אהרן' מביא מה שסיפר כ"ק אדמו"ר מטשערנאביל - ב"ב שליט"א, שבחצר הרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זי"ע היו כמה סוכות בנוים בחדרי הבתים, אך הרה"ק מטשערנאביל זי"ע בעצמו העדיף לקיים המצוה בסוכה העשויה מד' דפנות הבנויה במיוחד לשם מצות סוכה. וכן מסופר על הרה"ק ר' ישעי' מקערעסטיר זי"ע שבימי זקנותו בנו לו החסידים סוכה קבוע, והוא התמרמר על כך ואמר: בשנה דאשתקד זכינו לבנות סוכה מעצים לשם מצות סוכה, ועכשיו אנו יושבים בסוכה קבוע.

קנא. יו"ד סי' ה.

קנב. שו"ת 'דברי חיים', יו"ד ח"ב סי' צ"א, מחודש אדר תרכ"ד. בראשית התשובה הוא כותב אליו בזה"ל: "לידידי הרב המאור הגדול החריף ובקי החסיד וירא אלקים מו"ה יעקב צבי נ"י אבד"ק בארשא יע"א, מכתבו הגיעני...".

ובתשובה אחרת הוא כותב אליו[קנג]: "...**הנה באמת זה כביר אשר אינני משיב לשואלי הלכה למעשה כי יראתי לעת זקנתי מחולשת שכלי וגופי, אולם למכירי אודיע בקצרה, למה פלפל בדברים ארוכים** ומסובכים, דהא מבואר בב"ש... ואל תשתדל בפלפולים לחלוץ או ליבם, כי יוכל ח"ו לבא לידי מכשול בנקל, ואל בינתך אל תשען ודו"ק, והי' שלום".

כן הדריכו הגה"ק מצאנז זי"ע איך להתנהג ברבנות להיות רועה נאמן לעדתו, כמו שסיפר[קנד] נכדו **הגה"צ ר' אהרן אריה לייפער זצ"ל מטעמשוואר**, שפעם בתוך אחת השיחים שאל הגה"ק מצאנז זי"ע את רבינו: האם הנך לומד? השיבו רבינו בחיוב. שאלו הגה"ק מצאנז שנית: האם אתה לומד תמיד? השיבו רבינו: אינני לומד תמיד.

שוב שאלו הגה"ק מצאנז: מתי אינך לומד? השיבו רבינו: כשבא לפני איש מר לבב וצריך לטובה, אז אני סוגר את הגמרא והנני מזדקק אליו להושיעו. אז אמר הגה"ק מצאנז: את זאת רציתי לדעת אם הנך מבין, שבעת שצריכים לעזור למר נפש הן במעשה והן בדיבור לעודדו ולהחיותו, אז יש לסגור הגמרא![קנה]

קנג. שם אה"ע סי' קע"ח, וראה לקמן בפ"ה - תל תלפיות, על אודות פרשה זו באריכות.

קנד. ס' 'בית הלחמי', להגה"צ ר' יהושע דייטש זצ"ל אבדק"ק קטמון, ח"א פ' וירא עמ' סו, ששמע כן "מכ"ק הה"צ בעל מדריגה ועובד את ה' האדמו"ר רבי אהרן ארי' לייפער זצל"ה". וממשיך שם הגה"צ מקטמון זצ"ל לבאר שעל פי סיפור זה יובן התרגום יונתן על הפסוק (בראשית יד, יח) 'ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין', וז"ל 'ואפיק ליה לחם וחמר, בההוא זימנא הוה משמש קדם אלהא עילאה' עכ"ל, והרבותא שהי' בההוא זימנא גופא שהי' משמש קדם מלכא, אפי' בההיא שעתא גופא היה 'והוא כהן לאל עליון' לעבוד ולמשא בתוי"ש, ועד"ז המליץ למגיד שיעור אחד שעני בא לפניו, והשיבו שעכשיו טרוד הוא כי יש לו שיעור, ואמר לו כי לא טוב עשה, כי זה מאלו הדברים שהתנא מונה בין הדברים שאין להם 'שיעור' אלא לעזור בזריזות, ודפח"ח.

קנה. בס' 'כתבי קודש - עטרת יהושע' (עמ' רמ"ט) מהגה"צ ר' משה ארי' פריינד זצ"ל גאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א מביא סיפור זה בנוסח שונה, וז"ל: "מרן הקדוש בעל דברי חיים זצוקללה"ה זיעוכי"א שאלו פעם אחת, האיך הוא נוהג כשבא אליו אורח חשוב באמצע השיעור עם תלמידיו. והשיב שממשיך שיעורו עד סוף הענין, ואז מפסיק לקבל פני האורח. והשיב מרן הקדוש שלא כן מן הנכון לעשות, וכי ימתין האורח החשוב עד שיחשיך, וכלומר שיוכל להיות מזה לאורח החשוב חלישות הדעת, רק יפסיק משנתו קצת, ויקבל פני האורח בסבר פנים יפות, ואח"כ ימשיך השיעור להלאה

רגלי חסידיו ישמור

סיפר[קנו] הגה"צ ר' אברהם חיים איינהארן זצ"ל דומ"ץ דק"ק מאסיוף בעל 'עצי העולה', שבאחת מהימים ששהה בחצר הק' צאנז, נכנס פתאום הגה"ק מצאנז זי"ע לבית המדרש ושאל מהיושבים: כמה פרסאות יש מבארשא לצאנז?

היות שמקום משכנו של הג"ר אברהם חיים איינהארן זצ"ל היה בק"ק מאסיוף הסמוכה לבארשא, לזאת ידע היטב כל הדרכים, לזאת ענה: יש ב' דרכים לנסוע מבארשא לצאנז. שוב שאל הגה"ק מצאנז זי"ע: כמה תארוך הדרך מוואלאווע? השיבו הג"ר אברהם חיים: הדרך מוואלאווע היא הדרך הארוכה, ועולה לכמה וכמה פרסאות. הפסיקו הגה"ק מצאנז זי"ע ואמר: לא כן היא, הדרך מוואלאווע לצאנז איננה רק איזה שעות.

ויהי לעתותי ערב הגיע רבינו לחצר הק' צאנז, וירץ הג"ר אברהם חיים לקראתו לקבל פניו בשמחה, וסיפר לו רבינו שכאשר נסע עם שירת נוסעים דרך עיר וואלאווע, תעו מדרך המלך לתוככי היער המעובה, ככה תעו למשך שעה ארוכה עד שהשמש שקעה וחושך כסתה כל הארץ, ודימו בנפשם שיתעו במשך כל הלילה בתוך היער המסוכן המלאה גולנים רוצחי נפש, ומה גדלה תדהמתם שפתאום ראו שהמה סמוכים לדרך המלך לבוא לעיר צאנז, עד אשר אפילו אם לא היו תועים בדרך, לא היה באפשרי להגיע שמה בשעה מועטת כזו.

אז הבינו קהל הקודש עומק כוונתו של הגה"ק מצאנז זי"ע ששאל כמה פרסאות היא מבארשא לצאנז, והוא התעקש שהדרך איננה ארוכה כל כך,

---

ממקום שפסק". ראה עוד סיפור דומה לזה בס' 'רבינו הק' משינאווא', עמ' רנ"ו.

קנו. ס' 'מקור חיים', אות שמ"ט, ממכתבו של הג"ר מנחם מענדל מרגליות זצ"ל אבדק"ק אטיניא, ששמע מאיש אחד, ששמע מפי הגאון ר' אברהם חיים איינהארן זצ"ל.

שהתכוון בזה להמתיק הדינים מעליהם להצילם מסכנת מות, ולהנחותם בדרך הנכונה[קנג].

אין בודקין מן המזבח למעלה

עובדא מפליאה היה לו לרבינו עם רבו הגה"ק מצאנז זי"ע, בנידון פרשיות תפילין שכתבם הרה"ק רבי משה מפשעווארסק זי"ע בעל 'אור פני משה', הסיפור הלזה נמסר מפי הגאון ר' דוד שפערבער זצ"ל אבדק"ק בראשוב בעל שו"ת 'אפרקסתא דעניא', ששמעו מפי סופר סת"ם מק"ק בארשא, ששמעו מאיש מהימן, ומעשה שהיה כך היה[קנד]:

בעיר בארשא התגורר ת"ח ובר אוריין מוה"ר יודא מענדל כהנא ע"ה, שהיה לו ברשותו פרשיות תפילין שכתבם הרה"ק רבי משה מפשעווארסק זי"ע, כאשר הגיע ר' יודא מענדל ע"ה לעת זקנותו, עלה להתיישב בארץ הקודש לבלות סוף ימיו ושנותיו בתורה ועבודה, כאשר הגיע עתו להפרד מעוה"ז, ציוה לשלוח את זוג התפילין לבנו שהיה דר בק"ק בארשא, וכן עשו.

כאשר הגיעו התפילין לידי בנו יורשו, עשה כמנהג ישראל ומסרם לסופר סת"ם לבודקם, הסופר בדק ומצא שחסר אות א' מהפרשיות[קנה],

---

קנג. בדומה לזה סיפר כ"ק אדמו"ר מטשערנאביל ב"ב שליט"א, שבעת שנסע הגה"צ ר' הלל מקאלימייא זצ"ל בפעם הראשונה לצאנז, באמצע הדרך נתהפך לו העגלה ונפל למים עד שהיה בסכנה גדולה, פתאום ראה איש יהודי זקן שבא להצילו מן המים, בהגיעו לצאנז נכנס אל הקודש פנימה לחדרו של הגה"ק מצאנז, אז הבחין שזהו היהודי הזקן שהציל אותו מהסכנה, וסיפר להגה"ק מצאנז את כל אשר קרהו בדרך, ויאמר לו הצאנזער רב, שהיה במשך כל העת ההיא בצאנז, רק כשנוסעים אלי יהודים הנני רואה אותם, ושוב אמר לו זהו דבר פשוט, כשיהודי נוסע אלי צריך אני לשמור עליו, ובאמת הזקן הזה שהציל אותך היה מלאך, אבל מכיון שהיה שליח ממני, לזאת בא בדמותי, שהמלאך בא בדמות הצדיק ששלח אותו. ובס' 'עטרת חיים' על חנוכה, מביא סיפור דומה לזה שאירע אצל הגבאי ר' רפאל ז"ל שהיה פעם תועה בדרך, והגה"ק מצאנז זי"ע דרש וחקר אודותיו אם כבר הגיע וכדומה, ובזה הצילו מצרתו.

קנד. ס' 'אוצר הסיפורים', חלק ח' אות ה'.

קנה. ראה בס' 'צבי תפארה' (עמ' רס"ד) מה שסיפר הגה"ק מצאנז - קלויזענבורג זי"ע, וז"ל:

אך ביודעו גודל חשיבות פרשיות אלו, לא רצה להחליט על דעת עצמו, והראם לרבינו שיחווה הוא את דעת תורתו, לאחר שבדק רבינו מצא שכן חסר אות אחת מהפרשיות, אכן גם הוא לא רצה לפסול פרשיות אלו שהם מכתי"ק הרה"ק מפשעווארסק זי"ע, ואמר שבפעם הבאה שיסע לבקר בהיכל קדשו של רבו הגה"ק מצאנז זי"ע, יקח אתו פרשיות הללו, בכדי לשמוע חוות דעת קדשו.

ויהי בנסוע רבינו לצאנז הביא עמו הפרשיות, ויקרא הגה"ק מצאנז זי"ע לסופרו ועבר עמו על הפרשיות, וגם המה ראו שחסר אות אחת מהפרשיות, לאחר שקלא וטריא הסיק הגה"ק מצאנז זי"ע שעל פרשיות קדושות אלו שכתבם הרה"ק בעל 'אור פני משה' מפשעווארסק זי"ע בקדושה וטהרה, אי אפשר לומר שהמה פסולים[קם], ומאידך גיסא לא ניתן להניחם, לזאת יהיו מונחים קשורים, והיו זוג התפילין מונחים מקושרים אצל הסופר שבק"ק בארשא[קמא].

לאחר פטירת הסופר, עברו זוג תפילין אלו לידי בנו שהיה ג"כ סופר סת"ם, כאשר פתח הפרשיות לראות מה חסר שם, לא מצא בהם שום פסול, אך בהיות שמצאם מקושרים הביאם לפני רבינו לשאול ממנו למה המה מקושרים. כאשר אך ראה רבינו התפילין, הבחין שהן המה הפרשיות שכתבם הרה"ק רבי משה מפשעווארסק זי"ע, ופתחם ובדקם שנית, ומה מאוד גדלה

מעין זה ידוע על תפילין שנכתבו על ידו [הרה"ק רבי משה מפשעווארסק זי"ע], שאם מניח אותם אדם שאינו הגון הם נפסלים מיד.

קם. ראה בס' 'דברים ערבים' (ח"א דף כ) שמביא שהרה"ק מפשעווארסק זי"ע הבטיח שהפרשיות והתפילין שיצאו מתח"י יהיו כשרים וקיימים לעד.

קמא. ראה בס' שו"ת 'ציון לנפש חיה', להגאון ר' נתן נטע לייטער זצ"ל ראבדק"ק לבוב, וז"ל: "...ואזכיר שיחה נאה מה ששמעתי בבית אבא, בשם אבי אמי הגאון החסיד מו"ה דוד מאיר זצ"ל, שפ"א הי' שאלה על תפילין שנכתבו ע"י הקדוש ר' משה סופר מפשעווארסק זצ"ל, ורב אחד חפש צדדי היתר להתירם, ובא הדבר לפני הגאון מהר"ש מבעלזא זצוק"ל, והשיב מצינו ביהושע עשה לך חרבות צורים ומל את ישראל שנית, מדוע לא מל יהושע בצור שמל מרע"ה במדבר, למדנו כשצריכים למול ולקיים מצוה כזו, אין משתמשים בישן אעפ"י שהוא של מרע"ה, רק לוקחים חדש, ודפח"ח.

פליאתו שלא מצא בהם שום אות חסר, ואמר שכאשר יסע בפעם הבאה להסתופף בצל הגה"ק מצאנז זי"ע, ישאל את פי קדשו כדת מה לעשות.

בנסוע רבינו בפעם הבאה לצאנז, הביאם עמו והראם להגה"ק מצאנז זי"ע, וכאשר עבר על הפרשיות ולא מצא בהם שום אות חסר, השתומם כשעה חדא והרכין ראשו על ידיו הק', ואח"כ עמד ואמר: אחרי שהרה"ק רבי משה מפשעווארסק זי"ע הטריח עצמו לתקן את פרשיותיו[קסב], בוודאי כשרים הם[קסג].

בסיומא לפרקא הדין, מן הענין לצטט בזה מדברי רבינו בתשובתו על אודות שינוי נוסח התפלה מנוסח אשכנז לנוסח ספרד, מדבריו משתקפת דעת תורתו על דרך החסידות, שהיא כתרים ומגן להגן בעד כל רוחות רעות המנשבות בעולם, וזלה"ק[קסד]:

"...מכל מקום בעוה"ר בדור הזה שאנו רואין גודל הפרצה ר"ל, ומי שהוא מתאבק בעפר רגלי הצדיקים עכ"פ אינו עלול כל כך להתפרץ, יהיה מפני הבושה או מה, וכל שכן אם באמת נדבה לבו לשמים, וידוע שאם יתחיל לשנות בדבר מה, בקל למצוא עלילה לנתק ח"ו מוסרות היראה

קסב. ראה בספה"ק 'אוהב ישראל', ליקוטים עה"פ ותען אסתר, שמביא הסיפור הידוע מהס"ת שכתבה עזרא הסופר, ומומר א' מחק אות מהספר כדי לפסלו, ובא עזרא הסופר בעצמו לאחר פטירתו ותיקנו. ראה עוד בס' 'בית ישראל' (דף ח ע"ב) סיפור דומה מהרה"ק אור ישראל מרוזין זי"ע, שעל התפילין שהיה לו בירושה מזקינו המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע העלו חלודה, וכשפתחם בהזדמנות אחרת היתה כשרה בלי שום פסול.

קסג. ראה שם בס' 'אוצר הסיפורים' בהגהה שמתחת לקו, מה שמיישב הגאון מבראשוב זצ"ל, בשאלה דכתיבה שלא כסדרן, עיי"ש, וכן בס' 'דרכי חיים' עמ' ר"ז מה שמיישב שם הגה"צ מסטראפקוב זצ"ל בנידון זה, ובס' 'ילקוט צורת האותיות' עמ' תש"ג, בס' שו"ת 'דברי יחזקאל שרגא' (ח"א סי' י'), וע"ע בס' 'שפע חיים' ח"ב דף ער"ה, 'ספר הצוואה' (דף צ"ח) להרה"ק ר' משה מקאסוב זי"ע.

קסד. או"ח סי' י"ח. וראה בס' 'ליקוטי מהרי"ח' להגה"ק ר' ישראל חיים פרידמאן זצ"ל אבד"ק ראחוב, נכד רבינו, שמבאר על פי דרכו הנחיצות לילך בדרך חסידות, וז"ל (סדר הל' צניעות), "...ועיין בס' מאור ושמש פרשת אמור דאם הוא לומד או מתפלל ואינו נזהר בטבילה זו אי אפשר להגיע לגופו תורה ומצות ואם הוא לומד ספרי קבלה והא בלתי טהור יוכל לבוא לידי אפיקורסת, ע"ש. והנה לכאורה הלא פסקינן בש"ע א"ח דבטלו לטבילת עזרא, וכי מי שאינו הולך בדרכי החסידות רק מקיים דברי הש"ע או"ח, וכי אינו טוב. אך זה אינו, דודאי מי שמקיים דברי חכמים חכמי הש"ע נקרא

והבושה, **כידוע שהעוזבים דרך החסידות, המה מסוכנים יותר עוד מאלו שלא התחילו מעולם להתנהג בחסידות**, שהמה הולכים לתומם, משא"כ כשהתחיל להתחסד ועזבו, לכן גם זה מחשב לדוחק שלא ישנו תפלתם הספרדים האלו. זהו מה שנראה לי ללמד זכות על האנשים הדרים בין אשכנזים ומתפללין בנוסח ספרד בבית הכנסת שלהם, שאפילו עפ"י הדין הפשוט אריך למעביד הכי...".

קדוש, ואורח חיים פן תפלס נעו מעגלותיה לא תדע. אך הענין נראה לפענ"ד עפ"י מ"ש הרמב"ם פ"ד מהלכות דעות, איך יתנהג האדם איזה מאכל יאכל ואיזה משקה ישתה וכו', ואח"כ אמר כל הנוהג עצמו בדרכים אלו אני ערב לו שאינו בא לידי חולי כיל ימיו, ובמשנה שאחריה כתב כל אלו שאמרנו אינו אלא לבריא, אבל החולה או מי שנהג מנהג רע שנים רבות, יש לכל אחד דרכים אחרים כמו שנתבאר בספרי רפואות ,ע"ש. הנה כמו כן ממש הוא נידן דידן, דהנה הש"ע או"ח מתחיל בדיני השכמת הבוקר, ואח"כ איך יתעטף בציצית ויניח תפילין ויקרא ק"ש ויתפלל, ואח"כ איך יתנהג עצמו בדיני משא ומתן וסדר האכילה ותפלת מנחה ומעריב והתנהגות הלילה ודיני שבת ויו"ט, וא"כ בודאי מי שנוהג עצמו כסדר הזה אינו צריך לשום ספרי הרפואות (היינו ספרי החסידות) ובטוח הוא שלא יחלה, אבל מי שהוא חולה מכבר אז בודאי צריך לדרוש בספרי הרפואות כמ"ש הרמב"ם ז"ל הנ"ל."

פרק ד

על כס הרבנות

פרק ד - על כס הרבנות

רועה עדת ישורון • האנשאוויטץ המעטירה • ׳די גילדענע רב׳ • בארשא
עיר עתיקת יומין • מראש צורים אראנו • אתמחי קמיע • מלכי רבנן • דולה
ומשקה • עומד על המשמר • חברה לומדי משניות • בית מקדש מעט • •
חכם הכולל • חכמי העיר בארשא • בית צדיקים

רועה עדת ישורון

אמרו חז"ל (אדר"נ פ' ל"א) עה"פ (בראשית ה, א) אלה תולדות אדם, מלמד שהראה הקב"ה לאדם הראשון דור דור ודורשיו, דור דור ומנהיגיו.

בין מנהיגי כנסת ישראל נמנה שמו של רבינו, אשר שפט את עם ישראל במשך ל"ה שנה כולם שוים לטובה - משנת תר"ח עד שנת תרמ"ג - הורה להם את הדרך אשר ילכון בה ואת המעשה אשר יעשון, ניהגם והדריכם כרועה נאמן על מי מבועי התורה, טיפל בכל צרכיהם והתענין בכל מצוקותיהם.

האנשאוויטץ המעטירה

בשנת תר"ח לפ"ק[קסה], עלה כוכבו של רבינו להיות נמנה בין רועי עדת ישורון, אביו **הגה"ק ר' מרדכי ארי' וואלדמאן זי"ע**[קסו], העביר בעת ההיא את מקום משכנו מק"ק האנשאוויטץ יצ"ו, מקום אשר כיהן שמה ברבנות, ונתקבל לכהן פאר בק"ק קיראלי - העלמעץ יצ"ו.

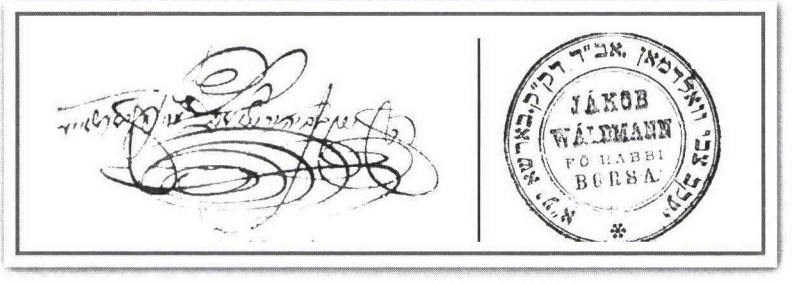
קסה. בשנת תר"ז היה מקום משכנו בק"ק גראלטאוויטץ, כמו שמציין רבינו באחת מתשובותיו (או"ח סי' מט) וז"ל: "...מעשה היה בהיות מכון שבתי בגראלטאוויטץ בשנת תרזי"ן לפ"ק וכו' ובאו לשאול הוראה זאת".

קסו. ראה פרטי תולדותיו בארוכה לעיל ׳פרק א - בית אביו׳.

על מקומו נתקבל בנו יקירו - רבינו, שהיה אז עדיין אברך צעיר לימים בן כ"ח שנה, אבל שמו הטוב כבר יצא למרחקים, כגאון צעיר אשר עדיו לתהלה ולתפארת בכרם בית ישראל, וישימו ראשי הקהילה עטרת הרבנות על שכמו. על אף היותו איש צעיר לימים, אחז ברסן הרבנות כוזן ורגיל, ועלה כוכבו כאחד מגדולי ישראל.

בתשובה שהשיב רבינו אל הגאון ר' **אליעזר חיים דייטש זצ"ל** בעל 'פרי השדה', על אודות נידון כתיבת שם העיר האנשאוויטץ בשטרי גיטין, מזכיר רבינו תקופת כהונתו שמה בשנות צעירותו, וכך הם דבריו[קסז]:

"...הנני להודיעו, אני **בהיות מכון שבתי שמה בעירכם** סדרתי שמה שלשה גיטין, ושנים מהן זוכר אני שהיו במקום עיגון, אבל טעמי לא היה למנוע מחמת איזה ספיקות בשם העיר או הנהרות, רק שכן דרכי למנוע את עצמי מפאת עצמי מה דאפשר, **בפרט שהייתי אז צעיר לימים, ואני ישבתי שמה על כס הרבנות אחר כאאמו"ר הגאון ז"ל מיד בנסעו משם להעלמעץ**, וכאאמו"ר ז"ל הניח לי גט אשר סידר הוא ז"ל שמה, ולכן לא דקדקתי כלום אחר הדבר, כי לא היה לי להרהר אחר כאאמו"ר ז"ל כלום... **ואיך יכניס צעיר לימים כמוני אז - בדור שהיו גאונים גדולים בעולם - לדברים כאלו, ובחרתי הפרישה מזה...**"[קסח].

צילום חותמו והתימתו של רבינו ז"ל

קסז. אה"ע סי' ו.

קסח. ליתר פרשת קורות והשתלשלות רבני העיר האנשאוויץ ראה לעיל ב'פרק א - בית אביו'.

'די גילדענע רב'

בשנת תרט"ו פנו ראשי וטובי ק"ק בארשא בקריאה של בקשה אל רבינו - שישב בעת ההיא על כס הרבנות דק"ק האנשאוויטץ יצ"ו - שיבוא לכהן פאר ברבנות דק"ק בארשא המעטירה, להורות להם את הדרך אשר ילכון בה ואת המעשה אשר יעשון.

רבינו נעתר לבקשתם, בשנת תרט"ו[קסט] כונן את כסאו בק"ק בארשא שבמחוז מארמארוש[קע], ותהי' משכורתו הקבוע מקופת העיר, מטבע זהב לשבוע, ולזה היה מכונה בשם: **'די גילדענע רב'**.

במשך כ"ו שנה עמד לנס עמו, היה להם לרועה נאמן, הדריכם והנהילם במסירות ונאמנות על מי מבועי התורה, הרבה פעלים לתורה ולתושיה, עד שיצאה שמה של העיר בארשא לשם ולתהלה בקרב הארץ, אשר בקרבה יושב האי גאון ישראל וקדושו, מכל עבר ופינה שלחו אליו לשאול בדבר ד' זו הלכה, ושרת שמה בקודש עד עת פטירתו ביום ז"ך אב תרמ"ג לפ"ק.

קסט. תאריך זו עולה לפי מכתב הגאון ר' משה שיק זצ"ל אבדק"ק חוסט משנת תר"ל, הכותב על אודות רבינו, בזה"ל: "...היושב על כסא הוראה בצדק ובמשור חמשה עשר שנים בקהלתכם...". וכן כתב הגאון בעל 'קול אריה' מבערעגסאז זצ"ל: "...אשר זה ט"ו שנים נתקבל לשם לרב ומורה...", לפי"ז עולה שתחילת כהונתו ברבנות דק"ק בארשא היה בשנת תרט"ו.

קע. ב'ספר מארמארוש' (עמ' 107) כותב על אודות התמנות רבינו: נשאלת השאלה, כיצד הסכימה קהילת בורשה, שכל דבר חשוב בחיי הכלל והפרט בעיירה נחתך על פי צו האדמו"ר מקאסוב, למנות רב מחסידי צאנז? אין בפינו תשובה חד משמעית לשאלה זו. אך יש לשער שתי השערות: א) נראה שאנשי בורשה לא מצאו רב מחסידי קאסוב בשיעור קומתו של ר' יעקב צבי וואלדמן בחריפות ובבקיאות. ב) יש לזכור שו' חיים מקאסוב נפטר בשנת תרי"ד, שנה לפני הבחרו של ר' יעקב צבי וואלדמאן. עם פטירתו חל פילוג בחסידות קאסוב, כשרוב יהודי מארמארוש בחרו לחסות בצל ר' מנחם מענדל מוויזניץ בעל צמח צדיק, שהיה בידידות רבה עם הגאון בעל דברי חיים מצאנז (אף בימי המחלוקת הגדולה של צאנז-סאדיגורה לא התערב הצדיק מוויזניץ לטובת גיסיו המותקפים). מותר איפוא להניח שבעל הצמח סמך ידו על בחירת ר' יעקב צבי וואלדמאן לרבה של בורשה.

בארשא - עיר עתיקת יומין

עיר בארשא המעטירה, היתה אחת מקהילות העתיקות שבמחוז מארמארוש, היהודים הראשונים התיישבו שמה בראשית המאה החמישית, מוצאם היה ממדינת גאליציה הסמוכה, ובאו שמה כדי לסחור את הארץ. ברבות הימים נתרבו תושביה היהודים עד שנעשתה לעיר ואם בישראל, עיר מלאה חכמים וסופרים חסידים ואנשי מעשה.

מראש צורים אראנו

מסורת היתה בפי זקני וישישי העיר בארשא, שבמסעותיו הידועות של מרן הרה"ק אור שבעת הימים **רבי ישראל בעש"ט זי"ע** בהרי הקארפאטים - בהן היה דרכו בקודש להתבודד בין עבי היערות - הגיע למחוז מארמארוש עד גבולי העיר בארשא, השתהה שמה במשך תקופה ועבד שם את עבודתו בקודש, זקני העיר הראו על אגם של מים, שהיה דרכו לטבול בה להתקדש ולהטהר.

עוד סיפרו זקני העיר על הרה"ק **רבי זאב וואלף קיצעס זי"ע**, שמקום מולדתו וגידולו היה בעיר בארשא, והוא בן אשה אלמנה שכונתה בפי בני העיר: 'רייזל די פייוועלכע', איכרים הנכרים כינוהו **Lupu Chitis**, ומזה נובעת שם משפחתו 'קיצעס'.

בבארשא נתקרב הילד היתום וואלף קיצעס אל מרן הבעש"ט הק' זי"ע, שהיה דרכו לבקר תכופות בעיר, נתקרב אליו בכל נימי נפשו, עד שהיה לאחד מגדולי מבני חברייא קדישתא, ברבות הימים עבר להתיישב בק"ק מעזיבוזש, ומנוחתו כבוד סמוך לציון הבעש"ט הק' זי"ע.

כמו כן ידוע המסורה החסידית, שבאחת ממסעיו של הבעש"ט הק' זי"ע על הרי הקארפאטים, בהגיעו למחוז מארמארוש אמר לתלמידו הרה"ק **רבי יעקב קאפיל חסיד מקאלימויה זי"ע**: "א שיינער גארטאן ר' קאפיל, גיב אכטונג אויף די גארטן...".

דבריו הק' של הבעש"ט זי"ע נתקיימו במלואן, על פי השפעתו הכבירה של הרה"ק רבי יעקב קאפיל חסיד זי"ע וצאצאיו אחריו שושילתא קדישא **בית קאסוב - וויזניץ**, התנוצצה אור החסידות הצרופה ברחבי מחוז מארמארוש, השפעתם הק' הגיע עד לתוככי העיר בארשא, חלק גדול מתושבי העיר בארשא נמנו על חסידי קאסוב - וויזניץ, וכן היה דרכם מפעם לפעם לבקר בעיר, כמו שמציין רבינו באחת מתשובותיו[קעא]: "...מכתבו הגיעני על נכון בעת שהיה הה"צ **מוויזניצא** אצלינו בעודנו בבית המדרש...".

וכן היה בעיר קבוצה חשובה של חסידי זידיטשוב, היה להם קלויז מיוחד לתורה ולתפלה, במכתב שכתב הרה"ק רבי **יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע**, מזכיר החסידים המתגוררים בבארשא[קעב].

אתמחי קמיע

זקני העיר מסרו לבניהם אחריהם עובדא מפליאה שאירע בראשית ימי התיישבות היהודים בעיר בארשא, שמש ההצלחה זרחה על תושביה היהודים עד שבזמן מועט נתעשרו בעושר רב, שכיניהם הנכרים ראו עליהם בעין רעה, וכדרכם של שונאי ישראל הוציאו על היהודים עלילת דברים, שקונים זהב בגניבה מהפועלים חופרי הזהב שבסביבת העיר, ומזה נתעשרו במהירות כזה שלא ביושר.

דבר העלילה שהוציאו שכיניהם הנכרים על היהודים, עברה מפה לאוזן עד שהגיע לאזני ראשי הממשלה, שנתנו אימון לקול השמועה בלא חקירה ודרישה אם יש עדים נאמנים בדבר, והוציאו גזירת גירוש על היהודים שנתיישבו שמה זה שנים אחדות.

בצר להם פנו היהודים האומללים אל הרה"ק **רבי מנחם מענדל מרימנוב זי"ע** ושפכו לפניו את מצוקת לבבם על הגירוש שנגזרה עליהם.

קעא. או"ח סי' י"ב, מיום א' תצא תר"מ לפ"ק.

קעב. קובץ 'כרם שלמה - באבוב', שנה ד' קובץ ג', וז"ל: "...בישוב בארשא סך שלשים ר"כ בהשתדלות ר' מרדכי מייזליש נ"י ור' יחזקאל נ"י...".

כשמוע הרבי מרימנוב את תלונותיהם, הפטיר ואמר: הרי אין בכלל זהב בסביבות בארשא!!

דיבוריו הק' של הרבי מרימנוב עשו רושם, ומני אז והלאה לא נמצא זהב בסביבת העיר בארשא, ובכך נשבתה מעליהם גזירת הגירוש.

כן מסר הרבי מרימנוב בידם קמיע לשמירה, ופקד עליהם להטמינו במקום קדוש. בבואם חזרה לעיר בארשא הניחו את הקמיע בתיק, והניחהו במקום מיוחד בארון הקודש שבבית הכנסת, ככה נשאר שמה הקמיע לשמירה לבני העיר למשך תקופה ארוכה.

ויהי בימי צער וזעם שנות מלחמת העולם הראשונה, הגיעו חיילי מדינת עסטרייך לשערי העיר בארשא, השתלטו על בית הכנסת הישנה, שרפו כל כלי הריהוט וארון הקודש בכללם, והשתמשו בהביהכ"נ לצורך ארוות סוסים.

ככלות המלחמה יצאו החיילים משערי העיר, נכנסו בני העיר לנקות ולשפץ הבית מקדש מעט, מה מאוד גדלה פליאותם כאשר מצאו הקמיע הק' בתוך אבוס, והחזירוהו למקומה הראשונה בארון הקודש.

אכן מאז והלאה לא השתמשו בני העיר בבית הכנסת הישנה שהיתה צרה מהכיל, רק במועדים ורגלים נתכנסו שמה כל בני העיר לשם הזכרת נשמות, והזכירו גם את שמו של הרה"ק רבי מנחם מענדל ב"ר יוסף מרימנוב זי"ע, אשר קמיעתו מגין על העיר.

למרבית הפליאה ניצל הקמיע גם מידיהם של קלגסי הנאצים המגואלים בדם, ונשאר הקמיע עד ימינו אלה בידי יוצאי העיר בארשא שנמלטו מזוועת השואה, והעלוהו לארץ ישראל[קעג]. מסופר שמאז שהוציאו את הקמיע מתוככי העיר בארשא, שוב מצאו הנכרים מטמונות זהב בסביבות העיר, ומני אז חופרים שמה כמאז מקודם ברכתו של הרה"ק מרימנוב זי"ע.

קעג. צילומה ופיענוחה בספה"ק 'ילקוט מנחם', הוצאות מכון 'שפתי צדיקים', ירושלים תשנ"ח.

מלכי רבנן

זכתה העיר בארשא, שעל כסאה ישבו מלכי רבנן גאוני מצוקי ארץ, עד שיצא שמה לשם ולתהלה, כעיר כלילת יופי משוש ארץ מארמארוש.

בראשית שנותיה נמנית ק״ק בארשא כאחת מערי הגלילות דק״ק סיגוט יצ״ו, עיירה הכי גדולה במחוז מארמארוש. בתקופה ההיא ישב שמה על כס הרבנות הגה״ק ר׳ **מנחם מענדל שטערין זצ״ל**[קעז], אשר ניהג נשיאותו ברמה, דרכו היה לבקר מפעם לפעם בהעיירות והכפרים אשר תחת דגלו, תיקן להם תקנות ישרות, והורה להם את הדרך אשר ילכון בה ואת המעשה אשר יעשון.

אכן כאשר הגיע לשנות הזקנה, ולא היה בכוחו לבקר תכופות בערי הגליל, מה גם שנתרבו ונתגדלו הכפרים עד שהיו לעיירות, והיה נצרך להם רב קבוע, אז הושיב הגאון ר׳ מנחם מענדל שטערן זצ״ל בשנת תק״צ את גיסו **הגאון ר׳ יצחק אייזיק זצ״ל**[קעה] על כס הרבנות דק״ק בארשא יצ״ו, לא ידוע לנו עד איזה שנה כיהן בשמה ברבנות[קעו].

קעז. נולד בשנת תקי״ט לפ״ק, בק״ק דראגמערעשט, לאביו הרבני התורני ר׳ שמואל שטערין ע״ה, עודנו בימי טל ילדותו יצא שמו לשם ולתהלה שעדיו לגאון ולתפארת. נשא את בתו של הרבני התורני הצדיק ר׳ בנימין ז״ל מק״ק מאנאסטריטש במדינת גאליציה, וישב שמה על התורה ועל העבודה, נתקרב שמה אל הגאון ר׳ יעקב מליסא זצ״ל בעל ׳חוות דעת׳, שישב אז על כס הרבנות דק״ק מאנאסטריטש, על פי המלצתו נתקבל לדומ״ץ בעיר, וכאשר עבר החוו״ד זצ״ל לכהן פאר ברבנות דק״ק קאליש, לקחו אתו עמו, ומנוהו לדומ״ץ בעיר קאליש.

נסמך להוראה מהגאון ר׳ משולם איגרא זצ״ל מטיסמניץ. נתקרב אל הרה״ק רבי משה לייב מסאסוב זי״ע, וכן הסתופף בצל הרה״ק רבי ישראל המגיד מקאזניץ זי״ע, הרה״ק רבי מנחם מענדל מקאסוב זי״ע, והיה לו לתלמיד מובהק. בשנת תקס״ב נתקבל לראב״ד דק״ק סיגוט, ובשנת תקע״ט נתעלה לאבדק״ק סיגוט וכל מחוז מארמארוש, ושרת שמה בקודש עד עת פטירתו ביום ט׳ אדר תקצ״ד, חיבר ס׳ ׳דרך אמונה׳ עה״ת, טשערנאוויץ תרט״ז.

קעה. קיבל לקחה של תורה מפי הגאון ר׳ יעקב מליסא זצ״ל בעל ׳חוות דעת׳. בהגיעו לפרק האיש מקדש, נשא את בתו של הרבני התורני הצדיק ר׳ בנימין ז״ל מק״ק מאנאסטריטש במדינת גאליציה. על פי פקודת גיסו הגאון ר׳ מנחם מענדיל שטערין זצ״ל נתקבל לאבדק״ק בארשא, והיה הרב הראשון שכיהן בעיר, לא ידוע לנו תאריך פטירתו.

קעו. מצינו תשובה בשו״ת ׳חתם סופר׳ (חו״מ סי׳ נ״ג) מיום ה׳ ד׳ דחנוכה תקפ״ט, הפותח

ספר

צדה לדרך

מרבינו מנחם בן זרח תלמוד רבינו יהודה בן הרח"ם ורבינו יהושפט בן
סופיר והיו רב בפלקלעה סנת קל"ד ומצר הם' לתועלת הסר
ישמיאל אברבנאל חסר היו בחצר המלך ושרדותיו ופרסם דרכיו
מוסיפים שלח ללמוד ובתב הרב בהקדמתו כי למד
התלמוד בתום רבינו פרץ חורים ומהרות בפי' הרח"ם עם רבינו יהוד' בנו רבו
ונ"ש בחורך ומן הס' ניכר גדולתו בתורה ושחר תכמות ומוסר מגלים פתם סקילה
תובת העבדות בעשרה פרקים סילמדו בעשרת ימי תשובה . נדפס זה בבני
בדפוס יקן מוסן ולא נמנא כ"ח בענזי קמודות ובלונדות המלבים והוא בחסם
בתם מעים ותין חזיונו בפרק וכל רוחהן חוזה לי' ע"ב מתעוררתי לזכות את
תרחם הי' לוי מישה בהמנוחה כיופלג מו"ה מרדכי ז"ל ראבין
והדפסתיו
בלייר טוב ובאותיו' יפות ובהגהה מדויק להחזיר פני תבל בתור תכמתו ומוב לקחה:

בישנת הכינו לבם פה צדה לדרך לפ"ק

Zeide Laderech.

Gedruckt bei S. Back in Lemberg 1859

ספר צדה לדרך עם חותמו והתימתו של רבינו ז"ל

מאוצרו של הרה"צ ר' משה לאבין שליט"א רב דקהל חרדים, תשוח"ח לו

כבר הבאנו למעלה, שבשנת תרט"ו עלה כוכבו של רבינו לזרוח אור תורתו וקדושתו בק"ק בארשא המעטירה, פרטיה יובאו להלן.

אחרי פטירת רבינו בשלהי שנת תרמ"ג, נתקבל בנו יקירו הגה"צ ר' **משה עזריאל וואלדמאן** זצ"ל למלא את מקום אביו ברבנות דק"ק בארשא, היה פקיע שמיה בגדולת תורתו וצדקתו, ובגודל מומחיותו בהוראה, שרת שמה בקודש עד עת פטירתו ביום י' ניסן תרצ"ד לפ"ק, ושם מנו"כ[קעז].

דולה ומשקה

בתוככי ק"ק בארשא, מצא רבינו כר נרחב להרחיב גבולי התורה והקדושה, ראשית פעולתו היה להרביץ תורה לעדרי צאן קדשים, בחורים צעירים ילידי העיר בארשא וסביבותיה, אשר באו לחסות בצל כנפיו לקבל ממנו לקחה של תורה, כמו שמציין הגה"ק **בעל 'קול אריה' מבערעגסאז זצ"ל** במכתבו שכתב לראשי ק"ק בארשא להגן בעד כבוד תורתו של רבינו, בין הדברים הוא כותב[קעח]: "...**ובתורתו יהגה יומם ולילה עם תלמידים מקשיבים והולכים בתום...**".

בהגיע ימי המועדים ורגלים, היה דרכו לקבוע שיעורים תמידין כסדרן עם הלומדים המופלגים שבעיר, באיזה סוגיה חמורה בש"ס, כמו שכותב באחת

תשובתו בזה"ל: "שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג המופלג החרוץ בעל פיפיות כש"ת מו"ה ישראל נ"י אב"ד דגליל בארשע...". אכן ב'ספר מארמארוש' (עמ' 107) מביא מה שקבע בזה החוקר בנימין זאב באכר, שטעות הדפוס היא, ובמקום בארשע צריך לומר גליל בארניע, והמכוון על הגאון ר' ישראל לעוו זצ"ל שנתקבל בשנת תקפ"ח לאב"ד דגליל בארניע, וכן קבע בס' 'אישים בתשובות חתם סופר' (אות שנ"ג). ברם בס' 'תולדות הקהילות והרבנים באונגארין' אות ע"א, לדודי הרה"ח חכם וסופר ר' שמעון ראטה זי"ל (בן אא"ז הרה"ח השתדלן המפורסם ר' חיים ראטה זי"ל, מעיר פעסט - מסר נפשו בימי הזעם למען הזולת, נפטר ביום הכיפורים שנת תשס"ג, יהא זכרו ברוך), מביא שאחרי פטירת הגאון ר' יצחק אייזיק זצ"ל נתקבל תחתיו הגאון ר' ישראל בכרך זצ"ל, ואחריו נתקבל רבינו בשנת תרט"ו, ואם כנים הדברים אולי המכוון בשו"ת חת"ס על הגאון ר' ישראל בכרך זצ"ל, וצ"ע.

קעז. ראה פרטי תולדותיו בארוכה לקמן בפרק 'משכן ג'.

קעח. ס' 'תולדות קול אריה', עמ' קמ"ד.

מתשובותיו[קעט]: "...הלומדים דפה בקשו תפקידן להראות להם הלכה תום' חדשה, לדרוש להם בשבת תשובה כנהוג בתפוצות ישראל...".

בשבתא דריגלא היה דורש לפניהם בסוגיה שלמד עמהם, והציע לפניהם מהני מרגניתא טבא שהעלה במצודתו, חידושים נפלאים בעמקות וחריפות, כמו שמצינו בדרשותיו שנשאר בכת"י.

עומד על המשמר

ויהי בימים ההם, נפרצה פרצה במחוז מארמארוש, כאשר נפל איזה מריבה וקטטה בין איש לאשתו או בין איש לרעהו, הגישו דיניהם לפני ערכאות הנכרים.

כראות רבינו חילול הקודש הנצמח מזה, עמד בפרץ ויגדור גדר, לבל יהין איש ישראלי להתדיין אצל שופטים נכרים[קפ], רק יגישו דיניהם לפני חכמי ישראל, והוא בעצמו ישב כסאות למשפט מבוקר ועד הערב, לדון בין איש לרעהו. זכר לדבר אנו מוצאים באחת מתשובותיו[קפא] שכתב באור ליום ב' ויקרא תר"מ לפ"ק, ובראשית דבריו מתנצל להשואל על שהיית תשובתו, וז"ל:

"...גי"ק הגיעני זה יותר מחדש ימים, ויאמין לי כת"ה אשר אחר עד עתה, לא ח"ו בעבור שחלילה אין דבריו נחשבים בעיני, וזה לו האות **הלא עכשיו ימי הכלה וידוע טרדת הרבנים בימים האלו**, ואעפ"כ לא אמרתי שלא להשיב כי אם בדבר שהוא כענין, ואך בעבור רב יקרת ערכו בעיני, ודבריו באו קודם ימי הכלה לא דחיתים עד אחר החג, אבל הענין היה **כי אירע דבר מחודש שפעלתי כעת עם הקהל לעשות תוקף לכוף לקיים משפטים שעפ"י דתוה"ק לבלי תת מקום לילך בין העמים** ר"ל, וכל

קעט. או"ח סי' ז.

קפ. ראה לקמן ב'פרק ה - תל תלפיות', שהבאנו דברי רבינו בתשובותיו בגנות ההולכים להתדיין בערכאות.

קפא. או"ח סי' ג'.

העם רצו לנסות ובאו עם דברים קטנים אשר משנים רבות לדין, ולמען חזק הדבר אמרתי אבטל ואטריח בזה, ולא נתנו לי מנוח בין ביום בין בלילה מאין הפוגות...".

חברה לומדי משניות

כמנהג קהילות ישראל, נתייסדה בבארשא בשנת תקצ"ט 'חברה לומדי משניות', בה נמנו מתחילה י"ג חבירים קבועים שנתכנסו מדי יום ביומו ללימוד משניות, היה להם תקנות קבועות שהיו כתובים וחתומים בפנקס מיוחד. כפי הנראה נתרבו במשך השנים חבריה, דרכם היה לגמור לימוד ששה סדרי משנה מדי חודש בחדשו, ועל שם זה נקרא בית מדרשם בשם הכינוי 'ביהמ"ד מדי חודש'.

בשנת תרל"ז פרצה אש בבארשא ונשרפה בית מדרשם ביחד עם פנקס העתיקה שבה נכתבו תקנותיה, למשך חמשה שנים נתבטלה החברה מלימודם.

בשנת תרמ"א אזר רבינו את חלציו לחדש זיו הודה של חבורה יקרה זו, קיבץ את לומדיה וחקק מחדש את תקנותיה, בראש הפנקס כתב הקדמת דברים, בה חקק בקסת הסופר אשר במתניו בחרוזים ומליצות, גודל יקר ערכה של לימוד המשניות, וז"ל[קפב]:

התחדשות של חברה משניות דק"ק בארשא

שיל"ת

והי' אמונת עתך חוסן ישועות חכמה ודעת יראת ד' היא אוצרו (ישעי' ל"ג). מאז ברוא אלקים את כל היציר, שמים וצבאותיהם לרום, וארץ ויקומה לשפל, אוה לו מכל המפעל, את האדם אשר יצר לשעשוע חמדתו, והוא מחולל משניהם, גויו עפר מאדמה, ונפש חייתו

בריאת העולם

קפב. נדפס מכת"י בקובץ 'כרם שלמה', שנה י' קונטרס ג'.

משמי רום, ויצר לרע שם בקרבו, להסיתהו ולהדיחהו, ורוח אלקים הצלה עליו נשמת שדי אשר נפח באפיו, ולכן נתעלה על כולם, והטבעו אותם תבנית צלם אלקים, ועל כל יצירי חלד רדהו, ושוכני שחק ירוממהו, ובעדן גנו הזהילו, וחוק שם שם לו, ואף כי ביקר בל ילין, כי בהפרו גורש מעדן, ותולדותיו לעפר שחו, עוד לא חוסר עדיו, ולעשרים דור זרח אור אב המון, ונחתם באות ברית קודש לכריתת ברית עולם, ובעשרה נבחן בפרי בטנו לעולה, ומצאצאיו ביעקב בחר, וזרע ישראל מכל אום לסגולתו, ובכור ברזל צרפם בהקדישם קודש, והשמיעם בקולות וברקים דברת קדשו מלהבת אש ממרום הר חמדתו, ויחרתם על לוחות אבני נזר, חביון עוזו שעשוע תפארתו מקדמי ארץ, אשר חמדו למו מלאכי רום שרפי מעלה, ויהי למופת ולאות, כי בם בחר א–ל למבחר יצירתו, חלק ד' עמו עדת יעקב חבלו, וכל הנפשות העתידות, שמה תהיינה צרורות, לשמוע קול דבריו, (כמאמרם ז"ל), חבל אחת כולם נחלתו, וזאת התורה אשר שם, חוקים ומשפטים ישרים, במשקל ומספר אברי ועורקי האדם, והיו כולם קדושים לאלקיהם, הכל בכתב מיד ד' (היא תורה שבכתב), ועלימו תטוף מלתו זאת תורת האדם לשננם במו פה (היא תורה שבע"פ).

אברהם אבינו

נתינת התורה

מסרה על ידי נביאו ציר נאמן, משה עבד ד', מדי עלותו למרום בארבעים יום אשר ישב בהר, אלו ההלכות שנמסרו בסיני, והמסורת והמדות לדרישת התורה, ופירושי המצות ופירש עונשן ומתן שכרן, וכל המעותד להתחדש מחכמי תלמידי דור דור, ואת גדריהם ומשמרתם, הראה את משה בסיני, ועוז מבטחה הוריש בנדיבה, לחיות מעיר לעזור לכל חכם דורש לדורות עולם, (כמאמרם ז"ל אתפשטותא דמשה בכל דרא), ויתירה עשה, כי אף חובב דברי חכמים שאת יתר על אמרת קדשו, ובמעמד הנבחר בכפותו ההר, הי' אך למען הטם שכם לסבול עול החכמים, ופקדם בחטא משפט לאשר יהרם לפרוע פרעות בדבריהם, לבלי לשום במאמריהם מגרעת, ומאשר יגידו לא יטו ימין ושמאל, והנחילם ארץ הנכוחות, ויטע בה אוהל מקדשו, והשכין בתוכם שכינתו, ונביאים הקים להם, והמליך בקרבם מלכים, והרבם והפרם לרוב ישע.

משה רבינו ע"ה

ביאת ארץ ישראל

וכישמן ישורון וילכו בשרירות לבם, נתשם מעל אדמתם, על עזבם את תורתו, גם השנאה ערירה מדנים, והוסר מלכם מראשם, ומקדשו נאר והחזון נסתם, והחרש ומסגר אפס, ויגל ישראל מארצו, ויפזרו לארצות אויביהם למס עובד, ורב טוב מד' כי לא רחק חבל בריתו מעדת חבלו, עוד קודש ישראל לד', ולא האביד שריד מנחם, וזאת התורה אשר הותיר לשארית למו, וכי ארכו הימים ונדחי ישראל אפפום מצוקות שונות, בירכתי ארץ חשכו הרואות בארובי התבונות מנשפי התלאות, והשכחה פרשה אברת עיפתה, ויך אחד הנבונים, והאיר לארץ ולדרים, במצאו את לחשוב לד', והדבר אשר אך מפה לאוזן הוסדו, הרשה גם אותם להעלות על הספר, הוא רבינו הקדוש אשר כתב את המשנה בששה סדרים, ומני אז הושת לחוק בתבל לחקוק כל אמרת אלקי בעט ברזל ועופרת, להיות לעד למשמרת, ומקטנם ועד גדלם לא נעדרת, והן מודעת זאת רב ערכה מאין ספורות, פז ומבחר פנינים לא יסלוה, וכל חפצים לא יערכוה, לא ישוו להוגיה, (כמאמרם ז"ל כנגד כולם), ואך בצלה אנו חוסים ונחי' בגוים, ושפרת האגדות ידועות, כי תמצא לשלום קן וכן, כאשר צווח הנביא (הושע ד, י"ז) חבור עצבים וגו' הנחילו, ואם בעבר מרעים כן, ואיך יהי' גורל הצדיקים בחברתם, וכפלים לתושי' כח התחברם לעשות מצות ד' עמדי, וכפולה טובה ומכופלת כי יארחו עוד להגות בתורת ד' באגודה אחת, אשר גם לאיש בדד ישב, נשגב לימודו ונשא מאוד באין ערוך, אף כי אם ברבים הוא, הלא היא חומה בצורה, מגדל עוז עד להפליא.

כתיבת תורה שבע"פ

לימוד התורה בצוותא

כן אנחנו צעירי הצאן גרי בארשא החוסמה בין הרי הרים, וחרמי יערים, כעשבים על חוג טבור הארץ נחשבנו, ולא נפלנו דבר בעזר אלקי, אתנו נחלתינו זאת התורה אשר צוה משה לנו למורשה, ומעת החלו יושבי עדתינו להיות לקהלת עם, חפץ ד' בידם הצליח, בחמלת ד' עלינו, ואחזו למו דרך הקודש הנבחר הלזה, ויתלכדו לימודי ד' לאגודה אחת, חבורת לומדי משניות, בשנת [וארת?] לחברה פעלי צדק (תקצ"ט לפ"ק), ואם כי היו אז אך אנשי מספר כולם כאיש אח"ד (במספר שלשה עשרה חברים), עתקו וגברו חיל ויכוננו חקים

ישרים חקוקים בספר, תקנות קבועות לעדי עד בלי להפר, ובעוה"ר זה כחמש שנים הי' לשריפת אש, בשנת שריפה גדלה (תרל"ז), גם ספר תקנותיהם בתבערה הגדולה אשר הי' אז לא אלינו ר"ל ועם מוסבת שאיית מפגעי העתות, שכנה לעפר החבורה וכמעט נהרסה ערה עד היסוד בה, ויד ד' עזרה לנו כי בשנת אמת וצדק (תרמ"א) לפ"ק, נתעוררנו לבלי ינתקו מוסדות החבורה, וקמנו בכל עוז, וד' עזרנו לחזק בדקי' ואשיותי', לחדשה ולהכינה ולסעדה, והתקנת הקודמות אשר היו אצורות ברעיונינו, לא סרנו מהם, ושמונם למשמרת, ואשר נשכחו מלבינו, חדשינו כעת, כיד ד' הטובה עלינו, וכולם רשומים בספר הזה.

והשם ברחמיו יערה עלינו רוח ממרום, בשלשת אלה הדברים, סוכת שלומו יפרום עלינו, ומיושבי ביהמ"ד ישם חלקינו, וזכות הרבים תגן בעדינו, והחוט המשולש לא במהרה ינתק, ויואל אלקינו ויגיענו למחוז חפצינו, ותחז בציון עינינו, כשיפדה נפשנו, ולארצינו ינהלינו, ודביר קדשו יבנה במהרה בימינו, ובא לציון גואל במהרה בימינו, אמן.

בשולי הגליון הוסיף בשנת תרע"ו לפ"ק בנו **הגה"צ ר' ישראל שמעון מאיר וואלדמאן זצ"ל מבארשא**, לציין לדורות עולם לדעת מבטן מי יצאו הדברים הללו, וז"ל:

להיות למשמרת לדור אחרון למזכרת, למי הכתב והמכתב – ההקדמה הזאת הרה וגם ילד **כבוד אאמו"ר הרהגה"ח מהרי"ץ זצ"ל האב"ד דפה**, והכותב כבוד **גיסי הרה"צ מו"ה ישכר בערצי שליט"א לייפער מאונגוואר**.

המזכיר והרושם, בנו וגיסו אשר שרת באמונה את החבורה הזאת קרוב לחמשים שנה, זה שמ"י וזה זכרי, בארשא יום א' בחודש מרחשון שנת עו"ד אבנ"ך ונבני"ת לפ"ק (תרע"ז).

הק' ישראל שמעון מאיר וואלדמאן
בהרהגה"ח מהרי"ץ זצ"ל, גבאי

בית מקדש מעט

בשנת תק"ם לפ"ק בנו בני העיר בית הכנסת הראשונה, שנבנה כדוגמת בתי כנסיות העתיקות עשוי מקורות עצים, הביהכ"נ הכילה מקום לשמונים אנשים לערך, ברבות הימים נתוספו תושבי העיר, בשנת תק"צ מנתה מספר תושביה היהודים 250 נפשות, עד שביהכ"נ היה צר מהכיל כל המתפללים.

מה גם שנחל ה'ציזלה' בוקעת בתוככי העיר בארשא, וברבות השנים נתרבו התושבים שדרו במחציתה העליונה של העיר, והיה להם לטורח גדול לעבור את הנחל לבוא לביהכ"נ הישנה שהיה במחציתה התחתונה של העיר. לזאת בנו בשנת ת"ר ביהמ"ד חדשה בחלקה העליונה של העיר, שהיה נקרא בפי בני העיר בשם 'ביהמ"ד העליון', על שם משכנה במחציתה העליונה של העיר, ובני העיר שדרו במחציתה התחתונה התפללו בביהכ"נ הישנה.

שנים חלפו ועברו עד שהביהכ"נ הישנה היה צר מהכיל אף לתושבי העיר שדרו במחציתה התחתונה. בשנת תרל"ב החליטו ראשי הקהילה לסתור הביהכ"נ הישנה ולבנות במקומה ביהכ"נ רבת פאר ורחבת ידים, ונתעוררה אז השאלה דאין סותרין ביהכ"נ מקודם שנבנה ביהכ"נ החדשה, מצינו חליפות מכתבים שהיה לו לרבינו בנידון זה עם ידידו וריעו הגה"ק **בעל 'ייטב לב' מסיגוט זי"ע**, ביחד ביררו וליבנו כדת מה לעשות בנידון זה[קפג].

בסופה של דבר לא סתרו הביהכ"נ הישנה, רק בנו לידה ביהמ"ד חדשה רחבת ידים, שהיה נקרא בפי בני העיר בשם 'ביהמ"ד התחתון', על שם משכנה במחציתה התחתונה של העיר.

אכן היות שהעזרת נשים - הן בביהכ"נ הישנה והן בבהימ"ד התחתונה שלצידה - היה צר מהכיל כל הנשים הבאות להתפלל שמה בימים הנוראים, עד שהיה דוחק גדול והגיע עד פקוח נפשות, לזאת הוסיפו הגבאים לבנות

קפג. תשובתו של הגה"ק בעל 'ייטב לב' זי"ע לרבינו בשו"ת 'אבני צדק' או"ח סי' י', תשובתו של רבינו על זה בכתביו או"ח סי' כ"ב, ותשובתו של הייט"ל ע"ז ב'אבני צדק' סי' י"א.

בנין נוסף לאורכה הצפוני של ביהכ"נ הישנה שישמש לעזרת נשים. משום מה לא נגמר בניתו, ולא העמידו רק היסוד והכתלים, ונשאר ככה מבלי תקרה, וכן לא השימו זכוכית בפתחי החלונות ודלת לפתח הבית.

בשנת תרמ"א התחילו לבנות מקוה טהרה לצד מערבה של ביהכ"נ הישנה, והוצרכו לחפור בור סיד, לזאת החליטו הבונים להשתמש בהבנין שבנו לצד הצפוני של ביהכ"נ הישנה, שלא נגמרה עדיין, ולחפור שמה הבור סיד.

כל זה עשו ראשי קהילה מבלי לשאול מקודם את דעת רבינו בדבר, רק התייעצו עם **הגאון ר' יצחק וועדצבערגער זצ"ל** מו"ץ בעיר, והוא הורה להם שאין כאן שום בית מיחוש.

כאשר נתוודע רבינו מהמעשה אשר כבר נעשה, כתב בזה תשובה ארוכה, בה הציע צדדי השאלה החמורה, אם חלה כבר על הבנין ההיא קדושת בית הכנסת, ואי חלה אם יש היתר לבנות שמה בור סיד, שהיא תשמיש של בזיון, בראשית דבריו הוא מגולל השתלשלות בניית בתי הכנסת בעיר, וז"ל [קפד]:

בעזהשי"ת, ה' מנחם תרמ"א לפ"ק, בארשא יע"א.

זה תורף המעשה, אצלינו פה בארשא יש בית הכנסת קטנה מאוד הנבנה בשנת תק"ס, בעוד היה פה אך מתי מספר מעט, והוא נבנה מעצים בלי טוח טיט או סיד כלל, רק בפנים מצופה בקרשים ומבחוץ העצים כמות שהן, וכאשר נתרבה הקהל והבית הכנסת קטן מהכיל, התחילו לבנות גם בתי מדרשות, בשגם הנהר חולקת העיר, ועשו בית המדרש אחד מעבר הנהר, ובית המדרש אחד עשו ממש אצל הבית הכנסת, ובעבור זה פסקו לגמרי כמעט מלהתפלל בהבית הכנסת, זולת בקיץ וכשאין קור (מתפללים) המאחרים לבא ילכו לבית הכנסת להתפלל, ולא בעבור שינוי הנוסחאות כי כולם מתפללים כמנהג ספרד אפילו בבית הכנסת, רק שנעזב מאליו מחמת קטנו ביותר ובחורף בעבור הקור, וקודם שנעזב הבית הכנסת כמו כן היו מתפללים גם שמה בימים הנוראים.

קפד. או"ח סי' כ.

והנה הבונים שבנו הבית הכנסת וכן הבית המדרש שאצל הבית הכנסת לא היו בקיאין באומנות, והקטינו ביותר מאוד העזרת נשים הן בבית הכנסת וגם בבית המדרש שאצלו הקטינו הרבה, והיה כל פעם ביום הכיפורים רעש בעזרת הנשים ובפרט כשהתפללו בבית הכנסת שנתעלפו כמה נשים מרוב דוחקן, וזה כעשר שנים שהיה גם הבית הכנסת מקולקל מאוד והוצרכו לתקנו, עלה בלב הגבאים שהיו אז בבית המדרש שאצל הבית הכנסת, שהם המה ממילא המשגיחים על הבית הכנסת מפני סמיכתו, עלה על לבם לעשות תקנה בעבור הנשים שלא יתעלפו בימים הנוראים כשיתפללו בבית הכנסת, והוסיפו בנין למטה בצד צפון הבית הכנסת ע"י פני כל אורך הבית הכנסת כולו, ועיקר המתעסק בהבנין ההוא היה רק אחד מהם, וכדי שלא להאפיל לגמרי החלונות שבכותל הצפוני של הבית הכנסת, עשו בבנין הנוסף הזה ממש חלונותיו למול החלונות שבבית הכנסת, ואמנם לא נגמר הבנין הנוסף הזה דהיינו שלא עשו לו תקרה ולא העמידו חלונות מזכוכית כנהוג וגם דלת לא עשו לפתחו, וכל זה עשו בלי ידיעתי כי לא הייתי בבית אז ומעודו לא הלכתי לראותן, ועכשיו הוצרכו לבנות מרחץ ומקוה טהרה ובחרו מקום אצל הבית הכנסת למערבו, והוצרכו לחפור בור סיד, וחפרו במקום הנוסף הנ"ל.

וכל זה עשו גם כן שלא בידיעתי, וכהודע לי כעת אשר עשו שמה הבור סיד בתוך הבנין הנוסף ההוא שאלתי למה, והשיבו כי אין להמקום הזה שום קדושה באשר לא נעשה כי אם לשם פאליש להעזרת נשים שיעברו דרך עליו להעזרת נשים שמלמעלה, ויש אומרים כי נעשה להתקרר כשיחמו הנשים מחמת דוחקם, ירדו למטה למקום הזה להתקרר, דמאחר שהיה פתוח נתטנף מאוד מבהמות שהלכו שמה ואולי גם מתינוקות, והיה מלא רפש וטיט בקרקעו, ועכשיו יתנקה יותר על ידי זה, ואם כן טובה עשו עוד להמקום ההוא, וכן אמר אחד מהמתעסקים בבנינו שלא נעשה כי אם להתקרר ושלא התפללו שם נשים כלל.

אכן כאשר התחלתי לדרוש על הדבר, נודע מפי המתעסק העיקר שהיה אז בבנינו, כי עשאו למען יתפללו שם נשים, אחרי שהעזרת נשים היה צר מאוד להם, ובזה יהיה להם מקום מרווח לעמוד ולהתפלל, וחקרתי עוד אם התפללו שם בשום פעם נשים, והגידו לי איזה אנשים שזוכרין

בבירור שהתפללו בו נשים, ולמדן אחד שמו ר"י קפה הורה להם שאין בזה שום איסור לעשות שמה בור סיד, בפרט שבור סיד אינו נמצא בשלחן ערוך לחשבו לבזיון, וגם כי הוא לצורך מצוה דרבים, דומיא דהתירו לאכול בבית הכנסת לחכמים כשהתאספו לעבר השנה, ואחיו של ר"י הנ"ל הוסיף לאמר שהבור סיד לא נעשה במקום הקדש כלל, כי הבונים אז עברו הגבול ונכנסו לגבולו ומקום שהבור סיד בו הוא על גבולו ולא על גבול הקהל.

והנה טעמי ב' היתרים של הלמדן הנ"ל, א' שהמקום אינו קדוש כי לא נעשה כי אם להתקרר או לשם פאליש, ורק פאליש לעזרת הנשים, ועזרת הנשים אינו מקודש כל כך, ואפילו אילו היה נעשה לשם עזרת נשים מכל מקום הרי אומרים שלא התפללו בו עדיין נשים, ואכתי ליכא כי אם הזמנה בעלמא וקיי"ל דהזמנה לאו מלתא, ועוד דבור סיד לא נמצא מפורש שיהיה דבר בזיון, וגם כי הוא לצורך מצוה דרבים שהמקוה הוא צורך לרבים, בפרט למה שאומר אחיו אינו הבור סיד במקום של השייך להקהל כלל ובודאי אינו קדוש, עד כאן תורף המעשה והשאלה...".

בתשובתו הרמה מאריך רבינו בפלפולא דאורייתא, צלל במים אדירים לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, הוא מפריך לגמרי דעת המתיר, ומברר הדברים כשמלה, שמכיון שדעת המתעסקים בבנין ההיא היה לבנות שמה עזרת נשים, חל על בנין ההיא קדושת בית הכנסת, ואין לבנות שמה בור סיד שהוא מקום בזיון, ומסיים תשובתו בדברי תוכחה, וז"ל:

"...וכמה הרעישו חז"ל על בזיון בית הכנסת, כמבואר בט"ז סוף סימן קנ"א בעובדא דידיה, ובגמרא כל שאין גג הבית הכנסת גבוה מכל הבתים ח"ו העיר נחרבת, משום דבעינן לרומם בית אלקינו, וכל שכן שאין לעשות בהן דבר בזיון חלילה. וד' יטהר לבבינו ויזכנו לרומם בית אלקינו המעותד בירושלים עיר קדשינו במהרה בימינו אמן".

כפי הנראה לא נענו ראשי הקהילה ברצון לקבל את פסקו, מכיון שכבר

קפה. הוא הגאון ר' יצחק ווערצבערגער זצ"ל הנ"ל.

הורה להם הגאון ר' יצחק ווערצבערגער זצ"ל הדומ"ץ להיתר, וכבר נעשה מעשה. בצר לו פנה רבינו אל ידידו וריעו הגה"ק בעל 'ייטב לב' מסיגוט זי"ע והציע לפניו כל צדדי השאלה, וביקש ממנו לחוות דעת תורתו בנידון, בתכריך כתבי רבינו מצינו תשובתו אל רבינו, וז"ל:

שלום לכבוד אהובי ידיד נפשי, הרב הגאון הגדול חריף ובקי, החסיד המפורסם מו"ה יעקב צבי הירש נ"י אבדק"ק בארשא.

על דבר השאלה במקום שהוסיפו לבית הכנסת הישנה, ויש אומרים שנעשה רק להתקרר, וי"א שנעשה לעזרת נשים או פאלעש, וי"א שלא התפללו בו כלל, וי"א שכבר התפללו בו נשים. ועתה חפרו בו בור סיד לצורך בנין המקוה, ובודאי תחילתו שלא כדת היה משום בזיון המקום ההוא, אבל עיקר הספק אם צריך לתקן הבור ההוא ולהוציא הסיד משם, שבכל יום הכותלים מתלכלכים מזה.

ודעת כת"ר שצריך להוציאו, דאפילו ניחא דלא התפללו שם וקיי"ל הזמנה לאו מילתא הוא, הכא שאני שהוא הוספה לבית הכנסת והוי ליה כמו נטפל השם מלאחריו, ותו דהתם אותיות הנוספין להשם כמו כ"ם נ"ו, אי אפשר שיתפוסו בקדושת השם ממש מדאורייתא דאינו אלא פירוש אלקים של מי, אבל הכא ע"י חיבורן הוי ליה כבית הכנסת עצמו, ומביא ראיה מהא דפריך בשבועות דף י"ד אהוספת עזרה והעיר מנ"ל, ומה פריך הא פשיטא דצריך לעשות איזה דבר להתפיס בקדושה דהזמנה לאו מילתא הוא, אלא משום דהנוסף הוי ליה כעיקר, ומשום הכי פריך מנ"ל, עכ"ד בקצרה...".

לאחר שמפלפל הגה"ק בעל 'ייטב לב' זי"ע בדברי רבינו, ומציע כל הצדדים שיש להקל במקום דיעבד, הוא מסיק הלכה למעשה שיש לפנות הבור סיד משם, וז"ל:

"...שבתי וראיתי דהא ליתא, דכל זה במקום שנעשה הספק ממילא, משא"כ הכא שנכנסו לבית הספק בידים לפתוח הבור במקום הספק ההוא, הוי ליה כמבטל איסור לכתחילה דאסור, וכמו בריאה אם השליכה או איבדה במזיד עיין סי' ל"ט בש"ך דודאי אסור. ואין לומר דהוי ליה הכא כאומר מותר עפ"י הוראה מאיזה מהם עי' ט"ז סי' צ"ט, זה אינו

כיון שיש שם מרא דאתריה רב גדול ובקי בהוראה טפי מיניה, לא היה להם לעשות מבלעדי הוראתו, וכיון שעשו שלא מדעתו לא מקרי שוגג כמבואר בצמח צדק סי' מ"ם הביאו הפתחי תשובה שם. ומה שטוען אחי ר' יצחק שהמקום ההוא שלו הוא, לא אמר כלום כמבואר בחו"מ סו"ס קמ"ט בש"ך וסי' שע"ז בסמ"ע עיי"ש.

לכן בדין הוא שצריכין לתקן הדבר לשכור פועלים להוציא הסיד משם ולתקן המעוות ולסתום הבור על מכונו והקולות יחדלון, וכל אדם ביקר ילין. דברי ידידו אחוז באהבתו דו"ש ושלום תורתו באהבה כל הימים.

יקותיאל יהודא טייטלבוים

חכם הכולל

בנוסף לעומק גאונתו ובקיאותו בכל מכמני תורה, היה רבינו ג"כ חכם הכולל, וכמו שכתב עליו הגה"צ ר' אברהם שטערן זצ"ל, בס' 'מליצי אש': "הוא היה מושלם בכל מיני מדע ומוכתר בנימוסין ופעל ועשה הרבה לטובת הכלל ישראל".

על גודל בקיאותו בחכמת העולם, מסופר עובדא מפליאה - כאשר בנו מסילת הברזל דרך העיר בארשא, יצא רבינו בצהרי יום אחד מביהמ"ד בדרך חזרתו לביתו עבר המקום שהפועלים מתקינים המסילות (שינעם), רבינו התבונן על סדר עבודתם, ויגש אל המהנדם הראשי ואמר לו שטעה בחשבונו, ולפי חשבון העיגול שהרכבת יצטרך לסובב, לא יוכל הרכבת להסתובב במקום ההיא.

המהנדם הנכרי שחק על דבריו, מה לו לרב בישראל לחכמת ההנדסה, לחלוק על תכניתו שהוציא אחרי רוב עיון וחשבון, עם צוות מהנדסים מומחים בדבר.

ימים וחדשים עברו, עד שהתקינו כל מסילות הברזל, והעבירו את הרכבת על המסילה בפעם הראשונה, לגודל תדהמתם של המהנדסים המומחים, הגיע הרכבת עד העיר בארשא, ולא היה יכול לסובב את העיגול.

אז הוכרחו המהנדסים להודות בפה מלא שאכן רבינו צודק בחשבונו, ויבואו אליו לבקש ממנו סליחה על שהתלוצצו על דבריו, וביקשו ממנו לשמוע את דעתו האיך לתקן המסילה. וירא להם רבינו בגודל תבונתו באיזה אופן

לתקן המסילה, וכדבריו כן היה, אחרי התיקון סיבב הרכבת את העיגול בלי שום מפריע.

בעת ההיא ראו המהנדסים המומחים שאין חכמה כחכמת התוה"ק, ונתקדש שם שמים על ידו[קפז].

חכמי העיר בארשא

בשנת תרי"ד, נשא הגה"ק רבי יוסף **מאיר מספינקא זי"ע** בעל 'אמרי יוסף', את זוגתו בת הרבני החסיד הנגיד ר' **מרדכי מבארשא** ז"ל, והתיישב ליד חותנו בק"ק בארשא, אף על היותו אברך צעיר לימים, 'נתקבצו אליו בחורי חמד והחזיק ישיבה גדולה, ושקד עמהם מאד על דלתות התורה'[קפח], ויהי שם מקום משכנו עד שנת תרי"ז.

בתקופה ההיא נתקשר האמרי יוסף אל רבינו, לימים אף הפנה את שאלותיו אל רבינו, ראה לקמן ב'פרק ה - תל תלפיות'.

*

בין דייני העיר נמנה שמו של הגה"צ ר' יצחק **ווערצבערגער זצ"ל**, בשנות נעוריו התחמם באור תורתו וקדושתו של הרה"ק רבי יוסף **מאיר מספינקא זי"ע בעל 'אמרי יוסף'**. בהגיעו לפרק האיש מקדש נשא את מרת יענטע רחל ע"ה מבנות העיר בארשא והתיישב שמה, הרבין תורה לעדרי צאן קדשים, וכן שלח ידו במסחר וד' הצליח את מעשיו, הסתופף תמידים כסדרן בצל הרה"ק רבי מנחם **מענדל מוויזניץ זי"ע בעל 'צמח צדיק'**.

נתמנה מטעם חסידי וויזניץ לדיין בבארשא, מקום משכנו היה במחציתה העליונה של העיר, שרת שמה בקודש עד עת פטירתו ביום אסרו חג פסח שנת תרמ"ג.

קפז. מפי הגה"צ ר' משה האלברשטאם שליט"א רב דקהל חסידי באבוב באנטווערפן, נכד רבינו.

קפח. לשון הגה"ק ר' יצחק אייזיק מספינקא זי"ע בהקדמתו לספה"ק 'אמרי יוסף'.

בין כתבי רבינו מצינו תשובה ערוכה אליו ברוב אהבה וחיבה, וז"ל[קפח]:

"בעזהשי"ת, יום א' פנחס תרל"ה לפ"ק, פה בארשא יע"א. שלום וכל טוב, לכבוד ידידי החריף ובקי זית רענן יפה תואר וכו' כש"ת מוהר"ר יצחק ווירצבורגר יצ"ו נ"י. על דבר שאלתו ואעתיק לשונו של כ"ת... והנני ידידו דורש שלומו באהבה רבה וישלוו כחפצו וחפץ ידידו".

*

בשנת תרס"ג נתמנה הגה"צ **ר' חיים מרדכי יעקב גאטליב זצ"ל**[קפט] בעל 'יגל יעקב' לדומ"ץ בעיר בארשא, וכיהן שמה במשך ששה שנים עד שנת תרס"ט לפ"ק, שעבר אז לק"ק אויבערווישווא. בשנת תר"ע נתקבל הגה"צ **ר' גרשון שטויבער זצ"ל** לדומ"ץ, במיוחד באו אליו תושבי בארשא העליונה, שהיה שם מקום מושבו, הרביץ תורה לצעירי צאן קדשים, עד שנהרג עקדה"ש בשנות הצער והזעם מלחמת העולם השניה, הי"ד.

בית צדיקים

אחרי פטירת הרה"ק **רבי ברוך מוויזניץ זי"ע בעל 'אמרי ברוך'** ביום כ' כסליו תרנ"ג, קבע בנו הרה"ק **רבי פנחס זי"ע**[קצ] **את אהלו** בק"ק בארשא, מקרוב ומרחוק נהרו אליו להתחמם באור תורתו וקדושתו,

---

קפח. או"ח סי' ל"ג.

קפט. נולד בשנת תרל"ו, לאביו הרבני התורני המופלג ר' אברהם גאטליב ע"ה. קיבל לקחה של תורה מפי הגה"צ ר' יואל צבי ראטה זצ"ל אבדק"ק חוסט בעל 'בית היוצר', ומפי הגה"צ ר' משה גרינוואלד זצ"ל אבדק"ק חוסט בעל 'ערוגת הבושם'. הסתופף תמידין כסדרן בצל הרה"ק רבי יוסף מאיר מספינקא זי"ע בעל 'אמרי יוסף'. בשנת תרס"ג נתקבל לדומ"ץ בק"ק בארשא, בשנת תרס"ט נתקבל לדומ"ץ בק"ק אויבערווישווא, בשנת תרפ"ג לאבדק"ק ריזאוואליע, בשנת תרפ"ו לאבדק"ק מישקאלץ יצ"ו, ושרת שמה בקודש עד עת פטירתו ביום ח' תמוז תרצ"ו, חיבר ס' 'יגל יעקב' עה"ת ושו"ת.

קצ. נולד בשנת תרכ"ז, לאביו הרה"ק רבי ברוך מוויזניץ זי"ע, נשא את בת הרה"ק רבי שמואל מסקוהל זי"ע. לאחר פטירת אביו בשנת תרנ"ג, קבע את אהלו בק"ק בארשא יצ"ו, בימי הרת עולם ימי מלחמת עולם הראשונה עבר לק"ק אויבערווישווא, בשנת תרפ"ז עבר לק"ק סיגוט, רבים נהרו להסתופף בצילו הק' ולהתחמם לאור תורתו וקדושתו, נפטר ביום י"ב אדר תש"א.

ולהפקד ממנו בדבר ישועה ורחמים, אור תורתו הזריח בק"ק בארשא עד ימי מלחמת העולם הראשונה.

בנו הגה"צ רבי **אלתר מנחם מענדל מבארשא** זצ"ל נולד ביום ד' כסליו תרנ"ז לפ"ק, אחרי שעזב אביו בימי מלחה"ע הראשונה את העיר, מילא את תפקידיו, והיה חביב ונערץ על כל בני העיר, בשל צדקתו ומסירתו לבני העיר.

אחרי פטירת אביו ביום י"ב אדר תש"א, נתמנה לממלא מקום אביו, ושוב נהרו המוני חסידים לבית מדרשו לשמוע אל הרינה ואל התפילה, אכן הנהגתו לא ארכה ימים, בשנת תש"ג הוכרח לברוח משערי העיר, התגורר בבית חתנו הגה"צ ר' **יעקב יוסף מספינקא** זצ"ל בעיר סעליש, נהרג עקדה"ש בשנות הצער והזעם ימי מלחמת העולם השניה, הי"ד.

פרק ה

תל תלפיות

פרק ה - תל תלפיות

כשמן תורק שמו • בענוות חן • במקום גדולים אל תעמוד • גודר גדר ועומד בפרץ • מאי עמא דבר • בפלס המאזנים • תל תלפיות • לימין חברת מחזיקי הדת • קובריצער הינער • עשיית ציגארין • חיבורי כתביו

כשמן תורק שמו

שמע הפלגת גאונתו בתורה הכריזה עליו ברחובות קריה[קצא], מקרוב ומרחוק פנו אליו לשאול בדבר ד' זו הלכה, בין השואלים נמנו גם גדולי גאוני דורו, שפנו אליו להציע שאלותיהם ולברר ספיקותיהם, עד שהיה לתל תלפיות - תל שכל פיות פונים אליו, כמו שרבינו מתנצל עצמו בגודל שפלות רוחו באחת מתשובותיו[קצב]:

"...בעוה"ר כאשר זקני הדור הגאונים הגדולים והקדושים עלו השמימה, והנה גם על עני כמוני יביטו ויצפונו גדולי דורינו, וכמה חכמים ורבנים ידרשו ממני לשאוב בעוה"ר מי מערה שלי...".

חלק העיקרי מתשובותיו שהשיב לשואליו, וחילופי מכתביו עם גאוני דורו, נשתמרו בגנזי כתביו העומדים להופיע לאור עולם מכתי"ק בשם ספר שו"ת **'חמודי צבי'**. וכן אנו מוצאים בספרי שו"ת גאוני דורו, מה שנשאו ונתנו עמו בפלפולה של תורה, בהם נתבררו ונתלבנו שאלות חמורות שנתעוררו בתקופתו[קצג]. מהם משתקפת דמות תורתו הדגולה, ואיך שגדולי

קצא. סיפר הרה"צ ר' מאיר לייפער שליט"א רב דביהמ"ד בני יששכר דינוב - ביתר, ששמע מפי אביו כ"ק אדמו"ר מנדבורנא פ"ת זצ"ל (אשר כידוע היה כל דיבורו שקולים ומדודים במאזני צדק), שבאחד השיחים על גדולת תורתו של רבינו, התבטא ואמר שבגאונתו וחריפותו היה נחשב כה'וילנא גאון' בדורו.

קצב. שו"ת 'חמודי צבי', אה"ע סי' ו'.

קצג. היות שלא הבאנו בפרקא הדין, רק ראשי פרקים מהתכתבותו עם גדולי דורו, לזאת הנני

דורו העריצוהו וחיכו לשמוע דעת תורתו.

דוגמא להערצת גדולי דורו אליו, נוכל לראות מהמסופר[קצד], שכאשר פירסם הגה"ק ר' גרשון חנוך העניך מראדזין זי"ע את ספרו 'שפוני טמוני חול' (ווארשא תרמ"ז), בה בירר שעלתה בידו למצוא דג החלזון, לצבוע בה הפתיל תכלת שבציצית, אכן רוב גדולי גאוני דורו חלקו על דבריו, ברם הרבי מראדזין בגודל גאונותו וחריפותו, הפריך את דבריהם והביא ראיות מש"ס ופוסקים לחזק שיטתו.

בעת ההיא התבטא אחד מגאוני וצדיקי דורו ואמר: חבל על דאבדין ולא משתכחין, לו היה הגה"צ מבארשא עודנו חי עלי אדמות תבל, אזי בגודל גאונתו וחריפותו, היה יכול להסתיר את דברי הרבי מראדזין.

עד כדי כך החשיבוהו גדולי דורו, שבגודל גאונתו וחריפותו היה בידו לנצח את הגה"ק מראדזין זי"ע.

וכן נראה מפתיחת תשובתו של **הגאון ר' יוסף שאול נאטנזאהן זצ"ל** אבדק"ק לבוב בעל 'שואל ומשיב', הכותב אל רבינו בכבוד והערצה וז"ל[קצה]: "...מכתבו מגלה עפה הגיענו, והנה ראיתי דבריו היקרים מלאים פלפול וחריפות ונהניתי מאד, **כי ראיתי כי עוד נמצא רב גדול אשר התורה אומנתו והיראה חתולתו, יודע לפלפל ולסלסל בהלכה, אשר העם שלו כבה**...".

בזה להביא רשימה מלאה מספרי שו"ת שהשיבו אליו: שו"ת 'דברי חיים', יו"ד ח"ב סי' פ"ט, צ"א, אה"ע ח"ב סי' קע"ח. שו"ת 'מהר"ם שיק', אה"ע סי' קמ"ה. שו"ת 'בית שלמה', יו"ד סי' קמ"ד, אה"ע סי' צ"ב. שו"ת 'אבני צדק - סיגוט', או"ח סי' י', י"א. שו"ת 'מהר"י כהן', מהג"ר ישראל הכהן ראפאפורט זצ"ל אבדק"ק טארנא, ח"א יו"ד סי' מ"ד, נ"ה, אה"ע סי' ו', י"ט. שו"ת 'שאילות שלום', ח"ב סי' ע"ח. שו"ת 'אורי וישעי', סי' ט"ו. בס' 'שם הגדולים לארץ הגר', ציין לשו"ת 'בית היוצר', או"ח סי' ב', אמנם הוא ט"ס, כי המכוון שם להרה"ג ר' יעקב צבי ווייסמאנן זצ"ל אבדק"ק סאבאסלוי.

קצד. מפי נכדי רבינו, הגה"צ ר' אהרן ארי' לייפער זצ"ל מנאדבורנא - טעמעשוואר, הגה"צ ר' נפתלי צבי לאבין שליט"א מזידיטשוב - בערעגסאז.

קצה. שו"ת 'שואל ומשיב', מהדורא שביעאה, יו"ד סי' ט"ז.

בפרקא הדין, נבוא ללקט פנינים יקרים מתשובותיו, ותשובות גדולי דורו אליו, מהם משתקפת דרך הוראתו, וקשריו עם גדולי דורו.

בענוות חן

אף שהיה פקיע שמיה כגאון עצום בתורה, לא הלך בגדולות ונפלאות והיה מתון בהוראה, כאשר נשאל בדבר חמור, היה דרכו להשיב מה שהעלה במצודתו להיתר, אכן לא רצה לסמוך על דעתו לבד, וביקש מהשואל שיציע את דבר שאלתו לעוד ב' גדולי ישראל לשמוע את חוות דעתם בהלכה, כמו שמצינו בסוף תשובה ארוכה בהיתר עגונה, שמסיים[קצו]: "...סוף דבר בצירוף כל אלו השמונה צדדי היתר, יש מקום להתיר העגונה הזאת... רק **באופן אם יסכימו עמי שני גדולי הדור**, וד' יאיר עינינו במאור תורתו שלא נכשל בדבר הלכה לעולם, ויעמידנו על האמת הברור לאמיתה של תורה מעתה ועד עולם".

בגודל ענותנותו ושפלות רוחו לא החשיב עצמו כלל שדבריו יהיו נשמעין למרחוק, כמ"ש באחת מתשובותיו[קצז]: "...ואם שכת"ה ביקש להשיב לו על אתר, אנכי לא מצאתי למהר כל כך לדחות ענינים אחרים בעבור זה, כי לעירכם צריך להתיישב אם להשיב בענינים כאלו כידוע, **הלשפל כמוני ישמעו**, אכן למנוע לגמרי מלהשיב גם כן אינו נכון...".

ביחוד לא החשיב עצמו להכנים ראשו בין דעת גדולי ישראל, כמו שהוא מתנצל באחת מתשובותיו[קצח]: "...הגם שכותב מעלתו שכבר שאל על זה מהרבה גדולי זמנינו ולא הסכימו לדעת אחת, ויבקש עתה ממני להגיד לו דעתי, **ועל זה איני כדאי להשיב כלל, כי מה יוסיף תת דעתי להכריע ההלכה...**". ובמקום אחר הוא מתנצל בגודל ענותנותו[קצט]: "...**ואם**

קצו. אה"ע סי' א.

קצז. או"ח סי' י"ט.

קצח. או"ח סי' י"ב.

קצט. או"ח סי' ל"א.

כי שפל כמוני אינו כדאי להכנים ראש וק"ו להכריע או לחלק בסברא דקה כזו...".

כאשר נשאל מפי הגאון ר' שלמה דוב הלוי העלער זצ"ל ראבדק"ק סיגוט[ר], בנידון כלי זכוכית שנתחדש בימיו אם יש היתר להגעילו, הוא כותב אליו בתוך דברי תשובתו בזה"ל[רא]: "...ולא אכחד מלהודות על האמת כי מעולם לא דברתי מענין הזה עם שום בעל הוראה ולא שמעתי כלל איך יורו המורים בזה, וקרוב לומר בזה דהוה בכלל לא ראינו אינו ראיה... ואחרי שמנהג המורים בזה לא אדע לא אדבר ממה שלא ידעתי, ואתפום הדבר כאלו אין בזה מנהג מהמורים לשום צד לא להקל ולא להחמיר...".

במקום גדולים אל תעמוד

כן מנע עצמו מלהשיב במקום גדולים, כמ"ש באחת מתשובותיו[רב]: "...והנה להורות הלכה למעשה אין דרכי להשיב לאיש שאינו מורה הוראה והוא דר במקום גדולים, ומי יערב לבו להשיב הלכה למעשה למקום כבוד הרב הגאון הצדיק האב"ד קהלתכם שליט"א[רג] בדבר שלא נשאל עפ"י הסכמתו, אך להשיבך ריקם אי אפשר למען חיבוב שוקדי התורה, אשיבך חוות דעתי לא למעשה...".

כאשר נשאל רבינו משו"ב שכיהן באחת מקהילות ישראל שבמדינת זיבענבערגין, בנידון מנהג בדיקת הכבד של הכבשים החולים, הוא משיב אליו

ר. קיבל לקחה של תורה מפי הגה"ק בעל 'ייטב לב' מסיגוט זצ"ל, בשנת תר"ס נתמנה לדומ"ץ בק"ק סיגוט, לאחר פטירת חותנו הגאון ר' שלמה לייב טאבאק זצ"ל ראבדק"ק סיגוט בעל 'ערך שי' בשנת תרס"ח, מילא מקום חותנו בתור ראב"ד, ושרת שמה בקודש עד ימי הצער והזעם מלחמת העולם השניה, נהרג עקדה"ש ביום כ"ה אייר תש"ד.

רא. או"ח סי' נ.

רב. או"ח סי' ל"ב.

רג. לא ידענו על מי המכוון, התשובה ערוכה אל: "...ידידי האברך המופלג וכו' כ"ש מו"ה משה ראבינשטיין יצ"ו ני"ו...", אכן לא ציין מקום ישיבתו.

בזה"ל[רד]: "...ולא ידענא למה באת לשאול אלי, ממה נפשך אתה כאשר קבלת מרבותיך השוחטים שלמדת אצלם, אין לך לזוז מדבריהם, ואי בשביל שהשוחטים שם אינם יודעין מכל זה, מהראוי לך להציע הדבר לפני הרב שאתה תחת דגלו, וכל שכן אם גם השוחטים האלו המה תחת אותו הרב ותציע לפניו אשר קבלת מהשוחטים רבותיך ודברי השוחטים ומעשיהם, **כי הרב ההוא מרא דאתרא ואליו יאתה לתקן בגליל שלו בדברים כללים כאלו, ואינו נכון שאכנים את עצמי באתרא דרב אחר, בטרם הוצע לפני הרב מרא דאתרא תחילה...**".

גודר גדר ועומד בפרץ

אף שבדרך כלל השיב תשובותיו במענה רך, אכן במקום חשש פירצה בחומות הדת, התאזר כאיש גבור מלחמה לתקן בדקה של תורה. בשנת תרמ"א הציע הגאון ר' **צבי הירש כ"ץ פרידמאן זצ"ל** דיין ומורה **צדק דק"ק בערעגסאז**[רה] את דבר שאלתו בענין מי שמסרב להתדיין בדין תורה והולך לערכאות, אי יאות להיות בעל קורא וש"ץ בעיר, מה גם שבני משפחתו רוצים למנותו כדיין בעיר, וז"ל תשובתו[רו]:

בעזהשי"ת, יום ג' ראה כ' מנחם תרמ"א לפ"ק, בארשא יע"א.

לחיים טובים יוחק, ה"ה כבוד ידיד ד' וידידי, הרב המופלג חריף ובקי החסיד וכו' כקש"ת מו"ה צבי הירש פרידמאן ני"ו רב ומו"ץ בק' בערעגסאס יע"א.

יקרתו הגיעני עוד בשבוע העברה, והיה סיום בחבורת המשניות[רז]

רד. יו"ד, סי' ג, מיום א' תצוה ד' אדר ראשון תרמ"ג, להרבני התורני ר' דוד גדלי' ז"ל שו"ב בישוב פארעשט.

רה. מגדולי תלמידי הגה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנז זי"ע, נשא ונתן עם גדולי דורו, הלא המה כתובים עלי ספריהם. לימים נתקבל לדומ"ץ בק"ק בערעגסאז יצ"ו, נפטר ביום ו' אלול, מיו"ח בנו הגה"צ ר' שמואל דוד הכהן פרידמאן זצ"ל ראבדק"ק חוסט, המוזכר להלן הערה ריז.

רו. או"ח, סי' י"ט.

רז. ראה לעיל נוסח ה'התחדשות חברה משניות' שכתב רבינו.

ואינני מופנה מכל צד, ואח"כ נקראתי אל מקום אחד על שבת קודש למצות סנדקאות, ואם שכת"ה ביקש להשיב לו על אתר, אנכי לא מצאתי למהר כל כך לדחות ענינים אחרים בעבור זה, כי לעירכם צריך להתיישב אם להשיב בענינים כאלו כידוע, **הלשפל כמוני ישמעו**, אכן למנוע לגמרי מלהשיב גם כן אינו נכון, בפרט מפני הכבוד של כת"ה, לכן עכשיו שבאתי לביתי הנני משיבו.

ז"ל שאלתו: איש אחד ושמו לא"ק אשר תבע את חבירו ר' צבי שו"ב תשעה זהובים כסף, והשיב לו ר' צבי שאינו חייב לו כלום, ואם יתחייב על פי בית דין או אפילו על פי יושר יתן לו, ור' לא"ק הנ"ל לא רצה לילך עמו לדין תורה רק הלך בערכאות, והתובע הנ"ל הוא בעל קורא קבוע בשבת קודש וגם לפעמים הוא ש"ץ בש"ק, וגם יש מקרוביו אשר רוצים לקבלו לדיין, והרבה יראי ד' אשר רצו להעבירו מלהיות בעל קורא וש"ץ כי הלך בערכאות, וחוץ מזה אין לו מדות כראוי לבן תורה כי הוא צבוע ואיש קל כנודע, ועוד שהרבה פעמים פער פיו בלי חוק נגד **רב גאון וצדיק מרא דאתרא**[רח] יי, עכ"ל השאלה.

לאחר שקלא וטריא ארוך, בו מברר חומר איסור הליכה לערכאות, ואיש כזה פסול מלמנותו כדיין, וגם אינו ראוי להיות ש"ץ ובעל קורא, הוא מסיים בדברים קשים כדרבונות, וז"ל:

ומעתה למנותו לדיין ודאי אסור כל זמן שאינו עושה תשובה שלימה כראוי, ויתנהג בכל מדות טובות כראוי לתלמיד חכם, דתלמיד חכם ששמועתו רעה הוא מהכ"ד דברים שחייב נידוי, ואיך יעשוהו עוד למנותו לכתחילה לדיין למי שיש בו קלות ר"ל, הרי זה בכלל מאשרי העם הזה מתעים (ישעי' ט' ט"ו), ואין נכון לקהלה יראי ד' למנות דיין שאינו בעל מדות טובות כראוי לתלמיד חכם, וכל שכן אם אינו שב בתשובה שלימה על מה שהזיד לעבור בשאט נפש באותו דבר עצמו, מלבד הבושה הגדולה שאיש כזה יאמר בואו ואדון ביניכם, והוא עצמו אינו ציית דין רק הולך בערכאות, אוי לאותה בושה ר"ל...

רח. הוא הגאון בעל 'קול אריה' זצ"ל שכיהן בעת ההיא על כס הרבנות דק"ק בערעגסאז יצ"ו.

עכ"פ קודם ששב מזה ועודנו עומד באולתו (או מרדו) לא ידענא שום תורף, כי אדרבא נכון שיכניעוהו בזה, ומה בכך שיהיה לו עלבון, העובר עבירה ומתבייש בה מוחלין לו, ואם ברור להם שאעפ"כ לא יתחרט ממעשיו הרעים, פשיטא איך לא יבושו לתמוך ביד איש כזה, והשם ב"ה יטהר את לבבינו ולבב כל ישראל ונזכה לשוב בתשובה שלימה כראוי.

והנני ידידו דו"ש באהבה.

הק' יעקב צבי הירש וואלדמאן חופ"ק בארשא יע"א

בשנת תרל"ט פנה אליו הרבני התורני המופלג ר' **אהרן מתתי' וועלבער** ז"ל[רט] מעיר הבירה פעסט, שהתגורר מלפנים בק"ק בארשא, וסידר לוח לזמני ומועדי השנה למשך שלשים שנה והיה בדעתו לקובעם בדפוס, וחשב לפי דעתו שיש טעות בקביעות השנה דשנת תרנ"א-נ"ב, ורצה לשנות קביעות השנה מהמבואר בפוסקים.

מתחילה לא רצה המסדר ר' אהרן מתתי' לסמוך על דעת עצמו לבד, ופנה אל גדולי ישראל לשמוע את חוות דעתם, וכן שלח את שאלתו לרבינו אשר מזכיר המאורע באחת מתשובותיו מיום ג' לסדר ויצא תרל"ט, וז"ל[רי]: "...נטרדתי בדבר ענין א' שהוכרחתי לכתוב לפעסט, והענין הוא שאיש אחד שמה (אשר היה מקדם פה בארשא כמה שנים חתן הגביר

רט. ראה פרטים אודותיו בקובץ 'צפונות', גליון ט, תשרי תשנ"א, שם מביא מכתב המלצה שכתב רבינו אודותיו: תעודה מהרב הגאון החסיד וכו' מו"ה יעקב צבי [וולדמאנן] נבג"מ אבד"ק בורשא מחוז מארמארוש, וז"ל:

"דברי הגאונים המעידין על המופלא מו"ה אהרן מתתי' נ"י מוכ"ז בענין אומנותו להגיה ס"ת, אינם צריכין חיזוק, ולא נצרכה אלא להעדפה, לעורר לבב אחינו בני ישראל, מי שיש [לו] ס"ת שיתאמץ לתת לו להגיה, ולהיותת[י] מוטרד קצרתי. היום יום ד' וישלח ט"ז כסלו [תרל"ה] לפ"ק, פה בורשא. הק' יעקב צבי הירש וואלד חונה פה ק' הנ"ל יצ"ו".

רי. או"ח סי' ס"ב, ערוכה אל נכדו הגה"צ ר' ישראל חיים פרידמאן זצ"ל אבדק"ק ראחוב, בעל 'ליקוטי מהרי"ח'.

המנוח מ' זאב נייאלענדער פה ז"ל), והאיש מושלם גדול, ונשאו לבו לעשות לוח על שלשים שנה, ומדי חפשו בחשבונותיו בפר"ח וטור בענינים האלו, מצא לפי דעתו טעות בשנת תרנ"א ותרנ"ב, ועל כי ירא לשנות מדעתו שלח אל הגאונים דברו, וגם אלי שלח... והשבתי לו באריכות והעליתי שחלילה וחלילה לשנות סדרם אף כי חשבונו עולה יפה, וצרפתי וברורתי שאעפ"כ ההכרח כדבריהם וסדרם...".

כאשר הגיע תשובתו של רבינו לידי המסדר, לא שינה ממחשבתו הראשונה, רק עשה מעשה מדעת עצמו, הדפים הלוח ותלוהו בכותל הבית הכנסת דק"ק פעסט, והשיב לרבינו ביום ג' ויחי תרל"ט, שיש לו באמתחתו הסכמות משאר גדולי ישראל, אכן לא שלח העתקתם אליו.

כאשר הגיע מכתבו של המסדר לבארשא, לא היה רבינו בביתו, וכאשר חזר למקום משכנו לאחר ג' שבועות ביום ד' וארא תרל"ט, השיבו תשובה ארוכה וכתב לו בראש דבריו בזה"ל[ריא]:

"...היום כבואי לביתי מצאתי מכתב מע"כ הנכתב אור ליום ג' ויחי, והנני רואה שמעלתו רוצה להתאמץ וקשה לו לפרוש מלקלקל המועדות ח"ו, וזאת לא קיים לשלוח לי העתק מהגאונים שכתב מעלתו שהסכימו על חשבונו, וכפי הנראה שלא קיבל שום הסכמה משום גאון, אבל זאת בטח שמכבוד **הגאון הצדיק האבד"ק סיגוט**[ריב] יקבל אזהרה ולא הסכמה, כי כבר נתן לי תשואות חן מדי עברי דרך מחנת קדשו על אשר השבתי למעלתו והזהרתיו, ואמר לי שגם הוא יכתוב אזהרה למעלתו לבלי יסור מכל דברי תשובתי אליו, ויסיר מעלתו הלוח מהכותל ויתקנו כפי המבואר בפר"ח, וחרה לו ג"כ מאוד על אשר שמע שעשה מעלתו מעשה לכתוב לוח כפי העולה על דעתו ולתלותו בבהכ"נ, לכן ישמור מעלתו לנפשו לבלי נצטרך לצאת עליו בקול רעם ח"ו וד"ל...".

בהמשך תשובתו מטייל רבינו אריכות וקצרות בדברי הפוסקים בכללי

ריא. או"ח סי' ל"ז.

ריב. הוא הגה"ק בעל "ייטב לב" מסיגוט זצ"ל.

קביעא דירחא, ומעירו על טעותו, בסיום תשובתו הוא פוקד עליו בגזירת עירין פתגמין להסיר הלוח מכותל הביהכ"נ, ומעתה בל יהין ברוחו להדפים לוח מבלי להראותו לגדולי ישראל, וז"ל:

> ולכן מעתה הנני גוזר עליו בגזירת עירין פתגמא, לבל יעשה שום לוח בטרם ישלחנו אלי, או אל איזה גאון הבקי ג"כ בענינים האלו, שיחפש אחרי כל השנים שסידר כבוד מעלתו בהלוח, כי מי יודע כמה טעותים יש בהם אחרי שאינו בקי בהפר"ח בזה כלל, ויסיר מיד הלוח שתלה בכותל בהכ"נ עד אשר יתוקן עפ"י הסכמת הגאונים אחרי החיפוש בו שלא יהיה בו שום טעות חלילה, **ואל יקל בעיניו גזירתי, כי בודאי כל הגאונים וקדושים יהיו עמדי, ולא יכשלו ח"ו ישראל ללכת אחרי מי שרוצה ליטול עטרה לעצמו לעשות לוח כחפצו נגד המפורש בטור ופר"ח, חלילה לא תהא כזאת בישראל** ולהשומע יונעם ויבא ברכת טוב, ויראה מעלתו למהר ולשלוח הלוח שלו תיכף ומיד, ויוסר מחרון אף ויקבל ברכה. דברי הטרוד הכותב בעג"נ מאוד, והנני אוהבו המצפה שישוב מעלתו מדרכו ויקיים דברי החכמים, הק'.

מאי עמא דבר

דרכו היה לסמוך על מנהגי גדולי ישראל ולהביא מהם ראיה הלכה למעשה, כאשר נשאל מהחסיד המופלג ר' **אלכסנדר סענדר חיים אמקרויט** ז"ל[ריג] מיקירי קרתא דק"ק פרעמישלא במדינת גאליציה, אם יש מקום להחמיר לברך ברכת התורה לאחר שינת צהרים, הוא משיבו[ריד]: "...חלילה לנו לחשוב ולהרהר אחר מנהג הזה הקדום אשר נהגו בו כל קדושי ישראל וכל הגאונים (זולת רבו של הל"ח שהביא המג"א), וגם היום כל קדושי הדור והגאונים נעורים בלילה, כמעט עיקר קביעת שינתם הוא רק ביום, ואין שום אחד מברך ברכת התורה כשקם ממטתו משינת היום.

ריג. מגדולי חסידי הרה"ק ר' דוד מדינוב זצ"ל בעל 'צמח דוד'.

ריד. או"ח סי' י"א.

ואדרבא חומרתו הוא קילתו, דמאחר שהעיד הכתוב (ירמי' ט, יא) על מה אבדה הארץ ודרשו ז"ל (ב"מ פה:) על שלא ברכו בתורה תחילה, והרי אמרו ז"ל (ירושלמי יומא פ"א ה"א) מי שלא נבנה בית המקדש בימיו כאלו נחרב בימיו, ואיך נחשוד שנכשלו ח"ו לגרום שאפילו אילו היה נבנה בימיו היה נחרב הם מלהזכיר, **וכל כי האי מצוה וחובה עלינו לקיים המנהג ולא להוציא לעז עליו חלילה, ולא להחמיר על עצמו בזה כלל שהוא נגד כבודם חלילה**[רטו], ומה גם דכללא הוא היכי דהלכה רופפת בידך פוק חזי מה עמא דבר, כמ"ש רבינו יונה פ"ק דברכות בזה עצמו יעוי"ש, וכדי לקיים ולחזק המנהג, נראה לענ"ד שיש לו יסוד גדול כמעט הכרח מגמרא כאשר אבאר..."[רטז].

כן לא היה נייחא ליה לקרוא תגר על מנהגן של בני ישראל, כמ"ש באחת בתשובותיו בזה"ל[ריז]:

"...וביתר אתפלא על כ"ת, הנה אנכי הגדלתי את המניחין גם תפילין דרבינו תם שאחזו דרך גדול וענין גבוה ורם לנהוג עפ"י סוד, וכל העולם כולם צדיקים פשוטים מתנהגים על פי ההלכה כדת ודין עכ"פ בלי ספק, וכ"ת עשה את המתחסדים כפשוטי עם, אלא שנתגלה להם בדורינו הדין שמי שאינו מניח רק תפילין של זוג אחד נשאר בספק אם יצא ידי חובתו, ובזה בודאי חיוב על כל אדם לצאת ידי ספק, ואת כל העולם כולו עשה ח"ו לספק קרקפתא דלא מנח תפילין חלילה, **ואינו כדאי בשביל פלפול להתאמץ לחלוק לגרום פסק כזה ח"ו על ישראל קדושים שמן אז עד היום...**".

כאשר נשאל מהגאון החסיד ר' שמואל דוד הכהן פרידמאן זצ"ל דומ"ץ

רטו. ראה מה שאמרו חז"ל (ברכות ל, ע"א) לא חזינא להו לרבנן קשישי מינן דעבדי הכי.

רטז. בסוף דברי תשובתו מוסיף רבינו רעיון נפלא לחזק מנהגן של ישראל, וז"ל: "... ומה שבאמת בחרו המנהג כך... הוא פשוט, שזהו להראות שתמיד הוא עומד באמצע הלימוד, כי אין רגע לפטור את עצמו מתלמוד תורה, משא"כ אילו נהגו לברך כל פעם היה נראה כאלו אינו קישור אחד, רק מצוה הנזדמנה בכל פעם ופעם מצוה חדשה בפני עצמה...".

ריז. או"ח סי' ח.

דק"ק חוסט[ריח], בנידון מי שעשה מביה"כ מקום דירה, אם מותר להזכיר שמה דבר שבקדושה, הוא מביא בזה מעשה רב[ריט]:

"...ועובדא ידענא **שמרן הק' הגאון רבינו דברי חיים זצוקללה"ה** לעת זקנתו תיקן בחצירו בית טבילה לעצמו דהיינו מקוה, (ובלי ספק רחץ בחמין בתוכו גם כן, שהרי היה בו יורה להחם המקוה כנודע). וכאשר שביק חיים לרבנן ולכל ישראל ועלה השמימה עשו אותו בית דירה להשכירו לאחרים לדור בתוכו, **והרי בניו הגדולים כולם רבנים וגדולי הדור וצדיקים ולא מיחו בדבר**, בע"כ דהלכה רווחת כהפנים מאירות בזה, ואם כן הוא הדין בבית הכסא כשעשה שינוי בגופו כעין נדון דידן י"ל דשרי...".

בפלס המאזנים

בעת כתיבת תשובותיו, התעמק בשורשן של דברים בסוגיות הש"ס, העמיק והרחיב שיטות הראשונים וגדולי הפוסקים, ירד לעמקי מצולות ים התלמוד, **עד שזכה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.**

אחרי שבירר ההלכה, העלה על גבי כתב מה שעלתה במצודתו, כל דבריו היו מדודים ושקולים במאזני השכל והגיון, עד שלא כתב אף תיבה אחת מיותרת, וכן כותב רבינו בעצמו באחת מתשובותיו:

"...ועתה אבקשיהו, אם כי הכביד עלי טורח, מה שעבר אין, אבל להלאה בל יהיה נמהר להשיב בטרם ישקול מאוד בפלס הדברים, והנה בנו של מעכ"ה החריף מו"ה שמואל דוד ני"ו דרש ממני הרבה ענינים, ובפעם הראשון כאשר השבתי לו שלח אח"כ אלי עוד שאלות, וגם הזכיר

ריח. נולד בשנת תרי"ח לאביו הג"ר צבי הירש ז"ל. קיבל לקחה של תורה אצל הגה"ק ה'מהר"ם שיק' זי"ע, ומחסידיו המובהקים של מרן הגה"ק מצאנז זי"ע, ובנו הגה"ק בעל 'דברי יחזקאל' משינווא זצ"ל. [בס' 'ליקוטי מהרי"ח' (קריאת התורה), מובא בשמו מה שמסר בשם רבו זה, "והנה ידידי המאה"ג מו"ה שמואל דוד דומ"ץ מחוסט אמר לי בשם אדמו"ר הגה"ק מו"ה יחזקאל שרגא זצל"ה משיניווא...".] בשנת תרל"ז נתקבל לדומ"ץ חוסט, ואח"כ נתקבל שם לראב"ד, ושימש שם את בני קהילתו ארבעים שנה עד עת פטירתו, ו' מנחם אב תרצ"ג לפ"ק. מדברי תורתו נדפסו ס' שו"ת 'שרגא בטהרה'.

ריט. או"ח סי' י"ב.

שבהעברה כאשר עבר על דברי ראה איזה תמיהות וכתבן, וכתב שאח"כ יעיין יותר ויכתוב יותר, וכאשר השבתי לו על שאלותיו השניות, לא השבתי לו כלום על תמיהותיו על דברי, רק כתבתי לו **שאל ידמה שאני כותב ומטיף דברים אך אשר יעלה במושכל, כי אם אחר עיון היטיב בשיקול גדול אם אין בו איזה תהייה אפילו בצד הרחוק, ואיני כותב כמעט שום תיבה בריקנות, וצריך לעיין היטיב בדברי ולשקול מאוד בפלס, ואז יראה כי המה עמוקים וכנים**, וכאשר כתב אליו עוד הודיעני כי קבל לקיים דברי לבלי למהר להשיב רק לדקדק היטיב, ולא כתב עוד השגות על דברי, וכן אני אומר אל כ"ת.

וידע כי זה כשלשים שנה אשר הזהירני **כבוד מרן הקדוש הגאון זצוקללה"ה מצאנז** על ענין חידוד אחד שהזכרתי בדברי, שאהיה נזהר שלא להוציא שום דבר שלא יהיה נבחן בעשרה בחינות שיהיה עכ"פ קרוב לאמת, ובאם לאו אינו אפילו בכלל מה דאמרו קב"ה חדי בפלפולא, וכל שכן עכשיו להיות משיב שאלות להלכה, **הנדמה לו שאני כותב כל מה שעולה על רעיוני בלי עיון עמוק ושיקול בפלס גדול אם הוא אמת, חלילה לא יעלה כזאת על מחשבתו**, כמה פעמים התרעם כ"ק מרן זצוקללה"ה הנ"ל בפני על אותן הגדולים שהשיבו תיכף ומיד בהגיע אליהם השאלה, ואמר שעל ידי זה לא קלעו בפלפולם, כי מאוד צריך מיתון ולהתיישב על כל דבר ודבר, **וחלילה איני אומר שבודאי לא יארע לי טעות, כי בשר ודם אינו יכול להתפאר בזה**, וק"ו **שפל כמוני**, רק עכ"פ צריך להתיישב הרבה ולדקדק היטיב על דברי, והשם ב"ה יצילנו משגיאות ויעמידנו על האמת הברור ולא אכשל ח"ו בדבר הלכה לעולם...".

תל תלפיות

כאמור זכה רבינו להיות תל תלפיות, ואף גדולי גאוני דורו פנו אליו לברר להם ספיקותיהם בהלכות שונות, בשורות הבאים נצטט מחליפות מכתבים שהיה לו עם גאוני דורו.

בין גדולי ישראל שפנו אליו, נמנה הגה"ק **בעל 'דברי יחזקאל' משינאווא** זצ"ל שביקש ממנו לברר שאלה חמורה בהל' שבת שנתעורר בשעתו, כמ"ש

רבינו בתשובתו לחתנו הגאון ר' **מנחם זאב וויסבערג זצ"ל אבדק"ק טארקאן**, בדבר השאלה שעורר חתנו הגאון ר' **ישראל חיים פרידמאן זצ"ל אבדק"ק ראחוב** בעל 'ליקוטי מהרי"ח', וז"ל[רכ]:

"...ע"ד שאלת חתנך **החריף מוה"ר ישראל חיים נ"י**, בדבר עשיית החומץ בזמן הזה שעושין במאשין, שצריכין לשפוך החומץ בכל יום על המאשין וגם בשבת, מהו ענין האיסור בשבת ואיזה אופן יהיה היתירו לשפוך בשבת, והציע לפני ראית מעלתך נ"י להתיר ממה שהסכימו כל האחרונים להתיר להדיח הבשר בשבת כדי שלא יעבור עליו ג' ימים, וכתב לי חתנינו מ' ישראל חיים הנ"ל שכבר דיבר מעלתך עם כבוד **הרב הגאון הצדיק מסטראפקוב**[רכא] והצעת לפניו ראייתך הנ"ל והוטב בעיניו, אך אמר שצריך לעיין בדין זה היטיב, **וביקש ממני השפל לברר הדבר שורש איסורו ומהו היתירו, וצוה לי ליחד תשובתי אל כבוד מעלתך, והנני למצותכם...**".

בשנת תרל"ו, לאחר פטירת רבו הגה"ק **בעל 'דברי חיים' מצאנז זצ"ל**, נתעוררה שאלה איך להעריך חפצי הקודש שבעזבון ירושתו, והציע הגה"ק **ר' דוד מקשאנוב זצ"ל** את ספיקותיו לפני רבינו, וזה לשון תשובתו[רכב]:

בעזהשי"ת, ועש"ק כ"ב תמוז תרל"ו לפ"ק, פה בארשא יע"א.

שלמא רבא וחיי אריכא, לכבוד הרב הגאון הצדיק בו"ק חו"פ נ"י ע"ה פ"ה בנש"ק המפורסם וכו' כקש"ת מו"ה דוד הלברשטאם שליט"א האבד"ק קרשאנוב יע"א.

אמש נתעוררתי על דבר **מה שהדר"ג נעין בהיותי בחצרות קדשו** בענין ראוי ומוחזק לחלק בכורה, ושני דברים חקר הדר"ג, א' בהנשאר מעזבון צדיק הדור שאין ערך שיווי חפציו, מפאת ששימש בהן הצדיק בקדושה ומעלין אותן בדמים יקרים כפלי כפליים משווי כלים אחרים

רכ. או"ח סי' ל"ב.

רכא. הוא הגה"ק משינאווא זצ"ל, שכיהן ברבנות דק"ק סטראפקאוו עד שנת תרמ"א.

רכב. חו"מ, סי' ל.

דוגמתן, אם העלוי הזה מקרי ראוי או מוחזק...

ועל ענין הראשון פשיטא ליה למר דהעילוי הזה דין ראוי יש לו. ובמושכל ראשון בלי עיון בספרים היה נראה לי בפשוט כדברי הדר"ג, אכן בלי עיון בספר אינו כלום, לזאת נתעוררתי כעת ועיינתי בספרים. והנה על ענין הראשון בהעילוי, לא אכחד כי לא מצאתי יסוד בספרים לשען עליו, כי מה שהדר"ג תלה זה בדין אתרוג במי שחטף מחבירו אתרוג יקר ואיבדו אי חייב לשלם לו כל דמי יוקרו, או סגי במחזיר לו אתרוג כשר אעפ"י שאינו יקר כמות הראשון שאיבדו, לדעתי אינו דומה לנידון דידן, דהתם כיון דיוצא עכ"פ ידי מצוה, ואחר קיום המצוה שוב אין בו שום שווי ממון יותר מפרי אחרת דוגמתו בכמות, משא"כ כאן לעולם הן בשווי העילוי הזה. אכן אעפ"כ מצד הסברא הדין עם הדר"ג דודאי אם היה קצבה לעילוי הזה, היה מהראוי שיהיה לו דין מוחזק דהוה כאלו נתייקרו, וכ"ש כאן שנתייקרו באותה הרגע שנפלו להם בירושה, ואפשר דגם קודם לזה דהיינו בחיי הצדיק היה להם עילוי הזה ממש, אמנם מאחר שאין לעילוי הזה שום קצבה, רק תולה בגודל תשוקת מי שחפץ להשיג מחפצי הקדוש ההוא, הלכך אין בו שום דבר ממשיי כלל והוה כמציאה בעלמא, כן נראה לי מסברא...

ואחוה קידה לפני הדר"ק הכותב בחפזי מפני הטירדא ועם הדר"ג הבחירה.

בשנת תרל"ד הציע הגה"ק ר' יוסף מאיר מספינקא זצ"ל בעל 'אמרי יוסף' את שאלתו לפני רבינו, בנידון נוהגו בעשיית קשר של תפילין עפ"י הסוד, וז"ל תשובתו[רכג]:

בעזהשי"ת, יום א' לסדר ברוך יי אלקי שם לפרט תרל"ד לפ"ק, בארשא יע"א.

גבר בכולא תני ומתני בר פחתי ובריבי, ה"ה הרב החריף ובקי בנגלה ובנסתר לו עשר ידות, החסיד המפורסם כקש"ת מו"ה יוסף מאיר וויס

רכג. או"ח סי' ז.

יצ"ו ני"ו, ירים ונשא וגבה מאוד עוד יגדל בשם טוב, אורו יהל ויופיע כשמש ברקיע, ויזכה לביאת מורח ודאין, נופך ספיר בסאפינקע יע"א.

עתה באתי לקיים הבטחתי להשיב לו בירור ההלכה לפי קט שכלי בענין הקשר של תפילין.... זה תורף שאלתו - שהקשר של ראש של מעכתה"ג נעשה עפ"י סוד כמו שני דלתי"ן כתמונת מ"ם סתומה, וזהו אומנות גדול לעשותו אפילו אחד מאלף מהאומנים בקושי יתקנהו, מה יעשה כתה"ג כשבודק תפיליו ומתיר התפירות, אם יסתור הקשר הזה לא ימצא מי שיתקנו, אי אריך לסלק הרצועה כך כמות שהוא עם הקשר ולחזור ולשומו כך קודם שיתפור התפילין, ולאחר שיתפור התפילין נשארת הרצועה עם הקשר מונחת מאיליו כמו שהיה מקדם, ונסתפק מעכתה"ג אם אין בזה משום לתא כעין תעשה ולא מן העשוי, כמו המביא כנף מבגד אחר עם ציצית ותפרו בטלית דפסול משום תעשה ולא מן העשוי.

והן הראני **הה"ג החסיד בנש"ק מו"ה דוד הלברשטאם ני"ו האבד"ק קשאנאב** (בנו של מרן הגאון הקדוש רשכבה"ג מוהר"ח שליט"א האבד"ק צאנז), דברי המג"א סימן ט"ו סק"ג...

בהמשך דברי תשובתו מטייל רבינו אריכות וקצרות בהאי דינא דתעשה ולא מן העשוי במצות, ומברר שאין שום קפידא בדבר עשיית הקשר של תפילין קודם הנחת הפרשיות.

לימים ביקש ממנו חתנו **הגאון ר' מנחם זאב ווייסבערג זצ"ל אבדק"ק טארקאן** שישלח אליו תשובתו זאת, בכדי שיוכל להראותה אל **הגה"ק בעל 'דברי יחזקאל' משינאווא זצ"ל**, כמו שמצינו בתשובה שכתב רבינו בשנת תרל"ט אל נכדו **הגאון ר' ישראל חיים פריידמאן זצ"ל אבדק"ק ראחוב** בעל 'כתבי מהרי"ח', וכותב בשולי מכתבו בזה"ל[רכד]: "...גם תקבל שו"ת אחת הלוטה פה אשר השבתי **להרב ר' יוסף מאיר מספינקא**, ודרש ממני חותנך חתני הרב ני"ו לשלחה לידך שתעתיקנה כי חפצו **להראותה להרב הק' מסטראפקוב...**".

רכד. או"ח סי' ס"ב.

בשנת תרל"ג נשאל רבינו מפי הגה"ק ר' משה יוסף טייטלבוים זצ"ל אבדק"ק איהעל[רכה], בדין מי שטעה והניח תפילין דר"ת בשחרית, והזכיר עצמו קודם תפילת שמונה עשרה, והורה רבינו שצריך להסירן ולהניח תפילין דרש"י להתפלל בהם שמו"ע, **ובא הגה"ק מאיהעל זצ"ל להסתפק על פסקו, וז"ל תשובתו**[רכו]:

בעזה"י, אור ליום ג' אמור ל' למב"י את הברכה לפרט תרל"ג, פה בארשא יע"א.

שוב"ט לכבוד הרב המאה"ג חו"ש בנש"ק החסיד וכו' כקש"ת מו"ה משה יוסף טייטלבוים יצ"ו נ"י האבד"ק זבארוב יע"א.

כעת בי' בליליא הגיעני גי"ק אשר כמשיג במקצת דברים אשר השבתי לשואל אחד, בנידון שאירע לו שטעה והניח תפילין דרבינו תם והתפלל בהם, ונזכר קודם תפלת שמונה עשרה, שכתבתי כיון שההלכה רווחת בישראל דתפילין דרש"י הן עיקר, אם כן צריך להתפלל דוקא בשל רש"י, לכן משורת הדין ראוי להסיר התפילין דרבינו תם ולהניח התפילין דרש"י ולהתפלל בהם השמונה עשרה. וכתב כ"ת אנא מצאתי דבר זה דההלכה רווחת כרש"י בזה, והאריך להביא דברי המחבר ומתחיל להראות ששקולין ב' הדעות.

בהמשך תשובתו מברר רבינו באריכות שנקטינן עיקר כשיטת רש"י, ומסיים:

"...ולגודל הנחיצה אקצר ודי לחכם כמותו ירבו בישראל, ועכ"פ נהנתי מפלפולו הנחמד, יתגבר כארי ויתנשא כנפשו ונפש אוהבו הדו"ש באה"ר הטרוד כעת מאוד בטירדא דציבורא, הק'.

רכה. נולד בשנת תר"ה, לאביו הגה"ק בעל 'ייטב לב' מסיגוט זצ"ל, נשא את בת הגה"ק ר' דוד מקשאנוב זצ"ל, והיה סמוך על שולחן חו"ז הגה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנז זצ"ל. מתחילה כיהן ברבנות דק"ק זבארוב, בשנת תרמ"א נתקבל לאבדק"ק סטראפקוב, ובשנת תרנ"ב נתקבל לאבדק"ק דקהל ספרדים בק"ק איהעל, ושרת שמה בקודש עד עת פטירתו ביום כ"ד טבת תרנ"ז, ומנו"כ באהל אביו בק"ק סיגוט.

רכו. או"ח סי' ח.

בשנת תר"מ פנה אליו הגאון ר' **אליעזר חיים דייטש זצ"ל אבדק"ק האנשוויטץ - באניהאד**[רכז] בעל 'פרי השדה', ושאל את דעת תורתו איך לכתוב שם העיר 'האנשוויטץ' בשטרי גיטין. בתשובתו אליו מגולל רבינו פרטים מעניינים מהשתלשלות התייסדות הקהילה וגדולי הרבנים שכיהנו שמה, וז"ל[רכח]:

בעזה"י, יום א' ראה תר"מ לפ"ק, בארשא יע"א.

הנוטה כדוק שמים יכתבהו ויחתמהו בספרן של צדיקים לאלתר לחיים, ה"ה הרב המאור הגאון וכו' כש"ת מו"ה אליעזר דייטש יצ"ו נ"י האבד"ק האנשוויטץ והגליל יע"א.

מכתבו הגיעני על נכון היום, ונפשו בשאלתו על דבר סידור הגיטין בעירו, **ואני מוטרד מאוד מלבד טרדת דמתא אשר תמיד ירבו אצלינו, עוד לי להשיב כמה שו"ת למרחקים גם למדינת מאלדאווע**, אבל פסקתי באמצע תשובה למאלדאווע, בעבור שכתב מעכ"ה שהוא שכיב מרע ר"ל ויש חשש עיגון, והנני להודיעו אני בהיות מכון שבתי שמה בעירכם סדרתי שמה שלשה גיטין, ושנים מהן זוכר אני שהיו במקום עיגון, אבל טעמי לא היה למנוע מחמת איזה ספיקות בשם העיר או הנהרות, **רק שכן דרכי למנוע את עצמי מפאת עצמי מה דאפשר, בפרט שהייתי אז צעיר לימים, ואני ישבתי שמה על כס הרבנות אחר כאאמו"ר הגאון ז"ל מיד בנסעו משם להעלמוץ**, וכאאמו"ר ז"ל הניח לי גט אשר סידר הוא ז"ל שמה, ולכן לא דקדקתי כלום אחר הדבר, כי לא היה לי להרהר אחר כאאמו"ר ז"ל כלום, כי העיר הזאת אינה עיר חדשה, כי מרגלא היה תמיד בפי העם שזאת הקהלה הוא הראשונה בכל הקאמידאט שאראש אעפ"י שאינה אלא עיר קטנה, **והרב הגאון המנוח מ' משה פרענקיל ז"ל**[רכט] משעבעש שהיה אבד"ק שעבעש קודם שהיה **הגאון המנוח מ' דוד דייטש האבד"ק יארמאט ז"ל**[רל], היה הרב ר"מ פרענקיל ז"ל תחילה

רכז. עליו ראה בארוכה לעיל 'פרק א - בית אביו'.

רכח. אה"ע סי' ו.

רכט. עליו ראה לעיל שם.

רל. נולד בשנת תקע"ג, בק"ק רוידניץ שבמדינת מעהרין, לאביו הרבני התורני ר' אברהם

אבד"ק דקהלתכם ומשם נסע לשעבעש, וזה היה קודם שנולדתי, ומן הסתם יוסד הוא עוד סידור הגיטין שם, ובודאי היה עפ"י הסכמת גאוני הדור, כי הוא היה תלמיד **הגאון מ' ברוך פרענקיל האבד"ק לייפניק** בעהמ"ח ספר ברוך טעם ועטרת חכמים, ומה צורך יותר שהרי ריעו היה **הגאון הגדול מ' יוסף ליכטיג שהיה אבד"ק זבארוב**[רלא], ובלי ספק לא עשה בלי הסכמתו.

והגם כי על זה אם סידר הרב ר"מ פרענקיל שמה גיטין אינני יכול להעיד על זה בתורת בירור, כי אפשר זכרוני כוזב לי מחמת שהיה פשוט אצלי שבוודאי היה כן, אבל עכ"פ זאת אגיד בבירור שאותן הישישים שהיו עמי בסידור הגיטין, הרב הדיין המנוח **מ' זאב דייטש ז"ל**, והמופלג **מ' מרדכי ז"ל**, והישיש המופלג **מ' משה דוב הלוי שטערין ז"ל**, שר' משה דוב הנ"ל היה יודע לכתוב אשורית, לכן היה הוא הסופר לכתוב את הגיטין [כי לא היה שמה סופר סת"מ], ועליהם אשר סמך כאאמו"ר ז"ל וגם אנכי סמכתי אז עליהם, וכמדומה לי בבירור שכך אמרו גם לי שכך מקובל בידם כתיבת שם העיר והנהרות כפי אשר כתבנו, כאשר אעתיק לו בסמוך.

ובלי ספק קבלתם היה רק עפ"י אשר נהג הרב ר"מ פרענקיל, כי רב אחר לא כתב שמה גיטין טרם בא כאאמו"ר שמה, ואיך נהוג אח"כ **הרב הגדול מ' ישעי' ביירין**[רלב] שהוא עכשיו אבד"ק פאטאק, אשר אנכי הושבתי אותו בצאתי משם לשבת על כס הרבנות בעירכם לא אדע, וגם אינני זוכר אם דרש ממני להודיע לו איך לנהוג, ואולי לא נצרך לזה, או כי עדיין מצא מהישישים הנ"ל שזכרו והגידו לו תבנית הגיטין שמה, אך זאת כאשר נתקבל הרב ר"י ביירין הנ"ל נ"י לפאטאק, וקבלו בני

אהרן דייטש ע"ה, נתגדל בבית זקינו הג"ר יוסף דייטש זצ"ל אבדק"ק ניקלשבורג. קיבל לקחה של תורה מפי חכמי ק"ק פראג, הג"ר יהודה לייב גלוגא-שלעזינגער זצ"ל, הג"ר רפאל שולהויף זצ"ל, משם עלה לישיבת מרן ה'חתם סופר' זצ"ל והיה לו לתלמיד מובהק. בשנת תר"ו נתקבל לאבדק"ק שעבעש, ובשנת תרי"א נתקבל לאבדק"ק באלאש-יארמאט, ושרת שמה בקודש עד עת פטירתו ביום כ"ג ניסן תרל"ח, חיבר ספר שו"ת 'גורן דוד', פאקש תרמ"ה.

רלא. ראה פרטי תולדותיו לעיל ב'פרק ג - בצל החכמה'.

רלב. כדלעיל הערה רכח.

קהילתכם את **מר חמי הגאון הצדיק ז"ל**[רלג], הוא דרש ממני פעם אחת במכתבו אלי להודיע לו שם העיר ושלחתי לו, אבל כמדומה לי שלא סידר שום גט שמה, וכמדומה לי שאמר לי ג"כ איזה טעם שנמנע מלסדר, אבל יצא מרעיוני טעמו, וכמדומה לי שלא היה טעמו בעבור איזה השתנות מהנהרות או בשביל שם העיר...

והנה בענין שם העיר שכתבו רק שם א' ולא שום מתקרי, לא אכחד כי גם אלי הוא תמיה, אבל אז בהיות מכון שבתי שמה, **ואני הייתי צעיר לימים לא הרהבתי בנפשי לעורר בזה נגד קבלתם, מאחר שהרבנים הקודמים כבר היו בעלמא דקשוט** עוד טרם בא שמה כאאמו"ר ז"ל, ואת כאאמו"ר לא היה לי מה לשאול, שהרי גם הוא ז"ל רק כפי אשר קבל מהזקנים שמה נהג, ואף כי היה אפשר לדרוש מפי הגאון מ' יוסף ליכטיג האבד"ק זבארוב ז"ל שהוא היה עודו בחיים אז, אבל לא היה בשוה אתנו, ולעורר רעש להוציא לעז על גיטין הראשונים, **בשגם שבלא"ה עשיתי כל התפעלות למנוע עצמי מסידור גיטין כי אם בעת הדחק חדלתי מזה**, כי לחפש טעם לקיים דברי הקודמים ע"ד שעשה רבינו הנב"י ז"ל על עירו פראג יראיתי בנפשי פן לא יעלה בידי טעם נכון ח"ו, **ואיך יכניס צעיר לימים כמוני אז, בדור שהיו גאונים גדולים בעולם לדברים כאלו, ובחרתי הפרישה מזה.** אכן עתה כבא אלי דברי כת"ה ואני קרוב לימי הזקנה תלי"ת, ד' יאריך ימי ושנותי לשקוד על התורה ועבודה ביראת שמים, **ובעוה"ר כאשר זקני הדור הגאונים הגדולים והקדושים על השמימה, והנה גם על עני כמוני יביטו ויצפונו גדולי דורינו, וכמה חכמים ורבנים ידרשו ממני לשאוב בעוה"ר מי מערה שלי**, בשגם כי עלי מוטל לקיים דברי הקודמים, באשר עכ"פ סדרתי שמה גיטין בתבנית הזה, לכן שמתי לבי כעת לזה, לבלי להוציא לעז ח"ו על הגיטין הקודמים ח"ו, ואמינא טעם לדבר שיתירו עפ"י הדין אפילו לכתחילה...

אכן אם כבר אבד זכרון הנהרות האלו, שאז יצטרך לשנות מהנכתב מקדם קדמתה, דבר זה צריך ישוב ועיון הרבה לחדש דבר מעתה, ואני מסלק ידי לעת עתה מזה, כי באופן הזה אין אני צריך להיות הראשון,

---

רלג. הוא הג"ר ברוך אברהם בינדיגער זצ"ל, ראה פרטי תולדותיו לעיל ב'פרק ב - בית חותנו'.

ועל הרבנים הגדולים הסמוכין להם משפט הבכורה בזה, ואח"כ לשלוח למרחקים כדרך עיר חדשה, וזו יותר קשה עוד מחמת שכבר סידרו שמה גיטין בתבנית אחר כמובן, ומה גם שאני עכשיו בעת כתבי כעת מוטרד מאוד והכל בלי עיון כראוי, ואני עומד באמצע כתיבתי להשיב למדינה אחרת ועוד לי איזה תשובות להשיב למרחקים, והימים ימי תשובת הנפש ויומי דכלה ממשמשים ובאים, רק לכבודו ולמען הצורך הפסקתי ופניתי לכבודו, ולכן לא באתי בפלפולא דאורייתא בזה כלל, ועם מעכ"ה הסליחה.

וזאת אשר השיב לו הגאון ר' אליעזר חיים דייטש זצ"ל אבדק"ק האנשוויטץ - באניהאד בעל 'פרי השדה', וז"ל[רלד]:

ב"ה, יום ג' תצא תר"מ לפ"ק, האנשוויטץ יע"ו.

לשמע קול שופר ברית שלומו לא תופר מאת הנותן אמרי שפר ויוחק לחיי"ט בספר, כבוד יד"נ וידיד עליון, הרב הגאון הגדול המפורסם צדיק תמים כקש"ת מו"ה יעקב צבי נ"י האב"ד דק"ק בארשע והגליל יע"א.

מחזיקנא ליה מלא חפני טיבותא, על אשר עשה רצוני ושלח לי נוסח הגט אשר היה רגיל לסדר פה בעירי, והנה מכותלי מכתבו ראיתי שאין דעתו מסכמת לסדר פה גיטין מכאן ולהבא... והנה לאשר אני מוטרד מאוד כעת, ובפרט כי אין הזמן גורם לצאת בכותבת הגסה, ומלאכתי מלאכת הכתיבה נעשית ע"י אחרים, לא יכולתי לכבד אותו לעשות לו מטעמים באיזה קונטרסים חידושי תורה אשר חנני ד' כאשר היה עם לבבי, והתשובה אשר שלח אלי צויתי להעתיק ויקבל רצוף פה.

תשובה זו כבר מועתקת אצלי זה יותר משבוע, אמנם לאשר מלאכת הכתיבה קשה עלי בכפלים לכתוב, ונתתי זאת להעתיק לתלמודי אשר הוא ממשפחתו הב' המופלג **כ"ה משה בינדיגער נ"י**, ונתאחר הדבר עד היום, אבקש מאתו הסליחה שיסלח לי.

והנני בזה ידידו הדו"ת וחותם בברכה מוקורו ומכבדו.

אליעזר דייטש החונה פ"ק הנ"ל והגליל יע"א רלה

רלד. אה"ע, סי' ז.

רלה. ראה עוד תשובתו בנידון זה בשו"ת 'פרי השדה', ח"ב סי' ל"ו.

בשנת תרל"א נתעוררה שאלה חמורה בקהילתו ק"ק בארשא, ומעשה שהיה כך היה: אחד מתושבי העיר מת ערירי בלא בנים רח"ל, האשה האלמנה הזקוקה ליבום נשתגעה עד שלא היה באפשרי לקיים בה מצות חליצה, וגדול האחים היה פנוי בעת ההיא שמתו לו ב' נשיו, והיה טפלי תלוי ביה לגדלם ולפרנסם, ורצה לישא אשה אחרת, אך היה אסור בכבלי היבום, ובא האיש לדפוק על פתח רבינו להמציא לו היתר שיוכל לישא אשה אחרת בכדי לגדל ילדיו.

רבינו בגודל חריפותו ובגודל כוח דהתירא שהיה עדיף ליה, רצה להתיר שיקיים בה מצות יבום ואח"כ יגרשנה, אך לא רצה לסמוך על דעתו תורתו לבד בנידון שאלה חמורה כזה, לזאת שלח את בירור תשובתו אל גדולי גאוני דורו שיחוו גם המה דעת תורתם. אחד מגדולי פוסקי דורו הגאון ר' יוסף שאול נאטאהנזאהן זצ"ל[רלו] אבדק"ק לעמבערג בעל 'שואל ומשיב', הסכים להיתרו של רבינו[רלז]. אך רבו המובהק הגה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנז זצ"ל החמיר בדבר והצריך לקבל היתר מאה רבנים, וז"ל תשובתו[רלח]:

להרב המאור הגדול החריף ובקי החסיד המפורסם מ' יעקב צבי נ"י אב"ד דק' בארשא יע"א.

שאלה - איש א' נפטר בלא בנים ויש לו אחין נשואים ופנויים וגם קטנים, וגדול האחים הוא פנוי כעת והיה לו ב' נשים ומתו, ויש לו ילדים מב' נשיו ורוצה לישא אשה, והזקוקה הזאת היא שוטה ונטרפה דעתה ר"ל וא"א לחלוץ לה, אם ייבם אותה גדול האחים ואח"כ יגרשנה וישא אשה אחרת.

רלו. נולד בשנת תקס"ח, בק"ק בערזאן, לאביו הג"ר ארי' לייבוש נאטאהנזאהן זצ"ל מח"ס 'בית אל'. בשנת תקפ"ה נשא את בת דודו הג"ר יצחק אהרן איטינגא זצ"ל. בשנת תרי"ז נתקבל לאבדק"ק לבוב, ושרת שמה בקודש עד עת פטירתו ביום כ"ז אדר א' תרל"ה, מפורסם על שם ספרו 'שואל ומשיב' בהם נדפסו המון תשובותיו לכל השואלים בדבר ד' זו הלכה.

רלז. אם כי לא מצינו תשובתו נדפסה בשו"ת 'שואל ומשיב', אך בתשובות גדולי דורו לרבינו שהבאנו לקמן, ציינו שפוסק הדור הגאון בעל 'שואל ומשיב' זצ"ל הסכים להיתר.

רלח. שו"ת 'דברי חיים', אה"ע ח"ב סי' קע"ח.

תשובה - הנה **באמת זה כביר אשר אינני משיב לשואלי הלכה למעשה כי יראתי לעת זקנתי מחולשת שכלי וגופי, אולם למכירי אודיע בקצרה**, למה פלפל בדברים ארוכים ומסוכנים, דהא מבואר בב"ש... כעת נקל לקבל היתר, ויכתוב נא מעכ"ת לאה"ק **להרב ר' שמואל העליר** בעיה"ק צפת תוב"ב, וישתדל לקבל היתר מחכמי ספרד אשר שם, ובמדינת הגר תשתדל אתה ובגאליציאן, ואם תזרז בזה בקרב הימים יהי' היתר, וזה [דרך] היותר אמת, ואל תשתדל בפלפולים לחלוץ או ליבם, כי יוכל ח"ו לבא לידי מכשול בנקל, ואל בינתך אל תשען ודו"ק, והי' שלום.

כמובן קיבל רבינו הוראתו של רבו הגה"ק מצאנז זצ"ל, אף שהגאון בעל 'שואל ומשיב' זצ"ל צידד להתירא כדעתו. לזאת פנה אל גדולי דורו ותיאר לפניהם פרטי המציאות, בכדי לקבל מהם היתר מאה רבנים. בין הרבנים המתירים נמנה **הגאון ר' שלמה דרימער זצ"ל אבדק"ק סקאלא**[רלט] בעל 'בית שלמה', וז"ל תשובתו[רמ]:

ב"ה, סקאלא, יום א' כ"א שבט תרל"א לפ"ק.

שפעת שלום וברכה, לכבוד אהובי ידידי ומחותני[רמא], **הרב המאור הגדול החריף ובקי מ' יעקב צבי הירש נ"י אבד"ק בארשא במחוז מארמאריש אשר במדינת אונגארין.**

היום הגיעני נדון איש א' משם, ושמו יצחק מנחם ב"ר צבי דוב אשר נפלה לו שומרת יבם, והיא נשתגעה ר"ל ואינה ראויה לחליצה, והאיש הנ"ל מתה עליו אשתו ונשארו לו יתומים קטנים רכים וענוגים ופרנסתו

רלט. נולד בשנת תק"ס לערך, בק"ק נאדבורנא, לאביו הרבני התורני ר' יעקב דרימער ע"ה. קיבל לקחה של תורה מפי הג"ר אהרן משה טוביש זצ"ל אבדק"ק יאסי בעל 'קרני ראם', הגה"ק ר' אברהם דוד מבוטשאטש זצ"ל בעל 'דעת קדושים', הגאון המקובל ר' נתן נטע קליצער זצ"ל מפאדהייץ. בשנת תקצ"ג נתקבל לאבדק"ק סקאלא, וכיהן שמה בקודש עד עת פטירתו ביום כ"ב תשרי תרל"ג, מפורסם על שם ספרו 'בית שלמה'.

רמ. שו"ת 'בית שלמה', אה"ע סי' צ"ב.

רמא. היה מחותנו באופן זה - גיסו הרה"ק ר' מרדכי מנאדבורנא זי"ע (שהיה חתן אביו הג"ר שמואל שמעלקא טוביש זצ"ל), הוא אחיו של הרה"ק ר' יוסף מבארשא זי"ע, אבי הגה"צ ר' בערצי זצ"ל מאונגוואר, חתן רבינו.

בקושי וטורח, ומחמת שאין לו אשה אי אפשר לו לצאת מביתו למצוא טרף לילדיו הרכים, וכתב כבוד תורתו שחתר למצוא לו היתר לישא אשה על זקיקתו המשוגעת אף בלי היתר ממאה רבנים, והסכים על ידו הגאון נ"י אבד"ק לבוב[רמב], אמנם הגאון אבד"ק צאנז השיב לו כיון שאין עיגון כל כך להחמיר להצריך היתר ממאה רבנים משלשה ארצות, יעשה כן, ע"כ דרש כ"ת ממני שאצטרף לדבר מצוה זה עם ב"ד הצדק... ואני מצטרף א"ע לד"מ זו להתיר האיש הנ"ל לישא אשה, ומרוב טרדותי וחולשת כחי לא יכולתי להאריך יותר, ושלום כנפשו ונפש דוש"ת.

שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל

כן הצטרף עמו להיתר הגאון ר' משה שיק זצ"ל אבדק"ק חוסט[רמג] **בעל 'מהר"ם שיק', אך החמיר שישבע הבעל בבי"ד שאם ישתפה האשה יחלוץ לה בלי שום תביעת ממון, וז"ל תשובתו**[רמד]:

שיל"ת, חוסט תרל"א לפ"ק.

החיים והשלום וכל טוב, להרב המאור הגדול המופלג בתורה כש"ת מו"ה יעקב צבי וואלדמאן נ"י האבדק"ק בארשא יע"א.

מכתבו קבלתי וע"ד הנידון שאיש אחד מעירו בשמו ר' יצחק מנחם שנפלה לפניו יבמה, והוא לא שם לבו ושגג ונשא אשה אחרת ומתה, ואז נתוודע הדבר שיש לו יבמה, ונשתגעה היבמה ואינה ראויה לחליצה,

---

רמב. בשו"ת 'מנחת יצחק', ח"ד סי' ע"א, אות ד', כותב שהמכוון על הגאון ר' יצחק שמעלקיש זצ"ל בעל 'בית יצחק', והיא ט"ס, שהרי הוא לא נתקבל לכהן ברבנות דק"ק לבוב רק בשנת תרנ"ב, ושאלה זו אירע בשנת תרל"א, רק המכוון על הגאון ר' יוסף שאול נאטאנזאהן זצ"ל בעל 'שואל ומשיב'.

רמג. נולד בשנת תקס"ז, בק"ק ברעזעווא, לאביו הרבני התורני ר' יוסף שיק ע"ה. בשנות צעירותו קיבל לקחה של תורה מפי הג"ר יצחק פראנקעל זצ"ל אבדק"ק ראגענדארף. בשנת תקפ"א עלה לישיבת מרן ה'חתם סופר' זצ"ל, והיה לו לתלמיד נאמן ומובהק. כשהגיע לפרק האיש מקדש נשא את בת הרבני הנגיד ר' פרץ פראנקעל ע"ה מק"ק האליטש, וישב על שולחנו עשר שנים. בשנת תקצ"ח נתקבל לאבדק"ק יערגען הסמוכה לק"ק פרעשבורג. בשנת תרכ"א נתקבל לאבדק"ק חוסט. ושרת שמה בקודש עד עת פטירתו ביום ר"ח שבט תרל"ט.

רמד. שו"ת 'מהר"ם שיק', אה"ע סי' קמ"ה.

ולדעת מעלתו נ"י נראה לו עיקר דיכול לישא אשה אחרת דאנוס הוא, וכעין שכ' החכם צבי בסי' קט"ז ומרן הגאון בחתם סופר חאהע"ז סי' א' וסי' פ', אלא דלרווחא דמילתא דעתו שיתירו לו שישא אשה על יבמתו בהתרת מאה רבנים, ואין צריך להשליש שום דבר, זהו תוכן דבריו בקיצור... וא"כ ה"נ אולי לא ירצה לחלוץ בחנם וכיוצא, ותפסיד היא על ידינו, לכך צריך בטיחות בנידון שלנו שילחוץ לה מיד כשתשתפה, כן נראה לפי ענ"ד... דברי ידידו הדו"ש.

הק' משה שיק מברעזאווע

אף דעתו של הגאון ר' אורי שרגא פייבל טויביש זצ"ל אבדק"ק יאסי[רמה] במדינת רומניה בעל 'אורי וישעי', היה כדעת הגה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנז זצ"ל להצריך להאיש היתר ממאה רבנים, וז"ל תשובתו[רמו]:

בעזהשי"ת, יום ג' אדר"ח אדר תרל"א, יאס.

רב שלום וברכה מאלקי המערכה לכבוד מחותני[רמז] **ידידי הרב הגדול החריף ובקי סופר מהיר כש"ת מו"ה יעקב צבי נ"י וואלדמאן אבד"ק בארשא בגליל מארמאריש.**

הגיעני מכתבו לנכון זה כימים אחדים, ומפאת כי טרידנא טובא לא יכולתי להשיב לו תיכף, כעת קטפתי לי פנאי לשום עין על דבריו, ואדבר דבר ככל אשר יוריני מנדעי בעזה"י... וכבודו הביא בשם הגאון מלבוב נ"י להתירו לישא אשה אף בלי היתר ממאה רבנים, אך דעת הגאון הקדוש מצאנז נ"י לא כן הוא, רק להתירו דוקא ע"י ההיתר מרבני מאה, ושימתין האיש עד שישיג ההיתרים לנכון, וכבודו שואל ומבקש דעתי בזה, הנה

רמה. נולד ביום הכיפורים שנת ת"ר, בק"ק אוברטין, לאביו הג"ר שמואל שמעלקא טויבש זצ"ל אבדק"ק יאסי, נשא את בת אחיו הג"ר שלום טויבש זצ"ל אבדק"ק בוטשאן. מתחילה כיהן ברבנות בעיר מולדתו ק"ק אוברטין, לאחר פטירת אביו בשנת תרכ"ו, מילא את מקומו ברבנות דק"ק יאסי, ושרת שמה בקודש יותר מארבעים שנה, עד עת פטירתו ביום י"א טבת תרס"ח. חיבר ספר שו"ת 'אורי וישעי', לבוב תרמ"ו. 'מספד מר', טשערנוביץ תרמ"ה.

רמו. שו"ת 'אורי וישעי', סי' ט"ו.

רמז. ראה לעיל הערה רמ.

רואה דברי הגאון מצאנז נ"י... וע"כ אני נמנה לצירוף להתיר שישא ר' יצחק מנחם ב"ר זאב אשה אחרת על זקוקתו כשימלאו המנין מספר מאה רבנים דוקא, ובזה ישגא שלומו, כחפץ ידידו מחו' דוש"ה באהבה.

אורי שרגא פייביל טויביש

דעת תורתו של הגאון ר' **שלום טויביש זצ"ל אבדק"ק באטישאן**[רמח] במדינת רומניה בעל 'שאילת שלום', היה כדעת הגאון בעל 'שואל ומשיב' זצ"ל שיוכל האיש לישא אשה אף בלי היתר מאה רבנים, אך נענה ראשו לבקשת גאוני דורו, וצירף עצמו להיתר מאה רבנים, וז"ל תשובתו[רמט]:

שלום אשיב לכבוד מחותני ידידי, הרב הה"ג החריף ובקי חכם וסופר כש"ת מו"ה יעקב צבי הירש נ"י אבד"ק בארשא במדינות אונגרין.

יקרת מכבתו השגתי ולא אדע מדוע נתעכב ככה ע"י הבי דואר, ובאמת רע אלי המעשה לעגן את האיש חנם עדי ישיג התרה ממאה רבנים... אמנם למלאות רצונו, וביותר רצון מחו' הרב הגאון הצדיק מצאנז שי', הנני נמנה גם אנכי להתירו לישא אשה, אלא דמהראוי שיתן בטוחות אשר לכשתתרפא יחלוץ לה בלי עיכוב, וצויתי גם לחתני **הרב החריף צבי תאומים נ"י**[רנ] להמנות אתו עמו, ולאסוף חתימות מרבנים הסמוכים אין הזמן עמדי לרוב הטרדות, ובפרט טרחא יתירה אשר ללא צורך הוא, וידרוש מהם להשלים לו המנין.

והנני מחו' ידידו דו"ש באהבה, ומוכן להשיבו בכל אשר ידרשנו לטובה.

שלום טויביש

רמח. נולד ביום ב' כסליו תקפ"ה, לאביו הג"ר שמואל שמעלקא טויביש זצ"ל אבדק"ק יאסי. בימי נעוריו קיבל לקחה של תורה מפי זקינו הג"ר אהרן משה טויביש זצ"ל אבדק"ק יאסי בעל 'קרני ראם'. בשנת תר"ח נתקבל לאבדק"ק טירגול, בשנת תרכ"א נתקבל לאבדק"ק באטישאן, ושרת שמה בקודש עד עת פטירתו ביום י"ט טבת תרמ"ט. חיבר ס' שו"ת 'שאילות שלום', ח"א זאלקווא תרכ"ט, ח"ב לעמבערג תרמ"ה.

רמט. שו"ת 'שאילות שלום', ח"ב, סי' ע"ח.

רנ. בן הג"ר משה תאומים זצ"ל אבדק"ק האריד‌ענקא, וממלא מקום חותנו ברבנות דק"ק בוטשאן.

למען חברת מחזיקי הדת

בשלהי שנת תרמ"ב, נשאל רבינו מפי מנהלי 'חברת מחזיקי הדת' שבמדינת גאליציה, ובראשם הגה"ק רבי יהושע **מבעלזא** זי"ע, שיחווה את דעת תורתו, לברר גודל האיסור למנות אנשים רשעים לראשי וטובי העיר.

וכך מציין רבינו[רנא]: "...נעימות ימינו הגיעני לנכון, ולא הייתי בביתי, ועל ש"ק העבר באתי לביתי והגיעני עסק מלבוב מנשיאי חבורות מחזיקי הד"ת והוכרחתי למהר להשיבם, לכן בל יפלא בעיני כת"ה על איחור תשובתי...". אכן לא הגיע לידינו תשובה זו, וחבל על דאבדין.

קובריצער הינער

בשנת תר"כ נתעוררה שאלה חמורה ברחבי מדינת איירופא, אודות כשרותן של הני תרנוגלים שהובאו מכמה ארצות, מקצתם הובאו מהאי קיבריץ שבמדינת קפריסין ונקראו 'קיבריצער הינער', ונתעוררה ויכוח גדול בין גדולי ישראל פוסקי הדור, אודות כשרותם של הני תרנוגלים.

גם רבינו היה לו יד ושם בבירור שאלה חמורה זה, כמו שמצינו תשובה ארוכה שכתב **הגאון** ר' שלמה **דרומער** זצ"ל **אבדק"ק סקאלא** בעל 'בית שלמה', בנידון זה, וז"ל[רנב]:

סקאלא, מוש"ק כ"ד תשרי תרכ"ב לפ"ק.

שפעת שלום וברכה בריבה והמשכה, לכבוד הרב המאור הגדול החריף ובקי מ' יעקב צבי הירש נ"י אבד"ק בארשא בהגליל מארמאריש במדינת אונגארין.

ע"ד שאלתו נדון התרנגולים אשר חדשים מקרוב באו למדינותינו, וביותר למדינתכם מדינת זיבענבירגען הנקראים בשם קוברצר העניר, שנתעורר קצת פקפוק על המסורה הבאה עליהם מאנשי אה"ק, לזאת

רנא. או"ח סי' ה, וכן ביו"ד סי' ד.

רנב. שו"ת 'בית שלמה', יו"ד ח"א סי' קמ"ד.

נמנעו מלאכלם... והאריך כ"ת בפלפול עצום להתירם ושואל חוו"ד... אמנם למעשה איני מתיר עד שיסכים להיתר זה כבוד ידיד עליון **הרב הגאון המובהק הצדיק מוהר"ח שיחי' אבד"ק צאנז** ועוד א' מחכמי הדור הפורסמים, אז הנני נמנה עמהם גם כן להיתר...

ומרוב טרדותי לא יכולתי להאריך יותר, ושלום כנפשו ונפש הדו"ש באהבה.

שלמה במוהר"י זללה"ה חונפ"ק הנ"ל

אם ישיג כת"ה תשובה מכבוד הגאון הקדוש הנ"ל ימחול להעתיקה ולשלחה אלי.

עשיית ציגארין

בימיו נתחדשה עשיית ציגארין בידים, שהיה להם נייר מיוחד שהיו משימים בה טאבאק, והיו מדביקים הנייר ע"י רוק עד שנעשה ציגאר, ונתעוררה השאלה אם יש היתר לעשות ציגארין ביו"ט.

רבינו פסק בזה לחומרא, וכתב בתוך דברי תשובתו[רנג]: "...נראה לפענ"ד דאיסור גמור הוא וחילול יו"ט ממש הוא ממעם מתקן מנא, דלא גרע מגידול פתילה דאסור ביו"ט... הלום ראיתי בספר נדפס מחדש **מהרב הגאון האבד"ק באטישאן** בקראו שמו שו"ת שאילת שלום [ח"א] בסי' מ"ג שם, שהתיר בפשיטות מסברת כרס... **ושרא ליה מרא שלא די לנו כמה פירצות בעוה"ר מתגלגלין ע"י שתיית הציגארין אפילו בחול, אלא שבא להוסיף ולהקל לעשותן אפילו ביו"ט...**".

אחד מיקירי קרתא דבארשא, הרבני התורני ר' **בנציון פיש ע"ה** שלח את תשובתו של רבינו אל **הגאון** ר' שלום **טויביש זצ"ל אבדק"ק באטושאן**

רנג. או"ח סי' נ"א.

במדינת רומניה בעל 'שאילת שלום', אשר יצא להגן על פסקו, וז"ל[רנד]: "...ראיתי את דברי הרב דק"ק נ"י אשר העתיק לי כבודך, והנה הוא קורא תגר בדבר אשר למדתי זכות בספרי על מנהגן של רבים מישראל לעשות ציגארין ביו"ט, אשר קשה לעשות מעיו"ט, כי כאשר יתיבש הרוק יתקלקלו ויתפרדו, וכתבתי דאיני רואה בזה איסור עפ"י דין, והרב דק' דן בזה לאסור משום מתקן מנא...

ומ"ש הרב נ"י דכמה פרצות מתגלגלין ע"י הציגארין אפילו בחול, אני לא אדע את הפרצה הנעשה עי"ז, ואם כי אני איני רגיל בהם כלל, אבל רבים מגדולי ישראל וצדיקי דורינו רגילים בהם, ואני אומר הלואי יהיו העם פרוצים בעשיות ציגאייער בזמן המותר, וגדורים בעריות ובשאר כל העבירות, והיה כעם ככהן להתפאר בהם יוצרם ויאמר להם בני אל חי...".

כאשר הראו לרבינו תשובתו של הגאון מבאטושאן זצ"ל, השיב בתשובה קצרה להפריך את דבריו, וז"ל[רנה]:

התשובה הנ"ל הראו לפני הרב בעל ס' תשו' 'שאילת שלום' בעצמו, וסתר את דברי ובא כמתנצל לאמר הן הוא היה בא ללמד זכות על רבים מישראל הנוהגים קולא בה, ואנכי קראתי תגר עליו, והאריך בפלפול לדחות את דברי, ואני על משמרתי אעמודה, לכן מוכרח אני לבא בסתירת דבריו אחת לאחת.

וטרם כל מה שכתב הרב נ"י שקשה לעשותן מעיו"ט לפי שיתקלקלו כשיתייבש הרוק ויתפרדו, והנה העיד בסוף דבריו על עצמו שאינו רגיל בהם כלל, א"כ מ"ש שיתקלקלו ויתפרדו בודאי שמע כך מאיזה אנשים שהגידו לו כן, או השואל כתב לו כן, או ששיער כן בדעתו ומנפשו וסברתו הבין כן אבל שקר ענו לו, ואם מסברתו אומר כן דמיונו כוזב לו כי העידו לפני רבנים גדולים (אשר רגילים בהם שצוו להם הרופאים לעשן ציגארין כאלו) שמכינים לעצמן בעיו"ט ואינם מתקלקלים כלום, והעידו

רנד. שו"ת 'שאילות שלום', ח"ב סי' י"ח.

רנה. או"ח סי' נ"ב.

לפני שאפילו בחול רגילים להכין לעצמן הרבה כדי שלא יצטרכו כל עת לעשות, ומשומרים להם לימים הרבה, ובעיני ראיתי זה איזה שבועות רב גדול אחד שהכינו לו בנסעו למרחץ לרפואה ציגארין כאלו רבים שיהיו לו מוכנים לכמה ימים, ושחק מאלו הכזבנים שאומרים שאינם מתקיימין, וכן רבים ושלימים העידו לפני כן, ויש מהן שאמרו שהנייר ההוא המתוקן להציגארין האלו הוא מתוקן לכך שיהיה מתדבק ע"י הרוק יותר מנייר אחר, ויהיה מתקיים קצת דיבוקו, ויש מהן שתלו מחמת רוב דקות הנייר ההוא שזהו הגורם שיהיה מתקיים קצת דיבוקו, וברוב מדבקים על הבאנקינאטין אצלינו כשנתקרעו בנייר כזה ע"י רוק ומתקיים ימים רבים, ומזה ישפוט הרואה שאין לסמוך על המחפשין קולות לעצמן כלל.

חיבורי כתביו

כאמור פנו אל רבינו מכל עבר ופינה בשאלות שונות, וברוב גאונתו ובעומק חריפותו השיב לכל השואלים. ברבות השנים נצטברו ונאספו באמתחתו המון תשובות. באחרית ימיו בשנת תרל"ג, החליט רבינו לחזור על המון תשובותיו לצרפם ולזוקקם בכור הבחינה, ולהעלותם על מזבח הדפוס, בכדי שיתבדרא שמעתתי בבי מדרשא.

מקודם שניגש אל עבודה קשה זו שבמקדש, הראה חיבור תשובותיו לרבו הגה"ק בעל **'דברי חיים' מצאנז זצ"ל** ולהגאון בעל **'שואל ומשיב' זצ"ל** [רנו], בכדי שישימו בהם עין בוחנת, אם אכן הם ראוים להעלות על שולחן מלכים. כמובן שהם הפליאו את תשובותיו, ונתנו לו יקר סהדותא הסכמה נפלאה, כמ"ש בס' **'מליצי אש'** ממה שכתב אליו נכד רבינו הגה"צ **ר' ראובן מנחם לייפער זצ"ל מאונגוואר** "ובהסכמות על ספריו כתבו הגוה"צ כמו הגה"ק

רנו. באחת מתשובותיו (או"ח סי' ז) מביא רבינו: "...וכבר ביארתי בתשו' אחת דכתיבת שמות הקדושים אינו מעכב אם נכתבו שלא כסדרן כגון בספר תורה, דבפרשיות של תפילין ומזוזות בלא"ה בעי כל הפרשה שתהיה נכתבה כסדרה, אבל לאו מן השם הוא זה כלומר לאו מפאת קדושת וחומרת שמות הקדושים כנודע, והסכים על ידי הגאון אבד"ק לבוב ני"ו...".

בעל דברי חיים מסאנץ, והג"ר יוסף שאול בעל שו"ת שואל ומשיב דברים נפלאים", וחיזקו ואימצו את רוחו שיאיר לתבל ומלואה באור תורתו. אז ניגש רבינו אל עבודת הקודש בסידור כתביו, כמ"ש באחת מתשובותיו בזה"ל[רנו]:

...הנה עלתה בהסכמה **מכבוד אדמו"ר מצאנז ומהגאון מלבוב** שאדפיס השו"ת שלי, והתחלתי לעבור ולחזור את כל השו"ת בעיון מחדש, כדי שלא יצא ח"ו דבר שאינו מתוקן מתחת ידי, בפרט בדבר שנוגע להלכה למעשה, וידוע למע"ל כי יעלו לקובץ גדול, אם כי אין כולם מועתקים אצלי, כאשר גם ביד מע"ל כמה תשובות שאין לי בביתי שום העתק מהן, אעפי"כ **אותן אשר ישנם בביתי יעלו אחר ההדפסה מאה בוגין גדולים לפחות שהם מאתים דפין גדולים לפחות**...

אכן עדיין לא זכינו שיתבשם תבל ומלואה מאור תורתו, ומחמת איזה סיבות שלא נודעת לנו, לא יצא הספר לאור עולם, זולת ב' תשובות שנדפסו בירחון התורני 'וילקט יוסף'[רנח], שבעריכת **הגאון** ר' **יוסף הכהן שוואַרטץ זצ"ל** רב בק"ק גראסוואַרדיין שהדפיסם כדי לעורר שפתי ישנים.

ברוך שמסר עולמו לשומרים, בדרך פלא נתגלו לפני כמה שנים חיבור תשובותיו ודרשותיו, ובגלגול אחר גלגול הגיעו לאוסף הכת"י שבספריית אגודת חסידי חב"ד ליובאוויטש, והטיבו לעשות למסור צילום לידי נכד רבינו הגה"צ ר' **ישראל חיים מנשה פרידמאן שליט"א** ראב"ד דקהל ייטב לב ד'סאטמאר, אשר קיבל על שכמו לגאול נחלת אבותיו, והשקיע רוב עמל ויגיעה בבירור מקחה של צדיק, ולעת עתה הם נמצאים בשלבי עריכה אחרונים, ואנו עומדים ומצפים שיתמלא מגמת נפשו של רבינו, שיתבדרא שמעתתיה בבי מדרשא.

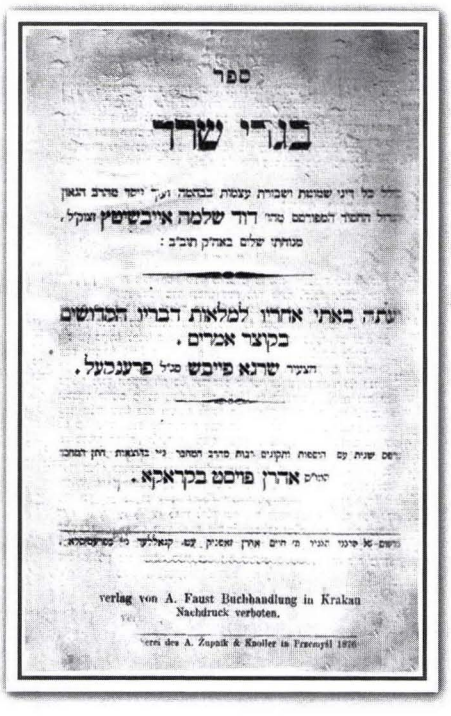
כן השאיר אחריו חיבור בכתי"ק ביאורים על פרשיות התורה, אשר רבינו מזכירם בדרשותיו: "...יעויין בפרשת קדושים שהארכתי שם בביאור כל הכתובים...". לעת עתה לא זכינו שיתגלה אוצר בלום זה, רק גרגרים אחדים ממנו נתפרסמו בהשתדלות נכדו הגה"צ **ר' ראובן מנחם לייפער זצ"ל** מק"ק

רנו. יו"ד סי' א.

רנח. שנה י"א - תרס"ט אות י"ח, כ"ו, מ"א, מ"ח. שנה י"ד - תרע"ב אות ל"ג, מ"ג.

אונגוואר, אשר שלחם לידי הגאון ר' **אברהם שטערן** זצ"ל דומ"ץ דק"ק נייהיזיל ופירסמם בספרו 'מליצי אש' בערכו של רבינו[רנט].

כן הניח אחריו ברכה בכתי"ק חיבור פירוש על יו"ד ח"ב[רס], וכן כתב חיבור על הלכות טריפות עצמות להגה"ק בעל 'לבושי שרד' זי"ע, כת"י זה היה למראה עיני הגה"ק ר' **צבי הירש שפירא** זצ"ל **אברק"ק מונקאטש**, אשר מביא גרגרים אחדים מביאוריו בספרו 'דרכי **תשובה**'[רסא], אף על חיבור זה לא שפרה מזלו, ולא ידענו איפה הגיע.

ספר

בגדי שרד

verlag von A. Faust Buchhandlung in Krakau
Nachdruck verboten.

ספר לבושי שרד על טריפות עצמות, עליו כתב רבינו חיבור משלו

רנט. הבאנוהו להלן במדור 'מפתגמי אורייתא'.

רס. על כתב יד זה ראה לעיל 'פרק ד - בצל החכמה'.

רסא. יו"ד סי' נ"ג סעיף א' "הנה ראיתי בכת"י הרב הג' מ' יעקב צבי ז"ל אבד"ק בארשא על הלכות טריפות עצמות להלבושי שרד...". ובסי' נ"ה, ס"ק כ', "וכן ראיתי בכ"י הה"ג מבארשא על טריפות עצמות ס"ק מ"ב, מ"ג, מ"ד, מ"ה ומ"ו, שהרבה להשיב על הבית יעקב...", ובה מביא קטע ארוכה מאד מתוך הכת"י. ובס"ק כ"ה, "וכן ראתי בכ"י הה"ג מ' יעקב צבי ז"ל הנ"ל בשער השמוטה פרק ג' שהרבה להשיב ע"ד הלב"ש..." ובס"ק ל', "ומצאתי בכ"י מהה"ג מבארשא ז"ל הנ"ל בביאורו להלב"ש כאן מס"ק כ"ב עד ס"ק ל' ובשער השמוטה שלו אות ז'..." ובס"ק ל"ג.

פרק ו

בסופה וסערה

פרק ו - בסופה וסערה

כי תצא אש • קול מלחמה במחנה • מכתבי פתוחי חותם • איש אשר נקרא שמו של הקב"ה עליו • אשרי העם שלו ככה • עד מתי תאכל חרב • משתתף בצערן של ת"ח • כסאות למשפט • והב בסופה

משנת תרט"ו ואילך ישב רבינו שקט ושאנן על כס הרבנות דק"ק בארשא, ניהג את בני עדתו על מי מנוחות, תושבי העיר נקשרו אליו בחבלי עבותות אהבה, כבדוהו והעריצוהו בהיותו להם אב רחמן ורועה נאמן.

כי תצא אש

ביקש 'יעקב' לישב בשלוה, קפצה עליו רוגזה של משיח בן 'יוסף' - בשנת תר"ל, נשבתה השלום השורר בעיר בארשא, מעשה שטן הצליח להבעיר אש המחלוקות, עד שאחדים מטובי העיר העיזו לפגוע בכבוד תורתו וקדושתו של רבינו. אז התערבו גדולי הדור להגן בעד כבוד התוה"ק המחולל, ואחרי עמל רב הצליחו להשקיט אש המריבה, והשכינו שלום ושלוה בעיר.

מעשה שהיה כך היה - רבים מבני העיר בארשא היו מסתופפים בצל הרה"ק רבי מנחם מענדל מוויזניץ זי"ע בעל 'צמח צדיק', אשר שמעו הלך בכל מדינת מאראמאראש ברוממות צדקתו וקדושתו, מרבית בני המדינה דבקו אליו בכל לב ונפש, חלו ורעדו לזכר שמו הק'.

באחד מהימים נתקבצו חסידי וויזניץ בעיר בארשא, ובגודל אמונתם ברבם הק', הללוהו ופארוהו שהוא משיח בן יוסף, כי צמ"ח במספר מנח"ם, והגדילו לעשות לחקוק כן בפנקס הקהילה.

רבינו בדעת תורתו הצרופה, החשיב זאת לאמונה טפילה וזרה, והוכיחם נמרצות על כך.

קול מלחמה במחנה

אכן במקום שיקבלו בני העיר את דברי תוכחתו, שיהיו על דרך 'הוכח לחכם ויאהבוך', ויבינו לנפשם שהפריזו על המדה, הוציאו עליו דיבת דברים כאילו ביזה את כבוד רבם הרה"ק מוויזניץ.

להב אש המחלוקת נתגברה מיום ליום, עד שחתרו חתירה תחת כסא כבוד תורתו, להדיחו מעל כס הרבנות, וימנו תחתיו מלמד תינוקות להורות איסור והיתר.

מכתבי פתוחי חותם

כראות גדולי גאוני הדור, כבוד התורה המחולל ברחובות קריה, התאזרו ויצאו חלוצים להגן בעד כבוד תורתו של רבינו, וכתבו מכתבים נמרצים מלאים דברי תוכחה, על שהעיזו לפגוע בכבוד התוה"ק.

מן הנכון להבהיר, שכל גדולי הדור שהתערבו בפרשה הדין, ציינו במיוחד במכתבם שכבוד תורתו וקדושתו של הרה"ק מוויזניץ יקר בעיניהם עד למכביר, רק יצאו נגד תושבי עיר בארשא שהעיזו ברוחם לחלל כבוד התוה"ק.

עוד זאת ציינו גדולי ישראל במכתבם אל ראשי קהל בארשא, לבל יחשבו בדעתם שבפעולתם אשר זממו לעשות, הם מגינים על כבוד רבם הרה"ק מוויזניץ, אדרבא במעשיהם מבזים את כבוד רבם הק'[רסב].

הראשון שיצא להגן בעד כבוד התוה"ק המחולל, היה הגה"ק ר' **אברהם יהודא הכהן שווארטץ זצ"ל אבדק"ק בערעגסאז בעל 'קול אריה'**[רסג],

---

רסב. ראה לקמן בתוך תשובתו של הגאון בעל 'מהר"ם שיק' זצ"ל.

רסג. נולד בשנת תקפ"ד, לאביו הג"ר פינחס זעליג ז"ל, בהיותו כבן י"ד שנה קיבל לקחה של תורה מפי מרן ה'חתם סופר' זצ"ל והיה לו לתלמיד מובהק, וכן למד אצל שאר גדולי דורו, הסתופף תמידין כסדרן בצל הגה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנז זי"ע, בשנת תרכ"א נתקבל לאבדק"ק בערעגסאז, ובשנת תרמ"א לאבדק"ק מאד, נפטר ביום כ"ד תשרי תרמ"ד, מפורסם על שם ספרו שו"ת 'קול אריה', שאמלויא תרס"ד.

בעש"ק פ' יתרו תר"ל לפ"ק, כתב מכתב תוכחה נמרצה לראשי וטובי העיר בארשא, וז"ל[רסד]:

בע"ה, יום ו' עש"ק לס' יתרו תר"ל לפ"ק, ב"ס יע"א.
שלום וברכה ורב שלום לשלומי אמוני מקהלה מפוארה בתו"י ובחסידות, ובראשם אלופי קרו"ט עדת ישורין דק"ק בארשא יע"א.

הנה שמעתי ותרגז בטני, כי ירדה קרן ישראל וקרן התורה פלאים בקריה נאמנה בקהל קדושי' עדת בארשא, ארץ רעשה ומוסדי הרים ירגזו דא לדא נקשן, גם נטפו דם ואש ותמרו' עשן מלאכי שלום מר יבכיון אבל יהמיון יצעקו חוצה, גם בני אדם תבהלנה כל פנים קבצו פארור בתמרור נאקת חלל נואקים לקול המולה גדולה מלולן של מרגלי', הציתו אש הגדילו המדורה בקהלה מפואר', מהרסי' ומחריבי' ממנה יצאו, הנה בגוים נשמע וכל עוברי אורח והולכי על הדרך מגידי' דברים מרים כלענה קשים כגידים, אשר בקהלה הנזכרת המהודרת בטוב המעשים, צדק ילין בה ולא ימוש מרחובה, ועתה מרצחים, וקול הבערה יצאה לחלק לעשות פירוד בין הדבקים.

ומאוד אנחה נפשי בשמעי מהנבלה אשר נעשה בקהלתכם, אשר קמו אנשים לחרף ולגדף את כבוד **הרב המאוה"ג החריף ובקי ירא אלקים וכו' מו"ה יעקב צבי וואלדמאן נ"י אב"ד דשם**, להוריד אותו מכסא הרבנות באכזריו' חימה, אשר זה ט"ו שנים נתקבל לשם לרב ומורה, **ונהג הרבנות כהוגן וכשורה, ועובד ה' ובתורתו יהגה יומם ולילה עם תלמידי' מקשיבי' והולכי' בתום**, והקול נשמע לכל מדינת אונגארן כי כן עשו חסידי וויזניץ בקנאתם קנאת רבם הרה"ג הצדיק מוויזניצע נ"י, כי התפארו כי צמ"ח במספר מנח"ם ובכן רבם הוא משיח, וכן כתבו בפנקס שלהם, וע"ז אמר הרב אב"ד דשם, כי אמונה כזאת ועבודת האנשים המאמיני' בה זרה.

ויהי' כשמעם דבריו נאספו עליו באכזריות חימה וימררוהו וירדפוהו להסירו מכסא הרבנות עד ימות עולם, וגם פרסו מכמורת החרם והנדוי על כל אשר יקראוהו בשם רב, או יבא לדון לפניו ולשאלו בדיני

רסד. ס' 'תולדות קול אריה', עמ' קמ"ד.

או"ה, ויקימו להם מלמד תינוקת לרב ומורה, ישומו ישרים על זאת, איכה נעשתה תועבה הזאת בישראל, לחלל ש"ש וכבוד התורה ולומדיה וכבוד רבם הרה"ג הצדיק מוויזניצע נ"י, להורידו בעפר ולחלל כבודו הרמה והנשא, ורשעים ופריצי עמינו שומחים היום הזה יום שקיווניהו, ראו התנהגות הקהילות ותהליכותיהם ואמונתם, ובחושך ילכו אחר ההבל ויהבלו, וקרן התורה נשפלו על ידם.

אחב"י למה יאמרו הגוים איה אלקי', ואיה האהבה והשלום אשר בנ"י מוכתרים בה, אין לשער גודל חה"ש, אוי לנו שכך עלתה בימינו, אוי לדור ששופטי' את שופטי' שומו לבבכם מה עשיתם, וכמה גדול כח הנצחון לעור עיני החכמים ויראי השם.

אחיי ורעיי אל תחשבו עלי מחשבת פיגול, כי אני איני חם על אדמו"ר הרה"ג הצדיק מוויזניצע נ"י, חלילה נקל כבודו הרמה בעיני, חלילה לכם לחשוב עלי ככה, ועידי בשחק כי מיום הכרתי את כבוד הרהגה"צ נ"י, אהבתו חקוק במורשי לבבי, אהבת עולם אהבתיו ורשפי אש שלהבת אהבה, ומים רבים לא יוכלו לכבותה, כאשר נודע ומפורסם לרבים כי תמיד תהלתו בפי להשתעשע ולהתכבד באהבתו אשר הראה לי כמה פעמים, מה יקרו לי אהבתו ומה יקרו לי דברותיו הנעימים והקדושי', וחרותים תמיד על לוח לבי.

אך אחיי ורעיי אתם מחללים את כבוד הרה"ג הצדיק נ"י להרבות מחלוקה ופירוד לבבות בין צדיקי הדור ויראי השם, בוא וראה כמה קשה המחלוקת במד"ר (קרח) ומחלוקה א' דוחה בעוה"ר מאה פרנסות, איה חכמתכם אשר קבלנו מרבותינו הקדושי' ז"ל כי זה עיקר החסידות להיות ערום ביראה, הסכלתם עשו לעשות חרם ונידוי על כל איש אשר יקראהו רב ויישאל ממנו שאלת באו"ה, כפי הנראה, דעתיכם כי חל החרם על כל הקהל והצבור, נפלאות בעיני איך יעלה על לבבכם שטות גדול כזה, אף דמבואר בשו"ע יו"ד סי' רכ"ח בענין חרמי הקהל כי המועט נגרר אחר הרוב, כ"ז אם עושים הקהל לטובת הקהל והצבור, אבל אם הקהל ועדה יעשו חרם ונידוי ולגזור להרוג נפשות ולשפוך דם נקי חנם, חלילה להיות נגרר שום א' מישראל אחריהם, לכן אל יחוש שום א' מכם לחרמיהם ונידוים.

ועל מור״ה אשר קבלו להורות להם הוראה בדיני או״ח, תמה אנכי, אפי׳ הגיע להוראה, אין לו רשות להורות באתרי׳ דחברי׳, במקום ת״ח מופלג אשר נודע ומפורסם למור״ה, המורה שם הלכה בלי רשותו הוא כמורה הלכה בפני רבו כמבואר בפוסקים, ובלא״ה האידנא מקבלי׳ לרב עפ״י כתב ומכתב רבנות עליהם ועל זרעם והנלוי׳ עמהם ופוסקי׳ לו שם כל הכנסות, ואדעתא דהכי שבק קהלה אחרת עם כל הכנסות ובא לזו, א״כ נראה דמדינא קנה כל הכנסות, והבא לשם ומקפח פרנסת הרב הוא מסיג גבול, והוא בכלל ארור מסיג גבול רעהו, והמורה אשר יסיג גבול הרב הנ״ל להורות הוראה בלא רשותו, יורה כבן סומ״ר ואין לסמוך עליו בגיטין וחליצה ובהוראות או״ה, ושומר נפשו ירחק ממנו.

ואתם ראשי העדה הישרים בלבותם, תנו ידכם לה׳ להעמיד הרב על כנו הראשון כמשפט, ולא לחוש לחרמיהם כלל וכלל, ויהי׳ ה׳ עמכם וחפץ ה׳ בידכם יצליח, ואתם מנגדי הרב עידי בשחק, כי מעולם אין דרכי להכנים עצמי במחלוקת, אולם יראתי כי יש בשתיקה חילול השם להרבות קטגוריא בין ת״ח וצדיקי הדור, ובערה בם אש המחלוקת ואין מכבה, לזה קטן כמוני הבא לכבות שומעין לו ואין מזיחין אותו, ומעתה אומר מה שנראה בעיני ולא אשא פנים כי לאמת שהוא אהובינו אהוב יותר מן הכל, ומה מאוד פלא בעיני אף לפי דעתיכם כי עושה הרב שלא כהוגן, עכ״ז איך עלה לבבכם למהר לשפוך דם לדון דיני נפשות בעצמם, הלא יש דין בישראל לעמוד לדין לפני גדולי מדינתי׳ שיחי׳, לפני **הגאון האמיתי הצדיק אבדק״ק חוסט**[רסה], או לפני **הגאון החריף הצדיק אבדק״ק סעליש יע״א**[רסו], אשר נודע ומפורסם שהוא אוהב נאמן להרה״ג הצדיק מוויזניצע שליט״א[רסו].

רסה. ה״ה הגאון המפורסם ר׳ משה שיק זצ״ל אבדק״ק חוסט בעל ׳מהר״ם שיק׳, ראה מכתבו ופרטי תולדותיו לקמן.

רסו. הוא הגה״צ המפורסם ר׳ שמואל שמעלקא קליין זצ״ל אבדק״ק סעליש בעל ׳צרור החיים׳, קיבל לקחה של תורה מפי הגאון ר׳ שלום אוללמאן זצ״ל אבדק״ק לאקענבאך בעל ׳דברי ר״ש׳. ראשית כהונתו היה על כס הרבנות דק״ק באלקאן, בשנת תרי״ב נתקבל לאבדק״ק חוסט, ובשנת תרכ״א נתקבל לאבדק״ק סעליש, ושרת שמה בקודש עד עת פטירתו ביום ט׳ אדר ב׳ תרל״ה, בעל מחבר ספר ׳צרור החיים׳, מונקאטש תרל״ו.

רסו. על גודל קשרי ידידות שהיה בינו עם הרה״ק מוויזניץ זי״ע, ראה בס׳ ׳אבן שתיה׳,

לכן באתי להזהיר אתכם באזהרה גדולה, חלילה לכם להרבות ריבות וקטטות לעשות פירוד בין הדבקים, הלא יראי השם אתם, מדוע לא תעמדו לדין כראוי לאיש הישראלי עפי"ד תוה"ק, ואם יחשדוני שומע אוהב הרע מה לך כי לזעקה לדרשת ללא שאלוך נמצאת ללא בקשוך, אהוביי וידידי מה אעשה כי אהבת אמת והיושר דחקנו לצאת מגדרי ולא אוכל להתאפק לעצור במילין, כי הי' בלבי כאש בוער' ועצמותי עצור.

ויען כי סמוך שבת מלכתא לא אוכל להאריך יותר, אך בטח לבי כי תשימו על לבבכם דברי אלה ודברי ימצאו חן בעיניכם, למנוע אתכם מבא בדמים ולחום על כבוד השם ותוה"ק, והעושה במרומיו שלום, ישפות לכם שלום וייטיב ביניכם אהבה ושלום, וישים בלב כל אחד מכם לתת מקום לשלום, ואם תקום מלחמה ואמר אני בשלום כי אחרית לאיש שלום, וכל העם על מקומו יבא בשלום, והנני נותן לכם בריתי החיים והשלום.

ידידכם דורש שלומכם באהבה עזה, מצפה להרמת קרה"ת וקרן ישראל במהרה.

ה"ק אברהם יהודא הכהן שוואַרטץ
אבד"ק ב"ם והגליל

בנוסף למכתב תוכחת מוסר שכתב הגה"ק בעל 'קול אריה' זצ"ל לראשי ק"ק בארשא, ערך ביום ההיא מכתב בקשה אל הרה"ק רבי מנחם מענדל מוויזניץ זי"ע, שיואיל להכנים א"ע בעובי הקורה, להשקיט אש המחלוקת מכרם בית ישראל, וז"ל[רסח]:

בע"ה, יום ויו עש"ק יתרו תר"ל לפ"ק, בערעגסאז יע"א.

שלום וישע רב, לכבוד ידיד ד' וידיד ישראל, אדומ"ר ה"ה הרב הצדיק הקדוש וטהור, אספקלריא המאירה, עמודא דנהורא, תפארת

מסופר שם שכאשר ריננו פעם החסידים כלפיו שהוא נוסע עם ב"ב בעגלה אחת, השיב להם הרה"ק מוויזניץ: הם נראים כאדם וחוה קודם החטא!

רסח. ס' 'תולדות קול אריה', עמ' קמ"ד.

הקדושים, רבן של ישראל, המפורסם בקצוי ארץ ואיים רחוקים, כבוד שם קדשו מ' מנחם נ"י, לפני שמש ינון שמו שליט"א וברוכים אמן.

לא נהג גבן להיות זעיר שאיל בשלמא דרבה, לכן הי' ראוי לי להיות נחבא אל הכלים, ולהיות ירא לגשת אל הקודש, כי מכיר אנכי מועט ערכי ומעמדי, ומי אנכי לעמוד במקום גדולים וקדושים. אולם מידות טובו וצדקתו וענוותנותו הם הרחיבוני עוז בנפשי לגשת אל הקודש פנימה, ואם ירא אנכי פן תכסוני בושת, אמנם אהבת האמת והיושר דחקני לקרב אל מול פני המנורה הטהורה, אולי ימצא דברי חן בעיני הד"ק להושיט לי שרביט הזהב.

עוד לא תמה שנה מעת קמו פריצי עמנו על עדת ב"י תושבי מדינות אונגארן לעקור עמודי דתינו, ורבות שבעה נפשינו, וגם בעצי ד' ארזי הלבנון נפלה שלהבת הריב בין גאוני הדור וצדיקי הדור, ופשתה המספחת ואש מתלקחת וחרב נוקמת איש ברעהו, ואוי לנו כי כך עלתה בימינו.

ועתה שמועה שמענו ותרגז בטנינו, כי קול הבערה לחלק יצאה בעיר בארשא בגליל מארמאריש, וקמו אנשים בחימה וקצף גדול לחרף ולגדף ולהוריד את **הרב הג' החריף מו"ה יעקב צבי אב"ד דשם מכסא הרבנות, וזה חמשה עשר שנים אשר נתקבל לשם לאב"ד ונהג את הרבנות מכלי פרץ, ועובד ד' ובתורתו יהגה יומם ולילה עם תלמידים מקשיבים והולכים בתום**, ועתה פערו פיהם לבלעו ואת נפש ביתו, ולשפוך דמו ודם זרעותיו בקנאם קנאת כבוד אדמו"ר נ"י, באמרם כי דיבר שלא כהוגן וכשורה נגד כבוד אדמו"ר הצדיק נ"י, וחקול נשמע בכל מדינותינו, כי איזה שוטים ופתאים התפארו ואמרו וכתבו בפנקס כי צמ"ח בגימטר' מנח"ם ורבם משיח, וע"ז אמר הרב כי אמונה כזאת ועבודת האנשים המאמינים בה זרה, ויהי כשומעם דבריו נאספו עליו וימררוהו וירדפוהו להסירו מכסא הרבנות, וגם פרשו מכמורת החרם ונידוי על כל אשר יקראוהו רב או יבוא לדון לפני' ולשאלו בדיני או"ה, ויקימו להם מלמד תינוקת להורות, אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו בהוראה.

ישומו ישרים על זאת, הנשמע כמוהו לשפוך דם נקי חנם, ואוי לו לדור ששופטים את שופטיהם, ואוי לו לבריות מעלבונה של תורה, מה יאמרו הבריות, ואין לשער גודל חילול השם וכבוד התורה ולומדי, והרשעים הנעאלאגין דמדינותינו שמחו זה היום שקווינו, באמרם ראו התנהגות הקהלות ותהלוכותיהם ואמונתם.

ובאתי לחלות את כבוד אדמו"ר הצדיק נ"י, נא מאוד אל יחשוב עלי כי ח"ו לבי חלוק מאדמו"ר ואנשיו המסתופפים בצלו צל הקודש, עבור הריב והמחלוקת אשר פרץ, חלילה לי לשקר באהבתו, ועדי בשחק כי מיום הכרתי את כבוד אדמו"ר נ"י רשפי אש שלהבת אהבה בוערת בקרבי ומים רבים לא יוכלו לכבותה, והריב והמחלוקת לא עשו רושם בלבי ובנפשי, וזאת שמתי אל לבי, אם כי פליגי תרין מלאכי ברקיע, אנו אין לנו אלא לכוף ראשינו תחת כפות רגליהם ולשתות בצמא דבריהם הק', וחלילה לי להכנים במחלוקת ומזרעא דאהרן קאתינא אוהב שלו' ורודף שלו', אך לא אוכל לעצור במילין כי חביב עלי כבודו הרמה, ומי יודע מה יוכל להסתעף מזה חילול השם ולהרבות אש המחלוקת בין צדיקים ויראי ה', עד מתי תאכל החרב המחלוקת לכלות עד נפש, ומי שאמר לעולמו די יאמר לצרותינו די.

לזאת הנני משתטח לפני כבוד אדמו"ר נ"י, ועפר אני תחת כפות רגליו, ולבקש יכנסו נא דברי קטן כמוני באזניו הקדושים, וימחול על כבודו הרמה והנשאה לכתוב לעיר בארשא להשקיט הריב והמחלוקת, ולעורר מידות טובו וצדקתו וחסדו ורחמנותו על הרב משם להעמידו על כנו הראשון, ויחי' את נפש הרב ונפשות ביתו מידי העומדים לקחת נפשו, ויתקדש שם שמים בעולם, ואשרי לדור שדברי קטנים נשמעים לגדולים.

ויען כי ידי וכולא גופאי מרתתין למען לא אהי' ח"ו כפוגע בכבודו הרמה, לא אוכל להאריך, אך בטח לבי בצדקתו ומידת טובו כי ידין אותי לכף זכות וכוונתי לשם שמים, למען לא יתחלל כבוד הצדיקים, ואם אזכה להיות לי ידועה ע"י עושי רצונו בדבר הזה, אענדנו עטרה לראשי דבריו הקדושים.

דברי עבדו המשתחוה מרחוק מול הד"ק, ומצפה להרמת קרן ישראל במהרה.

ה"ק **אברהם יהודא הכהן שווארטץ**
האבד"ק ב"ם והגליל

איש אשר נקרא שמו של הקב"ה עליו

גם רבו הגה"ק **בעל 'דברי חיים' מצאנז** זי"ע התאזר להגן בעד כבוד תוה"ק[רסט], וביום ב' לסדר משפטים תר"ל כתב מכתב לחסידי וויזניץ שבעיר בארשא, והוכיחם בדברים קשים כגידים, איך הרהיבו לבזות ת"ח הממית א"ע תוך ד' אמות של הלכה, אשר הוא דירתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, וז"ל[רע]:

ב"ה, ב' לסדר אלקים לא תקלל וגו'[רעא] תר"ל לפ"ק, צאנז.

להחסידים המופלגים המסתופפים בצל הרה"ק מו"ה מנחם מענדל נ"י מק"ק ויזניצא יע"א.

מכתבם הגיעני ומחמת תשות כחי מנעתי מלהשיב, ואמרתי בודאי זרע ישראל לא יעשו עול ויתווך השלום, אולם שמעתי עתה כי הריב הולך ומתגבר, אמרתי ליקח עת ולדבר עמכם תוכחת.

ידידי איך מלאתם לבבכם לבזות השם הגדול ב"ה וב"ש, הלא ידוע כי אין להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה, וזה נקרא דירתו של ממ"ה

רסט. ראה לקמן בסוף הפרק בהערה שמתחת לקו, שבעת ההיא עזב רבינו שערי העיר בארשא, ונסע לשהות במחיצת רבו הגה"ק מצאנז זי"ע.

רע. המכתב כי"ק היה ברשות נכדו הגה"צ ר' ראובן מנחם לייפער זצ"ל מאונגוואר, נדפס לראשונה בקובץ 'הבאר' שנה ז' חוברת א. הגיע לידו בהשתדלות הגאון ר' צבי יחזקאל מיכלזאהן זצ"ל אבדק"ק פלונסק, וכן נדפס בס' 'עטרת חיים - אגרות קודש', ומשם לשו"ת 'דברי חיים', מילואים סי' י"ז. הוגה כאן מצילום מכתב כי"ק.

סיפר הרב ר' יעקב יוסף לייפער ז"ל, שבידי אביו הגה"צ ר' ראובן מנחם לייפער זצ"ל מאונגוואר, היה עוד מכתב מהגה"ק מצאנז זי"ע, אכן נאבד ברבות הימים.

רעא. המשך לשון הפ' בפ' משפטים: ונשיא בעמך לא תאור.

מכתב קודש של מרן הגה"ק מצאנז זי"ע

הקב"ה, וזה ששונה הוא בונה הבית הזה, ואיך ירים מי ידו לנתוץ הבית הזה, ולהכות ולבזות הבונים, וכי ינקה העושה כזאת, ואם כי יאריך אפו אפילו לרשעים, ס"ם לא יצא נקי.

ואם תאמרו כי זה המימרא הוא בדרך רמז לאיזה פנימית, ידידי ראו נא בזוה"ק שכתב רמזים על פרעה, ואם כי סמכינן בהרבה דברים ברמז בכמה מקומות, אבל כפשוטו הוא פרעה הרשע ונטבע בי"ם, ובמקומות הרבה הוא מרמז גם בגמ' אבל כפשוטו הוא פשוט, כמ"כ נהי דמימרא זו יש הרבה פירושים ברמז, אמנם כפי שכלינו, שכביכול הוא מה שנקרא נח"ר לפניו יתב"ש הלומד בד"א של הלכה, ומבשרי אחזה א' ומתארים שמו ית"ש כפי ערך שכל ב"א, והלומד בד"א של הלכה נקרא בונה בית ד', והמבזהו פוגם בכבוד המלך, ואפילו רשע הלומד תורה תורתו אינה נמאסת[רעב].

ראו מהמעשה שאירע לרבינו הקדוש[רעג] שאמר על אחר וכי עדיין מזרעו בעולם, הלא כתיב[רעד] לא נין וגו', וא"ל בתו זכור תורתו וירדה אש וליחכה ספסלו של רבי וכו', והנה ידוע דמעשיו של אחר הי' בתכלית כו' כמבואר בגמ', ועכ"ז הקפיד הקב"ה על בזיונו, מכ"ש **הרב שלכם שהוא ירא ד' ועוסק בתורה בשקידה ומשכיל בחכמה, הקב"ה מקפיד על בזיונו, ולכן אתפלא איך הרעותם מעשיכם לבזות ולהחרים איש אשר נקרא שמו של הקב"ה עליו.**

וידעתי כי יש איזה פתאים שיאמרו כי דברי חז"ל מרמזים לדברים גדולים, אבל פשטי התורה א"צ לשמור כלל, והמה הולכים עפ"י טפשות לבם ועוברים על כל עבירות גדולות וירחבו במי שממולא במצות, ועי"ז בעוה"ר ישראל לבז, כמ"ש בגמ'[רעה] המבזה ת"ח אין רפואה למכתו כש"נ[רעו] ויהי' מלעיבים

רעב. ראה בס' 'שפע חיים' המובא לקמן, הכותב ע"ז: הדברים נוראים עד מאד, ואלמלא ראיתי מכתב זה בעיני, ולולא שמעתיה מהגה"ק מנאסויד לא הייתי מקבלו.

רעג. חגיגה ט"ו ע"ב.

רעד. איוב י"ח, י"ט.

רעה. חגיגה ט"ו ע"ב.

רעו. ד"ה ב, ל"ו, ט"ז.

במ״א וגו׳, ואמרו[עז] לא חרבו ירושלים אלא על שביזו בה ת״ח שנא׳ ויהי׳ מלעיבים וגו׳ ע״ע[עח] חמת ד׳ לאין מרפא.

ולבן אחי, אחרי שקראתם אלי, אודיע לכם שבחשיכה תתהלכו בזה לבזות התורה ולומדי׳, **ולא את הת״ח אתם מבזים כי המרגלית בכל מקום שהיא מרגלית,** ורק תבזו את קדוש ישראל, ועל מי תרימו ראש, **ודעו אשר יקרה לכם וחזחרו בנפשותיכם, וד״ל.**

חנה ראיתי לכתוב זאת לכם ולא לכבוש האמת שבלבי, ועלי להודיע דעתי כמ״ש הנביא צופה נתתיך[עט], ואם כי ידעתי שיבזו ברחובות ובשווקים, ונערים ונשים וע״ה התל יהתלו בבית משתיהם, עכ״ז לא מנעתי מלדבר עמכם, כי אולי אחד מכם ישמע לדברי, ויהי׳ די כי הצלתי נפש מישראל, ועתה אם שמע תשמעו[פ] והחדל יחדול[פא].

דברי חפץ שלומם וטובתם.

הק׳ חיים הלברשטאם

את מכתבו זאת שלח הגה״ק מצאנז זי״ע בידי הגה״ק בעל ׳קול אריה׳ מבערעגסאז זצ״ל, ופקד עליו שילך לתושבי ק״ק בארשא, ויקריא לפניהם את מכתבו.

הגה״ק בעל ׳קול אריה׳ זצ״ל בידעו סערות הרוחות שנשבו אז בחוצות העיר בארשא, ירא לנפשו שלא ישפכו עליו אנשי העיר את חמתם, לזאת הזמין לו בעוד מועד עגלה רתומה לשני סוסים, שיוכל לנום מיד לאחר קריאת המכתב.

רעז. שבת קי״ט ע״ב.

רעח. ר״ת עד עלות.

רעט. יחזקאל ג, י״ז; ל״ג, ז.

רפ. נוסח שונה בקובץ ה׳באר׳: ״בוודאי יהי׳ טוב לכם, וד״ל״.

רפא. יחזקאל ג, כ״ז.

כאשר הקריא את המכתב לפני בני העיר, נפל עליהם פחד גדול, שלא יכוו בגחלתו של הגה"ק מצאנז זי"ע, והתחילו להתנצל לפניו על מעשיהם[רפב].

אשרי העם שלו ככה

במכתב תשובה שכתב הגאון הגדול ר' יוסף שאול הלוי נאטנזאהן זצ"ל אבדק"ק לבוב בעל 'שואל ומשיב', אל רבינו ביום ב' דר"ח שבט תר"ל, בתקופת עיצומה של המחלוקת, דיבר אל לבו לנחם את רוחו, וז"ל[רפג]:

ב"ה, יום ב' ר"ח שבט תר"ל, לבוב.

שלום לכבוד הרב המאוה"ג מעוז ומגדול חריף ובקי כ"ש מו"ה יעקב צבי הירש וואלדמאן נ"י, אבד"ק בארשא יצ"ו.

מכתבו מגלה עפה הגיענו, והנה ראיתי דבריו היקרים מלאים פלפול וחריפות **ונהניתי מאד כי ראיתי כי עוד נמצא רב גדול אשר התורה אומנתו וחיראה חתולתו, יודע לפלפל ולסלסל בהלכה, אשרי העם שלו ככה...**

ולא באתי הנה כ"א לאשר ראה ראיתי אשר התעורר עליו רעש גדול [בקהלתו] שם, והנה מאד נצטערתי לשמוע דברים כאלה כי בלי ספק האנשים האלו לא יכירו ערך מעלתו, ולא יחשבו לתורת השם אשר כבוד ת"ח [הראוי] שקול לכבודה של הקב"ה.

אמנם לא יצטער בזה, כי בלי ספק ישׂ[תנה לטובה] בקהילתו ובמחוז מארמארש, וגם רבני וגאוני הדור אשר (יחוסו) מכירים את כבודו, ו[בית] ישראל [ויהודה] עד רָד עם א–ל, ועם קדושיו נאמן, וחלילה

רפב. ס' 'שפע חיים', דרשות חו"ר תשמ"ב, עמ' רפ"ט, ששמע כן מפי דודו הגה"צ ר' ישראל שמעון מאיר וואלדמאן זצ"ל, בן רבינו, ומוסיף שם לספר שהקריא לו הגה"צ ר' אברהם יהושע פריינד זצ"ל אבדק"ק נאסויד נוסח המכתב מזכרונו.

רפג. הבאנו רק מה שנוגע לענינינו. ולהתשובה במילואה ראה שו"ת 'שואל ומשיב', מהדורא שביעאה, יו"ד סי' ט"ז.

חלילה לא יניחו להקל בכבודו, וכבר אמרו חז"ל[רפד] דום לד' והתחולל לו וכו'[רפה].

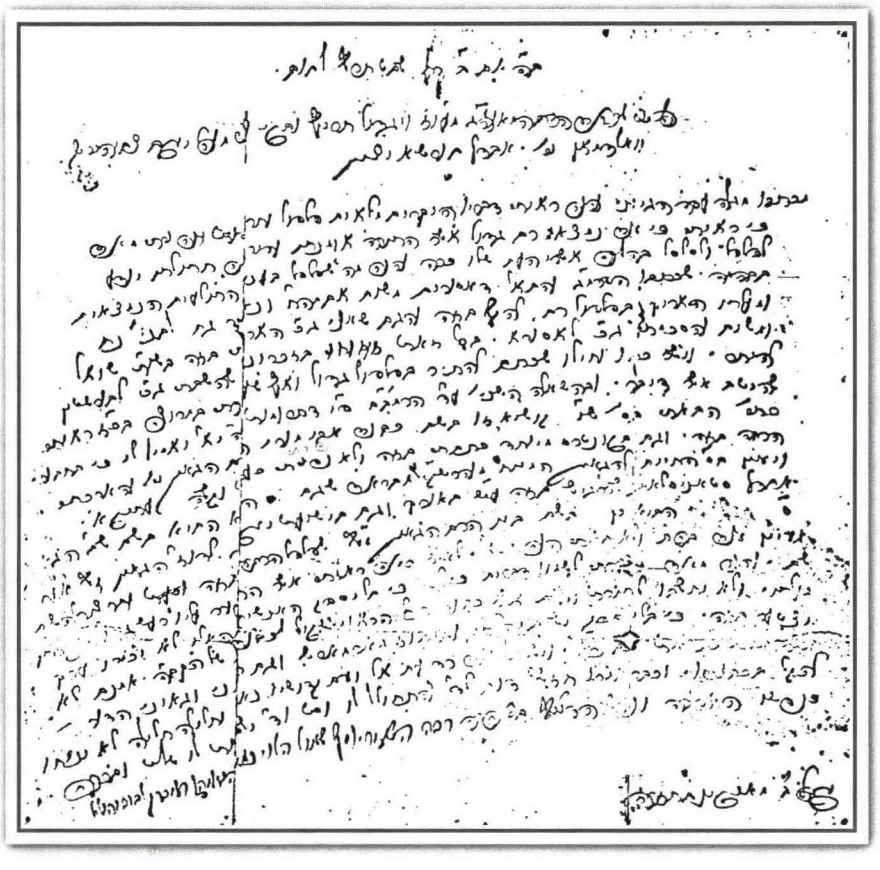
וד' ישפות לו שלו' וברכה כנפשו הטהורה ונפש הדו"ש באהבה רבה.

הצעיר יוסף שאול הלוי נאטנזאהן

אבד"ק לבוב והגליל

רפד. גיטין דף ז' ע"א, תהילים ל"ז, ח.

רפה. וז"ל: שלח ליה מר עוקבא לר' אלעזר, בני אדם העומדים עלי (פירש"י = לחרף ולגדף) וכו' מהו וכו', שלח ליה ר' אליעזר דום לה' והתחולל לו, דום לה' והוא יפילם לך חללים חללים וכו'.

מכתבו של הגה"ק ר' יוסף שאול הלוי נאטנזאהן זצ"ל אבדק"ק לבוב

עד מתי תאכל חרב

אחריו יצא הגאון הגדול ר' משה שיק זצ"ל אבדק"ק חוסט[רפו] שבמחוז מארמאראש, וכתב תשובה ארוכה לראשי ק"ק בארשא, להוכיחם על מזימתם הרעה, וז"ל[רפז]:

שיל"ת, חוסט יום כ"ד שבט תר"ל לפ"ק.

יצו ה' את הברכה וחיים ושלום לקהל עדת ישורון דק"ק פלוני וכו'.

הנה יד כתובה אלי במגילה עפה הגיעה לידי בשבוע העברה, **שמעתי ותרגז בטני מקול מחצצים מגרי מדון במרא דאתרא חיושב על כסא הוראה בצדק ובמשור חמשה עשר שנים בקהלתכם, וקמו מאנשי עירו החייבים בכבודו, וימירו את כבודו בקלון, ודורשים לגנאי את אמרי פיו** כאלו נגע בכבוד הרב הצדיק וכו' שליט"א, לזאת החרימו אותו ואת כל המבקשים תורה והוראה ממנו, והרב נ"י עומד וצווח דיעמדו עמו לפני ב"ד הנרצה, ואין שומע לו, כאשר הועד לפני מהרבה יחידי סגולה מקהלתכם וכאלו עולם הפקר.

ואם אמנם שמוע בין אחיכם כתיב[רפח], מכל מקום מי רשאי לעמוד מנגד לשמוע זילותא דמרא דאתרא בהרמת יד נגדו, והנה אפילו לפי דעתם ושיטתם דפגע בדיבורו כנגד כבוד הרב הצדיק וכו' שליט"א, איך היו רשאין להחרים, ומנדין על כבוד הרב אמרו אבל לא מחרימין, כדקי"ל ביו"ד סי' של"ד סעי' י"ח, והוא מהריב"ש, ואע"ג דש"ך שם בס"ק כ' מסברא דווקא יחיד אבל ב"ד שרי, דבריו לכאורה תמוהין, דהרי הריב"ש הקשה על עצמו מהא דברכוהו לר"א הגדול וס"ל דהיינו

רפו. נולד בשנת תקס"ז, בק"ק ברעזווא, לאביו הרבני התורני ר' יוסף שיק ע"ה. בשנות צעירותו קיבל לקחה של תורה מפי הג"ר יצחק פראנקעל זצ"ל אבדק"ק ראגענדארף. בשנת תקפ"א עלה לישיבת הגאון בעל 'חתם סופר' זצ"ל, והיה לו לתלמיד נאמן ומובהק. בשנת תקצ"ח נתקבל לאבדק"ק יערגען הסמוכה לק"ק פרעשבורג. בשנת תרכ"א נתקבל לאבדק"ק חוסט, ושרת שמה בקודש עד עת פטירתו ביום ר"ח שבט תרל"ט, שמו הלך לפניו כגאון עצום ופוסק הדור, מכל עבר ופינה פנו אליו לשאול בדבר ד' זו הלכה, אשר הם כלולים בספרו שו"ת 'מהר"ם שיק'.

רפז. שו"ת 'מהר"ם שיק', יו"ד סי' רי"ט.

רפח. דברים א, ט"ז.

חרם, ותי' משום דהרבה במחלוקת, וכן פסק ביו"ד ברמ"א, ואי ס"ד דווקא יחיד והלוא אצל ר"א רבים הוי, ותו דבנידון הנ"ל דכלהו תלמידי הרב הן שמנדין לכבודו, וביאר שם ביו"ד בסעי' ט"ז דהוי גם כפגע בכבודם וכולם הוי כבעלי דברים ואינם נקראים ב"ד. ובזה נראה לישב דברי הש"ך הנ"ל, דסובר דגם גבי ר"א צד שכנגדו כולם בעלי דברים הוי ואינם בכלל ב"ד וה"ה בנידון שלנו.

והשנית, לפי מה שהועד לפני שעי"ז אין להרב לחם פרנסתו, לא לו ולא לביתו, שהעמידו להם מורה אחר שלא הגיע להוראה, וסילקו את הרב מרבנות שלו, ומחיותי' החרימו, ואם נתחייב נידוי אבל חיותו וחיות ביתו לא הפסיד, ואליו נושאים את נפשם אשתו וביתו המנוקים, שהרי אפילו למוחרם אמרינן דעושה חנות בכדי חייו ועוסקים עמו בכדי חייו במשא ובמתן, ומוכח דאין רשאין לפסוק חיותי'.

והשלישית, כיון שעומד וצווה דרוצה לציית דין לפני ב"ד, לא מבעי' אם אמר כן קודם שהחרימו, הדין פשוט ומבואר לפסק הלכה בש"ע יו"ד סי' של"ד סעי' י"ח דבכה"ג אין הנידוי והחרם חל כלל וכלל, אלא אפילו אם אמר כן לאחר שכבר החרימו שאז חל עד שיתקן, וא"כ הם צריכים לעמוד עמו בדין לידע במה יתקן, שהרי זה תכלית כל הנידוי והחרם כדי שיקבל עליו ויעשה כראוי, ובדבר שאינו ידוע, מי יאמר לו מה ראוי ומה אינו ראוי לעשות, וע"כ צריך שיעמדו בפני ב"ד, וכדקי"ל בחו"מ סי' י"א סעי' ד' במי שניידוהו משום דלא ציית דינא, ועיין שם בסמ"ע. ואע"ג שכ' הפנים מאירות ח"א סי' צ' להוכיח דאפילו בעשה תשובה מנדין מדברי התוס' ביבמות דף כ"ב ע"ב ד"ה בעשה תשובה ע"כ לענין נידוי לכבוד הרב דפסק רמ"א הנ"ל כמהרי"ק דמהני פיום ע"כ או דפליג אתוס' או דהכא שאני (והרי"ף והרמב"ם והובאו במרדכי שם פליגו על התוס' ום"ל דבלא עשה תשובה מיירי, ובזה מיושב מה שהעיר הלח"מ בפ"ה מה' ממרים דין י"ג עיי"ש, ותמהני על הפמ"א שלא העיר ע"ז שתלי' במחלוקת).

ולענין נידון דידן, בלא"ה אין נפ"מ בזה, שהרי כבר עברו יותר מז' ימים מזמן הנידוי והחומרא רק ע"כ שיציית דין, וכיון שעומד וצווה שרוצה לציית דין מה לו לעשות עוד, וסופם מוכיח על תחילתם שלא

הי' הנידוי לכבוד הרב הגדול והקדוש שלכם, אלא לנקום נקם ולצערו, א"כ הרי בכה"ג קיי"ל דאין הנידוי חל כלל כמבואר ביו"ד סי' של"ד סעי' י"ט, וכל זה הארכתי הואיל ולא שמעתי טענת הצד שהם כנגד הרב, אבל לפי מה ששמעתי לא פגע הרב מרא דאתרא בכבוד הרב הצדיק הקדוש נ"י הנ"ל חלילה, ומה שהוכיח ואמר שאין זה דרך העבודה על אחד שגיזם, לא עשה אלא כפי מה שמחוייב עליו מצות תוכחה, והוכח לחכם ויאהבוך כתיב[רפט], וא"כ לפי דבריהם נידו אותו שלא כדין ואינו נידוי, והוא כדבר שאין בו ממש ורק שנאה תעורר מדנים.

ועליכם קהל הקודש קהל פ' אקרא, עד מתי תאכל חרב ותלחט אש בחרמות ונידויים, אין זה כבוד לרבכם הרב הקדוש שליט"א ולא ניחא לי' למרייהו לומר כן.

ומורי הגאון בעל חת"ס זצ"ל, פי' הקרא במשלי[רצ] ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו. דהכוונה, שאם המתנגדים כל א' רוצה בדבר אחר והם רחוקים בתכליתם שזה לעומת זה, קשה לעשות שלום ביניהם, אבל אם שניהם רוצים בתכלית אחד, אלא שזה סובר דדרך זה עדיף וזה סובר דדרך זה עדיף, כבר הם מיוחדים לתכלית אחד, באלו קרוב מאוד לעשות שלום ביניהם, וע"ז אמר ברצות ה' דרכי איש, ואמר גם אויביו, ר"ל גם אויביו רוצים דרכי ה' ולעשות רצונם חפצים, אז ישליכו עמו.

וכן אני קורא לכם לשלום, הלוא עם ה' אתם הביטו אל צור חוצבתם רצא, הלא כלכם וודאי רצונכם לעשות חפץ ה', ואם האחד טועה הלוא כל הלבבות דורש ה', והרב המאוה"ג וכו' מרא דאתרא עומד וצווח כי גדול בעיניו כבוד הרב הקדוש כו' שליט"א, וחלילה לו לעשות כנגד כבודו, ואם בכל זאת לא סגי, יעמדו עמו בפני ב"ד הנרצה לשניכם, או בזה בל"א וזה בל"א והדין יברר, וכה יהי' וכה יקים, **ואם בכל אלה לא תשמעו, הרי אני מוכן ומזומן לצרף עצמי עם שאר רבנים**

רפט. משלי ט, ח.

רצ. משלי ט"ז, ז.

רצא. ישעי' נ"א, א.

המפורסמים להציל עשוק מיד עשקו, והשומע לדברינו יבוא עליו ברכת טוב.

דברי השוחר טובתם ומבקש שלומכם.

ה"ק משה שיק מברעזאוו

משתתף בצערן של ת"ח

גם **הגאון הגדול ר' חיים סופר זצ"ל בעל 'מחנה חיים'**[רצב] השתתף בצערן של ת"ח, ודרך קסת הסופר אשר במתניו, במכתב תוכחה לראשי ק"ק בארשא, ותבע מהם להשכין שלום באהליהם, כמ"ש בסיום מכתבו: "...והלואי שתשמעוני שאחד מעשירי העם יעשה בפורים קטן סעודת מצוה, ויכנס להרב אב"ד נ"י עם כל הקהלה ויתווך שם השלום, שימחלו זה לזה בלב שלום...", וז"ל[רצג]:

בעזה"י, יום א' תצוה תר"ל.

עץ החיים יתן פריו וגפן השלום חילו, לאלופים וראשים בפרט ולכל בני העדה בק"ק בארשא נ"י.

מכתבכם קבלתי כאשר הייתי מוטל על ערש דוי, דרכי מה אשיב מי ישמע לקולי, הלא אין אני מן החסידים, ויאמרו אם היית מן כת החסידים האלו היית עוזר לנו, טוב השתיקה לפני, אבל כעת אשר ראיתי מכתבכם השניה שתחשדוני **כאלו אין אני משתתף בצערן של ת"ח כמותו הוא הרב המאוה"ג אב"ד שלכם נ"י**, אמרתי לא אוכל עוד מלחשות, ואודיע דברי אתכם.

רצב. נולד בשנת תקפ"ב, בק"ק פרעשבורג, לאביו הצדיק ר' מרדכי אפרים פישל סופר זצ"ל מיקירי קרתא דמתא פרעשבורג. קיבל לקחה של תורה מפי הגאון בעל 'חתם סופר' זצ"ל, הג"ר מאיר א"ש זצ"ל אבדק"ק אונגוואר, הג"ר בנימין וואלף לעוו זצ"ל בעל 'שערי תורה', הגאון בעל 'כתב סופר' זצ"ל. בשנת תרי"א נתקבל לאבדק"ק יעמירינג, בשנת תרי"ח לאבדק"ק סענטפעטער, בשנת תרכ"ח לאבדק"ק מונקאטש, בשנת תרל"ט לאבדק"ק בודאפעסט, ושרת שמה בקודש עד עת פטירתו ביום כ"ה סיון שנת תרמ"ו, חיבר ס' שו"ת 'מחנה חיים' ועוד.

רצג. ס' 'תולדות סופרים', עמ' ל"ז.

שמעוני בני קהלתו וחיו, חלילה לי לדבר דבר או דיבור בגוף המחלוקת אשר יש בין הגאון הגדול דק"ק צאנז נ"י נגד כת סד"ג, כי אין אני בקי לדעת גבול החסידים דשם, לכן בקיץ העבר לא דרכתי קסת הסופר בענין זה.

אך זה אני אומר, שבני הקהלה עשו שלא כדת, שלו יהיה הרב אב"ד נ"י חטא באומר ודברים הן כנגד רבן של חסידים, והן כנגד כבוד בני הקהלה, בכל זה אין רשות מדין תורה לדון דין בעצמו, הן לקמץ פרנסתו או לנגוע בכבודו, פגול הוא לא ירצה. מדין תורה[רצד] אפי' בס"ת שנגנב אין רשאי' להעיד או לדון בבני העיר, וכל מי שמבזה אותו או מקמץ פרנסתו עתיד ליתן דין וחשבון לפני הקב"ה, אשתו ובניו ערבים ח"ו, ד' יריב ריבו ויקבע ח"ו קובעיו נפש, כי הקב"ה מדקדק עם עבדיו, ולכן יען כי שמעתי שכל העדה כולם יראי ד', לכן יפקוד ד' עונותיכם ח"ו חיש מהר, אך בזאת נאות לכם להחזיר לו את אשר נעשוק ממנו מפרנסתו, ואסור לשום אדם להורות שום הוראה בלי רשותו, ואז מוכרח הרב אב"ד נ"י לילך עמכם לפני ב"ד מפורסם ולקבל עליו כל מה שיופסק עליו עפ"י דין תורה.

אך גם להרב הגדול נ"י אני מוכיח, מה לת"ח להתערב בדברים הללו, הכי אין די בצרות הקאנגרעסס במדינות אונגארן, אשר בא לפקוד עוד צרות פולין, לא מחכמה עשה זאת, ובודאי מתחרט עליו בחרטה דמעיקרא, גם אם דיבר סרה ח"ו על בני קהלתו, חכז"ל אמרו[רצה] ת"ח חטא ביום אל תהרהר אחריו בלילה, **והלואי שתשמעוני שאחד מעשירי העם יעשה בפורים קטן סעודת מצוה ויכנס להרב אב"ד נ"י עם כל הקהלה ויתווך שם השלום, שימחלו זה לזה בלב שלום,** ויקבל הרב נ"י שלא להתערב בדברים אשר יש עליה שערורי' בפולין, והוא ישב על התורה ועל העבודה כראוי' לו.

דברי הכותב לכבוד התורה והשלום.

הד"ש הק' חיים סופר מונקאטש

רצד. מס' ב"ב מ"ג, ועיי' טוש"ע סי' ל"ז.

רצה. ברכות י"ט ע"א.

והנני גוזר בשבועה ובח' שאם יועתק אגרת הזה, שלא ישנה בהעתקה ח"ו, כי לא אחפוץ להצדיק שום אחד מהצדיקים, רק לעשות שלום.

כסאות למשפט

בסופה של דבר, צייתו ראשי הקהילה להתייצב לדין לפני בית דין של גדולי מאורי ישראל, אשר ישמעו טענות ב' הצדדים, ויפסקו כדת של תורה.

לראב"ד נבחר הגה"ק בעל 'קול אריה' זצ"ל, ואתו עמו ישבו עוד ב' גאוני ישראל, אשר לא ידוע לנו שמם.

רוח של פחד ויראת ד' חפפה על משתתפי הדין תורה, כאשר עמד אחד מבני הקהילה והעיד דבר מכוער על רבינו, התרה בו הקול אריה ג' פעמים שיגיד האמת בתורת אם לא יגיד, ואמר לו בזה"ל: זאג די רשע, די האסט אליין געזעהן!! וכאשר העיז האיש ברוחו להעיד כן, אמר לו הקול אריה: תזכה לראות בעיניך כאשר הנך הולך מכאן, כאשר ראית דבר מכוער אצל הגאון המובהק הזה!!

לא עברו רגעים אחדים ונפל העד שקר בחלשות, עד שהצריכו להובילו ממקום מושב הבי"ד, פגעה בו יד ד' ונחלה במכאובים שונים, ולאחר ימים ספורים שבק חיים לכל חי[רצו].

רצו. ס' 'תולדות קול אריה', אות קכ"ב, וכותב שם בזה"ל: "סיפר לי הגה"צ מו"ה ראובן מנחם לייפער שי' מאונגוואר, ששמע מאביו הגה"צ הק' רבי ר' בערצי זצלה"ה, שהוא בעצמו היה באותו מעמד, ואלו נאמנים להעיד בגדלותו מה שראו בקטנותן...". והנה הגה"צ ר' בערצי זצ"ל נולד בשנת תרי"ח, לפי"ז היה ילד בן י"ב שנה בעת ההיא.

נוסח שונה בדבר שמענו מפי הג"ר חיים צבי עהרענרייך שליט"א, ששמע מפי אביו הגה"צ ר' שלמה זלמן עהרענרייך זצ"ל אבדק"ק שאמלויא, שכאשר נסע זקינו הגה"ק הקול אריה זצ"ל לנהל הד"ת בבארשא, השים שופר באמתחתו, באמצע הד"ת העידו שראו דבר מכוער על רבינו, שאל הקול אריה: מי ראה דבר זה?! וכאשר התייצב איש אחד להעיד ואמר שהוא ראה כן, אז לקח הקול אריה השופר מאמתחתו, ויפול חרדה גדולה על כל האנשים, עד שהודה האיש ששיחדו אותו להעיד כן.

ומפי הרב יעקב צבי הורביץ שליט"א שמענו, שהגה"ק הקול אריה זצ"ל התרה את שני

מיתתו המשונה של העד שקר, היה לאות לבני מרי, לבל ירהיבו לפגוע בכבוד תורתו וקדושתו של רבינו[רצו].

וחב בסופה

בסופה של דבר הוחזרה השלום והשלוה בתוככי העיר בארשא, ויכונן כסאו ביתר שאת ויתר עוז, וישב רבינו בקרבה עוד י"ג שנים כולם שוים לטובה, עד עת פטירתו ביום ז"ך אב תרמ"ג.

העדים ואמר להם: אם תודו ותחזרו על דבריכם מוטב, ואם לאו אזהירכם כי כהן אני ואל אטמא את עצמי בשבילכם. אחד מהעדים הודה בדבר, והשני התעקש ועמד על דבריו, ויהי אך יצא מהבית נפל מהמדריגות ומת במיתה חטופה.

רצו. סיפר לי הרה"ח ר' נפתלי צבי מייזעלס ז"ל: פעם בליל שב"ק זרקו מתנגדיו אל חדרו אבן גדול שיש בו כדי להמית, ברם רגלי חסידיו ישמור, ובסייעתא דשמיא לא היה רבינו אז בחדרו, כאשר הבחין רבינו שהמצב הגיע עד פיקוח נפש, עזב את שערי העיר ויסע לבית רבו הק' מצאנז, ושפך לפניו את מצוקת לבבו, אחרי ששמע הגה"ק מצאנז פרטי הדברים התבטא ואמר בלשה"ק: "עס וועט זיין לוויות, עס וועט זיין לוויות"... וכן היה, כי שבעה טובי העיר לא הוציאו את שנתם.

פרק ז

אשכבתיה דרבי

פרק ז - אשכבתיה דרבי

בן ששים לזקנה - חלקת מחוקק ספון - מספד מר

בן ששים לזקנה

בהגיע רבינו לבן ששים לזקנה, קפצה עליו חולי וחולשה, איברי וצירי גיוו הטהור התחילו להתרופף. מובן הדבר שמצב בריאת גופו הרופף, מנעו בעדו מלעסוק בעבודתו בקודש כמאז ומקדם. רבינו מתאונן על כך בתשובותיו, ומפיל תחינה קדם רבון עולמים, שיזכה לעבוד את ד' מתוך בריאות גופא, בתשובה אחת הוא כותב[רצח]:

"...ועם כת"ה הסליחה כי אי אפשר לי כלל לפלפל מחמת חולשתי, ובקושי גדול שדחקתי את עצמי להשיב דברים האלו מפני הכבוד, ויאמין לי כי הרבה שו"ת מונחים אצלי ששאלנו כעת, ואין בי כח להשיב עליהם רק שתי תשובות שנשאלתי מאה"ק מצפת תוכ"נ דחקתי את עצמי והשבתי עליהם, **ד' ירחם עלי בכלל כל אחינו בני ישראל, וירפאני ויחלימני בתוך שאר חולי ישראל במהרה דידן...**".

בתשובה שכתב רבינו אחרי חג הפסח שנת תרמ"ג, אל בנו יקירו הגה"צ **ר' מנחם שלום וואלדמאן זצ"ל דומ"ץ דק"ק קלאסנא - וויעליטשקא**, הוא מתאונן על מצב בריאותו הרופף, וז"ל[רצט]:

בעזהשי"ת, א' אמור ד"י למב"י תרמ"ג לפ"ק, בארשא יע"א.

שלום וברכה מאלוקי המערכה, לבני יקירי חמדת לבבי, הרב החריף

רצח. או"ח סי' מ"ה.

רצט. או"ח סי' מ"א.

החסיד וכו' כ"ש מו"ה מנחם שלום וואלדמאן יצ"ו ני"ו וכאש"ל שוי"ר עד ביאת ינון אמן סלה.

ת"ל יתברך שלום באהלינו, והחפצים מאה"ק הגיעני על ימים אחרונים של פסח, **ומחמת שלא הייתי בקו הבריאות, וגם עדיין אינני בקו כראוי, ד' יחלימני כראוי במהרה דידן**, והיה קשה לי הכתיבה, לכן לא שלחתי לכם תיכף ומיד אחר הפסח, והנני שולח לכם...

בתחילת הקיץ דשנת תרמ"ג לפ"ק, נחלה רבינו קשות על מחלת השבר (בראך), וכן סבל ממחלת עצירת הוצאת השתן, ויסע לעיר הבירה וויען לדרוש שמה אצל הרופאים המומחים בבית החולים היהודי 'ראטשילד', שהיה להם מחלקה מיוחדת על מחלת היוראלאגיע, הרופאים המומחים החליטו שהוא צריך לניתוח דחוף.

Sterbebuch der Israelitischen Kultusgemeinde Wien unter der Nummer 1067 folgende Informationen:

Jakob Waldmann, Rabbiner, in Ungarn geboren und zuständig, gestorben in Wien 18, Gürtelstraße 95 (Krankenhaus der Israelitischen Kultusgemeinde Wien), am 30. August 1883 an Blasen-Nierenbeckenentzündung *(bubbles kidneys basin inflammation)*. Durch die Zuständigkeit nach Ungarn gibt es in Wien keine Verlassenschaftsabhandlung.*(Thro ugh the responsibility to Hungary , there is no reliance shaft treatise in Vienna)*

מסמך מתוך ארכיון בית החולים בעיר ווינא, על סיבת פטירת רבינו ז"ל

אכן הניתוח לא עלתה בטוב, וביום ה' לסדר 'לא אוכל עוד לצאת ולבוא' (פ' ראה), ז"ך מנחם אב תרמ"ג לפ"ק, גברו אראלים את המצוקים, ונשבה ארון אלקים, נשמתו הטהורה עלתה לגנזי מרומים מתוך צער ויסורים, בהיותו בן ס"ג שנה.

חלקת מחוקק ספון

מחמת חוקי מדינת אונגארין, שלא הרשו להכנים מתים מחוץ לגבולותיה, לא יכלו להביא גופו הטהור למקום משכנו ק"ק בארשא יצ"ו, אשר הרביץ שמה תורה וטהרה במשך כ"ו שנים כולם שוים לטובה, משנת תרט"ו עד שנת תרמ"ג, והוכרחו להטמין גופו הטהור בבית מועד לכל חי שבק"ק וויען,

בית החולים ראטשילד בעיר ווינא באותם הימים

שמה מצא מקום מנוחתו בחלקה הנקרא 'ערשטע טויער'[ש].

כבר אמרו חז"ל (סוכה נ"ג.) 'רגלוהי דבר נש אינון עריבון ביה, לאתר דמיתבעי, תמן מובילין יתיה', וכן אמר דוד המלך ע"ה (תהלים ל"ז, כ"ג) 'מד' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ'. בהשגחה פרטית כיתת רבינו את רגליו להתרפא בעיר הבירה וויען, ויצאה שמה נשמתו הטהורה ושם חלקת מחוקק ספון, בכדי שיתקיים רצונו שהביע בחיים חיותו, שאין ברצונו להקבר בק"ק בארשא, סמוך להני אינשי דלא מעלי, אשר מררוהו וישטמוהו בחיים חיותו, ועי"ז לא זכו בני ק"ק בארשא שיקבר רבינו בשכונתם להיות מגן ומחסה על בני העיר[שא].

ש. כדי להקל על הנוסעים להשתטח על ציון מנוחתו הק', מצינו לנכון לציין הדרך להגיע שמה.

מקום הביה"ח היא: ZENTRAL FREIDHOF, 236 Zimmeringer Hauptstrase.....

מקום קבורתו היא: ..... GROUP 6, REIHI 18, NUMBER 17

מספר טלפון היא: 431-767-6252

שא. מפי הרה"ח ר' יעקב מארטון נ"י, ששמע כן מפי הרה"צ ר' יצחק מאיר לייפער זצ"ל מיוצאי ק"ק בארשא יצ"ו.

וזאת אשר חרתו על מצבת אבן קבורתו[שב]:

כתר תורה
ויעקב איש תם
לילות כימים שם
רץ כצבי לתורה
ובעבודה וגמ"ח
עמל ויגע כל הימים
ה"ה הרב הגאון
החסיד מו"ה
יעקב צבי זצ"ל
אב"ד דק"ק בארשא באונגארן
בן הרה"ג
מו"ה מרדכי ארי' זצ"ל
נפטר בכתר שם טוב
בן ס"ג שנה
ביום ה' ראה ז"ך לחודש מ' אב
תרמ"ג לפ"ק
ת' נ' צ' ב' ה'

צורת המציבה על ציון קדשו של רבינו ז"ל בעיר ווינא

מספד מר

דבר פטירתו של רבינו עשתה כנפים בארץ, גדולי ישראל נשאו נהי ובכי מספד תמרורים, על פטירת האי גאון ישראל וקדושו, אשר נפטר בעוון הדור.

בין המספידים נמנה **הגה"צ ר' אשר שמואל פאנעט זצ"ל אבדק"ק**

שב. לאחרונה הוקמה מציבה חדשה על הישנה, על ידי הגה"צ ר' ישראל חיים מנשה פרידמאן שליט"א ראבדק"ק ייטב לב סאטמאר.

הידאלמאש[שג] במדינת זיבענבערגין, וזאת אשר אמר בהספידו[שד]:

"...הוי שבר שמעה אזנינו, כי נסתלקו מאתנו גדולי התורה ארזי הלבנון, צדיקים יסודי עולם, אשר בצלם אמרנו לחיות בין הגויים בגלות המר הזה, הלא המה... **הרב הגאון הגדול מוה"ר יעקב צבי וואלדמאן זצ"ל אבד"ק בארשא**, חתן הגאון הצדיק מוה"ר ברוך אברהם זצ"ל אבד"ק האנשאוויץ, **שהיה למדן עצום ומתמיד בלימודו כל ימיו, ונפטר בחדש אב העבר אחר מחלה קשה בעיר הבירה וויען, והניח הדור יתום.**

ועליהם אני קורא דברי הנביא (ישעיה כ"ב, א-ב) 'מה לך איפא כי עלית כך לגגות, קריה עליזה חלליך לא חללי חרב ולא מתי מלחמה', מה זה כי נסתלקו כל הצדיקים הללו, הלא לא חללי חרב המה, לא בחטאם מתו, אלא 'יחדיו מרחוק ברחו' שנסתלקו מאתנו על שנתרחקנו יחד מאת השי"ת ומתורה"ק, ונתמשכנו בעוונותינו, ועל כן באה עלינו כל הצרה הזאת, אוי ואבוי...".

כן נשא עליו מספד תמרורים **הגה"צ ר' יחיאל מיכל היבנער זצ"ל**[שה] **אבדק"ק ניזנוב** במדינת גאליציה, אשר במשך שבעת ימי האבילות, עבר דרך העיר בארשא, ולרגל הופעת חכם בעיר נתכנסו כל בני הקהילה בבית הכנסת, לערוך מספד עצרת על פטירת רבינו, וישלח הגה"צ מניזנוב לקרוא את בני רבינו מבית אבלותם, שגם הם ישתתפו במעמד ההספד.

שג. נולד בשנת תקצ"ה, בק"ק טאשנאד, לאביו הג"ר חיים בצלאל פאנעט זצ"ל אבדק"ק טאשנאד בעל 'דרך יבחר'. קיבל לקחה של תורה מפי הגה"צ ר' יהודה אסאד זצ"ל אבדק"ק סערדעהאלי, הגה"צ ר' מנחם מענדל מדעעש זצ"ל. בשנת תרט"ז נשא את בת הרבני הנגיד ר' יצחק אייזיק הכהן ע"ה מק"ק פאיע. נטה אהלו בק"ק הוניאד, ולמד תורה מתוך הדחק. בשנת תרמ"א נתקבל לאבדק"ק הידאלמאש, ושרת שמה בקודש עד עת פטירתו ביום י' שבט תרס"ט.

שד. ס' 'דברות אש', עמ' מ"ט.

שה. נולד בשנת תקצ"ד, בק"ק ניזנוב, לאביו החסיד המופלג ר' ישראל משה היבנער ז"ל, יצק מים על ידי צדיקי דורו, וזכה אצלם לחיבה יתירה. בשנת תרי"ד נתקבל לאבדק"ק נינזוב, ושרת שמה בקודש למשך נ"ד שנה, עד עת פטירתו ביום ה' לסדר שמיני, כ"ג אדר ב' תרס"ח, ושם מנו"כ, הניח אחריו ברכה הרבה חיבורים.

וכך כותב הגה"צ מניזנוב זצ"ל[שו]:

"...ואז בהיותי סמוך לש"ק בעיר בארשי אשר היא מזוזת מדינת אונגרין, ומצאתי שם בני **הרב המאור הגדול החסיד הישיש מו"ה יעקב צבי ז"ל** בתוך ימי אבילתם עליו, **אשר נפטר בעיר מלוכה וויען בעת נסעו למצוא תרף לנפשו**, ושם נודע לי שיום א' קודם פטירתו נפטר שמה הרב הצדיק אב בחכמה ורך בשנים קדוש יאמר לו ר' נחום דוב זצ"ל[שז] בן הקדוש שר שלום חתנא דבי נשיאה מסאדיגערי זי"ע, ובשמעי רעדה ופלצות אחזני וארכבותי דא לדא נקשן, **וביום השמועה קראתי שם לבבי ולמספד בבהמ"ד דשם, ושלחתי לבני הרב, שיחיו, שיבואו גם הם להספד**, כמו דמותר לילך ללות המת ולומר קינות וכדומה, ושמעו לדברי, ואמרתי ד'יעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים' (בראשית ל"ב, א), היינו שאביהם הרב ז"ל נסע לוויען, וזכה ליפגע עם הרב הקדוש ר' נחום בער ז"ל וכל קדושים עמו, 'חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו' (תהלים פ"ה, י"א)...".

וממשיך שם הגה"צ מניזנוב זצ"ל בהספידו על הגה"ק בעל 'ייטב לב' מסיגוט זי"ע, ומביא מה שאמר בתוך הספידו בבארשא, וז"ל:

"...**וכבר אמרתי בעיר בארשי** לפרש מאמר החכם מכל אדם הובא בגמ' סוכה (נ"ג.) 'רגלוהי דבר נש אינון ערבין ביה, לאתר דמתבעין תמן מובילין יתיה', ושמעתי בזה שהוא מלשון (ישעיה כ"א, י"ב) 'אם תבעיון בעיו', ר"ל דהשי"ת מוליכו למקום שיוכלו לבקש עליו רחמים. אך אני אמרתי עפ"י דאיתא בזוה"ק (פ' פנחס רי"ט:)[שח] על הפ'

שו. קונטרס 'דובב שפתי ישנים' אות א, הנספח לס' 'הילולא דרבי', קאלימייה תר"נ, ובו "הספדים אשר הרמותי על צדיקים וקדושים, וכבר נדפסו זה כמה שנים ולא נת(ק)בדרו בעלמא, ונאבדו ונשרפו בעוה"ר, אמרנו ב"ה לתת להם מקום בחיבורי זה".

שז. הוא הרה"ק ר' נחום דוב בער פרידמאן זצ"ל, בן הרה"ק ר' שלום יוסף מסאדיגורא זי"ע, וחתן הרה"ק ר' אברהם יעקב מסאדיגורא זי"ע, בני הרה"ק אור ישראל מרוזין זי"ע.

שח. וז"ל: "ישמח ישראל בעושיו, ההוא חדוה דישראל לאו איהו אלא בעושיו, בעושיו, בעשו מיבעי לי', אלא אלין קדשא בריך הוא אביו ואמו, דאע"ג דמיתו קדשא בריך הוא אעקר לון מגן עדן ואיתי לון עימה להההוא חדוה לנטלא חולקא דחדוה עם קדשא

(תהלים קמ"ט, ב) 'ישמח ישראל בעושיו', שכשאדם עושה שמחה של מצוה, מביא הקב"ה אבותיו שישמחו עמו, ובס' הק' יסוד ושורש העבודה (שער הכולל פרק ט"ו) כתב[שט], דגם במי שמשמח לשמו ית' בכל שבתות וימים טובים כן הוא, וקימתי' מסברא.

והנה אמרו ז"ל 'ברא כרעא דאביה', ולזו רמזו 'רגלוהי דבר נש' היינו בניו, 'אינון ערבין ביה', י"ל מלשון עריבות ומתיקות, 'לאתר דמתבעי' ר"ל בכל פעם שירצו לשמח לשמו ית', לשם מביאין את אביהן, וחז"ל (זוה"ק ח"ב, נ"ג ע"א) דרשו על פסוק (דברים ד, ל"ז) 'ויוציאך בפניו' שאבות הקדושים באו בעצמם ובכבודם בשעת הגאולה, ובמדרש קהלת (קהלת רבה ד, ו) איתא דבשעה שהכניס שלמה המלך ע"ה את הארון הקודש יעמד חי דוד המלך ע"ה, ונלמד סתום מן המפורש, וע' בזוה"ק תקונא ע' בסופו, דאבוהו דר' כרוספדאי הוי נחית ליה קב"ה למשמע מילין דבריה ר"כ ביום חג השבועות ע"ש...".

בדברים אלו כיוון הגה"צ מניזנוב זצ"ל לנחם ולחזק את רוח בני רבינו, שאף שלא נקבר אביהם בקירוב מקום משכנם, עכ"ז זכות תורתו וקדושתו יחופף עליהם כאשר ימשיכו בדרך קדשו.

זכותו הגדול של האי גאון ישראל וקדושו, יגן על כל צאצאיו הממשיכים שרשרת עם סגולה, עד ביאת בן דוד, אכי"ר.

בריך הוא ושכינתה וגו'...".

שט. וז"ל: "ובן יכבד אב ואם בזה, בבואם מגן עדן לראות את פניו על ראש שמחתו, כגון בשבתות וימים טובים, או שעושה סעודת ברית מילה לבנו, או סעודת בר מצוה, או בית חתנות וכיוצא איזה שמחה של מצוה, באים אביו ואמו מגן עדן לראות בשמחתו ולשמוח עמו. ובתנאי קודם למעשה צריך לשתף בשמחתו להקדוש ברוך הוא יתברך שמו ויתעלה, דהיינו שיהנו מהסעודה שעשה, תלמידי חכמים ועניים ואביונים, ואז מוציא הקב"ה אביו ואמו מגן עדן, שהם שותפין עם הקב"ה שמו באדם וכו'...".

חלק ב

משכנות לאביר יעקב

משכן א

חתנו הגה"צ ר' מנחם זאב ווייסבערג זצ"ל

אבדק"ק טארקאן יצ"ו

נולד לאביו הגאון ר' שלמה זלמן ווייסבערג זצ"ל אבדק"ק דאברא, בן הרבני התורני ר' משה דוב ווייסבערג ז"ל[א], ונכד הרבנית הצדקנית מרת גיצא ע"ה, אחותו של הרה"ק בעל 'אוהב ישראל' מאפטא זי"ע[ב], ולאמו הרבנית הצדיקת מרת בריינדיל ע"ה. בהגיעו לפרק האיש מקדש, נשא את בתו של רבינו, הרבנית הצדיקת מרת ריזל ע"ה[ג].

היה חביב כבן אצל חותנו - רבינו, ועסקו ביחד בפלפולא דאורייתא, אף בעת שישב כבר על כס הרבנות, היה דרכו מפעם לפעם להציע לפניו דבר הקשה בדבר ד' זו הלכה, ובחיבור תשובותיו של רבינו מצינו כמה תשובות המופנים אליו, מהם נראה גודל אהבה שרכש אליו, באחד מתשובותיו הוא כותב אליו בזה"ל[ד]: "...ויאמין לי כבוד חתני נ"י **שאלולי שאתם בני לא הייתי משיב בעת** מרוב טרדותי העצומות שאפפו עלי כעת, עד

א. על מצבת אחיו של הג"ר שלמה זלמן ווייסבערג זצ"ל אבדק"ק דאברא, הוא הג"ר מרדכי יצחק ווייסבערג זצ"ל דומ"ץ דק"ק סטראפקוב, כתוב ששם אביו הרבני ר' משה דוב ווייסבערג ז"ל.

ב. על יחוסם למעלה בקודש, ראה בס' 'זכרונות המאור', עמ' שמ"ג, ובתיקונים ע"ז בקובץ 'המאור', גליון רנ"א, עמ' 28, ובס' 'מאורי גליציה', ח"ג, עמ' 685, אגרות אוהב ישראל מכתב ב.

ג. מצבתה שבביה"ח דק"ק טארקאן נשברה לרסיסים, ולא נשאר רק חלק קטן עליה יכולנו לקרוא: "...אשת... ווייסבערג זצ"ל נכדת [הב"ח וב"ש?]... הגה"ק ב'...", לפי פנקס המסמכים של עיר טארקאן, עולה שנפטרה בשנת תרע"ג.

ד. או"ח סי' ל"ה.

שלא ינחיני כמעט לבלוע רוקי, ובקושי שנפניתי מעט כעת, לכן לא אוכל להאריך כעת כלל, רק מה שעולה לפום ריהטא...".

כן נשאר אגרת שלומים שכתב אליו, בין בתרי שורותיו נראה גודל האהבה שרכש אליו, וז"ל[ה]:

בעזהשי"ת, יום ב' וישב תרל"ט לפ"ק, פה בארשא יע"א.

רב שלום וברכה, לכבוד חתני ידיד נפשי, הרב הה"ג חריף ובקי החסיד המפורסם סוע"ה כקש"ת, מו"ה מנחם זאב ווייסבערג יצ"ו נ"י האבד"ק טארקאן יע"א, עם בת זוגו, בתי הרבנית הצדיקת מ' ריזל תחי', עם כל בני ביתו נכדיי שי' לאוי"ט.

ת"ל ית"ש שלום אתנו באהלינו כה לחי, ותמול הכנסנו בבריתו של אברהם אבינו ע"ה את נכדינו שי', וקראנו שמו בישראל חיים מרדכי אריה, ויהיה נקרא חיים ליב[ו] שי' לאוי"ט, יהא רעווא שיזכו אביו ואמו אתנו יחדיו לגדלו וכל יו"ח לתורה ולחופה ולמעש"ט, ונזכה כולנו לראות מהם ומכל יו"ח דורות ישרים מבורכים בנים ובני בנים ת"ח וצדיקים וכל טוב סלה עד ביאת הגואל בב"א. ויודיענו כ' חתני נ"י מביאתו לשלום לביתו וסדר נסיעתו ופעולתו לטובה ותשלח, כנפשכם ונפש אביכם הדו"ש באה"ר, ומברככם במז"ט על נכדינו הנ"ל... ויהא רעוא שיזכו אביו ואמו וכל משפחתינו לגדלו ג"כ לתורה ולחופה ולמעש"ט וכל טוב סלה, כנפשם ונפשינו.

הק' יעקב צבי הירש וואלדמאן חופק"ק בארשא יע"א

זוגתי תחי' דו"ש ומפרס שלום בתה ז' הרבנית תחי' עכב"ב שי' ומברכת אתכם במז"ט, ואפריון נמטיה לחתנכם החריף מוה"ר ישראל חיים פרידמאן יצ"ו נ"י.

*

ה. או"ח סי' ס"ג, וכן יש תשובות אליו או"ח סי' ל, ל"ה, חו"מ סי' ו, ובאה"ע סי' א' מביא את דבריו: "...וחתני החריף מו"ה מנחם זאב נ"י השיב על דברי...".

ו. ה"ה הרה"צ ר' חיים לייב לייפער זצ"ל, בן הגה"צ ר' בערצי לייפער זצ"ל, חתן רבינו.

הסתופף תמידין כסדרן בצל הגה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנז זצ"ל, ונחשב בין תלמידיו שומעי לקחו[ז].

כאשר ביקר פעם הרה"ק ר' מנחם מענדל מוויזניץ זי"ע בעל 'צמח צדיק', אצל הגה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנז זי"ע, שאל ממנו בתוך אחד השיחים, היות שנצרך לו אברך חריף ומופלג בתוי"ש, להיות מלמד עבור בניו, לזאת יועיל נא לבחור מהני אריות שבחבורת אברכים היושבים לפניו ראשונה במלכות, להיות למלמד לבניו. אז הצביע הגה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנז זי"ע על תלמידו הג"ר מנחם זאב ווייסבערג זצ"ל, ונתקבל למלמד בבית הרה"ק מוויזניץ זי"ע, ותנאי התנה הג"ר מנחם זאב מעיקרא שיוכל לנסוע לרבו הק' לצאנז על מועדי השנה באין מפריע.

כתנאו כן קיימו שעל אף בעת שהותו בוויזניץ לא שינה כלום מדביקותו אל רבו הגה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנז זי"ע, והיה דרכו לנסוע אליו על מועדי השנה, והרה"ק מויזניץ זי"ע הראה אליו אותות אהבה וחיבה יתירה, וגם השתתף עצמו בהוצאות דמי הנסיעה לצאנז[ח].

בעת שהותו בוויזניץ, התקיימה שמחת נשואי צאצאי הרה"ק מוויזניץ זי"ע עם צאצאי הרה"ק ר' דוד מטאלנא זי"ע, החתונה התקיימה בחצר הק' טאלנא שבמדינת רוסיה, בהיות הג"ר מנחם זאב זצ"ל מלמד חצר הק' בוויזניץ, נסע גם הוא עם השיירא מוויזניץ.

ככלות שבעת ימי השבע ברכות היה סמוך ליו"ט, ונסע משם כדרכו לחגוג את המועד בצאנז. ושאל ממנו הגה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנז זי"ע מה ראה חדשות בטאלנא? השיבו הג"ר מנחם זאב זצ"ל שראה דבר מפליא מנורה גדולה של כסף, ולפניה מדרגות עשויה מכסף, עליה עולים להדליק המנורה. כשמוע הגה"ק מצאנז זי"ע את דבריו הגיב על כך: אם היה נמצא אצלי כל כך כסף, הייתי עושה מנורה של כסף בלבבי [= נ"א בשמים]. היינו שהיה מחלקו לצדקה לעניים ולאביונים.

ז. רשימת התלמידים בס' 'דרכי חיים'.

ח. ממכתב הגה"צ ריח"מ פרידמאן שליט"א, ששמע כן מפי אביו הגה"צ ר' יעקב צבי פרידמאן זצ"ל.

שוב שאלו הגה"ק מצאנז זי"ע: מה מדברים אודותי במדינת רוסלאנד? השיבו הג"ר מנחם זאב זצ"ל: ברוסלאנד מדברים מהרבי כמו א 'בעל שם'... כשמוע הגה"ק מצאנז את דבריו, העלה חיוך קל על שפתיו, הכה על כתפיו בדרך חיבה, כמרמז ואומר געגוג געגוג...

*

מתחילה ישב על כס הרבנות דק"ק **דאברא** והגלילות[ט], על מקום אביו הגאון ר' שלמה זלמן ווייסבערג זצ"ל, שכיהן שמה ברבנות. בשנת תרל"ט כיהן כאבדק"ק **טארקאן** והגלילות, לימים נתפרסם **כרב גדול וחסיד מפורסם**[י], ושרת שמה בקודש עד עת פטירתו ביום ט' טבת תרנ"ה לפ"ק, ושם מנו"כ.

וזאת אשר חרתו על מצבת אבן קבורתו:

פ"נ

הרב הצדיק החסיד והעניו
כל ימיו עסק בתורה ועבודה
מתוך יסורים ועוני ה"ה החוב"ק
מו"ה מנחם זאב
במו"ה שלמה זלמן זצ"ל אב"ד
דק"ק טארקאן נפטר ביום ט'
לחדש טבת תרנ"ה לפ"ק
ת נ צ ב ה

תמונת המציבה של הגה"צ ר' מנחם זאב זצ"ל

ט. מצאנו בתשובותו של רבינו זצ"ל אליו (או"ח סי' ל) מיום כ"א שבט תרל"ז, שמתארו: "האבד"ק דאברי והגליל יצ"ו", וכן מצאנו תשובה אליו בשו"ת 'אבני צדק' להגה"ק בעל 'ייטב לב' מסיגוט זי"ע או"ח סי' נ"ב, הכותב אליו: "שלום לאהובי הרב החריף ובקי מו"ה מנחם זאב נ"י רב ומורה בישוב דאברא...".

י. ס' 'שם הגדולים מארץ הגר', מערכת מ' אות נ.

הניח אחריו ברכה בנים ובני בנים גדולי תורה חסידים ואנשי מעשה, ואלו הם:

א) בנו ממלא מקומו הגה"צ ר' משה דוב ווייסבערג זצ"ל אב"ד טארקאן. נולד ביום ג' אב תרל"א, נשא בזיוו"ר בתה של הגה"צ ר' שמואל רובין זצ"ל אבדק"ק קארטשין, ובזיוו"ש את ש"ב הרבנית הצדיקת מרת פעסיל ע"ה, בת דודו הגה"צ ר' ישראל שמעון מאיר וואדלמאן זצ"ל, בן רבינו זצ"ל. לאחר פטירת אביו ביום ט' טבת תרנ"ה, מילא את מקומו ברבנות דק"ק טארקאן והגלילות.

שמו הטוב הלך לפניו בגודל בקיאותו בכל מכמני תורה, אמרו עליו שלשון הטור ובית יוסף היה רגיל על לשונו בעל פה[יא], כאשר שאלו פעם ש"ב הרב החסיד ר' מרדכי לייפער זי"ל[יב] שאם נכון הוא מה שאומרים עליו שיודע ש"ס בע"פ? השיבו בגודל ענותנותו: "אין אז מען קען א פאר מסכת'ס, איז וואס"!! כן היה מפורסם בהפלגת צדקתו, עד שהגה"ק בעל 'מנחת אלעזר' ממונקאטש זצ"ל עמד לפניו במלוא קומתו[יג], וכן נושעו רבים אצלו בדבר ישועה ורחמים[יד].

היה ענותנותן ושפל ברך, ולא החזיק טיבותא לנפשיה, ואף שישב על כס הרבנות בק"ק טארקאן, לא נהג שררה כלפי בני קהילתו, ולא קבע את מקומו בבית הכנסת בכותל המזרחי כנהוג, רק ישב מאחורי ביהכ"נ סמוך לתנור וכיריים[טו]. המשיך בהתמדתו בתורה עד זקנה ושיבה, השים לילות כימים בשקידה עצומה כבחור צעיר לימים.

יא. ס' 'זכרונות המאור', עמ' שד"מ.

יב. בן הגה"צ ר' איתמר לייפער זצ"ל, חתן הגה"ק ר' ישראל חיים פרידמאן זצ"ל אבדק"ק ראחוב, בעל 'ליקוטי מהרי"ח'.

יג. מפי הרה"ח ר' ישראל שטערן נ"י.

יד. מפי הרה"ח ר' יהושע פריינד ע"ה.

טו. מפי הרב החסיד ר' ישראל חיים לייפער שליט"א.

מסופר[טז] שבימיו האחרונים של הגה"ק ר' ישראל חיים פרידמאן זצ"ל אבדק"ק ראחוב בעל 'ליקוטי מהרי"ח', היה חתונה בהמשפחה, הרב מראחוב היה כבר חולה ושכב בחדר הסמוכה למקום הסעודה, באמצע השמחה נכנסה אליו הרבנית וביקשה ממנו שיואיל ליכנס להסעודה, ענה לה: הנה אין בכחי ליכנס, אבל ברצוני להגיד לך דבר, אכן הנני מפחד מלאומרה שלא תתגאה, כאשר הפצירה בה, אמר לה: אתה רואה את כל הרבנים גאו"צ המסובים בראש השולחן, קוק נאר דיין ברודער משה בער וועגט זיי אלע איבער...

נהרג עקדה"ש בהיותו בן שבעים שנה הי"ד, גרגיר מדברי תורתו נדפס לקמן במדור "פתגמי אורייתא", ומשם תדרשנו לטובה.

*

ואלו הם יו"ח של הגה"צ ר' משה דוב ווייסבערג זצ"ל אב"ד טארקאן:

1) חתנו הרה"ג ר' **שלמה שפיטצער זצ"ל הי"ד אבדק"ק באגדאן**. בן הרה"ג ר' משה שפיצער זצ"ל דומ"ץ דק"ק מונקאטש. קיבל לקחה של תורה מפי הגאון ר' שמעון גרינפעלד זצ"ל אבדק"ק סעמיהאלי, ומצינו בשו"ת מהרש"ג כמה תשובות שכתב אליו עוד בהיותו בחור צעיר לימים, וכותב אליו בזה"ל[יז]: "בבוד אהובי תלמידי הב' המופלג חו"ש כה' שלמה שפיטצער נ"י במונקאטש יע"א"[יח].

2) בנו הרה"ג ר' **יעקב צבי ווייסבערג זצ"ל הי"ד דומ"ץ דק"ק טאפאלטשאן**. בזיוו"ר נשא את ש"ב הרבנית הצדיקת מרת חיה יוטל ע"ה, בת דודו הרה"צ ר' אלעזר אלימלך וואלדמאן זצ"ל, ובזיוו"ש נשא את בת ש"ב הרה"ג ר' אלטר זלמן לייב שייאוויטש זצ"ל הי"ד, חתן הגאון ר' שמעון גרינפעלד זצ"ל אבדק"ק סעמיהאלי[יט].

טז. מפי הרה"ח ר' ישראל שטערין נ"י.

יז. ח"א יו"ד סי' י"ג, סי' מ"ד, סי' ס"ב, גם מוזכר בשו"ת מהר"ש ח"ז סי' כ"ה.

יח. מיו"ח חתנו הרה"ג ר' נטע ווייס זצ"ל אבדק"ק טריבושאן.

יט. בזיווגו הראשון, ובזיוו"ש נשא את בתו של הג"ר מנחם מנדל קויפמאן זצ"ל, חתן הגה"ק בעל 'ליקוטי מהרי"ח זצ"ל.

ב) חתנו הגה"ק המפורסם ר' ישראל חיים פרידמאן זצ"ל אבדק"ק ראחוב בעל "ליקוטי מהרי"ח".[כ]

הגה"ק בעל 'ליקוטי מהרי"ח' זצ"ל עטוף באדרתו, וחתי"ק

כ. רבים הם הפרטים הנוגעים לתולדותיו של האי גאון וצדיק זצ"ל, ותולדות ביתו אחריו, אך אין כאן המקום להכיל כל פרטי תולדותיו שיכיל לספר בפני עצמו, לזאת הוכרחנו לצמצם לכתוב רק ראשי פרטים מתולדותיו, ועוד חזון למועד.

נולד בשנת תרי"ט לפ"ק, לאביו החסיד המופלג הישיש ר' יהודה פרידמאן ז"ל. בימי נעוריו יצק מים על ידי הגה"ק בעל 'ייטב לב' מסיגוט זי"ע, והיה אצלו לתלמיד נאמן ומובהק.

בהגיעו לפרק האיש מקדש, נשא את הרבנית הצדיקת מרת מטיל לאה ע"ה, בת הגה"צ ר' מנחם זאב ווייסבערג זצ"ל אבדק"ק טארקאן, החתונה התקיימה בשנת תרל"ט בק"ק טארקאן, רבינו זצ"ל השתתף בראש הקרואים בשמחת כלולת צאצאיו, כמו שמזכיר מאורע זה בתשובותיו[כא]: "... אני היום באתי לביתי, מאשר הייתי על חתונת נכדתי בת חתני הה"ג אבד"ק טארקאני בגליל באדראגי ונשתהיתי יותר משתי שבועות...". כן השתתף הגה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע בראש המסובים[כב].

בספרו 'ליקוטי מהרי"ח' (התנהגות לער"ש) הוא מביא דבר נחמד ששמע מפי חותנו, וז"ל: "...ובזה שמעתי מכבוד מו"ח **הגאון החסיד מו"ה מנחם זאב זצ"ל** שהי' אבד"ק טארקאן, בשם אדומו"ר הגה"ק מו"ה **יחזקאל שרגא האלברשטאם זצללה"ה משיניווא**...".

כאשר מתה עליו אשת נעוריו, נשא בזיוו"ש את אחותה הרבנית הצדיקת מרת צירל ע"ה.

בהיותו יושב סמוך על שולחן חותנו הגדול בק"ק טארקאן, התקרב בעבותות האהבה אל חו"ז רבינו זצ"ל, נשא ונתן עמו בפלפולא דאורייתא, וז"ל[כג]:

בעזהשי"ת, יום ג' לסדר ויבא יעקב שלם תרל"ט לפ"ק, פה בארשא יע"א.

רב ברכות ושובע שמחות, לבעל נכדתי האברך החריף השנון כ"ש מו"ה ישראל חיים פרידמאן יצ"ו ני"ו וכאש"ל שוי"ר.

כא. או"ח, סי' ל"ז, מיום כ"ז טבת תרל"ט.

כב. ראה לעיל ב'פרק ב — בית חותנו', מה שהבאנו סיפור שהיה בעת ההיא.

כג. או"ח, סי' ס"ב. מצינו עוד בתשובותו של רבינו זצ"ל שכתב אל חתנו הגה"צ מטארקאן זצ"ל ביום ו' עש"ק בראשית שנת תרל"ט (או"ח סי' ל"ה), שסובב והולך על שאלה

הנני מבשר אתכם ומברככם במז"ט, כי ילדה בתי מ' מלכה חנה תי' בן זכר למז"ט ולש"מ במוצש"ק קודם אור היום, יהא רעוא שנזכה כולנו להכניסו בשאעע"ה ולגדלו לתורה ולחופה ולמעש"ט עם כל יו"ח אמן ולכל טוב סלה.

לאחר פלפול ארוך, מסיים את תשובתו אליו בזה"ל:

ומחמת שאין הענין סובל פלפול לא אוכל להאריך, בשגם בדבר שלא ידעינן טעמו על בריו, לכן אל תתמה על קצירת האומר, והנני חותן חותנך הדו"ש באה"ר.

הק' יעקב הירש וואלדמאן
חו"פ בארשא יע"א

ושלום לכל ביתך מכולנו ולכל בית חותנך שוי"ר מכולנו ומז"ט לכלכם מכלנו, ותשלח הכל על רעצאפים ולא תחוס על דמי הפאסט למעה"ש הננו מבקשך ומזהירך.

בשנת תרנ"ז[כד] נתקבל לאבדק"ק ראחוב יצ"ו, ויסד שמה בית אולפנא רבתי, הרביץ תורה לעדרי צאן קדשים והעמיד תלמידים הגונים וישרים. בימי הרם עולם מלחמת העולם הראשונה, גלה לעיר גראסווארדיין, ונתקבל שם לרב בביהמ"ד חברה ש"ס, ולמד שם שיעורין תמידין כסדרן. כשוך חמת המלחמה חזר לעירו ק"ק ראחוב יצ"ו.

ויהי בשנת תרפ"ב, כאשר הלך לבקר בישוב פאלנינה מקום שעושים שם גבינה שהיתה תחת השגחתו, בהיותו טרוד בטירדה דמצוה, בעת הילוכו על פני ההר, התחיל לירד גשם חזק, ונתהפך העגלה, ונטבע בשטפון מים רח"ל,

---

שהציע נכדו הגה"ק ר' ישראל חיים זצ"ל, וז"ל: "...ע"ד שאלת חתנך החריף מוה"ר ישראל חיים נ"י, בדבר עשיית החומץ בזה"ז... וכתב לי חתנינו מ' ישראל חיים הנ"ל שכבר דיבר מעלתך עם כבוד הרב הגאון הצדיק מסטראפקוב, והצעת לפניו ראייתך הנ"ל והוטב בעיניו...".

כד. ס' 'אהלי שם', עמ' 4 בערכו, אכן בס' 'מארמארוש' עמ' 6 משער שנתקבל שם בשנת תרמ"ח לערך.

לאחר כמה ימים מצאו את גופו הטהור על גדות הנחל, והובא לקבורה ביום כ"ד סיון, ומנו"כ בק"ק ראחוב יצ"ו.

שמו הגדול יצא לשם ולתהלה בחיבורו המפורסם 'ליקוטי מהרי"ח', הכולל הליכות והנהגות לכל ימות השנה, שנתחבב על המוני בית ישראל, ונדפסו בכמה מהדורות[כה].

*

ואלו הם יו"ח של הגה"ק ר' ישראל חיים פרידמאן זצ"ל אבדק"ק ראחוב יצ"ו בעל 'ליקוטי מהרי"ח', מזיו"ר הרבנית הצדיקת מרת מטיל לאה ע"ה:

1) בתו האשה החשובה מרת נחמה ע"ה, נישאה אל הרבני התורני בנש"ק מוה"ר אלחנן זלמן גראס ז"ל, נכד הגה"ק ר' צבי הירש מליסקא זי"ע. אבן יקר בק"ק טשענגער יצ"ו, נהרגו עקד"ה עם יו"ח[כו].

2) בתו האשה החשובה מרת מלכה ברוינדל ע"ה, נישאה אל הג"ר מנחם מענדיל קויפמאן זצ"ל, נפטר בדמי ימיו ביום י"א שבט תרס"ד, זוגתו נהרגה עקד"ה ביום כ"ח אייר תש"ד, הי"ד[כז].

כה. חד"ת ממנו נדפס בקובץ 'וילקט יוסף' שנה שניה, אות קכ"ז, קובץ 'אור תורה'. תשובה אליו בשו"ת 'פרי השדה', ח"ג סי' קפ"ו, הכותב אליו בזה"ל: "ברכה וחיים לכבוד אהובי ידיד נפשי הרב המאור הגדול חריף ובקי החסיד וכו' כש"ת מו"ה ישראל חיים פרידמאן נ"י האב"ד בק"ק ראחוב והגליל יע"א...". וכן מצינו חילופי מכתבים שהיה לו עם הגאון ר' יחיאל מיכל היבנער זצ"ל אבדק"ק ניזנוב, בס' שו"ת 'לבושי מכלול' סי' י"ט, הכותב אליו בזה"ל: "כבוד ידיד נפשי הרב הגאון המפורסם בתורה וחסידות שושן סודות לו עשר ידות כקש"ת מו"ה ישראל חיים פרידמאן אבד"ק ראחוב במדינת הגר בעה"מ ספר הבהיר לקוטי מהרי"ח, לשמחת לבבי קבלתי מכתבו הטהור...", ראה עוד שם בקונטרס אחרון 'מכללתא ומלבשתא', מה שכתב כמה דפים הערות והארות על ס' 'לקוטי מהרי"ח'.

כו. ואלו יו"ח: 1) [מטיל] לאה הי"ד, אשת הר"ר מרדכי פרידמאן הי"ד עם שלשת ילדיהם. 2) ריזל הי"ד.

כז. ואלו יו"ח: 1) בנו אא"ז הג"ר זאב ארי' קויפמאן זצ"ל, נשא את זוגתו מרת מרים הי"ד, בת הרה"ח ר' משה שפינדל ע"ה מחשובי חסידי סטרעטין, נהרג עקד"ה ביום ט"ו שבט תש"ה הי"ד. 2) בנו הגה"צ ר' יעקב צבי קויפמאן זצ"ל דומ"ץ דק"ק מארגערעטין מח"ס 'זכרון מנחם' על ספר 'ליקוטי מהרי"ח', נולד בשנת תרס"א. נשא את בת הגה"צ ר' שמואל זלמן ווינבערגער זצ"ל אבדק"ק מארגערעטין. נהרג עקד"ה י"ז תשרי תש"ה,

ואלו הם יוצאי חלציו שנולדו לו מזיו"ש הרבנית הצדיקת מרת צירל ע"ה:

3) בנו הגה"צ ר' **יעקב צבי פרידמאן** זצ"ל, בזיו"ר נשא את מרת חנה מלכה ע"ה, בת הרבני התורני ר' יצחק פריינד ע"ה, בן הרה"צ המפורסם ר' משה ארי' פריינד ז"ל ראה"ק של העיר סיגעט, וחתן הרה"צ ר' אברהם אבראמאוויטש ז"ל מבארדיוב מגדולי חסידי הגה"ק מצאנז זי"ע. בזיו"ש נשא את מרת ביילא ע"ה, בת הגה"צ ר' מנשה גאלדבערגער זצ"ל אבדק"ק

הי"ד. 3) בנו הגה"צ רבי ברוך אברהם פרידמאן זצ"ל אב"ד לוגאנא, נולד בעיר ראחוב בשנת תרס"ג. קיבל לקחה של תורה מפי זקינו הגה"צ מראחוב זצ"ל, הגה"צ בעל 'קרן לדוד' מסאטמאר זצ"ל, הגה"צ בעל 'דעת סופר' מפרעשבורג זצ"ל פעל ועשה הרבה לטובת הכלל והפרט. אחרי פטירת דודו הגה"צ ר' שלמה זלמן זצ"ל כיהן כרב ואב"ד בעיר לוגאנא. נפטר ביום י"ג כסליו תשל"ח לפ"ק. 4) בתו מרת מטיל לאה ע"ה, אשת הגה"צ ר' אלטר יקותיאל יודא שייאוויטש זצ"ל דומ"ץ בק"ק ראחוב, [בזיו"ר היה חתן חתן הגאון ר' שמעון גרינפעלד זצ"ל אבדק"ק סעמיהאלין] נהרגו עקדה"ש כ"ח אייר תש"ד, הי"ד.

ספר ליקוטי
מהרי"ח עם הגהות
'זכרון מנחם',
שהו"ל הגה"צ ר'
יעקב צבי קויפמאן
זצ"ל דומ"ץ דק"ק
מארגערעטין

סטראפקוב, בן הגה"צ ר' ברוך מנאנאש זצ"ל[כח].

4) בנו הגה"צ ר' שלמה זלמן פרידמאן זצ"ל אבדק"ק ראחוב לוגאנו בעהמח"ס 'זבחי שלמה'. בזיוו"ר נשא את מרת פייגא ע"ה, בת הרה"ח ר' חיים שמואל מטורנא ז"ל, בזיוו"ש נשא את מרת יוטא ע"ה, בת הגה"צ ר' שמואל זלמן ווינבערגער זצ"ל אבדק"ק מארגערעטין. לאחר פטירת אביו בשנת תרפ"ב, מילא את מקומו ברבנות דק"ק ראחוב, בחסדי ה' נמלט מצפרני הנאצים הארורים ימ"ש, ולאחר ימי מלחמת העולם השניה כיהן כרב אבדק"ק לוגאנא במדינת שווייץ, נפטר ביום ה' שבט תש"ם לפ"ק[כט].

5) בתו הרבנית הצדיקת מרת מינדל ע"ה, נישאה אל הגה"צ ר' בנימין זאב ליכטענשטיין זצ"ל, בן הגה"צ ר' יעקב קאפיל ליכטענשטיין זצ"ל אבדק"ק בעטלאהן. שימש ברבנות דק"ק מאדיאראש למעלה משלשים שנה, בסוף ימיו עבר להתגורר בק"ק ביסטריץ הסמוכה, פתח בית מדרשו לתורה ולתפלה, רבים השכימו לפתחו להתחמם באור תורתו ועבודתו, שהיה בלהט אש קודש, יצא שמו לפועל ישועות בקרב הארץ, ורבים נושעו על ידו. ושרת שמה בקודש עד ימי הצער והזעם מלחמת העולם השניה, נהרג עקדה"ש ביום י"ב סיון תש"ד הי"ד[ל].

חותנו הגה"ק מראחוב זצ"ל מביא גרגיר ד"ת ממנו בספרו 'ליקוטי

כח. ואלו יו"ח מזיוו"ר: 1) בנו הר"ר משה ארי' הי"ד. 2) הר"ר מנחם יודא וב"ב הי"ד. 3) בתו מרת רייזיל וב"ב הי"ד. 4) בתו מרת יוטל הי"ד. 5) בנו הר"ר ברוך אברהם ז"ל. 6) בנו הר"ר חנני' יו"ט ליפא ז"ל. 7) בתו מרת פייגא ע"ה. 8) בנו הר"ר יהושע פריינד ז"ל, ממנו שאבנו הרבה פרטים על משפחתנו. 9) בתו מרת חנה הי"ד. ואלו יו"ח מזיוו"ש: 10) הגה"צ ר' ישראל חיים מנשה פרידמאן שליט"א ראב"ד קהל יטב לב ד'סאטמאר. 11) בתו מרת הינדא פריעד.

כט. ואלו יו"ח מזיוו"ר: 1) בנו הר"ר מנחם זאב ז"ל. 2) בנו הר"ר ישראל יודא ז"ל. 3) בנו הר"ר יעקב צבי ומשפחתו הי"ד. 4) בנו הר"ר חנני' יו"ט ליפא ומשפחתו הי"ד. 5) בנו הר"ר יצחק נ"י מבני ברק. ואלו יו"ח מזיוו"ש: 6) בנו הר"ר שמואל הי"ד. 7) בתו מרת שרה הי"ד. 8) בתו מרת מרים הי"ד. 9) בתו מרת מטיל לאה הי"ד. 10) בנו הר"ר משה הי"ד. 11) בנו הר"ר חיים ז"ל. 12) בתו מרת ביילא, נישאה אל הגה"צ ר' מנחם מענדיל הורוויץ שליט"א אבדק"ק ראחוב — בני ברק.

ל. ואלו הם יו"ח: 1) בתו הרבנית הצדיקת מרת זיסל לאה ע"ה, נישאה אל הרה"ג ר' יהושע ליכטענשטיין זצ"ל אב"ד מאטש, בן הגה"צ ר' ברוך בענדיט ליכטענשטיין זצ"ל אבדק"ק קראסנא, נהרגו עקדה"ש בימי מלחמת העולם השניה הי"ד.

מהרי"ח' (סדר ברהמ"ז) ומתארו: וחתני הרב המאור הגדול וכו' מו"ה בנימין זאב ליכטענשטיין נ"י פירש... עכ"ד ונכון הוא...".

6) בתו **הרבנית הצדיקת מרת אסתר ע"ה**, אשת הגה"צ ר' איתמר לייפער זצ"ל מבישטינא, בן הרה"ק ר' יששכר בערצי מסאטמאר זצ"ל, בן הרה"ק ר' מרדכי מנדבורנא זי"ע.

מתחילה קבע את בית מדרשו בק"ק וורול, לאחר מלחה"ע הראשונה התיישב בעיר מגורת אבותיו הק' ק"ק בישטינא, מקום אשר זרח אור תורתו וקדושתו של הרה"ק ר' מרדכי מנדבורנא זי"ע, אשר שם מנו"כ. נהרג עקד"ה בימי מלחמת העולם השניה, הי"ד[לא].

7) בתו **הרבנית הצדיקת מרת מרים פעסיל ע"ה**, אשת הגה"צ ר' אברהם ישכר דוב אייזיקסאהן זצ"ל אבד"ק פאליאן-ריסקעווע, בן הגה"צ ר' שלמה אייזיקסאהן זצ"ל אבדק"ק ראמאן, חתן הרה"ק ר' מאיר מקרעטשניף זצ"ל[לב].

ג) **חתנו הרב החסיד המפואר ר' אברהם מאיר גאלדבערגער** ז"ל. בן הגה"צ ר' יצחק מנאנאש זצ"ל. נשא את הרבנית הצדיקת מרת צירל ע"ה, בת הגה"צ ר' מנחם זאב וויסבערג זצ"ל אבדק"ק טארקאן, נפטר בדמי ימיו תקופה קצרה לאחר חתונתו בהיותו בן עשרים שנה, לאחר פטירתו נישאה אלמנותו הרבנית הצדיקת מרת צירל ע"ה בזיוו"ש אל הגה"ק ר' ישראל חיים פרידמאן זצ"ל אבדק"ק ראחוב בעל 'ליקוטי מהרי"ח'.

לא. ואלו הם יו"ח: 1) בתו הרבנית הצדיקת מרת חי' מרים ע"ה, אשת הרה"צ ר' יצחק יעקב לייפער זצ"ל, בן הרה"צ ר' ישכר בער לייפער זצ"ל, חתן הגה"צ ר' ישראל שמעון מאיר וואלדמאן זצ"ל, בן רבינו זצ"ל. 2) בנו הרה"צ ר' ישכר דוב לייפער זצ"ל, 3) בתו מרת רחל, כולם נהרגו עקדה"ש הי"ד, נשארו לפליטה: 4) הרב ר' מרדכי ז"ל. 5) הרב ר' ישראל חיים שליט"א. 6) הרבנית מרת יענטא תחי', נישאה אל הרה"צ ר' ישכר בעריש שליט"א מזשילין.

לב. ואלו יו"ח: 1) בנו הר"ר ישראל חיים. 2) בנו הגה"צ ר' יחיאל יודא זצ"ל, נשא את הרבנית מרת חנה ע"ה, בת הגה"ק בעל 'עצי חיים' מסיגוט זי"ע.

ואלו הם יוצ"ח:

בתו **האשה החשובה מרת מטיל לאה ע"ה**, נתגדלה בבית זקינה הגה"צ ר' מנחם זאב ווייסבערג זצ"ל אב"ד טארקאן, נישאה אל הרבני התורני המופלג מוה"ר אפרים שטערן זצ"ל מק"ק האלמין[לג].

לג. ואלו הם יו"ח: 1) בנו הגה"צ ר' מנחם זאב שטערן זצ"ל אב"ד גבעת שאול, בעל תושבע"פ, (חתנו יבלח"ט אדמו"ר הגה"צ מסקוליען שליט"א). 2) בתו מרת ליפשא ע"ה, אשת הרה"ח ר' יעקב קאפיל מאילאנדא ע"ה. 3) בנו הג"ר יונתן צבי שטערן זי"ל הי"ד ראש ישיבה בזענטא, חתן הגה"צ ר' יצחק מאיר לאנדא זצ"ל מחוסט. 4) בתו מרת חי' יוטא ע"ה. 5) בתו מרת ריזל ע"ה, בזיוו"ש אשת הרה"ח ר' אלכסנדר באנעט ע"ה. 6) בנו ר' ישראל שלום שטערן ע"ה. 7) בנו ר' משה ברוך שטערן ע"ה ומשפחתם הי"ד מסיגעט.

משכן ב

בנו הגה"צ ר' משה עזריאל וואלדמאן זצ"ל

אבדק"ק בארשא יצ"ו

נולד בשנת תר"י לערך, בק"ק האנשאוויץ יצ"ו. בימי נעוריו התחנך על ברכי אביו רבינו זצ"ל, שתה מבאר תורתו והתבשם מצדקתו וחסידותו.

כאשר נתגדל והיה לאיש, נטל מקל נדודים בידו לגלות למקום תורה, לבית אולפנא רבתי של הגה"ק בעל 'ייטב לב' מסיגוט זצ"ל, וקיבל ממנו מלא חפניים תורה וחסידות, עד שהיה לאחד מתלמידיו המובהקים, כן סמך רבו את ידיו עליו לעטרו בעטרת ההוראה.

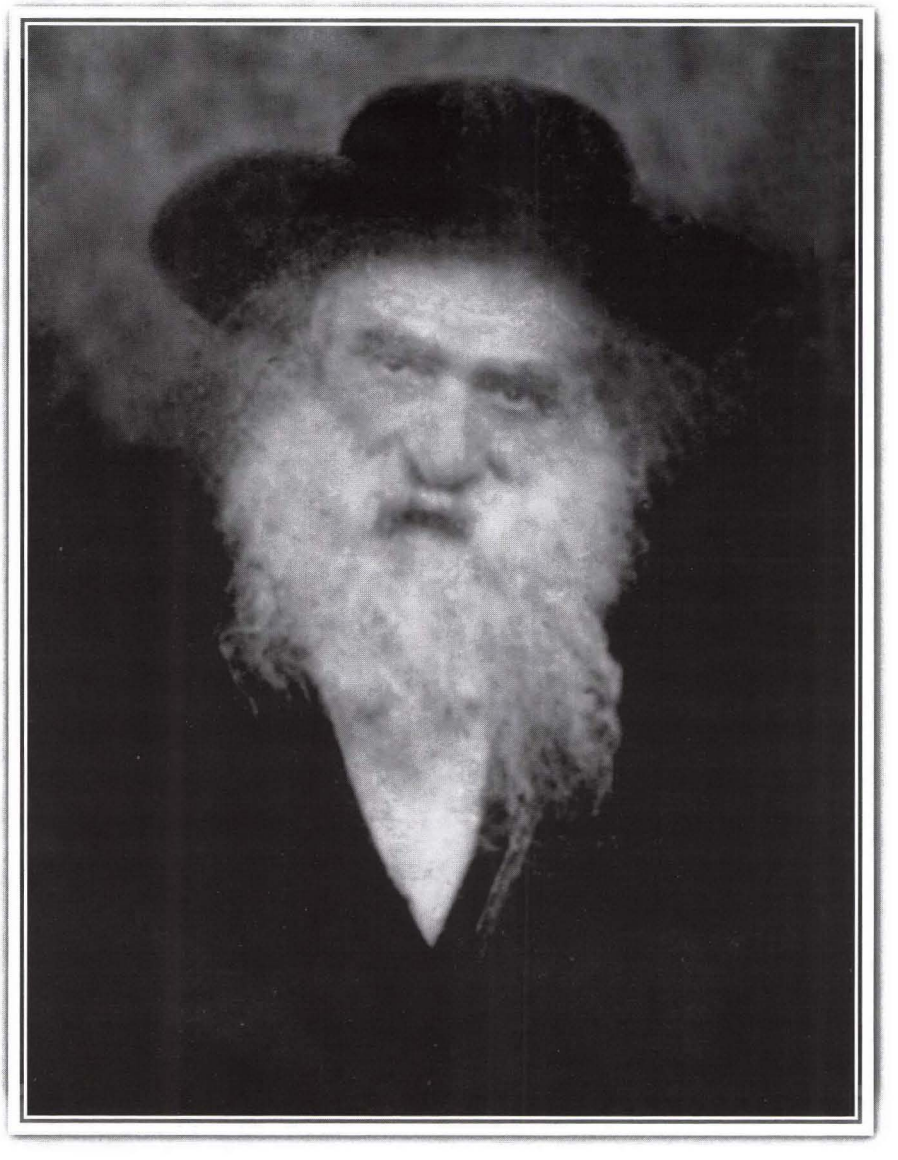
ביחד עם אביו - רבינו זצ"ל הרבה להסתופף בצל הגה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנז זי"ע, חיבה יתירה נודעת לו, שהיה נמנה על אריות שבחבורת חצר הק' צאנז, היה אדוק ומקושר לרבו הק' בכל לב ונפש, על אף היותו צעיר לימים בן י"ז שנה, זכה להתעטר ממנו בהורמנא לדון ולהורות[לד].

על גודל דביקותו לרבו הגה"ק מצאנז זי"ע יסופר, שבעירוב ימיו היה דרכו לישב בדרך כלל כשהוא רכון, אכן כאשר התחילו לדבר אליו אודות רבו הק' מצאנז, אז פקקו עצמותיו ונעשה כבריה חדשה, ובהגיגו תבער אש להבה, דיבר בהתלהבות מגדולת קדושת רבו[לה].

בהגיעו לפרק האיש מקדש, נשא את זיווגו הראשון שלא האריכה ימים ומתה בדמי ימיה, בשנת תר"מ לערך נשא בזיוו"ש את הרבנית הצדיקת מרת

לד. ס' 'זכרון צדיקים'.

לה. מפי כ"ק אדמו"ר מטשערנאביל - ב"ב שליט"א.

הגה"צ ר' משה'לע זצ"ל

חנה ע"ה, בת הגאון ר' נפתלי מנחם הכהן גלאנץ זצ"ל, בן הגאון ר' צבי הירש הכהן גלאנץ זצ"ל, שישב מתחילה על כס הרבנות בק"ק קערעסטיר ושאראשפאטאק במדינת אונגארין, ואח"כ מילא מקום חותנו הגה"ק רבי אריה לייב ליפשיץ זי"ע בעל 'אריה דבי עלאה' ברבנות דק"ק שינאווא, ולמעלה מקודש מגזע הגה"ק רבי נפתלי הכהן זי"ע בעל 'סמיכות חכמים'[לו]..

לאחר חתונתו נטה אהלו בק"ק בארשא יצ"ו, השים לילות כימים בלימוד התורה בשקידה רבה, ועבד את בוראו בקדושה וטהרה. על גודל התמדתו בתורה יסופר, שלא הניח א"ע במטה משבת לשבת, ככה המשיך את עבודתו בקודש עד שנות זקנה ושיבה, שקד על דלתי תוה"ק כחשיכה כאורה, והתנזר מכל מחמדי תבל ומלואה.

סיפר נכדו הרה"ח ר' חיים צבי וואלדמאן נ"י, שלאחר השריפה הגדולה שהיה בבארשא בשנת תר"ץ, התאכסן בבית זקינו והיה לו בזה הזדמנות לראות במו עיניו סדר עבודתו בקודש - מדי לילה בלילה כאשר הניח א"ע ללינת לילה, היה עוד זקינו שוקד על דלתי התורה, וכאשר אירע שנתעורר משינתו בשעות המוקדמת של הבוקר, היה עוד זקינו יושב ושונה באותו מקום, ככה השים לילות כימים בלימוד תורת ד' תמימה. בשעה שמונה בבוקר ליווה את זקינו לתפילת שחרית בביהמ"ד, כשזקינו כבר טבל א"ע במקוה טהרה.

מדי יום ביומו לא הכנים שום אוכל לפיו עד שעות אחרי צהרים, וגם אז לא אכל כי אם קמעה רק כדי להחיות את גופו, וכאשר הוציאו את הקערה של אוכל, היה נראה מלאה כפי שהכניסהו.

בהיותו דר סמוך ליד אביו - רבינו בק"ק בארשא, היה לו ליד ימינו בהוראות איסור והיתר והנהגת הרבנות, וכפי הנראה נתקבל בסוף שנות חיי אביו כדומ"ץ בעיר[לז].

לו. מרשימות כת"י הג"ר נפתלי מנחם וואלדמאן זצ"ל דומ"ץ דק"ק ביסטריץ.

לז. על נוסח מצבת אבן קבורתו כתוב לאמר: "עבד עבודת הקודש ושימש פה קהלתינו

האב ובנו שראו את החידוש, עסקו ביחד תמידין כסדרן בפלפולא דאורייתא לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, עד שהיה דרכו של רבינו למסור תשובותיו בידי בנו חביבו, שיעבור עליהם בעינא פקיחא, בכדי לשמוע את חוות דעת תורתו, כמ"ש רבינו באחת מתשובותיו[לח]: "...ויאמין לי כי כל כך אפפה הטירדא, עד כי הלא הנה בני החריף הגדול מ' משה עזריאל יחי' בביתי אתי עמי, ולא היה פנאי שיביט בני ני"ו בשום דבר מכל הדברים אשר אני משיב לכ"ת...".

כן מרבה רבינו להביא בכתביו מהני מילי מעליותא שחידש בנו יקירו, דוגמא לדבר הוא כותב באחת מתשובותיו[לט]: "...ובני החריף המפורסם מו"ה משה עזריאל נ"י להיותו צעיר ממני לא התעצל בדבר כאשר הראיתי לו דברי הרמב"ם האלו שהן תמוהין, ותירץ בכמה אופנים..."[מ].

סיפר הגה"ק רבי יואל מסאטמאר זצ"ל שפעם הסביר הגאון ר' משה עזריאל זצ"ל בלימודו סוגיות הש"ס על פי דרכו, וכאשר הראו לו שבחידושי הרשב"א מבואר להיפך, ענה להם בצחות לשונו: "נו וואס זאל איך טוהן אז דער רשב"א האט א לעדערנעם דעקל און איך נישט"...[מא].

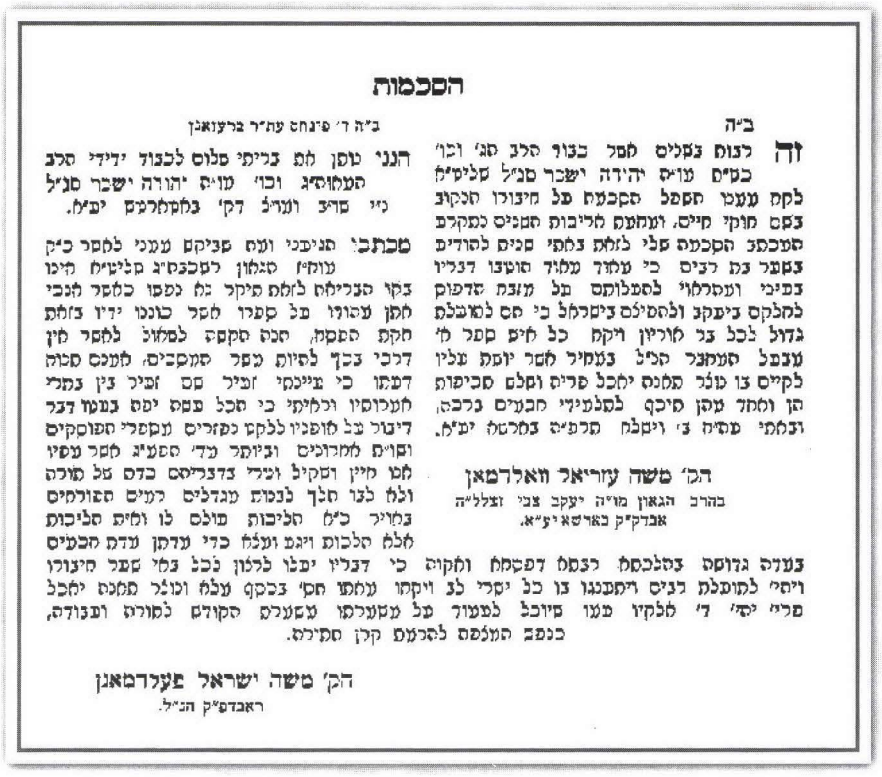
במקום אב"ד ור"מ קרוב לששים שנה". והנה אם נחשוב רק חשבון השנים מעת פטירת אביו-רבינו זצ"ל ביום כ"ז אב תרמ"ג, עד עת פטירתו ביום י' סיון תרצ"ד, אין החשבון עולה רק למספר נ"א שנים, מזה מוכח שעוד בחיי אביו נתקבל שמה כדיין ומורה צדק.

לח. חו"מ, סי' י"ב.

לט. שם, סי' כ"ט.

מ. אלו הם יתר מקומות של שבחים, שמזכיר רבינו בתשובותיו מחידושי בנו הג"ר משה עזריאל זצ"ל - או"ח סי' כ"ח: "...וקושיא זו העירני בני החו"ש מ' משה עזריאל נ"י...". או"ח סי' ל"ה: "...הן הראה לי בני החו"ש מ' משה עזריאל יחי'...". או"ח סי' מ"ו: "...ובני החריף הגדול מו"ה משה עזריאל יחי' העירני עוד בסברא אחת לחלק...". או"ח סי' נ"ד: "...אכן העירני בני החריף מ' משה עזריאל נ"י ראיה מן הש"ס...". או"ח סי' נ"ז: "...והנה בני החו"ב מ' משה עזריאל שי' נתקשה בזה...". או"ח סי' ס"ג: "...והנה בני החריף מ' משה עזריאל נ"י עבר במכתבי הזה, ומדי עיונו בו נתעורר...". יו"ד סי' ב': "...וראיה זו העירני בני החריף הגדול ר' משה עזריאל יחי'...".

מא. מפי הרה"ח ר' נפתלי צבי מייזעלס ז"ל.

הסכמות

ב"ה

זה לנוח נפלגים לפני כבוד קדש מגן וכו' כפים עוזים יהידה ישכר סנ"ל סליט"ל לקח טעמו חפפל הסכמת על חיבורו חנכוד נפש מוקי חיים. ועמעם חיבות חמנים כמקדם הסכמת הסכמה פלי לזמן נחמדי סנים להודיע נפשר עם רבים כי עמוד מלוד סוטנו דפניו נפניי ועמרמוי לפעלותם על מזמת חדפוק להלקס ניעקב ולהסיעם ניסכולל כי סם לפועלם גדול לכל גר מוריון ויקח כל חיים קפר מ' עפפל העמבר הכיל נעמיל לפר יופע עליו לקיים זו עוכר חמנים יחכל פרים ומלם סכיפות הן ומחל עפן מיכף לפלעיניי מבעים נרכה, ונחתי עפיה ג' ויפלח חלפ"ה נחלטה יע"ל.

הק' משה עזריאל וואלדמאן
בהרב הגאון מו"ה יעקב צבי זצללה"ה
אבדק"ק בארשא יצ"א.

נעדה גדופם נחלכפת רבפם דפכחת וחקוה כי דבליו יפבו לרלון נכל נמי קפר היצורו ויה"ו לתופלת רנים ויתענגו נו כל יפרי לב ויקחו עימהו חפ' נכפף עלת ומוכר תמנם יחכל פרי יפ' ד' מלקיו מעו פיוכל נמעור על מפעלתו עפעים הקודם לפורה ועבודה, כנפש המלפם להכעם קרן חפילה.

הק' משה ישראל זעלדמאן
ראבדפ"ק הנ"ל.

ב"ה ד' פינחס עת"ר ברעזאנצן

הנני טופן חת נריתי פלום לכבוד ידידי סרב העתומיג וכו' מוים יהורה ישכר סנ"ל נ"י סרי"ג ומו"ל דק' נחמלכים יפ"ח.

מכתב: הניבתי ומח פניקם עמני למפר כ"ק עוחיו"ל מגחון למכבפ"ג פליט"ל חיכו נקו הנרילחם לזמם חיקר נח נפפו כמפר חנכי חתן עהוזו פל קפרו למפר כוננו ידיו נזמם חקק הפפת, חכם חקפם למחוד למפר חין דרכי נכך לחיות נפפר מחכנים, למעם מכוה דעתו כי ניינתי זניל פם זניר נין נמרי חעכוסיו וכלחיתי כי חכל עפם יפם נעמו דנר דיבור על מופניו ללקק נפזרים עפפרי הפוקקים ופויח ממכוכים וניותר עד חפעיג למפר עפיו חפו חיין ופקיל ועיל בדבריהם כדם על מוכה ולח לנו חלק לנפות מגדלים רמים חפוכחים נמריך כ"ח חליכות פולם לו ומים חליכות חלח חלכות ויגע ועלח כדי עדתן עדם חכמים נעדה גדופם נהלכפת רבפם דפכחת וחקוה כי דבליו יפבו לרלון נכל נמי קפר היצורו ויה"ו לתופלת רנים ויתענגו נו כל יפרי לב ויקחו עימהו חפ' נכפף עלת ומוכר תמנם יחכל פרי יפ' ד' מלקיו מעו פיוכל נמעור על מפעלתו עפעים הקודם לפורה ועבודה, כנפש המלפם להכעם קרן חפילה.

הסכמתו על ספר חקי חיים

לאחר פטירת אביו-רבינו זצ"ל ביום כ"ז אב תרמ"ג לפ"ק, נתקבל בפה אחד על ידי ראשי וטובי הקהילה, למלא את מקום אביו ברבנות דק"ק בארשא יצ"ו[מב].

מב. אכן חלק מאנשי העיר יצאו חלוצים נגד התמנותו, ותבעו מראשי קהילה לערוך בחירות מכל בני הקהילה, ידי זרים שלטו בתהליך הבחירות ולא נערכה בצדק ויושר. גדולי הדור יצאו להגן בעדו, וכתבו מכתבים נמרצים לק"ק בארשא, לבל יהינו לפגוע בכבוד תורתו וקדושתו, גם הגה"ק רבי ברוך מגארליץ זי"ע כתב מכתב חריף לבני העיר, שלא יעלו בדעתם לקבל עליהם רב אחר, כי יצאו גדולי ישראל נגדו בחרב ובחנית.

בסופו של דבר נתקבל באופן רשמי רק כדומ"ץ, אכן בפועל כיהן כרב אב"ד, ומבלעדו לא הרים איש את ידו ואת רגלו בהוראת איסור והיתר והנהגת הקהילה, והיה מפורסם בשער בת רבים בשם "דער בארשער רב", וכן חרתו על מצבת אבן קבורתו: "...עבד עבודת הקודש ושימש פה קהלתינו במקום אב"ד ור"מ קרוב לששים שנה...".

היה חביב ונערץ על גדולי גאוני צדיקי דורו, הרה"ק בעל 'אהבת ישראל' מוויזניץ זי"ע קראו: "די קליינע שטייעדיגע ספר תורה"!! בהיותו קומה נמוך. כאשר דיבר פעם הגה"ק רבי יואל מסאטמאר זי"ע אודותיו, המליץ עליו באמרו: "ער איז געווען א תלמיד חכם וואס האט געקאנט לערנען"![מג].

נשא ונתן עם גדולי דורו, אשר כולם פארוהו והעריצוהו בתוארי שבח ותהלה. **הגאון ר' שמעון גרינפעלד זצ"ל אבדק"ק סעמיהאלי**, בתשובתו אליו מיום אסרי חג סוכות תרע"ח, כותב אליו בזה"ל[מד]: "שלום וכל טוב לכבוד ידידי הרב הגאון חריף ובקי סיני ועוקר הרים, החסיד המפורסם כקש"ת מו"ה משה עזריאל וואלדמאן נ"י ראב"ד דק"ק בארשא והגליל. אחד"ש קבלתי מכתבו...".

הגה"ק **בעל 'עצי חיים' מסיגוט זצ"ל** בתשובתו אליו מיום ד' יתרו תרפ"ג, כותב אליו בזה"ל[מה]: "שלום וישע רב, לכבוד ידיד נפשי הרה"ג סיני ועוקר הרים וכו' כש"ת מו"ה משה וואלדמאן נ"י רב בק"ק בארשא יע"א. על דבר אשר כתב כת"ה שאלת חכם חצי תשובה בדבר עיגונא דאיתתא...".

הגאון ר' אליעזר חיים דייטש זצ"ל אבדק"ק באניהאד בתשובתו שכתב ביום י' שבט תרע"א[מו], כותב אליו בזה"ל: "יתענג על רב טוב, כבוד אהובי ידיד נפשי, הרב הגדול המפואר חריף ובקי ידיו רב לו כש"ת מו"ה משה עזריאל וואלדמאן נ"י דומ"ץ בק"ק בארשא יע"א, יקרת מכתבו הגיענו אשר נתיעץ עמי על דבר...".

היה פקיע שמיה בכל הסביבה כגאון מופלג בעל הוראה מובהק, ובכחא דהתירא שהיה עדיף ליה. והוה מרגלא בפומיה לומר: הרי אמרו חז"ל שהתורה

מג. מפי הגה"צ ר' ישראל חיים מנשה פרידמאן שליט"א ראב"ד דק"ק ייטב לב סאטמאר.

מד. שו"ת 'מהרש"ג', ח"ג סי' קי"ז.

מה. שו"ת 'עצי חיים', אה"ע סי' י"ז.

מו. שו"ת 'פרי השדה', ח"ג סי' ס"ז.

חסה על ממונם של ישראל, א"כ החוב מוטל על רב בישראל לצדד להיתר, בכדי שלא להפסיד ממונם של ישראל.

פעם בצהרי ערב יו"ט, נכנס הקצב ר' אהרן מאליק ע"ה לבית הגה"צ ר' משה עזריאל זצ"ל והביא לפניו חתיכת בהמה ששחטו זה עכשיו לצורך יו"ט, ויש לה שבר ברגל במקום צומת הגידין, כאשר התבונן הגה"צ ר' משה עזריאל זצ"ל על השבר, ראה שכמעט שאין כאן מקום להקל.

אכן לבבו הטהור הדאיבה על ממונם של העניים תושבי עיר בארשא, שחסכו מלחמם הדל, בכדי לקיים מצות שמחת יו"ט. והתחיל לחפש בספרים ראשונים ואחרונים, אולי ימצא איזה מקום להקל. יגע ומצא בספרו של אחרון אחד שמצדד להיתר, מיד שלח לקרוא את השו"ב הרבני התורני החסיד ר' נפתלי מענדל ע"ה, והציע לפניו צדדי השאלה, וגם הוא צידד להיתר, אז קרא ואמר: "דו ר' נפתלי מענדל זאגסט מותר - אח"כ הצביע את ידיו כלפי הספר הפתוח והמשיך ואמר דו ביסט מצדד להיתר, קום איך, און איך בין אויך מסכים להיתר, איז דאך דא א בית דין פון דריי, און בקרב אלקים ישפוט!! ופנה אל הקצב והמשיך ואמר: און די ר' אהרן גיי זיי משמח דיינע ברודער לכבוד יו"ט, ווי עס שטייט 'ושמחת בחגיך', ודרשו חז"ל 'אין שמחה אלא בבשר ויין'[מז].

שמע גדולתו בתורה ומומחיותו בהוראה יצאה למרחקים, עד שמקרוב ומרחוק הריצו אליו אחב"י שאלותיהם בדבר ד' זו הלכה, והוא בגדלות תורתו השיב לכל שואל ומבקש.

קרוב לששים שנה כולם שוים לטובה, ניהג עדת ישראל בק"ק בארשא, הורה להם את הדרך אשר ילכון בה ואת המעשה אשר יעשון, ועבד את בוראו בלהט אש קודש, ביום י' ניסן תרצ"ד לפ"ק נצחו אראלים את המצוקים, ועלתה נשמתו הטהורה לגנזי מרומים.

מז. ס' 'זכרון בורשה', עמ' 132.

על פי צוואתו טבלו את גופו הטהור במקוה הישנה שבעיר, שטבלו שם את בנו הרב ר' אלטר לייבוש ז"ל שנפטר על פניו. סדר הטבילה והטהרה ערך הגאון ר' גרשון שטויבער זצ"ל דומ"ץ בק"ק בארשא. החברא קדישא הכניסו את גופו הטהור לבית הכנסת, מקום שהרביץ שם תורה ויראה, ועבד את עבודתו בקדושה ובטהרה במשך מרבית שנות חייו על אדמות תבל. תושבי ק"ק בארשא נתכנסו כאבלים שחוחים ואמרו תהלים ופסוקי דרחמי, וערכו הקפות בבית הכנסת.

מקרוב ומרחוק נתכנסו המוני אחינו בני ישראל לספוד על פטירת האי גאון וצדיק נשגב, בין המספידים נמנה גם הגה"ק ר' מנחם מענדל מווישאווא זצ"ל, שהרים קולו בבכי ומספד תמרורים, בין הדברים אמר שאצל הנפטר נתקיים הפ' 'אדם כי ימות באהל', וכפי דרשת חז"ל 'אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה', הנפטר המית א"ע על התורה ועל העבודה במלוא מובן המילה, כן העלה על נס האבידה הגדולה שאבדה כלל ישראל בפטירתו, ובמיוחד בני העיר בארשא, שפנה הודה זיווה והדרה, בבחינת הסתלקות ענני הכבוד לאחר מיתתו של אהרן הכהן, וסיים את הספדו כאשר קרא בקול מר צורח הפ' 'ומשה עלה אל האלקים', וכל העם געו בבכיה רבה[מח].

גם ראשי העיר הנכרים באו לחלוק לו כבודו האחרון, וכאשר עבר המטה לפניהם הורידו דמעה על אבידת איש צדיק כמוהו[מט].

הניח אחריו ברכה חיבורים יקרים בכל מקצועות התורה, אך בעוה"ר נשרפו כולם בהשריפה הגדולה ששרף ד' בשנת תר"ץ בק"ק בארשא, חבל על דאבדין ולא משתכחין.

גרגרים אחדים מחד"ת נשארו לפליטה בתוך כתבי אביו - רבינו המרבה להביא מחד"ת כמו שהבאנו למעלה, וכן בכתבי בנו הגאון ר' יעקב צבי

מח. ס' 'זכרון בורשא'.

מט. מפי הרבנית יענטא עסטרייכער ע"ה נכדת רבינו שהשתתפה במעמד הלויה.

וואלדמאן זצ"ל דומ"ץ דק"ק טאפראוו[ג], כן מצינו שתי גרגרים מד"ת בס' 'בן עוזיאל' (עמ' ו) וס' 'דברי עוזיאל' (עמ' ב), לש"ב הגאון ר' עוזיאל מייזליש-באדנער זצ"ל דומ"ץ דק"ק ביסטריץ.

גופו הטהור נטמן בק"ק בארשא, וזאת אשר חרתו על מצבת אבן קבורתו:

פ"נ

אדם גדול בענקים שלשלת היוחסין

החו"פ המפורסם בתורתו וצדקתו

צ"ת שם לילות כימים בתורה

וביראה האי חסיד האי עניו

עבד עבודת הקודש ושימש פה

קהלתינו במקום אב"ד ור"מ

קרוב לששים שנה הרב

ר' משה עזריאל

בהרב הגה"צ ר' יעקב צבי וצלה"ה

שבק לן חיים והלך לעולמו

נפטר בכתר ש"ט יו"ד לחודש ניסן

שנת תרצ"ד לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.

תמונת מצבת הגה"צ ר' משה'לע זצ"ל

ג. וז"ל: "...ובזה הסברא תירץ כ"ק אדאמו"ר הרב הגאון מהרמ"ע שליט"א אב"ד בארשא הרש"י בסוכה דף ל...", מובא לקמן במדור 'פתגמי אורייתא'.

ביתו אחריו

א) חתנו הרה"צ ר' שלמה יודא לאבין זצ"ל מזידיטשוב-בערעגסאז[נא], נולד בשנת תר"ל לערך, לאביו הגה"צ ר' צבי הערש מספטרי זצ"ל, חתן הגה"צ ר' אהרן מאיר פרידלענדער זצ"ל אבדק"ק באלחוב בעל האבר"ך. בהגיעו לפרק האיש מקדש, נשא את הרבנית הצדיקת מרת אסתר לאה ע"ה[נב], בת הגה"צ ר' משה עזריאל זצ"ל. בזיווג שני נשא את בת דודו הגה"צ ר' חיים פריעדלענדער זצ"ל, בן הגה"צ ר' אהרן מאיר זצ"ל אב"ד באלחוב.

התיישב בק"ק קאלימייא, ונהרו אליו חסידי זידיטשוב, ויצא שמו לשם ולתהלה כפועל ישועות בקרב הארץ, בימי מלחמת העולם הראשונה, נמלט למדינת אונגארין, וקבע את בית מדרשו בק"ק בערעגסאז, ויהי כשוך חמת המלחמה חזר לעיר מגוריו ק"ק קאלימייא, נהרג עקדה"ש בימי מלחמת העולם השניה, הי"ד.

נולדו לו מזוו"ר:

1) בנו הרה"צ ר' אלכסנדר יו"ט ליפא זצ"ל, נולד בשנת תרנ"ה לערך. נשא את הרבנית הצדיקת מרת הינדא ע"ה, בת הגה"צ ר' משה לאבין זצ"ל מדראהביטש. בימי מלחמת העולם הראשונה התיישב ביחד עם אביו בק"ק בערעגסאז, כאשר חזר לעיר מגוריו לק"ק קאלימייא, נשאר הוא בק"ק בערעגסאז, והסתופפו חסידי זידיטשוב בצילו. נהרג עקדה"ש ביחד עם זוגתו עם ויו"ח, ביום ד' אלול תש"א לפ"ק, הי"ד[נג].

2) חתנו הרה"צ ר' חיים אברהם פאללאק זצ"ל מבערעגסאז, נפטר בדמי ימיו ביום י"ז טבת תרצ"ג לפ"ק[נד].

נא. מרבית פרטי תולדותיו שאבנו מקונטרס 'תולדות רבינו', בראש ס' 'עטרת צבי', מהדורת ישיבה עטרת צבי זידיטשוב, ברוקלין נ.י. תשנ"ו.

נב. נפטרה ביום ד' כסליו תרס"ג לפ"ק.

נג. ואלו הם יו"ח: 1) הב' יצחק אייזיק אשר הי"ד. 2) הב' ישכר דוב הי"ד. 3) הבתולה רחל הי"ד. 4) הבתולה אסתר לאה הי"ד. ונשאר לפליטה: 5) הגה"צ ר' נפתלי צבי שליט"א מזידיטשוב בערעגסאז - ווילליאמסבורג

נד. ואלו יו"ח: בנו הגה"צ המפורסם ר' יוסף מאיר מבערעגסאז זצ"ל, תלמיד הגה"צ

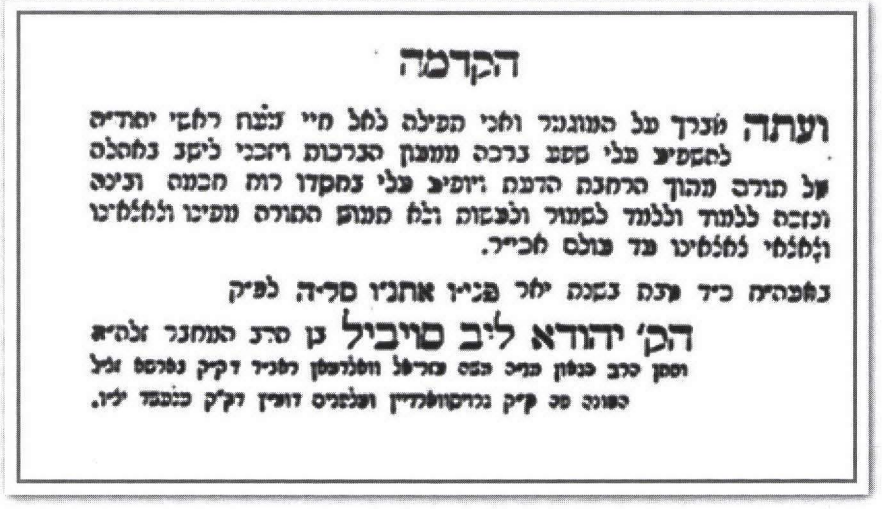
3) חתנו הרה"צ ר' מנחם מענדל זצ"ל דומ"ץ בארדיוב.

4) חתנו הרה"צ ר' אליעזר צבי סאפרין זצ"ל מקאמארנא-סטאבניץ, בן הרה"צ ר' אברהם מרדכי סאפרין זצ"ל מבאריסלוב, בן הרה"ק ר' אליעזר צבי מקאמארנא זי"ע.

5) חתנו הרה"צ ר' אברהם האלבערשטאם זצ"ל, בן הרה"צ ר' יהושע האלבערשטאם זצ"ל אבדק"ק דאלינא, חתן הגה"צ ר' יודא צבי אייבענשטיין זצ"ל אבדק"ק דאלינא.

ב) חתנו הגאון ר' יהודה ליב סוביל זצ"ל הי"ד דומ"ץ דק"ק עלעשד יצ"ו, נולד בשנת תר"מ לערך, לאביו הג"ר יוסף חיים סוביל זצ"ל מח"ס 'פרח הגפן' עה"ת. בהגיעו לפרק האיש מקדש נשא את הרבנית הצדיקת מרת

ר' אהרן ראטה זצ"ל בעל 'שומר אמונים'. על חתונתו שהתקיימה בק"ק בערעגסאז, השתתף זקינו הגה"צ ר' משה עזריאל זצ"ל, יתר פרטי תולדותיו בס' 'מגילה נקראת', ובס' 'זכרון צדיק'. (בנו הוא הרה"צ ר' אברהם חיים פאללאק זצ"ל מבערעגסאז).

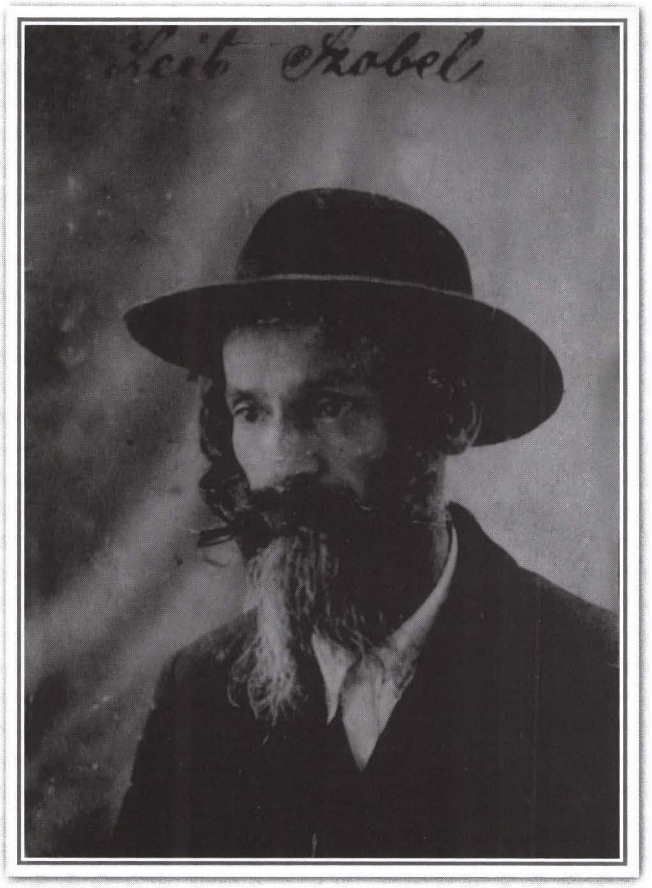
הקדמה

ועתה מוכרח על המוגנד ואני הפילה לאל מיי עשוח רחמי יסדיים
להמשיך עלי משפ נרכה ממקור הברכות ויזכני ליקב נאהלה
על תורה מהוך הרחמנה הדמה ויוסיף עלי נאקדו רוח חכמה ובינה
וזכרה לעמוד ולעמד לשמור ולשמוח והלא ממוף התורה מעיבו ולאלפיבו
ולאלפי לאלפיבו עד עולם אכייר.

נאפהיה כיד פרה נשכה יאר פניו אותיו סליה לפיק

הק' יהודא ליב סויביל בן הרב המאנד אלהיה
ופען כלב כפלון הניה כפס בצריאל ואלפאפן לאביר דק"ק נאפרפס אלא
כאוהב פה ק"ק נברקוואלדין ואלשרים דוביץ דק"ק כלפנד יניו.

חתימות הגאון רבי יהודה ליב על ספר אביו "פרח הגפן"

תמונת הגאון ר'
יהודה ליב זצ"ל

פעסיל ע"ה, בתו של הגה"צ ר' משה עזריאל זצ"ל, שכפי הנראה נולדה לו מזיווגו הראשון. היה מפורסם ללמדן מופלג וספרא רבה, הוציא לאור את ספר אביו 'פרח הגפן', בצירוף הוספות חד"ת מדיליה[נה]. נהרג עקדה"ש בימי הצער והזעם בשנת תש"ד לפ"ק, בהיותו בן ששים שנה לערך, עם יו"ח[נו].

נה. בס' 'שבט אפרים', לש"ב הג"ר אפרים וואלד זצ"ל מסאטמאר, מביא ד"ת בשמו, בפ' נח: "שמעתי בשם ש"ב מוה"ר ליב סויבל נ"י...", "ראיתי בקונטרס כת"י מש"ב ר' ליב סויבל נ"י..." וראה עוד שם.

נו. ואלו הם יו"ח 1) בנו הרה"ח ר' מענדל סוביל ז"ל. 2) בתו מרת ריזל ע"ה.

מזיווגו השני של הגה"צ ר' משה עזריאל זצ"ל נולדו:

ג) בנו הגה"צ ר' יעקב צבי וואלדמאן זצ"ל דומ"ץ דק"ק טאפאראוו יצ"ו. נולד בשנת תרמ"ה לערך. נשא את הרבנית הצדיקת מרת שינצא מנוחה ע"ה, בת הגה"צ ר' משולם זלמן יוסף זילבערפארב זצוק"ל מקוידינוב-טאפאראוו, בן הה"צ ר' משה זצ"ל, חתן הרה"ק ר' חנוך העניך מאלעסק זי"ע.

הזמנה לנישואי בת הגה"צ ר' יעקב צבי זצ"ל

נסע להסתופף בצל הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע, ולאחר פטירתו המשיך לנסוע בצל בנו הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע. נתעטר בעטרת הוראה מהגאון ר' שמואל ענגיל זצ"ל אבדק"ק ראדומישלא, ומבי דינא רבא דק"ק לעמבערג יצ"ו. קבע את בית מדרשו בק"ק אונגוואר יצ"ו, וגם כיהן כדומ"ץ בעיר. בהיותו חריף עצום יצא שמו כבורר מומחה לדיני תורה.

בפרוץ מלחמת העולם השניה, התאכסנו בבית מדרשו כמה פליטים ממדינת פולין, דבר שהיה כרוך בסכנות נפשות, וסיפק לכל הפליטים כסא שלחן ומנורה בפנים מאירות[נז].

חיבר ספר על הל' מקוואת ועל הל' טריפות עצמות, שהיה כבר ערוך

נז. מפי הג"ר חיים גרינפעלד זצ"ל מווינא, שהיה בין הפליטים שהתאכסנו בביתו.

ומסודר לדפוס, מעוטר בהסכמות מגדולי הדור, ונאבד בימי הצער הזעם, חבל על דאבדין ולא משתכחין, שארית מד"ת נשאר לפליטה, תבריך כת"י שו"ת וחידושים עה"ת אשר כעת מתכוננים נכדיו להו"ל עולם.

מוזכר בשו"ת משנת שכיר סימן קסט, וז"ל: שלום וכל טוב לכבוד ידידי הרב הגדול המפורסם חריף ובקי בנש"ק ותיק וחסיד כמו"ה יעקב צבי וואלדמאן שליט"א בן לאביו הגאון הישיש אבדק"ק בארשא דומ"ץ דק"ק טאפארוב כעת מתגורר באונגוואר יצ"ו". וכן נזכר לשבח בשו"ת 'פרי השדה' ח"ד סי' צ. נהרג עקד"ה ביום ו' סיון תש"ד עם כל יו"ח[נח].

ד) בנו הגאון ר' נפתלי מנחם וואלדמאן זצ"ל הי"ד דומ"ץ דק"ק ביסטריץ. נולד בשנת תרנ"ג לפ"ק. בנעוריו קיבל לקחה של תורה מפי הגה"ק בעל 'עצי חיים' מסיגוט זצ"ל. נשא את ש"ב מרת ברכה ע"ה, בת הגאון ר' עוזיאל מייזעלס זצ"ל דומ"ץ דק"ק ביסטריץ מח"ס 'בן עוזיאל', ראה שם חילופי מכתבים וחד"ת ממנו. לאחר פטירת חותנו ביום י"ז תמוז תרצ"ג לפ"ק, מילא את מקומו בתור דומ"ץ, ושרת שמה בקודש עד ימי הצער והזעם ימי מלחמת העולם השניה, נהרג עקדה"ש עם יו"ח[נט].

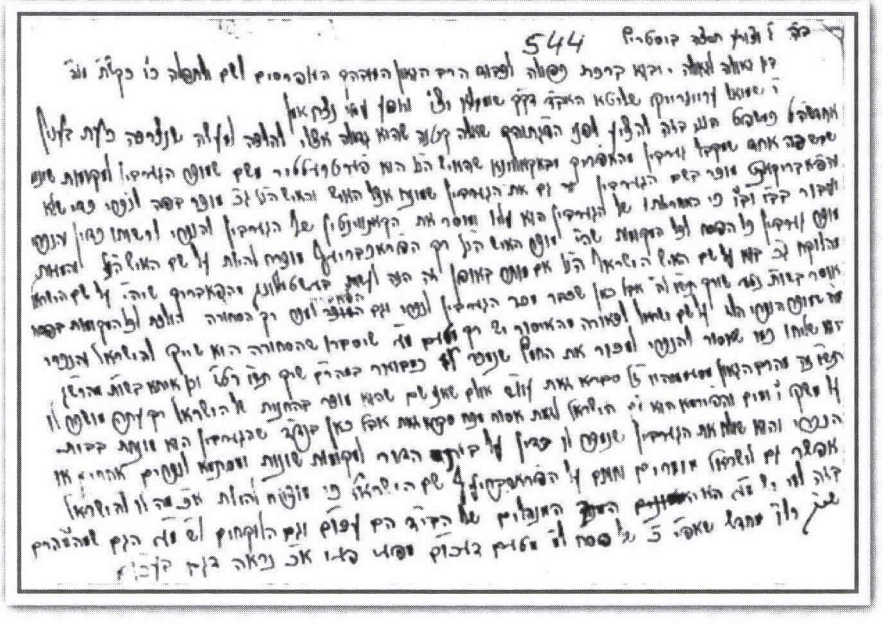

חותמת של
הגה"צ ר' נפתלי
מנחם זצ"ל

נח. ואלו הם יו"ח: 1) בתו מרת שרה ע"ה, נישאה בזוו"ש לר' אברהם יואל לאופער הי"ד. 2) בתו חי' ברכה הי"ד. 3) בנו יצחק הי"ד. 4) בנו אליעזר הי"ד. 5) בתו חנה לאה הי"ד. 6) בתו מלכה ריזל הי"ד, נרצחה ביום י"ט אב תש"ה בחפשה בגרמניה שארית משפחתה. 7) בנו ברוך אברהם מרדכי הי"ד. 8) בנו חנוך הענין הי"ד. 9) בנו משה עזריאל הי"ד. 10) בנו מנחם מנדל (בא"י). נשארו לפליטה 11) בנו ר' שלמה וואלדמאן. 12) בתו מרת פערל, נישאה אל דודתה הרה"צ ר' יצחק יואל זילבערפארב זצ"ל, בן הרה"צ רבי חנוך הענין זילבערפארב זצ"ל אדמו"ר מקוידינוב.

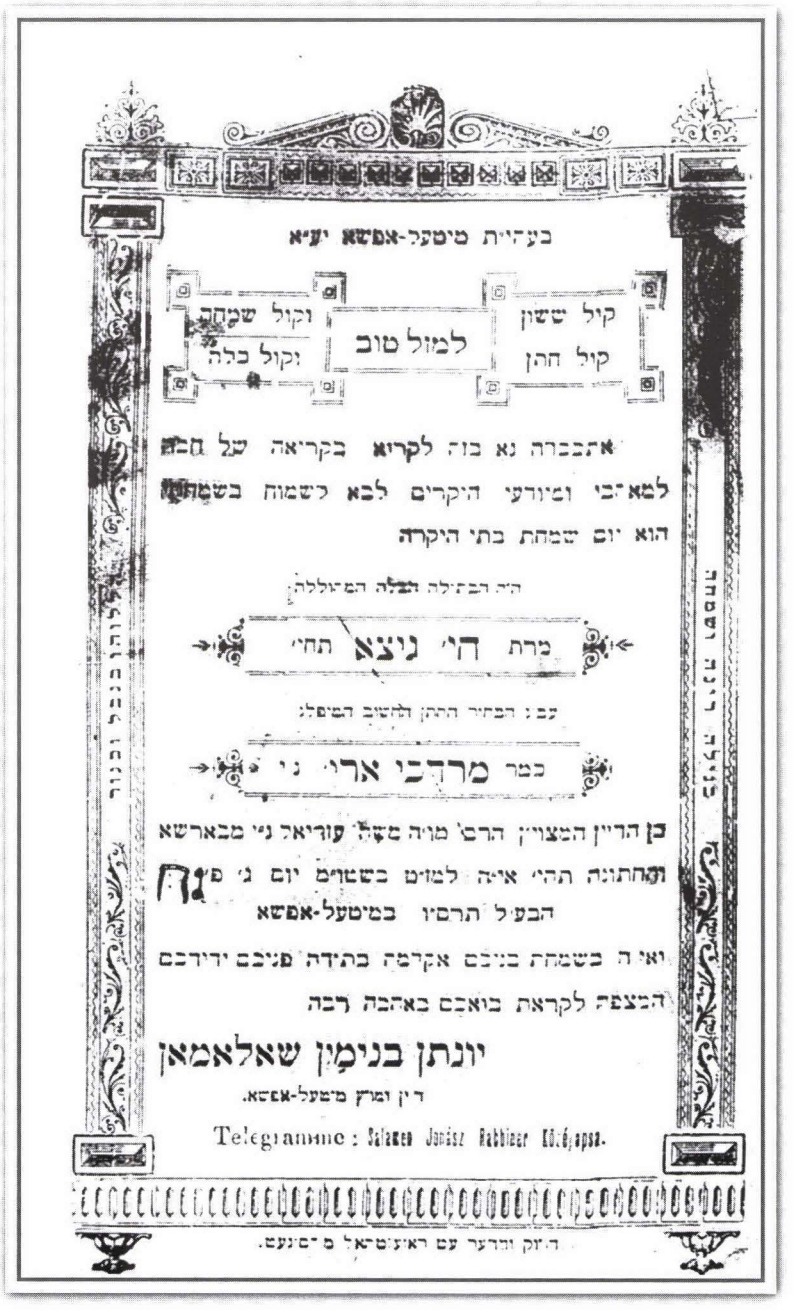
נט. ואלו הם יו"ח 1) בנו ר' יוסף יהושע הי"ד, חתן הג"ר חיים יצחק מאליק זצ"ל מסאטמאר בעמח"ס מכלכל חיים על יו"ד. 2) בתו שפרינצא הי"ד. 3) בתו רחל הי"ד. 4) בנו ר' משה עוזיאל הי"ד. נשארו לפליטה: 5) בתו מרת שרה ריזל אשת ר' שלום ז"ל. 6) בתו מרת נחמה רבקה אשת ר' יצחק שפיטצר. 7) בנו ר' חיים צבי הי"ו בווילימסבורג.

"פאסט קארט" מאת הגה"צ ר' נפתלי מנחם זצ"ל

נדפסו לזכרון במדור "מפתגמי אורייתא"

בעזרית טיטעל-אפשא יע"א

קול ששון וקול שמחה
למזל טוב
קול חתן וקול כלה

אתכבדה נא בזה לקריא בקריאה על חבת
למאיבי ומיודעי היקרים לבא לשמוח בשמחתי
הוא יום שמחת בתי היקרה

היא הכלה תבלה המיולדת

מרת חי' ניצא תחי'

עם : הבחור התמים המשובח

כמר מרדכי ארי' נ"י

בן הרבנים המצויין הרם' מוה' משה עוריאל נ"י מבארשא
ותחתונה תהי' אירה לשוש בשטוים יום ג' פ' נצח
הבעל תרסיו בטיטעל-אפשא
ואי"ה בשמחת בניכם אקרסה בתידה פניכם ידידכם
המצפה לקראת בואכם באהבה רבה

יונתן בנימין שאלאמאן

דיין ומורה מיטעל-אפשא.

Telegramme : Jakob Jonas Rabbiner Mikapsa.

דרוק והרער עם ראיטשראל פ' סיגעט.

הזמנה לנישואי הרב ר' מרדכי ארי' ז"ל

מחידושי הגה"צ ר' יעקב צבי זצ"ל, דומ"ץ טאפאראוו
ובו מוזכר מחידושי אביו הגה"צ ר' משה עזריאל זצ"ל

שמו של הרב מרדכי ארי' בין החותמים,
לספר ישמח משה תרס"ח לפ"ק

נזכר לשבח בסוף שו"ת 'אמרי יהודה' סי' י"ד י"ט כ, שו"ת 'לחם שלמה' יו"ד סי' קמ"ט קנ. חידושי תורה ממנו נדפס בקובץ 'הלכה למעשה' [דעעש תרצג] שנה א, מחברת ג, ד, סימן יד; מחברת ה, סימן כא.

ה) בנו הרבני התורני המופלג ר' מרדכי ארי' (לייבוש) וואלדמאן ז"ל, נשא את מרת חיה גיצא ע"ה, בת הג"ר יהונתן בנימין שאלאמאן זצ"ל דומ"ץ בק"ק מיטעל-אפשא יצ"ו, מח"ס יביע אומר (כת"י). מתחילה קבע מקום מושבו בק"ק מיטעל-אפשא, אח"כ עבר לעיר מגורי אבותיו ק"ק בארשא, פתח לו בית מסחר והתפרנס מיגיע כפו, נקטף בדמי ימיו ביחד עם זוגתו[ס].

ו) בתו הבתולה צפורה ע"ה, נולדה ביום ט"ז שבט תר"נ, בק"ק בארשא.

ז) בתו הילדה רבקה ע"ה, נולדה ביום י"ג אב תרמ"ג בק"ק בארשא, נפטרה ביום כ"ז אלול תרנ"ג.

ח) בתו הילדה צירל ע"ה, נולדה ביום ג' אלול תרמ"ו בק"ק בארשא, נפטרה ביום כ' אלול תרמ"ו.

ט) בתו הילדה שפרינצא ע"ה, נולדה ביום ט"ז אייר תרמ"ח בק"ק בארשא, נפטרה ביום ז' אב תרס"א.

ס. בתם לאה הובא לאמריקה ע"י קרובי האם, והשיאוה לבן תורה, והקימה משפחה מפוארה בישראל (זכרון בורשא).

משכן ג

בנו הגה"צ ר' ישראל שמעון מאיר וואלדמאן זצ"ל

מו"ץ בק"ק בארשא יצ"ו

נולד בשנת תרי"א לפ"ק, בק"ק האנשאוויץ, התחנך על ברכי אביו הגדול, קיבל ממנו לקחה של תורה, ולמד ממנו דרכי עבודת ד' בדרך החסידות. בשנת תרכ"ה בהיותו בן ט"ו שנה, נשא את זוגתו הרבנית הצדיקת מרת רבקה ע"ה[עח], בת הגה"צ ר' שמואל שפירא זצ"ל מק"ק פרעמיסלא, בנו בכורו של הרה"ק רבי צבי אלימלך שפירא זצ"ל אבדק"ק דינוב בעל 'בני ישששכר'[עט], וחתנו של הגה"צ ר' נפתלי הירצל לאבין זצ"ל, חתנו של הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע בעל 'עטרת צבי'. אשתו הרבנית הצדיקת מרת רבקה ע"ה, נולדה בק"ק פרעמיסלא, בשנת תר"י.

הסתופף תמידין כסדרן בצל הגה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנז זי"ע למשך שמונה שנים רצופים, זכה אצלו לקירבה יתירה, וסיפר לפניו דברים נפלאים

עח היתה בת י"ח שנה בעת נישואיה, (נתקיימה בחצר בית הכנסת בעיר בארשא - מסמכי מטריקל). לפי"ז עולה שנולדה בשנת תר"ז, זכתה לזקנה מופלגה, נפטרה בהיותה בת צ"ג שנה, ומנו"כ בק"ק גראסווארדיין יצ"ו, היתה מפורסמת בחכמתה וצדקתה, עד שגדולי צדיקי הדור, היו מבקרים בביתה לשמוע ממנה מילין דאבות, וכן מסופר שאדמו"ר הגה"ק מסאטמאר זי"ע ביקר פעם בביתה, בהיותה נכדה האחרונה של הרה"ק בעל 'בני ישששכר' זי"ע.

עט יש לציין בזה, מה שכתב רבינו בתשובה (חו"מ סי' י"א, פ' משפטים תרמ"ב) אל הג"ר צבי הירש פרידמאן זצ"ל דומ"ץ דק"ק בערעגסאז, ובתוך דבריו כותב בזה"ל: "...ונכון הדבר להתוודע ממנהג ק"ק מונקאטש, שהיו שמה משנים קדמוניות רבנים גדולים, שהיה מהן אשר מצודתם היתה פרוסה ג"כ על עירכם, כי היו רבני כל הקאמידאט, בפרט כבוד מחותני רבינו הגאון הקדוש מו"ה צבי אלימלך זצוקללה"ה, שהיה משגיח וחקר ודרש ותיקן הכל והעמיד הדת על תלה...".

תמונות הגה"צ ר' ישראל שמעון מאיר זצ"ל

מחותנו הגה"צ ר' שמואל שפירא זצ"ל מפרעמיסלא[פ]. אחרי פטירת הגה"ק מצאנז זי"ע בשנת תרל"ו, הסתופף בצל הגה"ק בעל 'ויטב לב' מסיגוט זי"ע[פא].

מתחילה היה מקום מושבו בק"ק האנשאוויטץ, ליד זקינו הגה"ק רבי ברוך אברהם בינדיגער זי"ע[פב], אח"כ קבע מקומו ליד אביו-רבינו בק"ק בארשא, שמו הלך לפניו בגדלותו תורה, ויראתו הקודמת לחכמתו, חסידותו וענותנותו, היה מכונה בפי בני העיר בשם החיבה: "ר' ישראל דעם רב'ס".

כל הליכותיו ודיבוריו היו נמדדים, כמו שהיה מרגלא בפומיה לאמר: 'וימעטו וישוחו' אם ממעטין בשיחה ודיבור, אז 'מעוצר רעה ויגון' יש כח לעצור ולעכוב הפורעניות[פג].

היה חביב ונערץ על גדולי צדיקי דורו, כאשר ביקר פעם בהיכלו של הרה"ק רבי ישראל מוויזניץ זי"ע בעל 'אהבת ישראל', עמד לפניו במלוא קומתו, ואמר לו בלשון חיבה: 'מיר זעהנען אלטע גוטע ברודער'[פד].

לאחר פטירת רבינו בשנת תרמ"ג, עמד לימין אחיו הגה"צ ר' משה עזריאל זצ"ל, להורות את בני ישראל דבר ד' זו הלכה למעשה[פה],

---

פ. ראה מכתב אדמו"ר הגה"ק מצאנז - קלויזענבורג זי"ע בס' 'שפע חיים' (מכתבי תורה ח"ד, מכתב רכ"ח): "ושמעתי מהר"י מבארשא הנ"ל בהיותי בכפר פנטינא (עיירת מרפא סמוכה לבארשא), שהיה מרבה ליסע לזקה"ק מצאנז, שזקה"ק סיפר לו הרבה מילי דחוכמתא ששמע מפי מהר"ש, שכידוע היה צדיק נשגב והיה ראוי למלאות מקום אביו, אלא שאמר שאחיו הצמח דוד ימלא מקום אביו שהוא בטלן, והוא רוצה להתפרנס במעשה ידיו". ראה עוד בארוכה אודותיו בס' 'צבי תפארה', עמ' קצ-קצד.

פא. מפי הרה"ח ר' יוסף מאיר פאללאק שליט"א, בני ברק.

פב. מצינו בכמה רשימות פרעמינראנטען משנת תרכ"ח עד שנת תרל"ה (שנת פטירת זקינו הגה"ק רב"א מהאנשאוויטץ זי"ע), שהיה מקום משכנו בק"ק האנשאוויטץ, ראה להלן בסוף הספר צילומם.

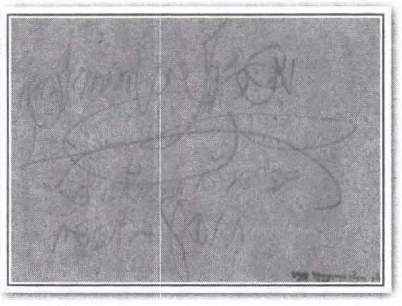
פג. ס' 'נועם שיח', מנכדו הגה"צ ר' אליעזר פיש זצ"ל אבדק"ק מאטע-סאלקא, עמ' רפ"ג.

פד. שם, מפי הנ"ל שהיה נוכח שם בשעת מעשה.

פה. מצינו את חתימתו על קול קורא של גדולי ישראל, נגד המתחדשים שרצו להנהיג מציצה בפה, וחותם את שמו: ישראל וואלדמאן, אבד"ק בארשא, ס' 'שדי חמד'.

כיהן כגבאי של החברה משניות, כן היה ממונה מטעם הרשות על ניהול המאטריקל, ועמד בזה לישע אחיו בני העיר בארשא.

זכה לימי זקנה ושיבה דשנים ורעננים, נפטר בהיותו כבן פ"ו שנה, ביום ג' לסדר נשא, ט"ו סיון תרצ"ז לפ"ק, ומנוחתו כבוד ליד אחיו הגה"צ ר' משה עזריאל זצ"ל, בבית מועד לכל חי שבק"ק בארשא.

חתימת הגה"צ ר' ישראל שמעון מאיר זצ"ל

וזאת אשר חרתו על מצבת אבן קבורתו:

פ"נ

הה"צ יגע עצמו בתורה ועבודה
וצדקה וגמ"ח לילה כיום האיר ועסק
הרבה לזכות ילדי ישראל לתורה
ולתפילה כאשר עודנה שבחו בפיהם
של עניים ובהצנע לכת ובכמ"נ
היה מהדר במצוות כש"ת ר'
ישראל שמעון מאיר
בהרהגה"צ ר' יעקב צבי הרב דפק"ק
יע"א זצללה"ה מגזע הב"ח והב"ש
ומהרש"ל עד לרש"י ולמעלה בקודש
עד מלכות בית דוד חתן הר"צ
ר' שמואל בן רבינו הבני יששכר
חתן להה"צ ר' הירצל בהר"צ הק'
ר' יוסילי מלובלין וחתן רבינו
צבי הירש מזידיטשוב זצללה"ה...[פו]

פו. השאר לא ניתן לקרות.

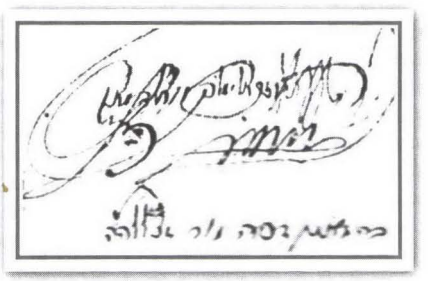

תמונה נדירה וישנה מאת מצבות האחים
הגה"צ ר' משה'לע והגה"צ ר' ישראל זצ"ל, בעיר בארשא

הניח אחריו ברכה בנים ובני בנים גדולי תורה ואנשי מעשה, ואלו הם:

א) בנו בכורו הג"ר **אלעזר אלימלך וואלדמאן** זצ"ל מבארדיוב, נולד בשנת תרכ"ו לפ"ק. נשא את מרת רייזל ע"ה, בת הג"ר משולם זלמן פרנקל ז"ל, חתן הג"ר שמואל זאנוויל בינדיגער זצ"ל מבארדיוב-צפת, גיסו של רבינו. היה מופלג בתורה ובחסידות, התמסר במסירות ונאמנות להעתקת וסידורן של כתבי רבינו, וחלק גדול מהתשובות שנשארו בכת"י הם מפרי עטו.

בימי מלחמת העולם הראשונה קבע את מקום מושבו בק"ק פרעשבורג, אצל בנו הרה"ח ר' יעקב צבי וואלדמאן (פרנקל) זצ"ל, משם הלך בגולה אחר גולה עד עיר בוקארעשט וטשערנאוויץ, נהרג עקד"ה הי"ד.

חתימת הגה"צ ר' אלעזר אלימלך זצ"ל

תשובה אליו בשו"ת מהרש"ם ח"ו סי' קכ"ד, כמו"כ הובא כמה סיפורים בשמו בס' 'אלף כתב', אות תשנו – ס.

1) בנו יחידו הג"ר יעקב צבי וואלדמאן (פרנקל) זצ"ל. נשא את מרת שרה באשא ע"ה, בת החסיד בנש"ק ר' אשר אלטר געווירצמאן ז"ל, (אחי הרה"ק ר' איציקל מפשעווארסק זצוק"ל). כיהן כרב בביהמ"ד 'פוילישע שטיבעל' בעיר פרעשבורג, שעליה נמנו חסידים ואנשי מעשה[פז].

2) חתנו הרה"צ ר' אהרן ארי' לייפער זצוק"ל מטעמעשוואר, בן הרה"צ ר' יחיאל ממיהאליווייץ זצ"ל, (אחי הרה"צ ר' בערטשע זצ"ל מאונגוואר, חתן רבינו זצ"ל). נשא זו' רחל פעריל ע"ה, בת הגה"צ ר' אלעזר אלימלך זצ"ל[פח].

פז. בתו היחידה מרת מלכה ריזל ע"ה, נישאה להג"ר רפאל הורוביץ זצ"ל, בן הגה"צ ר' חיים שלמה הורוויץ זצ"ל אבדק"ק סטריזוב, כיהן כרב בביהמ"ד 'דברי חיים' בק"ק טעמעשוואר.

פח. יו"ח המשיכו באדמורו"ת טעמעשוואר ה"ה: 1) הרה"צ ר' משולם זלמן זצ"ל, מבארא-פארק. 2) הרה"צ ר' יוסף זצ"ל, מפ"ת- ב"ב. 3) הרה"צ ר' צבי הירש זצ"ל מאנטריאל אנטווערפין. 4) הרה"צ ר' ישכר בערצי זצ"ל ממיהאלוויץ. 5) הרה"צ ר' לוי יצחק זצ"ל. 6) הרה"צ ר' יחיאל שליט"א. 7) מרת שפרינצא מירל תחי'. אשת ר' מנחם מנדל קירשנבוים שליט"א

3) חתנו הרה"צ ר' אברהם יהושע העשיל גלאנץ זצ"ל, נכד הגה"ק בעל ארי' דבי עילאי זי"ע, נשא זו' שפרינצא מירל ע"ה בת הגה"צ ר' אלעזר אלימלך זצ"ל.

4) חתנו הרה"צ ר' ראובן מנחם לייפער זצ"ל, נשא את בתו מרת מלכה ע"ה, ראה פרטי תולדותיו לעיל בפרק משכן ב'.

ב) חתנו הרבני ר' (יצחק) צבי אלימלך ווידער ז"ל, נולד בשנת תרל"א בק"ק סיגוט, לאביו הרבני התורני ר' חיים לייב ווידער ז"ל מסיגוט, בשנת תרנ"ג נשא את מרת מטיל לאה ע"ה, בתה של הגה"צ ר' ישראל שמעון מאיר וואלדמן זצ"ל, היא נולדה בשנת תר"ל. נהרג עקדה"ש עם משפחתו[פט].

ג) חתנו הגה"צ ר' משה דוב ווייסבערג זצ"ל אבדק"ק טארקאן, נשא את בתו מרת פעסיל ע"ה, ראה פרטי תולדותיהם לעיל בפרק משכן א'.

ד) חתנו הגה"צ ר' יחזקי' פיש זצוק"ל הי"ד מהאדאם - מאטעסאלקא, נולד ביום י"א ניסן שנת תרמ"ה, בק"ק טעגלאש, לאביו הגה"ק ר' אהרן ישעי' פיש זצ"ל אבדק"ק האדאם, מח"ס שו"ת 'פרח מטה אהרן', 'קדושת אהרן' עה"ת ומועדים.

קיבל לקחה של תורה מפי הגאון ר' יהודא גרינוואלד זצ"ל אבדק"ק סאטמאר, בהגיעו לפרק האיש מקדש נשא את הרבנית הצדיקת מרת רחל פערל ע"ה, בת הגה"צ ר' ישראל שמעון מאיר זצ"ל, שנולדה ביום ב' אדר ב' תרמ"ג, היה סמוך על שולחן חותנו בק"ק בארשא.

לאחר פטירת אביו ביום ו' טבת תרפ"ח, מילא את מקומו בק"ק מאטעסאלקא, רבים צבאו על פתחו להתחמם לאור תורתו וצדקתו, ולהפקד בדבר ישועה ורחמים, שמו הלך לפניו בהיותו נודע כבעל מקובל גדול, כמו שאנו רואים מספרו 'לב חזקיה' עה"ת ומועדים. שרת שמה בקודש

פט. מיו"ח: בתם מרת סאסע ע"ה. שתים מבנותיו נמלטו מכור השואה והתיישבו בנוא יארק.

הזמנה לנישואיהם של בת הגה"צ ר' ישראל שמעון מאיר זצ"ל
להגה"צ ר' יחזקי' פיש זצ"ל

עד ימי הצער והזעם, נהרג עקדה"ש ביום כ"ח אייר תש"ד לפ"ק, ליתר פרשת גדולתו וקדושתו ראה בס' 'נועם שיח', מבנו הגה"צ ר' אליעזר פיש זצ"ל ממאטעסאלקא[צ].

ה) חתנו הרה"צ **ר' בן ציון וואלקענפעלד** (וואלדמאן) **זצ"ל מליזענסק**, בן הרה"צ ר' אלימלך וואלקענפעלד זצ"ל, נצר נטע מגזע קדושים וטהורים, הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע ועוד. נשא את הרבנית מרת שרה ע"ה בתו של הגה"צ ר' ישראל שמעון מאיר זצ"ל, מתחילה התיישב בק"ק בארשא, מחמת דוחק הפרנסה היגר לארה"ב, יסד ביהמ"ד לתורה ולתפלה, ב"ב רצו לנסוע אחריו לארה"ב ולא עלתה הדבר בידם ונשארו בבארשא, נפטר בשנת תש"ג לפ"ק ומנו"כ בביה"ח שבלאנג איילענד[צא].

ו) **חתנו הג"ר בנימין זאב ריזעל זצ"ל**, בן הרבני הנגיד מוה"ר אלי' ריזעל ע"ה. בזיוו"ר נשא את בתו של הגה"צ ר' ישראל שמעון מאיר זצ"ל, אכן לא האריכה ימים, ונשא אשה בזיוו"ש. היה גדול בתורה ובאו לפניו להתדיין בבוררות, התפרנס מיגיע כפו והיה לו בית מזיגה[צב].

צ. ואלו הם יו"ח: 1) בנו הגאון ר' צבי אביגדור פיש זצ"ל אבדק"ק ניר-אדאני, נשא את הרבנית מרת חי' רחל ע"ה, בת הג"ר יוסף שאול שאהנפעלד זצ"ל אבדק"ק ניר-אדאני, נהרג עקדה"ש בימי הצער והזעם. 2) בנו הג"ר ברוך אברהם פיש זצ"ל, נשא את מרת טעמא ע"ה, בת הגה"צ ר' משה טייטלבוים זצ"ל אבדק"ק טעטש. 3) בנו הבחור המופלג יעקב ע"ה, נפטר בימי עלומיו ביום ד' כסליו תרצ"ו, ומנו"כ בק"ק האדאס. 4) חתנו הגאון ר' ברוך אברהם ריזעל זצ"ל אב"ד האדאס, בן הג"ר בנימין זאב ריזעל זצ"ל, נשא את בתו הרבנית מרת הינדא לאה ע"ה, על פי פקודת חו"ז הגה"ק ר' אהרן ישעי' פיש זצ"ל אבדק"ק האדאס, מילא את מקומו ברבנות דק"ק האדאס עוד בחיים חיותו, הרביץ תורה לעדרי צאן קדשים והרחיב גבולי הקדושה, נהרג עקדה"ש ביום י"ז תמוז תש"ד. 5) חתנו הגאון ר' חיים אורי יאקאבאוויטש זצ"ל, בן הג"ר יצחק יאקאבאוויטש זצ"ל מק"ק קליינוואַרדיין, נשא את בתו מרת חי' יטל ע"ה, נתקבל לאבדק"ק פאביאנהאז, אכן נשאר לגור באהלה של תורה בק"ק מאטעסאלקא, הרביץ תורה בלמדו עם הבעה"ב והבחורים, נהרג עקדה"ש ביום ל"ג בעומר תש"ד, הי"ד. 6) בנו הגה"צ ר' אליעזר פיש זצ"ל, נמלט מהשואה, פתח את בית מדרשו ק"ק 'בית אהרן — מאטעסאלקע', שיחותיו נדפסו בס' 'נועם שיח', ברוקלין נ"י תש"ס.

צא. ואלו הם יו"ח: 1) בנו ר' אלעזר אלימלך ז"ל. 2) בנו הג"ר יעקב צבי זצ"ל אב"ד מונקא שבמדינת אוקריינא.

צב. ואלו הם יו"ח: 1) בנו הגאון ר' ברוך אברהם ריזעל זצ"ל אב"ד האדאס, ראה פרטי

ז) חתנו הרה"צ ר' ישכר דוב בער לייפער זצ"ל מגרויסווארדיין, בן הרה"צ ר' יחיאל ממיהאלאוויטץ זצ"ל. נשא את הרבנית מרת אסתר ע"ה, בתו הצעירה של הגה"צ ר' ישראל שמעון מאיר זצ"ל, היא נולדה בק"ק בארשא, ביום י"ז תמוז תרמ"ה. אחרי חתונתו קבע מקום מושבו בק"ק גרויסווארדיין, היה לו ביהמ"ד לתורה ולתפלה ברחוב פאווע, לזאת קראוהו בני העיר 'דער פאווע רבי', נהרג עקדה"ש עם יוצ"ח הי"ד, בת אחת עלתה לארץ ישראל.

תולדותיו לעיל. 2) בנו הרה"ח ר' דוד ריזעל ע"ה מק"ק עטשעד, נהרג עקדה"ש עם חמשת ילדיו, הי"ד. 3) בנו הרה"ח ר' יעקב צבי ריזעל ע"ה, נהרג עקדה"ש ביום י"ז תמוז בהיותו כבן ארבעים שנה, עם כל יו"ח, הי"ד.

משכן ד

בנו הגה"צ ר' מנחם שלום וואלדמאן זצ"ל

דומ"ץ דק"ק קלאסנא - וויעליטשקא יצ"ו

ראשית לימודו היה על ברכי אביו-רבינו, שתה מבאר תורתו ולמד ממנו אורחות חיים. משם כיתת רגליו לקבל לקחה של תורה מפי הגה"ק בעל 'ייטב לב' מסיגוט זי"ע, והיה לו לתלמיד נאמן ומובהק.

בהגיעו לפרק האיש מקדש[סא] נשא את ש"ב הרבנית מרת ריזשא ריזל ע"ה, בת הגה"צ ר' משה אליקים בריעה בינדיגער זצ"ל מביקאווסק, בן דודו הגה"צ ר' שמואל זנוויל בינדיגער זצ"ל מק"ק בארדיוב, גיסו של רבינו.

אחרי נישואיו קבע את מקום מושבו בק"ק ביקאווסק, והיה סמוך על שולחן חותנו, משם נתקבל לדיין ומורה צדק בק"ק קלאסנא – וויעליטשקא יצ"ו שבמדינת גאליציה, עד מהרה נתחבב על בני קהילתו, היה נקרא בשם החיבה: רבי מענדלע דיין, יוצאי העיר מתארים את דמותו[סב]: "בעל דמות הדורה ועינים מאירות, נמוך קומה וזקנו ארוך ולבן, דיבורו שקט, צנוע וישר, עוזר לזולת".

שמו הטוב יצא לשם ולתהלה כגאון ובעל הוראה מובהק, מסופר[סג]

סא. מצינו ברשימות הפרעמינראנטען לס' 'כסא רחמים' שנדפס באונגוואר שנת תרכ"ו, שמוזכר שמו בין נותני מעות קדימה: 'בנו החתן מנחם', לפי"ז יש לשער שבעת ההוא היה חתונתו.

סב. ס' 'קהילת ווילויצקא'.

סג. מפי הרה"ח ר' יוסף משה לערנער ע"ה מילידי ק"ק וויעליטשקא, וסיפר עוד שכאשר

שהגה"צ ר' שמחה יששכר בער מציעשנוב זצ"ל התבטא פעם ואמר: בכל מדינת גאליציה אני רואה שלשה שובי"ם ושלשה דיינים מומחים!! אחד מהם היה הגה"צ ר' מענדעלע דיין.

עוד בשחר נעוריו הסתופף בצל הגה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנז זי"ע, דבק אליו בכל לב ונפש, וביותר אחרי חתונתו, כאשר מקום מושבו היה במדינת גאליציה סמוכה לק"ק צאנז.

אחרי פטירת הגה"ק מצאנז זי"ע, היה דולה ומשקה לצעירי צאן קדשים מהני מילי דחסידותא, עובדות והנהגות שראה אצל רבו הק' מצאנז זי"ע.

גם בדור האחרון זכינו להתבשם משיחותיו, שהנחיל לנו תלמידו הרה"ק ר' יעקב מפשעווארסק זי"ע, שהיה רגיל על פיו לספר שיחות קודש שקיבל ממנו בשנות נעוריו, את סיפוריו ששמע ממנו היה רגיל לפתוח בלשון חיבה: "איך האב געהערט פין רבי מענדעלע דיין".

פעם תיאר הרה"ק מפשעווארסק זי"ע את דמותו של רבי מענדעלע דיין זצ"ל, וכך אמר[סד]: הייתי בוויעליטשקא שתי שנים ומחצה בשנות תרפ"ט-צ"א, כי לא יכולתי להיות בביתי מחמת שירות הצבא. שנה אחת שהיתי בבית הגה"צ ר' שמואל שמעלקא פרענקל - תאומים זצ"ל ולמדתי שם עם שתי בניו, וחצי שנה הייתי אצל הדיין דשם הגה"צ ר' מנחם שלום וואלדמאן זצ"ל, שהיה מפורסם במערב גאליציה בשם 'רבי מענדעלע קלאסנער', שהיה דיין בעיר קלאסנא - וויעליטשקא. לא היה הרבה מענדעלעך כמותו, היה קם בכל יום בשעה 10:30, ועשה סדר תיקון חצות, אח"כ למד כל הלילה עד הבוקר.

מקור מוצאו היה מעיר בארשא שבאונגארין הסמוכה לעיר סיגוט, ונסע

רצה הגה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע להושיב את נכדו הגה"צ ר' שמואל עזריאל פרנקל-תאומים זצ"ל על כס הרבנות דק"ק וויעלטשקא, שהיה בחזקת אבותיו, ביקש מהגאון ר' מענדלע דיין לחנכו ברבנות.

סד. הקדמת ס' 'מפיהם ומפי כתבם'.

לצאנז שינאווא באבוב, נתחתן בשנת תרל"א[סה] עוד בחיים חיותו של מרן ה'דברי חיים' זי"ע, והיה מלמד את בני הרה"ק משינאווא זי"ע תורה בעיר סטראפקאב, אח"כ מנוהו הרה"ק משינאווא לדיין בעיר וויעליטשקא, ושמעתי ממנו הרבה מעשיות, וזהו מה שהנני מזכיר פעמים רבות 'ר' מענדעלע דיין', היה דיין חשוב וצדיק, ונסתלק כעשר שנים קודם מלחמת העולם השניה...

ונביא בזה סיפור מאלף, המראה איך שהעריצו רבו הגה"ק מצאנז זי"ע, וכך סיפר[סו]: הגה"צ בעל 'חתן סופר' ממאטערסדארף זצ"ל בא פעם לשבות בצל הגה"ק מצאנז זי"ע עם שני בניו שהיו בחורים באים בימים.

בעת עריכת שולחן הטהור, ביקש החתן סופר מהגה"ק מצאנז שיתן שיריים לבניו. שאלו הגה"ק מצאנז: הכי עודם בחורים? (בצאנז נהגו להנשא בגיל י"ג י"ד). ענהו החתן סופר: הן יודעין ללמוד (היינו שנפשם חשקה בתורה כבן עזאי). פנה הגה"ק מצאנז לאחוריו, והראה על שני אברכים שעמדו שם ואמר: גם הם יכולים ללמוד (רמז לו באמרו שאפשר להיות נשוי וללמוד).

סיים הרה"ק מפשעווארסק באמרו: סיפר זה שמעתי מפי רבי מענדעלע דיין, אח"כ נודע לי שאחד משני האברכים שהראה הגה"ק מצאנז עליהם, היה רבי מענדעלע בעצמו, אכן מחמת גודל ענותנותו לא סיפר פרט זה לפני.

נשא ונתן בפלפולה של תורה עם אביו-רבינו, מצינו תשובה שכתב רבינו אליו, על אשר שאל ממנו בנידון כתיבת שטר מכירת חמץ, וכותב אליו בזה"ל[סז]:

בעזהשי"ת, א' אמור ד"י למב"י תרמ"ג לפ"ק, בארשא יע"א.

שלום וברכה מאלוקי המערכה, **לבני יקירי חמדת לבבי, הרב החריף**

סה. ראה למעלה בהערה א'.

סו. ס' י"ג אורות', מערכת צאנז פ"ה עמ' ס"ז, ועיין שם בהערה.

סז. או"ח סי' מ"א.

החסיד וכו' כ"ש מו"ה מנחם שלום וואלדמאן יצ"ו ני"ו וכל אשר לו שלום וישע רב עד ביאת ינון אמן סלה.

תהלה לאל יתברך שלום באהלינו, והחפצים מאה"ק הגיעני על ימים אחרונים של פסח, ומחמת שלא הייתי בקו הבריאות, וגם עדיין אינני בקו כראוי, ד' יחלימני כראוי במהרה דידן, והיה קשה לי הכתיבה, לכן לא שלחתי לכם תיכף ומיד אחר הפסח, והנני שולח לכם.

ועתה על דבר תורה באתי, אשר בקשתני לפרש לך הטעמים שלי בענין נוסח השטר מכירה על חמץ ששלחתי לך, דע בני שהכל הוא בדקדוק עצום...

רבינו מזכירו בתשובותיו ומביא חידושי תורה בשמו, דוגמא לדבר אנו מוצאים[סח]: "...בני החכם ושלם מו"ה מנחם שלום נ"י אמר לי...", כן מזכירו בדרשותיו[סט]: "...אכן בני האברך החכם ושלם מ' מנחם שיחי' העלה דבר חדש...", וכן כותב: "...ולפי זה העלה בני האברך הי"ש מוה"ר מנחם שלום יחי'...".

חותם של הגה"צ ר' מענדלי זצ"ל

נשא ונתן עם גדולי דורו, אשר העריצו גדולת תורתו חסידותו וצדקתו, הגאון ר' שמואל ענגיל זצ"ל אבדק"ק ראדומישלא בתשובתו כותב אליו בזה"ל[ע]: "**להרב הגאון הגדול חריף ובקי המפורסם וכו' כש"ת מהו' מנחם מענדיל נ"י מוצד"ק קלאסנא יצ"ו**", וכן נשא ונתן עם הגאון

סח. חו"מ סי' י"ז.

סט. דרשה לשבת תשובה שנת תרל"ו.

ע. שו"ת 'מהר"ש': ח"א סי' כג, ח"ב סי' מא, ח"ד סי' כד, ח"ה סי' י"ח, ח"ו סי' מח.

מהרש"ם מבערזאן זצ"ל[א], ועם ש"ב הגאון ר' עזריאל מייזליש-באדנער זצ"ל דומ"ץ דק"ק ביסטריץ[ב].

מתוככי ק"ק קלאסנא - וויעליטשקא, יצא שמו של הגאון רבי מענדלע דיין לשם ולתהלה ברחבי מדינת גאליציה, ושרת שמה בקודש עד עת פטירתו בחודש טבת שנת תרצ"ב לערך, ושם מנו"כ.

הניח אחריו ברכה בנים ובני בנים גדולי תורה חסידים ואנשי מעשה, ואלו הם:

א) חתנו הגה"צ ר' **מאיר שלום הלוי ראטטענבערג** זצ"ל אבדק"ק סקאליא, בן הגה"צ ר' יוסף הלוי ראטטענבערג זצ"ל אבדק"ק סוואליווא ואח"כ בסקאליא, בן הגה"ק ר' משה הלוי זצ"ל מסקאליא, וחתן הגה"צ ר' יהודה צבי שטעג זצ"ל אבדק"ק סקאליא. הסתופף בצל הרה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע. בהגיעו לפרק האיש מקדש נשא את הרבנית מרת גיטל ע"ה[ג] בת הגה"צ ר' מנחם מענדל זצ"ל. נפטר ביום ג' דחוה"מ סוכות אושפיזא דאהרן.

ואלו הם יו"ח:

1) חתנו הג"ר דוד יצחק גאלדמאן זצ"ל הי"ד, בן[ד] הג"ר בנימין משה גאלדמאן זצ"ל דומ"ץ דק"ק יערוסלאוו, זו' מרת חי' יוטל ע"ה בת הגה"צ ר' מאיר שלום זצ"ל, מילא בחיי אביו את מקום כהונתו כדומ"ץ דק"ק יערעסלאוו[ה].

2) חתנו הג"ר יהושע הורוביץ זצ"ל, בן החסיד הנגיד ר' מרדכי הורוביץ מלימנוב זצ"ל, זו' מרת חנה שרה ע"ה, היה גר בק"ק וויעליטשקא, ואח"כ בעיר בני ברק.

א. שו"ת 'מהרש"ם', ח"ב סי' טו.

ב. ס' 'בן עוזיאל', עמ' ח.

ג. יא"צ שלה מוצאי יו"ט פסח.

ד. ס' 'מליצי אש' בערכו.

ה. ואלו יו"ח: 1) בתם שנהרגה עקדה"ש הי"ד. 2) בנם בנימין משה הי"ד.

3) חתנו הג״ר אורי הכהן (מעט) בלוט זצ״ל, נשא את הרבנית מרת שיינדל הענא ע״ה, מילא מקום חו״ז הגה״צ ר׳ מענדעלע זצ״ל בדיינות דק״ק קלאסנא וויעליטשקא, אחרי מלחמת העולם השניה שימש ברבנות בק״ק פראנקפורט.

ב) חתנו הג״ר **שמעלקא בלומענפעלד זצ״ל** הי״ד, נשא את זוגתו הרבנית מרת שפרינצא [מירל] ע״ה הי״ד[עו] בת הגה״צ ר׳ מנחם מענדל זצ״ל, שלח ידו במסחר, אך עשה תורתו קבע ומלאכתו עראי, הסתופף בצל הרה״ק רבי חנה מקאלאשיץ זי״ע, וגם היה דרכו להתאכסן בביתו שבק״ק וויעליטשקא[עז].

ואלו הם יוצאי חלציו:

1) בתו מרת שיינדל הענא ע״ה הי״ד, נישאה להג״ר יצחק מרדכי גראבער זצ״ל מקראקא הי״ד, לא הניחו אחריהם זש״ק.

2) בנו הבחור צבי הירש הי״ד, למד בחברותא עם הרה״ק ר׳ יעקב מפשעווארסק זצ״ל.

ג) בנו החסיד המופלג ר׳ יעקב צבי וואלדמאן ז״ל הי״ד, נשא את מרת שרה ע״ה הי״ד, בת הג״ר נפתלי האראוויץ ז״ל מלימנוב.

ואלו הם יו״ח:

1) הרה״ח ר׳ משה אליקים בריעה ע״ה הי״ד מק״ק קראקא, היה בידידות רב עם הרה״ק רבי שלמה מבאבוב זצ״ל. 2) הב׳ נפתלי הי״ד. 3) הב׳ ברוך אברהם ע״ה. 4) הב׳ שינדל הענא הי״ד.

ד) בתו מרת (מרים) מלכה ע״ה, הרבנית מסוכא הי״ד.

עו. בעת שנהרגו כל משפחתה ונשארה גלמודה קיבלה גזירת המקום באהבה ואמרה: ״איינציגע באשעפער איך האב געהאט איין איינציגע מאן, איין איינציגע איידעם איין זוהן, איצטער בין איך געבליבען מיט דיר איין איינציגער באשעפער״!

עז. ס׳ ׳מפיהם ומפי כתבם׳, עמ׳ תי״א.

משכן ה

חתנו הגה"צ ר' ישכר בערצי לייפער זצ"ל

מנאדבורנא - אונגוואר יצ"ו

נולד בשנת תרי"ח לפ"ק בעיר בארשא, לאביו הרה"ק רבי יוסף מבארשא זצ"ל[צג], בן הרה"ק רבי ישכר דוב מנאדבורנא זצ"ל, ואחי הה"ק רבי מרדכי מנאדבורנא זי"ע.

בשלהי שנת תרל"ד[צד] לפ"ק, בא הגה"צ ר' ישכר בערצי זצ"ל בברית הנשואין עם הרבנית הצדיקת מרת מלכה חנה ע"ה, שנולדה בעיר בארשא לאביה - רבינו. הקימו את ביתם בתוככי ק"ק בארשא, וגר שם עד לערך שנת תר"ן[צה].

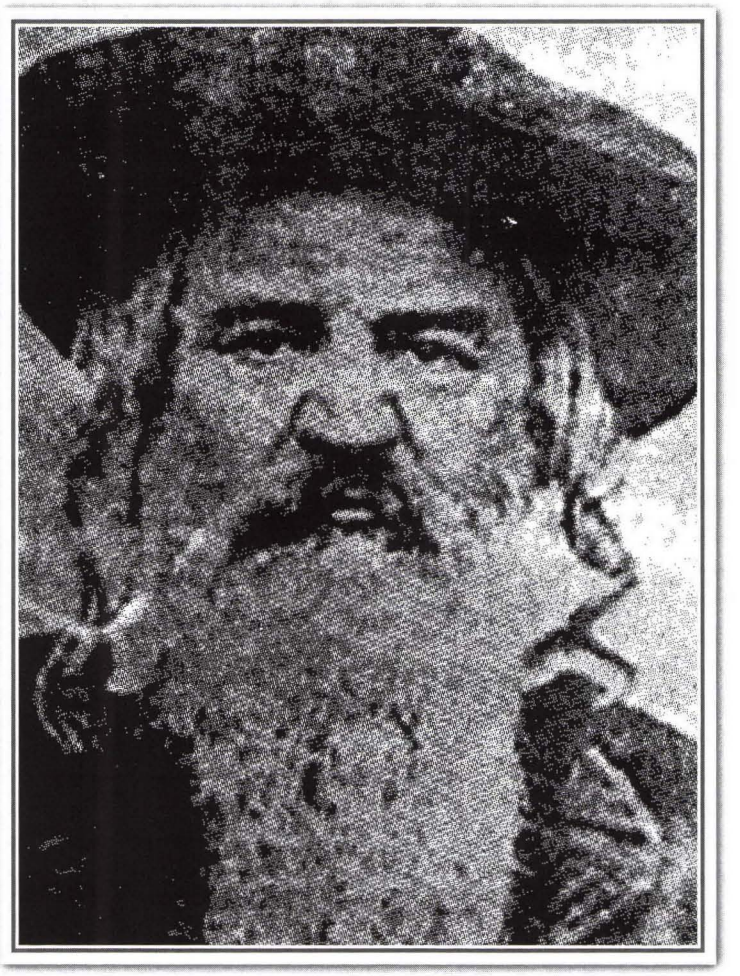
בעת ההיא קבע את בית מדרשו בק"ק אונגוואר יצ"ו, שהיתה עיר אשכנזית מובהקת, מיד התלקטו אליו החסידים שבעיר ודבקו בו בכל לב ונפש, שמו הטוב יצא לפניו בתורתו וצדקתו, ועד מהרה נתחבב על כל שכבות בני העיר, אשר דפקו על פתחו להתייעץ אתו ולהפקד בדבר ישועה ורחמים[צו]. ושרת שמה בקודש, עד עת הסתלקותו בהיותו בן ס"ד שנה ביום כ"ו ניסן

צג. היה פקיע שמיה בחסידותו ופרישותו, לימים קבע מקום מושבו בק"ק בארשא יצ"ו, בענוות רוחו לא רצה לנהג ברבנות וליהנות מבני אדם, אשתו פתחה חנות וכלכלה הוצאת הבית, והוא עבד את בוראו בצניעות. אכן תושבי ק"ק בארשא הבחינו עד מהרה על האור כי טוב, ולאחר הפצרות מרובות נענה לקבל מהם פתקאות, אמרו עליו שספר זוה"ק היה רגיל על לשונו.

צד. בשו"ת 'ארי' דבי עילאי' שנדפס בשנת תרל"ד מובא שמו ברשימת פרונומעראנטן "החתן ה' ישכר לייפער", וכן אנו מוצאים רמז בתשובתו של רבינו חו"מ סי' ל"ו, מיום ה' נצבים תרל"ד, שכותב בראש דבריו: "...ועד היום הייתי מוטרד מאד בטירדת חתונת בתי תחי'...".

צה. ראה 'ספר מארמארוש', עמ' 110-111.

צו. ראה בס' "יהדות אונגוואר-אוזהורוד', עמ' 247-248.

צורת הגה"צ ר' בערצי לייפער זצ"ל חתן רבינו

תרפ"ג לפ"ק, ושם מנוחתו כבוד. זוגתו הרבנית הצדיקת מרת מלכה חנה ע"ה, נפטרה ביום כ"ב שבט תרצ"ו.

לאחר פטירת הגה"צ ר' בערצי זצ"ל, שיגר בן גיסו ומחותנו הגה"צ ר' אלעזר אלימלך וואלדמאן זצ"ל מבארדיוב מכתב תנחומין לחתנו הגה"צ ר' ראובן מנחם לייפער זצ"ל על פטירת אביו, וז"ל:

ב"ה, יום בדר"ח אייר תרפ"ג, בארדיאב יע"א.

המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, ה"ה כבוד חתני יקירי הרב וכו' וכל אחיו שי' לאיוט"א, וגם לרבות כבוד דודותי הרבנית הצדקנית וכו' שתחי' לאיוט"א.

עוד אתמול בבוקר הראו לי הקארטיל מהשבר הנורא אשר כמעט לא נותר עוד רוח בקרבי, ולא יכלתי ליקח העט בידי ע"כ בקושי שהכרחתי א"ע עתה לבא באיזה שורות, **כי שום אחד מכם לא תכיר את אביכם הצדיק זלה"ה כמוני, שמנעוריו הכרתיו וראיתי התנהגותיו כאשר כמ"פ אמרתי לך בהיותך בביתי**, ורבות אנחותי ולבי דוי על החורבן הנורא אשר בעוה"ר קראתנו. ובוודאי הוא הלך למנוחות ואותנו עזב לאנחות, ומן השמים ירחמו שיזכרו ויפקדו זכותי' וצדקותיו וזכות כל הצדיקים לנו ולכ"י שנוושע בכל הישועות ונחמות, ונזכה בנחמות ציון וירושלים בקרוב אמן...

וזכות אבות ירד עליך, שתצליח ותעלה מעלה בכל העניינים, ויהי נועם ה' עליך ותזכה לתורה וגדולה בקנה א', לך ועלה כנפש חותנך הכותב בלב נשבר לשברי שברים ומצפה לרחמיו וחסדיו ית"ש.

הק' אלעזר אלימלך

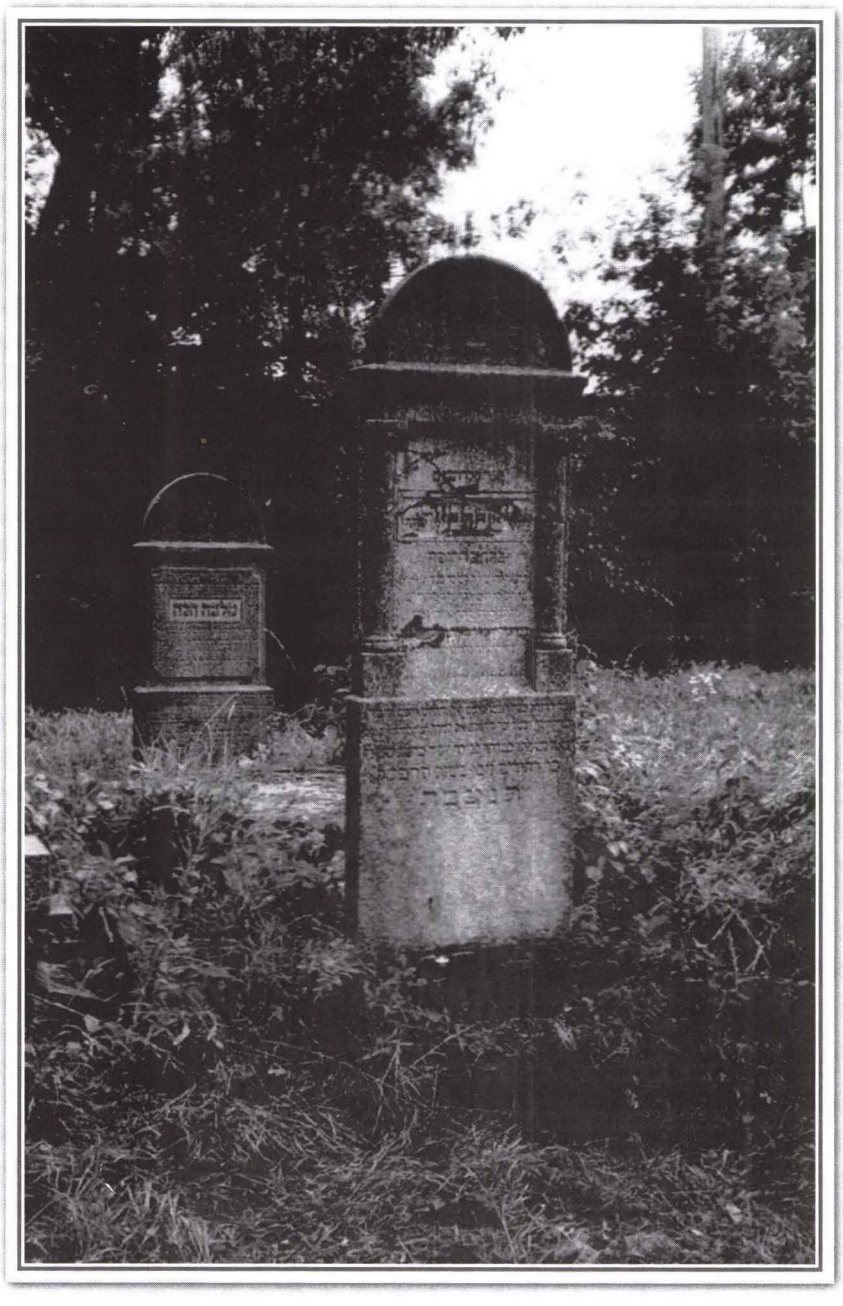
אך להעדפה הי' שבקשת ממני, כי בוודאי אפי' בל"ז הייתי לומד בכ"י משניות עבור נשמת אביו מח' דודי הצדיק זלה"ה.

מכתב תנחומין מאת הגה"צ ר' אלעזר אלמולך וואלדמאן זצ"ל
לחתנו הגה"צ אדמו"ר ר' ראובן מנחם לייפער זצ"ל מאונגוואר
על פטירת אביו הגה"צ ר' בערצי זצ"ל

וזאת אשר חרתו על מצבת אבן קבורתם:

פ"נ
אדמו"ר הרב הצדיק המפורסם
עובד ד' מנעוריו
בוצינא קדישא חסידא ופרישא
נר ישראל
פאר מקדושים
מוהר"ר ישכר בער זצללה"ה
בהה"צ ר' יוסף
בהה"צ הקדוש ד' ר' ישכר בער
מנדבורנא
בהה"צ הקדוש ר"ר יצחק
מקאליש
בהה"צ הקדוש ר"ר אהרן ארי'
בהה"צ הקדוש ר"ר מאיר
[מפרעמישלאן]
ועוד למעלה בקודש זצוקללה"ה
ונכד להגה"ק בעל קונטרס
הספיקות והתוי"ט והטו"ז והב"ח
והגנזי יוסף ובעל יפה נוף
ומשאת בנימין זצוקללה"ה זי"ע
ועכ"י
יצאה נשמתו בטהרה בבוקר יום
ה' פ' שמיני
כ"ו לחודש ניסן בשנת תרפ"ג
לפ"ק
תנצב"ה

אשה יראת ד' חכמת לב
מושלמת במעלות ומדות טובות
פ"נ
הרבנית הצדקנית המפורסמת
בקדושתה וטהרתה
מרת מלכה חנה ע"ה
בת הרב הגה"צ חסידא קדישא נ"י
ר' יעקב צבי וואלדמאן זצ"ל
אב"ד דק"ק בארשא יצ"ו
אשת הרה"צ הק' ר"ר בערצי
זי"ע
נכדת רבינו הב"ח
הבית שמואל על האחע"ז
ורבינו מהרש"ל חוטר מגזע רש"י
ולמעלה בקודש זי"ע
יצאה נשמתה בטהרה ביום
שב"ק פ' יתרו כ"ב שבט תרצ"ו
לפ"ק
תנצב"ה

מצבת הגה"צ ר' בערצי זצ"ל בעיר אונגוואר
מאחורי מצבתו נראית מצבת הרבנית בת רבינו

הגאון ר' יצחק וויים זצ"ל ראבדק"ק וועלבוי, מביא שיחה נאה שהיה בין הגה"צ ר' ישכר בערצי זצ"ל עם הגאון בעל 'שבט סופר' זצ"ל, בעת שהותו בק"ק פרעשבורג לרגל רפואת בנו הרה"צ ר' מאיר זצ"ל, וז"ל[צז]:

בשנת תרנ"ה שאל אדמ"ו בעל שבט סופר זצ"ל להרה"צ רבי בערצע מאונגוואר, כשהיה בפ"ב אודות בנו הרה"צ מהר"ם הנ"ל שהיה חולה, ומרן קראו על קידוש בסעודת שבת, למה עפ"י האריז"ל בפע"ח הניקוד של השם בברכת ולמלשינים בקמץ, היה צריך להיות בפתח, כיון דע"י אבידת מלשינים ומינים תהי' התגלות מלכות שמים.

והשיבו הרה"צ, שמיד אינו יכול להשיבו על שאלה זו, וכשיבוא לביתו ותתישב דעתו יתרץ לו זאת, ומרן ז"ל אמר שלדעתו מה"ט בקמץ, באשר אז יסתם פי רשעים ופיהם יקמץ מדבר דבר עוד, והוטב תי' אדמ"ו ז"ל לפני הרה"צ הנ"ל.

ועוד שאלו רבינו ז"ל השם במובא בפע"ח לכוון בין המצרים בשמ"ע, אם צריכים לכוונו כל היום בימי בין המצרים, או די לכוונו בברכה בשמו"ע. והשיבו הרה"צ הנ"ל, שדי פ"א ביום בברכה בשמו"ע, אבל כל היום לא יזכר אותו, כי עי"ז שלא יזכרנו כל היום ממשיך רחמים מכל השנה על ימי בין המצרים, ודו"ק.

הניח אחריו ברכה בנים ובני בנים גדולים בתורה ובמצות, ואלו הם:

א) בנו הגה"צ **ר' מאיר לייפער זצ"ל**, קבע את ביתו מדרשו בק"ק מונקאטש יצ"ו, היה פקיע שמיה כת"ח עצום, גם היה לו בית אוצר ספרים גדול, נהרג עקדה"ש בשנות הצער והזעם במלחמת העולם השנייה, הי"ד[צח].

חותמת של הגה"צ ר' מאיר זצ"ל

צז. ס' 'אלף כתב', אות שכ"ד.

צח. בנו יצחק יעקב צבי ע"ה מת על פניו כמה שנים לפני המלחמה.

חותמות של הגה"צ ר' ראובן מנחם זצ"ל

חותמות של הגה"צ ר' חיים לייב זצ"ל

ב) בנו הגה"צ ר' חיים מרדכי לייב לייפער זצ"ל, נולד בשנת תרל"ט לפ"ק בק"ק בארשא, בתשובתו של רבינו לנכדו הגה"צ ר' ישראל חיים פרידמאן זצ"ל אבדק"ק ראחוב, מיום ג' לסדר וישלח תרל"ט, מבשרו על לידתו[צט]: "...הנני מבשר אתכם ומברככם במז"ט, כי ילדה בתי מ' מלכה חנה תי' בן זכר למז"ט ולש"מ במוצש"ק קודם אור היום, יהא רעוא שנזכה כולנו להכניסו בשאעי"ה ולגדלו לתורה ולחופה ולמעש"ט עם כל יו"ח אמן ולכל טוב סלה".

בשנות נעוריו קיבל לקחה של תורה מפי הגאון ר' אברהם יוסף גרינוואלד זצ"ל אבדק"ק אונגוואר, ביחד עם אחיו הג"ר ראובן מנחם זצ"ל, הג"ר משולם זוסיא ווייסבלום זצ"ל שנתגדל בבית אביהם רבי בערצי זצ"ל.

בהגיעו לפרק האיש מקדש נשא את הרבנית הצדיקת מרת שפרינצא ע"ה, בת הגה"צ ר' משולם זלמן פרענקל זצ"ל, קבע את מקום מושבו בק"ק אונגוואר, לא הניח אחריו זש"ק, נהרג ביחד עם זוגתו עקדה"ש בשנות הצער והזעם מלחמת העולם השניה, הי"ד.

ג) בנו הגה"צ ר' ראובן מנחם לייפער זצ"ל, נשא את הרבנית הצדיקת מרת מלכה ע"ה, בת בן דודו הרב ר' אלעזר אלימלך וואלדמאן ז"ל. בהיותו צנא מלא ספרא

צט. או"ח, סי' ס"ב.

מלא וגדוש בתורה וחסידות[ק], נהנו רבים משיחותיו היקרים שאמרם על שולחנו הטהור. בשנות הצער והזעם שימש בית מדרשו כמקלט לפליטים[קא]. נהרג עקדה"ש בשנות מלחמת העולם השניה, הי"ד[קב].

ד) חתנו הגה"צ ר' בנימין לייפער זצ"ל, בן הגה"צ ר' יחיאל לייפער זצ"ל ממיהאלאוויץ. נשא בזיוו"ש את בת דודו הרבנית הצדיקת מרת יענטא רבקה ע"ה, בת הגה"צ ר' בערצי זצ"ל[קג], קבע את ביתו מדרשו בק"ק קלויזנבורג, התנהג בקדושה ובפרישות, אמרו עליו שבמשך עשרים שנה לא הכנים טעם בשר לפיו[קד].

ה) בתו הילדה סאסא לאה ע"ה, נולדה ביום ז' כסליו תרמ"ד בק"ק בארשא, נפטרה ביום ז' שבט תרמ"ד.

ו) בתו הילדה רחל ראצא ע"ה, נפטרה ביום י"ט שבט תרמ"ו.

ז) בנו הילד יעקב ע"ה, נולד ביום ט' תמוז תרמ"ח, בק"ק בארשא. נימול לשמנה ע"י אביו הגה"צ ר' בערצי זצ"ל, והגה"צ ר' משה עזריאל זצ"ל שימש כסנדק. נפטר ביום י"א טבת תר"נ.

ח) בנו הילד מנחם מענדל ע"ה, נולד ביום ח' אב תר"נ, בק"ק בארשא.

ק. בס' 'מליצי אש' מהג"ר אברהם שטערן זצ"ל דומ"ץ דק"ק נייהייזיל, נדפס ממנו כמה מכתבים המלאים תוכן רב, בלולים מד"ת ותולדות בית אבותיו זצ"ל, כן מוזכר בשו"ת 'משנה שכיר', ח"ב סוף סי' ג'.

קא. מפי הר"ר משה בער כ"ץ נ"י מפאראקאווער שהיה מתפלל בבית מדרשו, ונושא שמו של הגה"צ ר' בערצי זצ"ל.

קב. ואלו יו"ח: 1) בנו הב' צבי הי"ד. 2) בנו הב' ישכר בער הי"ד. 3) בנו הרה"צ ר' יעקב יוסף זצ"ל מוויליאמסבורג.

קג. ואלו הם יו"ח: 1) בנו הרב ר' יצחק מאיר לייפער ז"ל 2) בנו הרב ר' אהרן ארי' לייפער ז"ל 3) בנו הב' חיים שלמה ע"ה 4) הב' ישכר בער ע"ה 4) בתו הבתולה פעריל 5) הבתולה סאשא. כולם נהרגו על קידוש השם בימי הצער והזעם בשנת תש"ד לפ"ק, הי"ד.

קד. תודתינו נתונה להרב ר' יעקב ישראל לייפער שליט"א, שמסר לנו פרטים רבים אודות משפחת הגה"צ רבי בערצי זצ"ל, תשוח"ח לו.

נימול לשמנה ע"י אביו הגה"צ ר' בערצי זצ"ל, וגם שימש כסנדק. נפטר ביום כ"ו שבט תרנ"ב.

ט) בתו הילדה שרה אסתר ע"ה, נולדה ביום י"ג אדר תרנ"ג, בק"ק בארשא.

משכן ו

בנו החסיד המופלג ר' אשר ישעי' וואלדמאן זצ"ל

סופר סת"ם בק"ק רודניק יצ"ו

מכתבי תשובותיו של רבינו, נודענו על בן נוסף, שלא מצינו שום פרטים נוספים עליו, ה"ה בנו החסיד המופלג ר' אשר ישעי' וואלדמאן ז"ל סופר סת"ם בק"ק רודניק שבמדינת גאליציה, כפי הנראה קרא רבינו את שמו 'אשר ישעי', על שם רבו הרה"ק רבי אשר ישעי' מראפשיץ זי"ע. בין בתרי התשובה נראה שהיה ת"ח מופלג חסיד ויר"ש, רבינו מפלפל עמו בפלפולא דאורייתא, ונביא בזה ראשית התשובה:

בעזהשי"ת, יום ב' ג' מנחם תרל"ו לפ"ק, פה בארשא יע"א.

בין המצרים יזרח אור לישרים, ה"ה **בני אהובי המופלג החסיד כו' כ"ש מו"ה אשר ישעי' סופר סת"ם יצ"ו נ"י מרודניק יע"א.**

מכתבך הנעים עם השתי שאלות הגיעני תמול כי לא הייתי בביתי, וכבואי לביתי הקיפוני טירדות רבות, ונפניתי מעט לעיין בשאלותך ולהשיבך בקיצור מופלג מאוד...

דברי אביך דו"ש.

הק' יעקב צבי הירש חפק"ק בארשא יע"א

שונות

פרענומעראנטין

ביקאווסק

הרב המאוה"ג נגש"ק מ' שלמה הלברשטאם.
החסיד ה"ר משה בריעה זיגעדיגער
מצמרדיוב
חתנו ה"ר מנדל שלוס
טארנאוו

ה"ר יוסף וועלד
לימנאוו

ה"ר זושא גלויגרוכד
ה"ר ישראל אברהם "
ה"ר משה חייס
הר' שלוס

ארץ הגר

באדזיעב

ר' חירי ליבוש זיגעדיגער
ר' זאוויל זיגעדיגער

בערשע

ההמאוה"ג אב"ד ר' יעקב לבי וועלדמאן
נכו הרב ר' משה עזריאל וועלדמאן
נכו הרב ר' ישראל שמעון מאיר וועלדמאן
ר' מנחם אזחל מנדל קוויטם
ר' יצחק בערלי לייפער
האנשאוויטץ

הרב הח' מוה' ברוך אבראם
נכדו' ישראל שמעון מאיר
ר' יצחק ור' לבי זייערין
ר' יצחק לילק שו"ב

מס' "תולדות אברהם" נדפס שנת 1881
(ההסכמות ניתנו בשנת תרל"ג ותרל"ה)

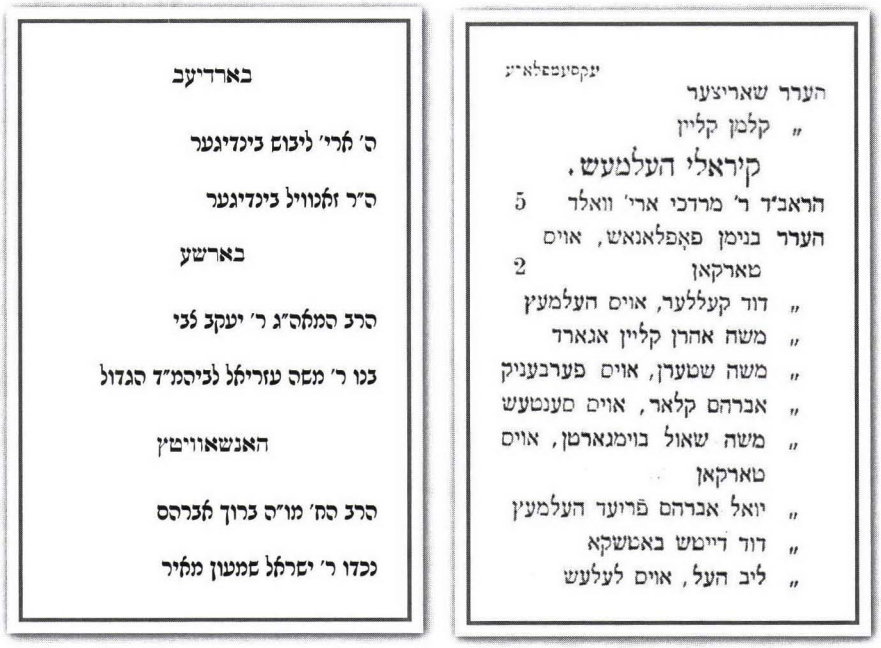
בארשא
הרב החריף אב"ד מ' יעקב לבי
נכו ר' משה נכו החתן מנחם
נכו ר' ישראל
ר' מרדכי מיזלם
העלמענין
הרב ר' ליבש
האנשאוויץ
ההמא"ג ר' ברוך אבראם כ"י
ר' ישראל שמעון מאיר
ר' אלי' דוד ר' יעקב יהודא

מספר כסא רחמים
(אונגוואר 1868)

האנשאוויץ
הרב החסיד מ' ברוך אבראם נ"י
הגיר יעקב יהודא בן הרב
הגיר יחזקאל ליבוש מדזיבוז
הגיר שמואל בן נעמאדל
הגיר הירש בנימין משפחרני
ר' יואלף בן מהליעא
הגיר משה נכי הנזכור משפחה
הגיר יוחנן בריד מעז

מספר אמרת הצרופה

פרענומעראנטין

עקסעקוטאריש

הערר שאריצער

„ קלמן קליין

קיראלי העלמעש.

הראב"ד ר' מרדכי ארי' וואלד 5

הערר בנימן פאפלאנאש, אויס טארקאן 2

„ דוד קעללער, אויס העלמעץ

„ משה אהרן קליין אגארד

„ משה שטערן, אויס פערבעניק

„ אברהם קלאר, אויס סענטעש

„ משה שאול בוימגארטן, אויס טארקאן

„ יואל אברהם פריעד העלמעץ

„ דוד דייטש באטשקא

„ ליב העל, אויס לעלעש

מחולת המחנים (פרעשבורג תרי"ט)

באדרייעב

ה' מרי ליבוש זינדיגער

ה"ר זלמוויל זינדיגער

בארשע

הרב המאה"ג ר' יעקב נאי

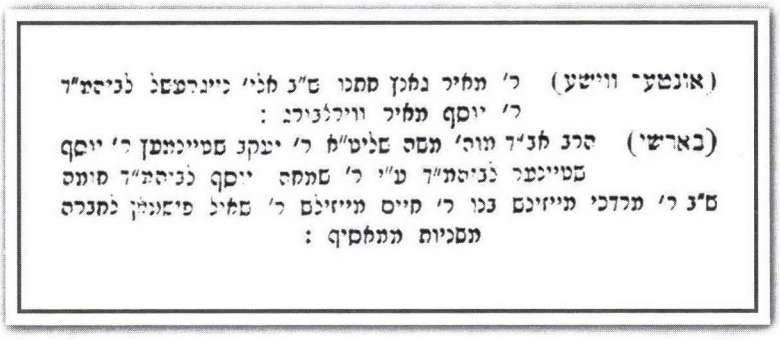
נגו ר' משה עזריאל נבי"מ"ד הגדול

האנשאוויטץ

הרב הח' מו"ה נרוך מנרמס

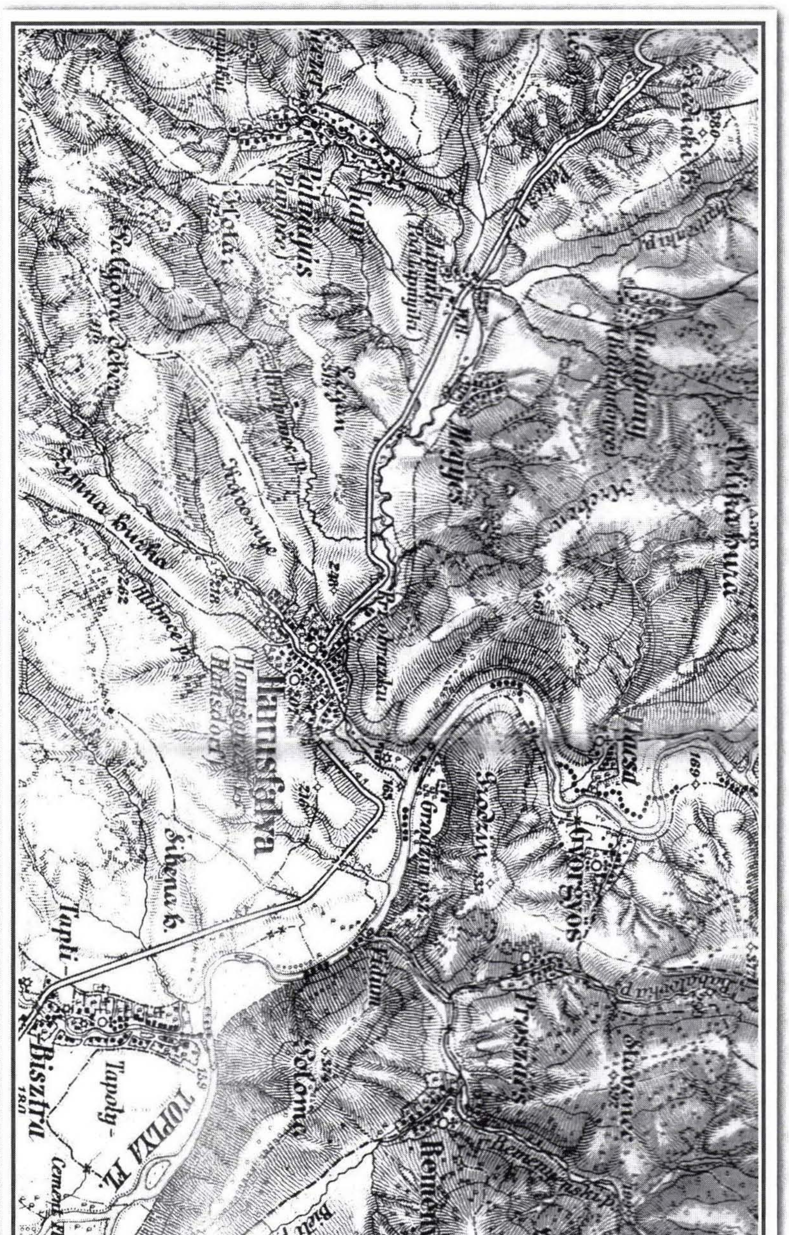
נכדו ר' ישראל שמעון מחיר

מספר רביד הזהב ודביר המוצנע (תר"ל)

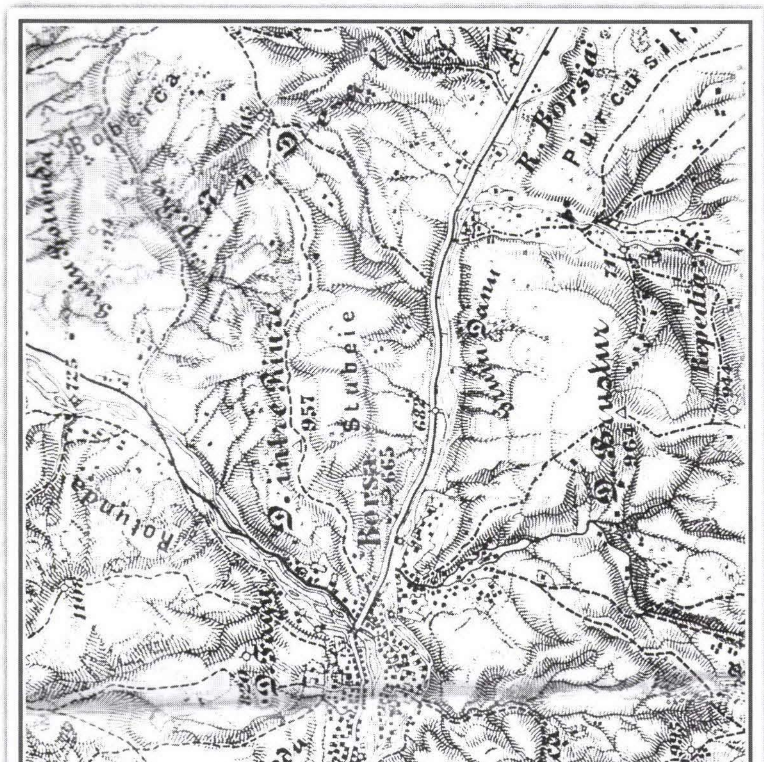

(אונטער ווייש) ר' מחיר נחמן שמנו ס"ג מהר' נייגרעשנ נבי"מ"ד
ר' יוסף מחיר ווילנוירנ :
(בארשי) הרב מנ"ד מוה' משה שליט"א ר' יצקב שטייטמען ר' יוסף
שטייטמר נבי"מ"ד ע"י ר' שמחה יוסף נבי"מ"ד פיומ
ס"ג ר' מרדכי מייזנס נגו ר' חיים מייזלס ר' שמואל פיאנסין נמנרס
מסכיות המחברים :

מספר פרי עץ חיים

צילום "מפה" מעיר האנישאוויץ משנת תרל"ט

צילום "מפה" מעיר בארשא משנת תרל"ז

צילום "מפה" מעיר העלמעץ משנת תרל"ט

צילום "מפה" מעיירות טארנא, מעלילות, בטארנוב וסביבותיה

חלק ג

מפתגמי אורייתא

ליקוט מתורתן של
רבינו וצאצאיו הגאונים
וצדיקים זצ"ל

מפתגמי אורייתא[א]

סימן א

רבי מרדכי ארי' וואלד מאן זצ"ל[ב]

אבד"ק קיראלי העלמעץ

את הברכה אשר תשמעו וגו'. אפשר לדקדק למה כתיב כן ולא אם תשמעו וכו', דמשחז"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא יש להסביר עפ"י משל למלך שהיה לו בן אהוב, והושיבו במדינה אחת רחוקה מאד לנהלה, הבן הנהיג מדינתו כראוי' אך היה משתוקק כל עת להקביל פני אביו הגדול, ומגודל ריחוק שהי' ביניהם וגם הדרכים היו מקולקלים הי' לו תמיד צער גדול בבואו לקבל פני אביו המלך, כראות המלך אהבת בנו אליו וכמה מטריח ומצעֵר עצמו בכל עת לקיים מצות כיבוד אב עשה דרך נכון ומישור ממדינתו למדינת בנו, שלא יכבד על בנו האהוב טרחת הדרך, וממילא הרבה בנו לבא אליו בהתמדה יותר מבעד הנה ותגדל שמחתו שיכול לבא בקל לקבל פני אביו המלך הגדול. וגם אביו התענג מאד, ושאלו לבנו מה תרצה חלף הנחת רוח אשר אתה עושה לי בביאתך, השיב הבן, מה לי לבקש עוד הכי מעט הוא החסד שעשית עמדי שתקנת הדרכים שאוכל לבא בנקל אליך, לא ישוער גודל הנחת רוח שיש לי מזה שאוכל לבא לראות פניך בכל עת שארצה,

---

א. רובם נדפסים כאן לראשונה מתוך כתי"ק

ב. "כ' לי הרהצ"ר ראובן מנחם שליט"א לייפער מאונגבאר שמצא בין כתבי יד זקנו הגהצ"ר יעקב צבי אב"ד בארשא שהזכיר בחיבורו עה"ת בשם אביו הגהצ"ר מרדכי ארי' ז"ל פ' ראה..." מליצי אש, ערכו.

השיב האב תיקון הדרך הוא רק להקל מעליך טורח הדרך שתוכל לבא תדיר בקל לקבל פני לכבדני, אבל בשביל השירות והכבוד עצמו שאתה עושה לי ותשרתני עדיין לא נתתי לך כלום ובעבור זה עתה רצוני לשלם לך.

כן כל יעודי העוה"ז אינם אלא הכנה לדרך סלולה, שלא יגיע צער וטירחא כ"כ ובניקל יכול כ"א לעבוד את ה', אבל עיקר השכר בעבור קיום המצוות שכרו צפון כמ"ש מה רב טובך אשר צפנת ליריאך וגו', וזשאמה"כ ראה אנכי נותן לפניכם היום (בעוה"ז) ברכה, וכ"ת שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, את הברכה אשר תשמעו הברכה שתקבל בעוה"ז אין זה עיקר השכר רק להכין לך הדרך ולהקל אשר תשמעו. ובעבור השמועה והעשי' בעצמם תקבל הרבה יותר בעוה"ב עכ"ד פח"ח.

[ובזה[ג] נלענ"ד בס"ד סמיכות סוף פ' ואתחנן לתחלת פ' עקב ושמרת את המצוה ואת החוקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוך היום לעשות דבר גדול צויתי לכם לקיים כל התורה כולה בלי מחסור, והדרך לבא זה דבר כבד וקשה הוא, לכן והי' עקב אני נותן לכם כשר בעוה"ז ג"כ אבל זה השכר אין העיקר רק כדי להקל לכם הדרך כדי תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם, אבל בשביל ועשיתם אותם בעבור העשי' עצמה ושמר ה' אלקיך לך עיקר השכר לעוה"ב שמור לך:]

ג. הוספה מהג"ר אברהם שטערן זצ"ל בעמ"ח ס' מליצי אש.

סימן ב

רבינו יעקב צבי וואלדמאן זצ"ל[ה]

אבד"ק בארשא

כפ' דברים עה"פ ה"א אבותיכם יוסף עליכם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם. כתב רש"י והוא ממדרש אמרו לו למשה אתה נותן קצבה לברכתינו וכו' אמר להם זו משלי, אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם ע"כ. ותמוה מ"מ ל"צ לברכתו של מרע"ה דבכלל מאתים מנה, וברכתו של קצבה כלולים בברכת ה' שלא בקצבה, וע"כ דאיזהו תועלת ניתוסף להם לישראל בברכתו של מרע"ה.

ואמר הרהגה"צ ריי"צ וואלד ז"ל דכתיב (וישלח) ויירא יעקב מאד וגו' ואז"ל שמא החטא גרם, ר"ל כי מסתמא לא הבטיחו ה' אלא בתנאי שלא יחטא, וקשה דאפי' באדם חכם אמרו ז"ל קללת חכם אפי' בתנאי אינה חוזרת, וק"ו ברכת חכם דמדה טובה מרובה ממדת פורעניות, וכ"ש וק"ו ברכת ה' עצמו.

והתי' כתבו המפרשים דאדרבא ברכת חכם או נביא אפי' על תנאי לא יחזיר, דחס הקב"ה על כבוד הנביא וחכם שלא יחזיקוהו לשקרן, שלא ירגישו בטעם החזרה, משא"כ אם הקב"ה בעצמו יברך על תנאי, אם לא יקיים המקבל והמתברך התנאי חוזר דאל"כ בטל שכר ועונש מישראל שכבר

ה. "(נכדו הרהצ"ר ראובן מנחם שליט"א לייפער מאונגבאר העתיק לי דברים נפלאים מכתי"ק של זקנו הגהק"ר (יצחק) [יעקב] צבי וואלד ז"ל, ולא אוכל להביא הכל מחמת הוצאת הדפוס ואפס הפנאי, רק אביא קצת מח"ת שלו ומה שנלענ"ד בדבריו הקדושים)" מליצי אש, ערך רבינו זצ"ל.

הבטיח הקב"ה לאבותינו אביוו"ע בכל מכל כל, - וא"כ מצד החזרה יש מעלה לברכת צדיק וחכם יתירה מברכת ה' בעצמו עפ"י תנאי, משא"כ לאידך גיסא, כח הפועל בנפעל ואין כחו יותר מהפועל, וא"כ כמו שאדם בעל גבול וקצב כן אין כחו לברך כי אם בדרך קצבה וגבול, אבל הקב"ה שהוא אין סוף בהו"ש בלי גבול וקצב ותכלית כן גם לברכותיו גבול ותכלית רק שצריך האדם מלחטוא ח"ו, ובדבר זה בלבד אם ח"ו יחטא המתברך יש לו מעלה אם נתברך מפי צדיק וחכם שלא תהא גרעון בברכתו, וזה הי' ג"כ כוונת מרע"ה בברכת עצמו דזה הי' עכ"פ ברכה בטוחה אפי' כשיחטאו, ולא יגרום ח"ו החטא גרעון, קר הי' מוכרח לתת קצבה לברכותיו שהי' ברכת עצמו, וישראל שלא הבינו כונתו הטובה שאלוהו והשיב להם איני אומר הברכה משם ה' אלא זו ברכה בפ"ע משלי שהוא ברכה בטוחה שאינה תלוי' בתנאי אבל הבוית"ש יעשה את שלו ויברך אתכם כאשר דבר לכם בתנאי שלא תחטאו ויתן לכם אז ברכה בלי קצבה וזהו שאמר „כאשר דיבר לָכם" ול"א כאשר נשבע או אמר לכם, כי דבור לשון קשה דהברכה שלו תלוי' בתנאי שלא תחטאו וזה דבר קשה עכתד"ק בקיצור:

[ובזה[ח] נלענ"ד בס"ד (תהלים קכ"א) אשא עיני אל ההרים היינו אל צדיקי הדור וגאוני ישראל ואשתדל לקבל גם ברכתם כי מאין יבא עזרי ברכתם בטוחה בלי תנאי ואפי' מאין שאין לאדם זכיות כלל תחול ברכתם בלי חזרה, לכן אשתדל לקבל ברכתם ג"כ, אף שעיקר עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ שלעומת זה ברכת ה' בלי קץ וגבול כמו שמים וארץ, ואף שברכת ה' תלוי בתנאי, מ"מ אצפה אל יתן למוט רגליך שלא יגרום החטא, וא"כ כשיהי' לי ברכת ה' וברכת צדיק, יהי' לי כ' דברים מועלים ע"י ברכת צדיק ה' ישמרך מכל רע ישמר את נפשך בלי תנאי, וע"י ברכת הבוית"ש בעצמו ה' ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם בלי גבול וקצבה, ויהיו לך ברכות בלי קץ וגבול ובלי תנאי ובלי חזרה].

ח. הוספה מהג"ר אברהם שטערן זצ"ל בעמ"ח ס' מליצי אש.

סימן ג

רבינו יעקב צבי וואלדמאן זצ"ל

רבי יוסף וואלד זצ"ל[1]

שמעתי מדודי מו"ר זצ"ל, על הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את. פי' ריש"י שעד עכשיו לא הכיר בה. והקשה, והא אסור לקדש אשה עד שיראנה, בשלמא יצחק שקידש ע"י שליח אליעזר לא קשה זה האיך עבר על זה, דפירש"י שם ריש פרק האיש מקדש, דוקא ביכול לקדשה בעצמו, משמע באינו יכול מותר, וכאן ביצחק שלא אפשר לו לילך לחוץ לארץ כפירש"י שהי' עולה תמימה לא קשה, משא"כ כאן באברהם אע"ה קשה.

ותירץ דעל יסכה פירש"י ב' פירושים, א) שסוכה ברוה"ק, ב) ושהכל סכין ביופי', ואברהם ידע מקודם שהיתה יפת מראה, רק חשב שמפני רוה"ק שבה היתה יפה, כמו שאמרו חכז"ל על אסתר המלכה שהיתה ירקרקות רק שחוט כל חסד משוך עליה, אבל כאשר הקריב לבוא מצרימה מקום טומאה ושם אינו שורה רוה"ק ואעפ"כ יפת מראה היתה נראה שהיתה בעצם יפה, לזה אמר כי אשה יפת מראה את בעצם והי', וגו'.

וצ"ל ליישב הפסוקים להפי' הזה, דקשה מנ"ל דיאמרו אשתו זאת, אפשר יאמרו אחותו היא או קרובתו היא, אלא דעפ"י טבע קרוביה, בפרט אח ואחות דומין בקלסתר פנים, כמו שפירש"י לקמן על כי אנשים אחים אנחנו, ואם אחד נאה גם השני נאה, ואת יפת מראה ואני לא, מסתמא יאמרו אשתו זאת וגו', לכן אמרי נא אחותי את, ופי' המסורה אמור לחכמה אחותי את, פי'

---

1. מספר שבט אפרים להגאון ר' אפרים וואלד זצ"ל, מביאו בשם 'מדודי מו"ר זצ"ל', ומסופקני למי הכוונה

שאתה באמת אחותי רק משום צדקתך אתה בעלת חן ונראית יפה, ובאתרא דלא ידעי שרי למימר צורבא מרבנן אנא, למען ייטיב לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך, שייטיב עמי בזכותך.

סימן ד

רבי נפתלי מנחם וואלדמאן זצ"ל

דומ"ץ ביסטריץ

ב"ה, ב' מצורע תרצ"ה ביסטריץ

בין גאולה לגאולה . יבוא ברכת כפולה לכבוד הרב הגאון המפורסם לשם ולתהלה כו' כקש"ת מו"ה ר' [שלמה זלמן] עריינריך שליט"א האב"ד דק"ק שאמלאו יצ"ו ויופיע עדי נצח אמן

אחדשה"ט כמשפט, הנני בזה להציע לפני הרגתוה"ק, שאלה קטנה שהוא גדולה אצלי להלכה למעשה שנצרכה כעת בענין שיש פה אחד שמקבל געלט מה[פאב]ריק מבאקאווינא, שהאיש הנ"ל הוא פערטרעטטיר משם, שמוכר הגערבין למקומות שונות, והפאבריקאנט מוכר בשם הגערבין גם את הגערבין שמונח אצל האיש, והאיש הנ"ל ג"כ מוכר בפה לנכרי כדי שלא יעבור בב"י וב"י, כי האחריותו של הגערבין הוא עליו, ומוסר את הקאנווינטין[1] של הגערבין להנכרי ברשותו כדין, והנכרי מוכר גערבין כל הפסח לכל המקומות שהי' מוכר האיש הנ"ל, רק הפראכבריעף מוכרח להיות על שם האיש הנ"ל, והמעות מהלוקח ג"כ בעא על שם האיש הישראל הנ"ל, אם מותר באופן זה.

הנה לעשות בעשטעללונג מהפאבריק שיהי' על שם הישראל, אוסר בשו"ת נטע שורק תשו' ל"ה, אבל כאן שכבר מכר הגערבין לנכרי וגם הפאבריק מכר,

---

ז. צילום מהכת"י נדפס לעיל עמ' רכג. אפריון נמטיי' להרה"ח ר' חיים צבי וואלדמאן הי"ו מוויליאמסבורג, שבטובת עין מסר לנו הכת"י לפרסמם, טוב עין הוא יבורך.

רק הסחורה הולכת לכל המקומות בפסח - מה שמוכר הנכרי הלז על שם ישראל - לכאורה האיסור [הוא] (יש) רק מטעם ע"י שיסברו שהסחורה שייך להישראל, והנכרי הוא שלוחו, כמו שאסור להנכרי למכור את החמץ שנמכר לו, כמבואר במהר"ם שיק תשו' רט"ז וכן איתא בשו"ת מהרש"ג תשו' נ"ה מהרב הגאון מסעמ[יהאלי] ז"ל סברא זאת עיי"ש, אולם שאני שם שהוא מוכר בהחנות של הישראל, רק עתה מושכר לו על משך י' ימים, והפירמא הוא שם הישראל, לזאת אסור מכח סברא זאת, אבל כאן בנד"ד שהגערבין הוא מונחת בבית הנכרי, והוא שולח את הגערבין שנמכר לו בדין, על בית הדו[א]ר למקומות שונות, ומסתמא לשרים אחרים או אפשר גם לישראל מומרים וחותם על הפראכבריעף שם הישראל כי מוכרח להיות, א"כ מה לו להישראל בזה, למי יש מ"ע [=מראית עין] הא המנהלים של הבי"ד הם עכו"ם, וגם הלוקחים ל"ש [לא שייך] מ"ע הגם שהמהר"ם שיק רל"ו מחדש שאפי' כ' של פסח ל"מ ממטעם דעכו"ם מפעי פעי, א"כ נראה דגם בעכו"ם שייך מ"ע אמנם דבריו צע"ג, הא כל האיסור של מ"ע מקורו לגבי שבת ובשבת גופא מבואר דהיכא דאין שם ישראלים רק עכו"ם דרים שם מותר, כמבואר במג"א עיין בנוב"י או"ח י"ב עיי"ש.

רק מחמת שהדבר הוא ענין חמור, ולא נודע לי האיך נוהגין בשאר מקומות, וגם להרב דפה[ח] הדבר רפי' בידו, לזאת [הו]חלט בינינו לשאול את פיו ק' להורות לנו את הדרך אשר נלך בה, ואבקש את כהד"ג להודיע לנו את חוו"ד הטהורה תומ"י, כי הדבר נחוץ לידע במוקדם האפשרות, כי ימי הפסח ממשמשין ובאין.

כה דברי הכותב בכל חותמי ברכות, ומברכו בפסח כשר ושבע טובה

הק' נפתלי מנחם וואלדמאן בהרב מהרמ"ע ז"ל
דומו"ץ דפה

ח. ה"ה הרב הגאון מוהר"ר מאיר שפיץ זצ"ל אב"ד ביסטריץ

סימן ה

רבי יעקב צבי וואלדמאן זצ"ל הי"ד[ב]

דומ"ץ טאפאראוו

שאלה ע"ד סרסור שמגיע לו שכר סרסרותו עוד מכבר, רק לא תבע שכרו מבעה"ב, והבעה"ב עדיין לא שילם לו, ועתה מטה קצת יד הבעה"ב והסירסור הלז הוא קרוב לבעה"ב ואוכל אצלו ומחזיק אותו בביתו והוא עובד אצלו בעיסקיו ועל פיו יבוא ויצא כל העסקים וכל מעותיו של בעה"ב בידו, ועתה מתבייש העובד הלז לתבוע ממנו השכר סרסרותו מחמת שמטה ידו וגם בהעסק שהיה סרסור הפסד גם כן ואם יתבע ממונו יאמר הבעה"ב וכי אינך מתבייש לתבוע ממנו שכרך מכבר הימים מה שאתה יודע את האמת מעסק שלי בכלל ומעשה העסק בפרט, וחוץ מזה אתה אוכל אצלי כמה זמנים קודם שנכנסת לעבוד אצלי, ואף שאם יתבע ישלם לו מכל מקום מתבייש הוא לתבוע, על כן שואל הסירסור באשר כל הכסף בידו אם מותר לו לקחת שכרו המגיע לו מזה המעות שיש לו בידו בלי ידיעת בעה"ב כי הבעה"ב לא ידע מעולם שהוא לקח, ואי ליכא חשש גזילה בזה מחמת שזה בלי ידיעת בעה"ב ולא יוודע לבעה"ב, ואם יזדמן שבעה"ב ירצה לשלם לו יאמר שהוא מוחלו השכר הזה, כי לא יוכל לומר שהוא כבר גבה דאז מוחזק כגנב.

תשובה: השאלה הזו תפרד לג' ראשים: א אי ליכא חשש גניבה, ב אי מותר לעשות דינא לנפשי', ג אי ליכא איסור מכח גניבת דעת ושקר.

ב. הבאנו השאלה עם חלק הראשון של התשובה. הגיע לידינו ע"י בנו הרב שלמה וואלדמאן שליט"א מקרית ישמח משה גבעת שמואל, ובנו הג"ר יוסף וואלדמאן שליט"א מירושלים. תשו"ח חן להם.

א) הנה מבואר בגמ' בבא מציעא בריש פרק איזהו נשך, לא תגנובו על מנת למיקט לא תגנובו על מנת לשלם כפל, ואם כן כיון שהתורה אסרה אפילו ע"מ לשלם כפל, א"כ הטעם דהקב"ה שונא האיסור של גניבה כמו שכתבו המפורשים` לענין גזל עכו"ם, דאיסור של גזל עכו"ם אינו הטעם משום שמחסרו ממון, אלא האיסור משום שגוף הענין של גניבה הקב"ה שונא, דהא הפקעות הלוואות מותר, ואי ס"ד דהאיסור של גזל עכו"ם משום שמחסר לו ממון א"כ הו"ל לאסור גם הפקעת הלוואות, ע"כ הטעם משום דגוף העובדה הקב"ה שונא, יעויין באחרונים דזה הטעם בזה, וכמו כן האיסור של גניבה הקב"ה שונא ומש"ה אסור אפילו על מנת לשלם כפל, והטעם דשמא אתי למיסרח, דאי יתיר לו לגנוב ע"מ לשלם כפל יבוא לידי גניבה ממש, (יעויין במחבר שקאמר בסימן שמ"א דלא ירגיל בכך) ומעתה ממילא גם בנידן דידן אסור דאיכא חשש דילמא אתי למיסרח, ואיסור של גניבה הקב"ה שונא, וכן מבואר בש"ס ב"ק ר"פ המניח, ובתוספתא דבפ"ק בספ"י בן בג בג אומר אל תיכנס לחצר חבירך בלי רשות ליטול את שלך, שלא תראה עליו כגנב, ויעויין שם בפירש"י ז"ל דכיון דהולך בלי רשות בסתר נראה עליו כגנב, וכן מבואר בפ"ת בחו"מ סי' שמ"ח סק"א בשם הסמ"ק בשם ר"י וז"ל כ' בס' שה"מ כ"י אסור לגנוב את שלו מאחרי הגנב שלא יראה כגונב,דבן בג בג אומר וכו' יע"ש, ואף דמלשון הגמ' דקאמר שלא יהא נראה כגנב משמע דרק משום חשד אסור ליכנס לחצר חבירו אבל לא מטעם דגוף העובדה הקב"ה שונא, דכמו דקאמר הגמ' לא תגנובו ע"מ לשלם כפל, אפ"ל דהאי דקאמר הגמ' שיראה כגונב הוא לאו דווקא, רק מכח חשד כן כיון דנראה כגנב וחיישינן שמא אתי למיסרח, והעולם יחשדוהו שהוא בוודאי גנב מכבר, וממילא הוי כמו תרי דלמא, דלמא אתי למיסרח וזה הקב"ה שונא, ועוד שיחשדוהו אחרים.

והנה אי אמרנן דהטעם דאסור ליכנס לחצר חבירו לוקח את שלו הוא ג"כ הטעם משום דהקב"ה שונא זה הדבר, ויש חשש דילמא אתי למיסרח כמו דקאמר המג"א בהלכות יוה"כ דמה"ט אין מברכין על הכוס ביוה"כ ולומר ע"י

ו. עיי' שו"ת שאילת שלום סי' רנ"ד כעין זה.

שהחיינו ולתת לתינוק לשתות דילמא אתי למיסרח עיי"ש בסי' (א"כ) נוכל ליישב קו' הפ"ת שם בסימן שמח סק"א שהקשה למה השמיטוהו הרמב"ם והטור והשו"ע הך דין דאסור להיכנם לחצר חבירו וליקח את שלו, הלא ע"ז אין שום חילוק רק על הסיפא דקאמר בן בג בג הקהה את שיניו ע"ז יש חילוקים, שאין אדם רשאי למעבד דינא לנפשי', אבל ע"ז שקאמר מתחילה דלא יכנס לחצר חבירו וליקח את שלו ע"ז אין חילוק האמוראים, א"כ למה השמיטוהו, אבל לפי הך אתי שפיר דכל המעם דאסור להכנס לחצר חבירו הוא מטעם דהקב"ה שונא את הדבר הזה, ובזה תלוי הפלוגתא אי גזל עכום אסור והפקעות הלוואות מותר, אי גזל עכו"ם מותר , שאי אמרינן שגזל עכו"ם אסור והפקעות הלוואות מותר, א"כ ליכא למימר שהאיסור של גזל עכו"ם משום שמחסר לו ממון, דא"כ הוה לן למימר דגם הפקעות הלוואות אסור, אע"כ המעם דגוף העובדה הקב"ה שונא, וא"כ ממילא אסור להכנם לחצר חבירו וליקח את שלו דגוף העובדה היינו הגניבה הקב"ה שונא כמו גבי גזל, אבל אי אמרינן דגזל עכו"ם מותר, א"כ נוכל לומר דאין הקב"ה שונא גוף הגניבה שא"כ הו"ל גוף הגזל של עכו"ם דאין נפ"מ אי גזל עכו"ם אי גזל ישראל, דעכ"פ גוף העובדה הקב"ה שונא, אע"כ כיון דזה מותר איכא איסור מכח דילמא אתי למיסרח מחמת שהקב"ה שונא זה, מש"ה כיון דגזל עכו"ם מותר א"כ מותר לגזול אף דחזי דהתורה אסרה לגנוב ע"מ לשלם כפל, התם אינו משום דגוף העובדה הקב"ה שונא, אלא כיון שבעת שגונב החפץ אינו שלו עובר על איסור של לא תגנובו (והא דקאמר המחבר שם בסי' שמ"ח המעם שלא ירגיל בכך זה קאי רק ע"מ למיקט, או זה כך מדרבנן אבל מה"ת אינו עובר) ואף שכוונתו לטובה מ"מ האיסור של לא תגנובו איכא, כי בעת שהאיש הזה הנגנב ירצה להשתמש בהחפץ לא ימצא את זה ויהא לו צער מש"ה אסור משא"כ דבר שהוא שלו שהחפץ הוא שלו לא איכפת לן בזה הצער ומותר.

ומעתה הרמב"ם ז"ל והשו"ע סוברים דגזל עכו"ם אסור וסוברים דהפקעות הלוואות אסור רק המעם משום דגוף העובדה הקב"ה שונא ומעתה כיון דזה אשמעינן גבי גזילה דאסור משום שהקב"ה שונא זה, כ"ש גבי גניבה בוודאי

אסור ואין צריך לאשמועינן דכבר ידעינן מגזל עכו"ם דאסור והפקעות הלוואות מותר, משא"כ בן בג בג אפשר דהוא סובר דגזל עכו"ם מותר, דהא בזה הוה פלוגתא יעויין בגמ' ב"מ דף פ"ז, וב"ק דף קי"ג, א"כ חזי דאין הקב"ה שונא זה האיסור ע"כ צריך לאשמועינן דעכ"פ דגבי גניבה אסור מטעם חשד דלא יחשדוהו שהוא גנב, משא"כ כשלקח החפץ שלו בגזילה אומר שהוא שלו לא יחשדוהו שגזלו, ומהאי טעמא שפיר אמר הגמ' בן בג בג אומר שלא יכנס לחצר חבירו וליקח את שלו שלא יראה כגנב, משמע מטעם חשד שיחשדוהו אחרים והוא לבן בג בג דסובר דגזל עכו"ם מותר, א"כ אינו סובר שזה הדבר הקב"ה שונא כן ע"כ הטעם משום חשד, אבל לדידן דאמרינן דגזל עכו"ם אסור והפקעות הלוואות מותר נוכל לומר דאסור לגנוב הן ע"מ לשלם כפל או לקחת את שלו ע"י גניבה מטעם דהקב"ה שונא את הדבר הזה ודילמא אתי למיסרח, ובממילא בנידן דידן אסור ליקח את שלו בלי ידעת חבירו דהוי איסור גניבה וזה הקב"ה שונא.

ובזה הסברה תי' כ"ק אדאמו"ר הרב הגאון מהרמ"ע שליט"א אבד"ק בארשא, הרש"י ז"ל בסוכה דף ל' ע"א, גבי הני אונכרי דכתב שם רש"י ז"ל גזלי אדעתא מישראל, וע"ז מקשים המפרשים למה צריך רש"י ז"ל לומר מישראל הלא גזל עכו"ם ג"כ אסור וגם למה השמיט הרמב"ם ז"ל הך דין דאונכרי. רק הא דאסור לגזול מעכו"ם י"ל שני טעמים, חד דמחסור לו ממון, וחד דפעולת הגזילה הקב"ה שונא, דהא עשה פעולה מתועבת, והנה אי אמרינן דהפקעת הלוואות מותר, ע"כ מטעם דפעולת הגזילה מעשה מתועבת וזה הקב"ה שונא, ובהך דהפקעות הלוואות אי אסור הוי פלוגתא בב"ק דף קי"ג, דאביי סובר הפקעות הלוואות אסור ורבא סובר דמותר, וממילא לרבא ע"כ הטעם של גזל עכו"ם דאסור משום דמעשה מתועבת הוא, ובהך דאונכרי איכא גירסא דגורם א"ל רבא, יעויין בס' פני יצחק שקאמר דהאגודה והערוך גורסים רבא א"ל רבא וא"ש, אפ"ל דרש"י ג"כ גורם רבא ולא ר"ה, ומעתה אי זה רבא אמר, הלא לרבא הפקעות הלוואות מותר, וא"כ לדידהו אסור גזל מטעם דמעשה בעצמו מעשה מתועבת הוא, א"כ זה לא שייך לגבי אונכרי דהא אינם עושים שום פעולת מעשה מתועבת דהם קונים רק מהנכרים

יהנכרים עושים המעשה המתועבת שהם גוזלים.

ומעתה לענין גוף האונכרי הוי רק כמו הפקעות הלוואות אם הם יגזזו האסא שעכ"פ מחסרים ממון הבעלים וזה לא מהני רק כמו הפקעות הלוואות וזה לרבא מותר, לזה מוכרח לומר לרש"י ז"ל דגזלי אדעתא דישראל, ובישראל אסור מצד שמחסר ממונם שמחסר ממון הבעלים הישראלים, ובישראל גם הפקעות הלוואות אסור לכ"ע, ובזה מיושב הרמב"ם ז"ל דהיה לו הגירסא כמו גירסא דילן, ולפי"ז אין אנו צריכים לומר דגזלי אדעתא דישראל כך גזלי אדעתא מעכו"ם, ואעפ"כ אסור לר"ה דסובר גזל עכו"ם אסור וסובר כאביי דגם הפקעות הלוואות אסור וממילא האיסור משום דמחסר ממון הבעלים היינו אף ממון העכו"ם, וא"כ להאונכרי ג"כ, אבל הרמב"ם ז"ל דסובר הפקעות הלוואות גבי עכו"ם מותר וא"כ אין איסור אף כשיגזזו האונכרי בעצמם דלענין זה לא הוי רק כמו הפקעות הלוואות דמותר לרבא. והרמב"ם ז"ל סובר דסתם עכו"ם גזלי אדעתא מעכו"ם כמו שאמרו הרמב"ן ז"ל דזה לא שכיח שיגזלו אדעתא מישראל יעויין ברמב"ן בפ' לה"ג? יע"ש, וממילא הוי לענין עכו"ם גבי האונכרי כהפקעות הלוואות דמותר להרמב"ם ז"ל הדין הלז, והוא דבר נכון ודפח"ח ושפ"י.

סימן ו

רבי דוב בערצי לייפער זצ"ל

אדמו"ר מנדבורנא - אונגוואר

שמעתי מפ"ק אאמו"ר הרב הגה"צ ר"ר בערצי זצ"ל אשר פ"א נתוועדו תלמידי בעש"ט הק' זי"ע והמתיקו סוד ביניהם להחרים ולבזות את הבעש"ט ואסרו ח"ק בעבותי"ם בין זל"ז אשר מי שיגלה מזה הענין לשום איש אז ענוש יענש. וכאשר פגש הבעש"ט באחד מהם שאלוהו היתכן אשר הרשיתם לדון אותי לכף חוב שלא בפני הלא קיי"ל (בגמ' כתובות דף י"א) אין חבין לאדם אלא בפניו ונבהל זה האיש מאוד כי ידע אשר שום אחד מהם לא גילו זאת ומאין יודע זאת הבעש"ט. והרהיב לשאול את הבעש"ט מאין ידעתם זאת מאתנו לא סיפר לכם שום איש ואולי נודעתם זאת ע"י מלאך היתכן שמלאך יספר לשון הרע ואולי ידוע לכם ע"י כישוף אז הצדק אתנו על התנגדותינו עליכם. והשיב הבעש"ט הק' נכון שאלתם רק תדע ושליח מצוה לכל דבר הנצרך אבל אם האדם עושה עבירה ר"ל נברא מזה מלאך קטיגור ולעת הצורך הוא שליח לדבר עבירה כן הוא אצליכם אתם דיברתם עלי לשון הרע ונברא מזה מלאך קטיגור ומזה המלאך נודעתי. (בם' זכרון לראשונים מרבני קאלימעא)

ועפי"ז המעשה שמעתי מפ"ק אאמו"ר הגה"צ ר"ר בערצי זצ"ל דבר צחות בפ' וישב עה"פ וישאלהו האיש מה תבקש מובא במדרש ילקוט שהוא מלאך סתם ועיין במדרש רבה ע"ז הפס'?

ויאמר את אחיי אנכי מבקש וגו' ויאמר האיש נסעו מזה ופירש"י הסיעו א"ע מן האחוה וע"ז מפרש בשפתי חכמים זה בגימט' י"ב דקשה מה ענין

תשובה זו נסעו מזה על שאלת יוסף הגידה נא לי איפה הם רועים. הלא גם יוסף ראה זאת בעיניו שנסעו מזה כי אינו רואה אותם שם ואם לא הי' ידע המלאך אנה הם הי' לו לומר איני יודע היכן הם ורק המלאך רמז לו בזה תשובה על שאלתו ששאל יוסף את אחיי אנכי מבקש, היינו אחים רעים וידידים וע"ז השיב המלאך נסעו מזה היינו מהשנים עשר אחים שאינם רוצים להיות עמך באחדות, והא ראי' כי שמעתי אומרים נלכה דותינה ופירש"י נכלי דתות.

ועפי"ז פירש אאמו"ר זצללה"ה בדרך צחות פי' הכתוב דיוסף אמר להמלאך את אחיי אנכי מבקש והשיב לו נסעו מז"ה היינו מן האחוה של י"ב אחים כפירש"י בלשונו הק' ובפירוש הש"ח ויתמה יוסף הצדיק הלא הוא מלאך והיתכן אשר מלאך יספר לשה"ר? וע"ז השיב לו המלאך אל תתמה על זה כי שמעתי אומרים נלכה דותינה ופירש"י נכלי דתות להרגו ומזה נבראתי קטיגור להם ובעבור זה התרתי לי לספר לך זאת. ודפח"ח[יא].

יא. כת"י "תפארת ישראל", סיפורים מהבעש"ט הק', מאת בנו הרה"צ ר' ראובן מנחם לייפער זצ"ל הי"ד.

סימן ז

רבי משה דוב ווייסבערג זצ"ל

אבדק"ק טארקאן

בסוגיא דשליחות בקידושין דף מ"א ע"א

האיש מקדש בו ובשלוחו האשה מתקדשת בה ובשלוחה. בגמרא שליחות מנ"ל דתניא ושלח מלמד שהיא עושה שליח, ושלח ושלחה מלמד שהשליח עושה שליח, ומסקנת הגמרא דשליחות בש"ד [בשאר דברים] נפקא מגירושין ומהקדשות, ואלא אתם גם אתם למ"ל מיבעי לי' לכדרבי ינאי דאמר רבי ינאי מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית, והא מדרבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן נפקא, דאמר ר"ח ב"א אר"י אין העבד נעשה שליח לקבל גט אשה מיד בעלה לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין. והביא הר"ן פ"ב דגיטין מדנקט ר"ח ב"א אר"י שאין שליח לקבלה, 'אין העבד נעשה שליח לקבל גט' אבל שליח להולכה נעשה, ולכאורה מגמ' דפריך דלא צריך אתם למעט דמיעט בלא"ה נכרי משום שאינו בתורת גיטין וקידושין, ולשיטת הר"י ב"מ דמשום דאינו בתורת גיטין וקידושין לפ"ם אלא לשלוח בקבלה אבל לא בשליחות על שאר דברים, ומש"ה העבד לשליח להולכה, וא"כ משו"ה איצטריך אתם גם אתם למעוטי נכרי משליחות להולכה.

הרמב"ם הביא הר"ן בשם הרמב"ן ז"ל, משום דבשלמא לשליח לקבלה אין העבד נעשה שליח משום דענין ש"ק היא כיון דהגיע הגט ליד השליח היא מתגרשת, שהוא כאילו הגיע הגט לידה, וא"כ שפיר אם אין השליח שייך בתורת גיטין וקידושין כמו בעבד אינו נעשה שליח משום דאינו שייך למימר בי' כיון שהגיע הגט לידו היא מתגרשת אם אינו שייך בתורגו"ק, והא תינח בשליח לקבלה אבל בשליח להולכה דאינו אמרינן דאפי' לא הגיע הגט לידה

מפתח אישים

רבי אברהם דוד מבוטשאטש קמח
רבי אברהם חיים איינהארן צד
רבי אברהם חיים פרענקיל מלימנוב עז
רבי אברהם יהושע העשיל מאפטא כ, קצה
רבי אברהם יהושע העשיל מנאסוויד
סא, סז, עד, פח, קעג
רבי אברהם יודא הכהן שווארץ מבערעגסאז
מד, קג, קט, קלב, קסב, קפ
רבי אברהם יוסף גרינוואלד מאונגוואר רנ
רבי אברהם יעקב מסאדיגורא קצא
רבי אברהם ישכר דוב אייזקסאהן רז
רבי אברהם מרדכי ראזענפעלד ממאשציסק עג
רבי אברהם שטערן מנייהיזל קכ, רנא
רבי אברהם שלמה גרינפעלד מאיהעל סה
רבי אברהם שמואל בנימין מפרעשבורג
לד, קעח
רבי אהרן ארי׳ מטעמעשוואר צג, קכח, רלב
רבי אהרן גרינבערג ממידאלוויץ לד
רבי אהרן דוב קרויז מו
רבי אהרן מאיר פרידלענדער ריח
רבי אהרן מביאלא בילין עז
רבי אהרן מבעלזא רכא
רבי אהרן מטשערנאביל צב
רבי אהרן מקרייז סב
רבי אהרן משה טויבש מיאסי קמח, קנא
רבי אהרן מתתי׳ וועלבער מפעסט קלג
רבי אהרן ראטה מבערעגסאז ריח
רבי אורי בלוט מפראנקפורט רמב
רבי אורי שרגא פייויל טויבש מיאסי קנ
רבי איתמר לייפער מבישטינא צ, קצט, **רז**
רבי אלי׳ וואלד מו
רבי אלי׳ שמחה וואלד מקאלאדזש מד
רבי אלימלך בינדיגער עג
רבי אלימלך מליזענסק נה, ע, רלה
רבי אליעזר חיים דייטש
לא, לב, לד, מה, סד, קב, קמג, ריד
רבי אליעזר לעבאוויטש מז
רבי אליעזר סאפרין מקאמארנא ריט
רבי אליעזר פיש ט, רלה
רבי אליעזר צבי מקאמארנא ריט
רבי אלכסנדר בלאהגרונד עג, **עה**
רבי אלעזר אלימלך וואלדמאן מבארדיזוב
עה, ר, **רלא**, רמה, רמו, רנא
רבי אלעזר בינדיגער עא, עו
רבי אלעזר לעוו מסאנטוב כט
רבי אלעזר מליזענסק ע, עד
רבי אלתר זלמן לייב שייאוויטש מראחוב
ר, רה
רבי אלתר מנחם מנדל מבארשא קכב
רבי אפרים בלויגרונד מבאבוב עח
רבי אפרים וואלד מו, פח, רכ
רבי אפרים טעמפלער מבריגעל עז
רבי אפרים פישל מבריסק נג
רבי אפרים פישל מלוקאב נג
רבי ארון ליב מפרעמישלאן נו
רבי ארי׳ ליב ליפשיץ ריא
רבי ארי׳ ליב מווישניצא פו
רבי ארי׳ ליב מקראקא נב
רבי ארי׳ לייבוש מצאנז עז
רבי אשר ישעי׳ וואלדמאן מרודניק **רנג**
רבי אשר ישעי׳ מראפשיץ
כט, נו, סז, פה, פו, רנג
רבי אשר שמואל פאנעט מהידאלמאש קפט
רבי בן- ציון וואלקענפעלד רלה
רבי בנימין זאב ליכטענשטיין רו
רבי בנימין זאב לעוו מוערבוי לד
רבי בנימין זאב ריזל רלה
רבי בנימין מפוזנא נג
רבי בנימין משה גאלדמאן מיערסלאוו רמא
רבי בנימין עסטרייכער מטשענגער לח
רבי ברוך אברהם בלויגרונד מקלווריא עו
רבי ברוך אברהם פרידמאן מלוגאנא סח
רבי ברוך אברהם ריזל מהאדאס רלה
רבי ברוך בענדיט ליכטענשיין מקראסנא רו
רבי ברוך דוד כהנא עא
רבי ברוך מגארליץ סח, צ, ריג
רבי ברוך מויזניץ קכב
רבי ברוך מנאנאש רו
רבי ברוך פרענקיל מלייפניק לב, קמד
רבי גרשון חנוך העניך מראדזין קכח
רבי גרשון שטויבער מבארשא קכב, רטז
רבי דוב בער ממעזריטש נה, צז

רבי דובעריש מאפטא נה
רבי דוד דייטש מיארמאט לג, קמג
רבי דוד טוורסקי מטאלנא קצז
רבי דוד יהודה ליב זאלצער מהומנא לה
רבי דוד יצחק גאלדמאן מיערסלאוו רמא
רבי דוד מדינוב קלה
רבי דוד מקשאנוב עא, קלט, קמא, קמב
רבי דוד שיק מטאקייא מד
רבי דוד שלמה אייבשיץ קנז
רבי דוד שפערבער מבראשוב צה
רבי הלל מקאלימייא צה
רבי העשיל מלובלין נב
רבי זאב וואלף קיצעס
רבי זושא מהאניפאלי כ
רבי זכרי׳ מענדל ה׳נביא׳ נג
רבי חיים אברהם פאללאק מבערעגסאז ריח
רבי חיים בצלאל פאנעט מטאשנאד קצ
רבי חיים גרינפעלד מווינא רכא
רבי חיים ליב לייפער מאונגוואר קצו, **רנ**
רבי חיים מצאנז
כט, לח, נו, נז, ס, סב, סח, עו, **פח**, קלא, קלז, קלט, קמב, קמז, קנג, קנה, קסב, קסט, קצז, רט, רכז, רלח, רלט
רבי חיים מקאסוב קג
רבי חיים מרדכי יעקב גאטליב קכב
רבי חיים נאצאנאויטשער מו
רבי חיים סופר ממונקאטש קר, קעה
רבי חיים צבי טייטלבוים מסיגעט רז, ריד, רכב
רבי חנה מקאלאשיץ רמב
רבי חנוך העניך מאינטערדאם עד
רבי יהודא אסאד מסערדאהעלי לד, קצ
רבי יהודא גרינוולד מסאטמאר רלג
רבי יהודא ליב מפולנאה נו
רבי יהודה ליב מקראקא פה
רבי יהודה ליב סויבל ריט
רבי יהודה צבי בלום לד
רבי יהונתן בנימין עסטרייכער מטשענגער לח
רבי יהונתן בנימין שאלאמאן מיטעלאפשא רכו
רבי יהושע דייטש מקטמון צג
רבי יהושע ליכטענשטיין ממאטש מח
רבי יהושע לעפקאוויטש מקאמארן מה
רבי יהושע מבעלזא קנב
רבי יואב אדלער מהאנשאוויץ לה
רבי יואל וואלף גלאטשטיין מהעלמעץ מה
רבי יואל מסאטמאר ריב, רכז
רבי יואל סירקיס ה׳ב״ח׳ נג, סח
רבי יואל צבי ראטה מאויפאלוי לד
רבי יואל צבי ראטה מחוסט קכב
רבי יודא צבי אייבענשטיין מדאלינא ריט
רבי יודעלע מדזיקוב צ
רבי יוסף דייטש מניקלשבורג קמד
רבי יוסף וואלד מהעלמעץ מג, מו, רסט
רבי יוסף לייכטיג מזבארוב נד, פה, קמד
רבי יוסף לייפער מנדבורנא נז
רבי יוסף מאיר מבערעגסאז ריח
רבי יוסף מאיר מספינקא קכא, קכב, קמ
רבי יוסף לייפער מבארשא קמח, רמג
רבי יוסף מפיורדא נב
רבי יוסף מרימנוב סא, סג
רבי יוסף צבי דושינסקיא מחוסט מה
רבי יוסף שאול מלבוב
קכח, קמז, קמט, קנה, קעג
רבי יוסף שאול שאהנפעלד מניר-אדאני רלה
רבי יוסף שווארץ מגרויסוארדיין קנו
רבי יוסף שטיינהארט מפיורדא יט
רבי יחזקאל שרגא משיניווא
נט, עא, עו, עז, צד, קלז, קלח, רב, רלח, רלט, רמא
רבי יחזקי׳ פיש מסאלקא רלג
רבי יחיאל לייפער ממיהאלוביץ רנא
רבי יחיאל מיכל היבנער מניזנוב קצ, רד
רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב כ
רבי יעקב אורינשטיין מלבוב כא, כג
רבי יעקב האבערפעלד מטוראלוקע מד
רבי יעקב יוסף מספינקא קכג
רבי יעקב יצחק מלובלין כ, נה, פה
רבי יעקב מאיר וואלד מד
רבי יעקב מליסא צא, קז
רבי יעקב מפשאווארסק
נג, נח, פט, רלח, רמב
רבי יעקב צבי וואלדמאו מטופארוו
צ, ריז, **רכא**
רבי יעקב צבי ווייסבערג מטאפאלטשאן ר
רבי יעקב צבי קויפמאן ממארגערעטין
רד, רפד
רבי יעקב קאפיל חסיד סה, קד
רבי יעקב קאפיל ליכטענשטיין בעטלאן רו
רבי יצחק אהרן איטיגנא קמז
רבי יצחק אייזיק מבארשא קז
רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב קה
רבי יצחק וויס מווערבוי רמט
רבי יצחק וועריצבערגער קטו, קכא
רבי יצחק יחיאל מדעעש עד
רבי יצחק מנאנאש רז

רבי יצחק פראנקל מראגענדארף קמט
רבי יקותיאל יודא הלברשטם מקלויזנבורג צה, קעג, רכט
רבי יקותיאל יודא טייטלבוים מסיגעט קטו, קל, קלד, קמב, קצא, קצח, רב, רט, רלז
רבי ישכר בער לייפער מגרויסווארדיין רז, רלו
רבי ישכר בערצי מאונגוואר קיד, קמח, קפ, קצו, **רמג**, רעח
רבי ישכר דוב בלאהגרונד מקאלווריא עג, **עו**
רבי ישכר דוב מבעלזא רכא
רבי ישכר דוב מנדבורנא רמג
רבי ישעי' בייערין מפאטאק לד, לח, סג, קמד
רבי ישעי' עהרענפעלד משוראן לד
רבי ישראל בכרך קט
רבי ישראל בעל שם טוב נו, קד
רבי ישראל חיים פרידמאן מראחוב נט, צז, קלג, קלז, קלח, קצט, ר
רבי ישראל לעוו מבאראניע קט
רבי ישראל מויזניץ רכט
רבי ישראל מקאזניץ נה, קז
רבי ישראל מרוזין צז, קצא
רבי ישראל שמעון מאיר וואלדמאן מבארשא עה, קיד, קעג, קצט, רז
רבי ישששכר בעצי מסאטמאר רז
רבי לוי יצחק מבארדיטשוב כ, נה
רבי מאיר א"ש מאונגוואר לד, קעח
רבי מאיר לייפער ממונקאטש רמט
רבי מאיר מאפטא נה
רבי מאיר מפרעמישלאן נו, ס, סז
רבי מאיר מקרעטשניף רז
רבי מאיר שלום ראטענבערג רמא
רבי מיכאל שייער ממינץ כ
רבי מנחם זאב ווייסבערג מטארקאן ס, קלט, **קצה**
רבי מנחם זאב שטערן מגבעת שאול רח
רבי מנחם מטורלא נה
רבי מנחם מנדל מדעעש קצ
רבי מנחם מנדל מוויזניץ קג, קה, רא, קכא, קסא, קצז
רבי מנחם מנדל מקאסוב קז
רבי מנחם מנדל מרגליות מאטיניא צד
רבי מנחם מנדל מרימנוב קה
רבי מנחם מנדל שטערין מסיגעט קז
רבי מנחם שלום וואלדמאן מקלאסנא נג, עד, פט, קפה, **רלז**
רבי מנשה גאלדבערגער מסטראפקוב רה
רבי מרדכי יהודה ליב ווינקלער ממאד מה
רבי מרדכי יפה נד
רבי מרדכי יצחק ווייסבערג מסטראפקאב קצה
רבי מרדכי לייפער מבישטינא קצט
רבי מרדכי מנדבורנא קמח, רז, רמג
רבי מרדכי מנעשכיז כ
רבי מרדכי מקרעמניץ נו
רבי מרדכי שפילמאן מ
רבי משה אליקים בריעא מבוקובסק עד, עז, רלז
רבי משה אליקים בריעא מקאזניץ נו, עא, עד
רבי משה ארי' עסטרייכער מקראלי לח
רבי משה ארי' פריינד מירושלים סא, צג
רבי משה גרינוואלד מחוסט קכב
רבי משה דוב ווייסבערג מטארקאן **קצט**, רלג, רפ
רבי משה טייטלבוים מטעטש רלה
רבי משה יוסף טייטלבוים מאיהעל קמב
רבי משה לאבין מדראהביטש ריח
רבי משה ליב מסאסוב נו, קז
רבי משה מאוהעל כח, לה
רבי משה מדעעש עד, עז
רבי משה מפשעווארסק צה
רבי משה מצאנז עז
רבי משה מקאסוב צז
רבי משה משינווא עג
רבי משה סופר מפרעשבורג כ, כא, כו, פו, קמד, קמט, קסב, קעז, קעח
רבי משה עזריאל וואלד מאן מבארשא עט, קט, **רט**, רנא
רבי משה פרענקיל משעבעש לב, קמג
רבי משה שיק מחוסט מד, קג, קמט, קעה
רבי משה שמואל גלאזנער מקלויזענבורג מד
רבי משה שמעון צבי מטאפאלטשאן מד
רבי משה שפיץ מטשענגער לח
רבי משה שפיצער ממונקאטש ר
רבי משה תאומים מהארידענקא קנא
רבי משולם איגרא קז
רבי משולם זלמן מטופאראוו רכא
רבי נחום דובער פרידמאן מוויען קצא
רבי נפתלי מליזענסק ע, עד, פו
רבי נפתלי מנחם גלאנץ ריא
רבי נפתלי מנחם וואלדמאן מביסטריץ עט, ריא, **רכב**, רעא
רבי נפתלי צבי מראפשיץ כט, נו
רבי נתן אדלער מפראנקפורט כ
רבי נתן נטע לייטער מלבוב צו
רבי נתן נטע קליצער מפאדהייץ קמח

רבי נתן פייטיל ממאד לד
רבי עזיאל באדנער מביסטריץ
עט, ריז, רכב, רמא
רבי עקיבא איגר מפויזנא לח, צא
רבי עקיבא סופר מפרעשבורג מה
רבי פינחס מבארשא קכב
רבי פנחס הורוויץ מפראנקפורט כ
רבי צבי אביגדור פיש מניר-אדאני רלה
רבי צבי אלימלך מדינוב עט, רכז
רבי צבי הירש גלאנץ ריא
רבי צבי הירש מדאמבראווא פה
רבי צבי הירש מזבארוב לד
רבי צבי הירש מזידיטשוב רכז
רבי צבי הירש מליסקא רד
רבי צבי הירש מרימנוב כט, סא, סג, פה, פו
רבי צבי הירש פרידמאן מבערעגסאז קלא, רכז
רבי צבי הירש שפירא ממונקאטש קנז
רבי צבי יוסף מרודניק עד
רבי צבי יחזקאל מיכלזוהן מפלונסק קסט
רבי צבי תאומים מבוטשאן קנא
רבי קלונימוס קלמן מקראקא כ, נו
רבי ראובן מנחם לייפער מאונגוואר
נג, ס, פט, קנה, קנו, קסט, קפ, רמו, **רנ**
רבי רפאל ריס מענדיגע כ
רבי רפאל שולהויף קמד
רבי שאול מליטשיק סה
רבי שלום אדלער מסערעדנא לה
רבי שלום אליעזר מראצפערט פט
רבי שלום חריף מלאקענבאך יט
רבי שלום טויבש מבוטשאן קנ, קנא, קנג
רבי שלום מבעלזא נז, פו, צו
רבי שלום מקאמינקא נו
רבי שלום שפירא מראווא עד
רבי שלמה (השני) מבאבוב רמב
רבי שלמה איזיקסאהן מפאליאן ריסקוע רז
רבי שלמה דוב העללער מסיגוט קל
רבי שלמה דרימער מסקאלא קמח, קנב
רבי שלמה זלמן ווייסבערג קצה
רבי שלמה זלמן עהרענרייך משאמלוי קפ
רבי שלמה זלמן פרידמאן מראחוב צ, **רו**
רבי שלמה יודא לאבין מזידיטשוב ריח
רבי שלמה לוריא ה׳מהרש״ל׳ נג
רבי שלמה ליב טאבאק מסיגוט קל
רבי שלמה מבאבוב עא
רבי שלמה שפיטצער מבאגדאן ר
רבי שמואל דוד פרידמאן מחוסט קלא, קלו
רבי שמואל זלמן ממארגערעטין רד, רו
רבי שמואל זנוויל בינדיגער מבארדיוב
ע, עד, עו, רלא, רלז
רבי שמואל מאמדורא נב
רבי שמואל מפיורדא נב
רבי שמואל עהרענפעלד ממטרסדארף רלט
רבי שמואל עזריאל
פרנקל-תאומים מקלאסנא רלח
רבי שמואל ענגיל מראדמישלא רכא, רמ
רבי שמואל קעלין כ
רבי שמואל רובין מקארטשין קצט
רבי שמואל שמעלקא טויבש מיאסי קנ, קנא
רבי שמואל שמעלקא מניקלסבורג נה
רבי שמואל שפירא מפשעמישל רכז
רבי שמחה בונם סופר מפרעשבורג מד, רמט
רבי שמחה בונם
עהרענפעלד ממאטערסדארף מה
רבי שמחה ישכר בער מציעשנוב רלח
רבי שמעון בלוקסענהיים מקלויזעבורג מד
רבי שמעון גלאטשטיין מיאסוי מה
רבי שמעון גרינפעלד מסעמיהאלי ר, רה, ריד
רבי שמעון הכהן שאטין
משאראש-פאטאק לח, מו
רבי שמעלקא בלומענפעלד רמב
רבי שרגא צבי טענענבוים מטשאטא מה

לזכרון עולם

הג"מ ר' **ברוך אברהם פרידמאן** זצ"ל
אבדק"ק לוגאנא יע"א
וזוגתו מרת **חיה** ע"ה,

בן הג"מ ר' **מנחם מנדל קויפמאן** זצ"ל

חתן הגה"ק ר' **ישראל חיים פרידמאן** זי"ע
בעל 'ליקוטי מהרי"ח'
אבדק"ק ראחוב

על הטוב יזכר

בתו מרת **רחל לאה** תחי'
ובעלה הרה"ג ר' **שמעון ברייש** שליט"א

בתו מרת **שרה** תחי'
ובעלה הר"ר **אלי' פערלמאן** הי"ו

בתו מרת **ריזל** תחי'
ובעלה הר"ר **שאול רובינפעלד** הי"ו

בתו מרת **גיטל** תחי'
ובעלה הר"ר **ישראל ליב שרייבער** הי"ו

בנו הר"ר **יהושע פרידמאן** הי"ו
וזו' מרת **ריזל** תחי'

בנו הר"ר **משה חיים פרידמאן** הי"ו
וזו' מרת **רבקה** תחי

בתו מרת **צירל** תחי'
ובעלה הר"ר **דוד גראס** הי"ו

לזכרון עולם

הג"מ ר' **זאב ארי' קויפמאן** ז"ל הי"ד
זוגתו מרת **מרים** ע"ה הי"ד
(בת הרה"ח ר' **משה שפינדל** ז"ל)

בן הג"מ ר' **מנחם מנדל קויפמאן** זצ"ל
חתן הגה"ק ר' **ישראל חיים פרידמאן** זי"ע

בעל 'ליקוטי מהרי"ח'
אבדק"ק ראחוב

ויו"ח הר"ר **מנחם מנדל** (דוד) ז"ל הי"ד, מ' **גענדא גאלדא** ע"ה, הי"ד, (ובעלה הר"ר **יצחק יודא לייב** ווינבערגער ז"ל הי"ד), **אסתר, חנה, ישראל חיים, געציל הירש**, הי"ד. נהעק"ה ל' שבט שנת תש"ה

על הטוב יזכר

בתו מרת **חיה ריזל** תחי'
ובעלה הר"ר **אלימלך קארנוואסער** ז"ל

בתו מרת **מטיל לאה** תחי'
ובעלה הר"ר **חיים אהרן יעקב שידלא** הי"ו

בתו זקינתי מרת **אלטא רבקה** תחי'
ובעלה אא"ז הר"ר **ראובן צבי קאהן** הי"ו

לזכרון עולם

הג"מ ר' **יעקב צבי קויפמאן** ז"ל הי"ד, וזוגתו מרת **בריינדיל** ע"ה,

(בת הגה"צ ר' שמואל זלמן ווינבערגער זצ"ל,

בעל 'שו"ת מהריא"ץ') דומ"ץ מארגערעטין

בן הג"מ ר' **מנחם מנדל קויפמאן** זצ"ל

חתן הגה"ק ר' **ישראל חיים פרידמאן** זי"ע

בעל 'ליקוטי מהרי"ח', אבדק"ק ראחוב

ויו"ח: **מטיל לאה** ע"ה, **חנה** ע"ה, נהעק"ה ביומי הזעם הי"ד

על הטוב יזכר

חתנו

הר"ר **שמואל יצחק מרטון** הי"ו

וזו' מרת **יוטא** תחי'

לזכרון עולם

הג"מ ר' **יקותיאל זלמן אלטר שייאוויטש** זצ"ל, דומ"ץ ראחוב יע"א

וזוגתו מרת **מטיל לאה** ע"ה,

חתן הג"מ ר' **מנחם מנדל קויפמאן** זצ"ל

חתן הגה"ק ר' **ישראל חיים פרידמאן** זי"ע

בעל 'ליקוטי מהרי"ח', אבדק"ק ראחוב

ובנם הר"ר **ישראל מענדל** ז"ל, בתם **ריזל** ע"ה, הי"ד.

על הטוב יזכר

חתנו הר"ר **צבי עסטרייכער** ז"ל

וזו' מרת **רייצא** תחי'

לזכרון עולם

אאמ"ו הגה"צ רבי נפתלי מנחם זצ"ל
דומ"ץ ביסטריץ
בן הגה"ק ר' משה עזריאל וואלדמאן זצ"ל
אבד"ק בארשא

אחי הר"ר יוסף יהושע ז"ל הי"ד
נהעק"ה בשנת תש"ד בשנת כ"ח לימי חייו
ונקבע יום כ"ה ניסן ליום היא"צ
עם שתי ילדותיו

ואחותיי מ' שפרינצל ע"ה, מ' רחל ע"ה,
ואחי הר"ר משה עוזיאל ע"ה
נהעק"ה ביום י"ג סיון תש"ד לפ"ק

על הטוב יזכר

בנו הר"ר חיים צבי וואלדמאן הי"ו וזו'
ובנו הר"ר מנשה הי"ו